КО
К 17

КАЛЕНДАР

КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА

2008

РІК

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

ВІДДІЛ КРАЄЗНАВЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

НМВ

КАЛЕНДАР

КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ

НА 2008 РІК

Ду5 145

Рекомендаційний бібліографічний посібник

Перевірено
2016 р.

Перевірено
20

Ужгород . Видавництво В.Падяка . 2007

УДК 015

ББК 92

К17

Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2008 рік: Рек. бібліогр. посіб./ ЗОУНБ, Від. краєзнавч. л-ри; Інформ.-бібліогр. від.; Від. л-ри іноземн. мовами; Уклад.: М.І.Івашко, Г.В.Бобонич, І.М.Горват; Відп. за вип. Л.З.Григаш; Вип. ред. Л.О.Ільченко.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2007.– 220 с.

Календар-щорічник с орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2008 році. Основу календаря складають грунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями.

Представлені матеріали з успіхом можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, а й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ім. Ф. ПОТУШНЯКА
М. УЖГОРОД, ПР. СВОБОДИ, 16, 88018

Укладачі
М.І.Івашко, Г.В.Бобонич
за участі **І.М. Горват**
(угорські краєзнавчі дати)

Відповідальна за випуск **Л.З. Григаш**
Випусковий редактор **Л.О.Ільченко**

В оформленні обкладинки використано
роботу з художнього скла А.А.Бокотея,
народного художника України,
лауреата Національної премії України ім.Т.Г.Шевченка.

© ЗОУНБ, 2007;
© Видавництво В.Падяка, 2007.

ISBN 978-966-387-012-0

ВІД УКЛАДАЧА

Календар краєзнавчих пам'ятних дат видається Закарпатською обласною універсальною бібліотекою з 1977 року, в розширеному варіанті – з біографічними матеріалами – з 2003 року.

Видання покликане надати бібліотекарям та читачам довідковий матеріал про важливі події з історії області, ювілеї уродженців краю та видатних діячів, які життям і діяльністю пов'язані з Закарпаттям.

Цьогорічне видання відкривається переліком основних краєзнавчих знаменних та пам'ятних дат 2008 року. (Можливі неточності пояснюються тим, що друковані джерела, якими укладачі користувались при підготовці видання, не завжди розрізняють старий і новий стилі). Якщо у минулорічних випусках містилась довідка щодо цьогорічного ювіляра чи знаменної події, у переліку вміщено відповідне посилання («Текстова довідка...»). Ювілейні статті вміщені в другій частині покажчика. Відбір літератури та документів закінчено в основному в червні 2007 р.

У підготовці рекомендаційного бібліографічного посібника брали участь:

Барчан В.В., *кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури УжНУ;*

Бідзіля Ю.М., *кандидат філологічних наук, доцент, декан філологічного факультету УжНУ;*

Біксей Л.І., *мистецький критик, заступник директора з наукової роботи Закарпатського обласного художнього музею ім.Й.Бокшая, лауреат премії ім. Й.Бокшая та А.Ерделі*

Габорець В.С., *заслужений працівник культури України;*

Голомб Л.Г., *доктор філологічних наук, професор УжНУ;*

Данилюк Д.Д., *доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України УжНУ;*

Делеган В.В., *кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України УжНУ;*

Довганич О.Д., *доктор історичних наук, член Національної спілки журналістів України, лауреат премії ім.А.Волошина;*

Зайцев О.Д., *директор Закарпатського обласного художнього музею ім. Й.Бокшая, лауреат премії ім. Й.Бокшая та А.Ерделі, член Національної спілки театральних діячів України;*

Куля Ф.І., *науковець, дослідник фольклору німців Закарпаття;*

Макара М.П., *кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри країнознавства ЗакДУ;*

Олашин М.В., *кандидат історичних наук, доцент кафедри нової і новітньої історії та історіографії УжНУ;*

Пагиря В.В., *письменник, краєзнавець, журналіст, літературознавець;*

Падяк В.І., *кандидат філологічних наук, директор приватного підприємства "Видавництво В.Падяка";*

Панчук Н.М., *член Національної спілки письменників України, лауреат обласної премії ім.Ф.Потушняка;*

Пахомова С.М., *доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри словацької філології УжНУ;*

Приходько О.В., *мистецтвознавець, завідувач експозиційним відділом Закарпатського обласного художнього музею ім.Й.Бокшая, лауреат премії ім. Й.Бокшая та А.Ерделі*

Рижова Г.Б., *мистецтвознавець, головний зберігач фондів Закарпатського обласного художнього музею ім. Й.Бокшая, лауреат премії ім. Й.Бокшая та А.Ерделі;*

Сахарова Л.Й., *старший науковий працівник відділу історії Закарпатського краєзнавчого музею;*

Сенько І.М., *кандидат філолологічних наук, доцент, завідувач кафедри російської літератури УжНУ;*

Сирохман М.В., *мистецтвознавець, викладач Ужгородського коледжу мистецтв ім.А.Ерделі;*

Теличко В.Ф., *голова Закарпатського осередку Національної спілки композиторів України, заслужений діяч мистецтв України, лауреат обласної премії ім.Д.Є.Задора;*

Тищенко С.Ю., *провідний методист Закарпатського обласного центру народної творчості;*

Федака П.М., *кандидат історичних наук, голова крайового товариства "Просвіта";*

Федака С.Д., *доктор історичних наук, професор кафедри історії України УжНУ, член Національної спілки письменників України;*

Ференц Н.С., *літературознавець, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури УжНУ.*

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ 2008 РОКУ

СІЧЕНЬ

1 – 85-річчя від дня народження Василя Васильовича Пагирі, письменника, літературознавця. Народився у с.Щербовці Волочецького р-ну (1923)

3 – 55-річчя від дня народження Василя Івановича Сопільняка, скульптора. Народився у смт Іршаві (1953–1997)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

4 – 70-річчя від дня смерті Миколаї Божук (Василини Миколаївни Божук-Штефуци), поетеси. Народилася у с.Великий Бичків на Рахівщині (1907–1938)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007»

4 – 110-річчя від дня народження Юрія Юрійовича Горліса-Горського (справжнє прізвище Городянин-Лісовський), письменника, громадського діяча. На Закарпатті побував у 1938–1939 рр., брав участь у «Карпатській Січі». Народився у м.Полтаві (1898–1946)

6 – 50-річчя від дня народження Олександра Громового, живописця. Живе і працює в Ужгороді. Народився у с.Краснопілля Миколаївської обл. (1958)

7 – 155-річчя від дня народження Миколи Миколайовича Аркаса, композитора, історика і культурно-громадського діяча. Народився в м.Миколаєві (1853–1909)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

10 – 105-річчя від дня народження Ольги Іванівни Рішаві, поетеси. Народилася у м.Містек на Моравії (нині Остравська обл. Чехії) (1903–1993)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

11 – 115-річчя від дня народження Августина Емілійовича Штефана, педагога, культурно-громадського діяча. Народився у с.Порошково на Перечинщині (1893–1986)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

12 – 130-річчя від дня народження Василя Миколайовича Пачовського, поета, драматурга, науковця. Народився у с.Жуличах на Львівщині (1878–1942)

13 –90-річчя від дня народження Петра Кіндратовича Сміяна, вченого-історика, педагога, першого декана історичного факультету УжДУ (тепер УжНУ). Народився у містечку Борзна на Чернігівщині (1918)

18 – 90-річчя від дня народження Михайла Михайловича Владимира, журналіста, заслуженого працівника культури України. Народився у с.Олешник Виноградівського р-ну (1918)

22 – 62-річчя від дня утворення Закарпатської області у складі України (1946)

25 – 75-річчя від дня народження Павла Михайловича Копинця, музиканта. Народився у с.Імстичево на Іршавщині (1933)

27 – 75-річчя від дня народження Василя Степановича Попа, вченого-літературознавця, критика. Народився у с.Рокосово Хустського р-ну (1933)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

31 – 120-річчя від дня народження Пала Раца, вчителя, письменника, журналіста. Народився у м.Мункач (Мукачево) (1888–1952)

у січні відзначається:

430-річчя від дня першої письмової згадки про село Ростоцька Пастіль Великоберезнянського р-ну (1578)

ЛЮТИЙ

1 – 70-річчя від дня народження Василя Михайловича Гайдука, композитора. Народився у с.Доробратово Іршавського р-ну (1938)

2 – 90-річчя від дня народження Андрія Михайловича Ігната, педагога, науковця, громадського діяча. Народився у с.Оріховиця на Ужгородщині (1918–1977)

4 – 60-річчя від дня народження Василя Васильовича Химишинця, поета. Народився у с.Липецька Поляна Хустського р-ну (1948)

10 – 50-річчя від дня народження Валентини Дмитрівни Чіки, працівника культури, директора обласної бібліотеки для дітей та юнацтва. Народилася у м.Ілек Курської обл. (Росія) (1958)

11 – 100-річчя від дня народження Михайла Дмитровича Поповича, поета, громадського діяча. Народився у с.Великі Ком'яти Виноградівського р-ну (1908–1956)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

12 – 69-річчя обрання Сойму Карпатської України (1939)

14 – 15-річчя від дня створення інтеррегіональної Асоціації «Карпатський Єврорегіон», членом якої стала Закарпатська обл. (1993)

17 – 85-річчя від дня народження Юлія Юлійовича Сташка, художника-графіка. Народився у м.Ужгороді (1923–1998)

21 – 110-річчя від дня народження Ніни Царгородської, співачки Української капели Олександра Кошиця, однієї з фундаторок і актриси «Руського театру » товариства «Просвіта» в Ужгороді (1898-?)

21 – 125-річчя від дня смерті Іоана Дулішковича, вченого, історика, дослідника історичного минулого Закарпаття. Народився у с.Голятині Міжгірського р-ну (1815–1883)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

21 – 85-річчя від дня народження Петра Івановича Мадяра, релігійного діяча. Народився у с.Білки Іршавського р-ну (1923–1996)

22 – 50-річчя від дня народження Бориса Івановича Кузьми, графіка і живописця, заслуженого художника України. Народився у с.Нове Давидково Мукачівського р-ну (1958)

22 – 80-річчя від дня народження Павла Павловича Чучки, вченого-мовознавця. Народився у с.Баранинці Ужгородського р-ну (1928)

23 – 60-річчя від дня народження Галини Меркуріївни Акулової, працівника культури. Народилася у с.Підкамінь Бродівського р-ну Львівської обл. (1948)

ЛЮТИЙ

25 – 235-річчя від дня народження графа Буттлера, історичної особи, головного персонажа роману К.Міксата. Народився у с.Ердетелек (Erdotelek) (нині Feleacu, Румунія) (1773–1845)

27 – 55-річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Чернія, живописця. Народився у м.Ужгороді (1953–2003)

27 – 90-річчя від дня народження Андрія Михайловича Ігната, вченого, педагога. Народився у с.Оріховиця на Ужгородщині (1918–1977)

27 – 60-річчя від дня народження Олени Василівни Приходько, мистецтвознавця. Народилася у м.Ужгороді (1948)

у лютому відзначається:

630-річчя першої письмової згадки про село Черна Виноградівського р-ну (1378)

410-річчя першої письмової згадки про село Онок Виноградівського р-ну (1598)

85-річчя виходу на лінію першого автобуса по м.Ужгороду (1923)

70-річчя заснування у м.Мукачеві «Драматичної студії ім.Ф.Корятовича» (1938)

БЕРЕЗЕНЬ

БЕРЕЗЕНЬ

3 – 95-річчя від дня народження Адальберта Олександровича Мартона, художника. Тривалий час – з дитячих літ до 60-х років проживав і творив у м.Ужгород. Народився у м.Клертон (США) (1913–2007)

4 – 70-річчя від дня народження Івана Івановича Ілька, живописця, заслуженого художника України. Народився у с. Дулово Тячівського р-ну (1938)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

9 – 145-річчя від дня народження Арпада Філепа, угорського письменника, поета, композитора. Роки активної творчої діяльності (1892–1918) пов'язані з Ужгородом. Народився у Nyaradszentbenedek (Нярадсентбенедеку, Румунія) (1863–1953)

9 – 95-річчя від дня народження Ержебет Ошват, поетеси. Народилася у м.Берегсас (Берегово) (1913–1991)

11 – 100-річчя від дня народження Гаврила Івановича Русина, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Руське на Мукачівщині (1908–1981)

11 – 80-річчя від дня народження Тамари Макарівни Чумак, вченого-літературознавця. Народилася у с.Жабче Коростенського р-ну Житомирської обл. (1928–2006)

15 – 170-річчя від дня народження Івана Антоновича Сільвая, письменника, поета, одного із світочів русинського відродження, так званих будителів, відомий під псевдонімом Уріїл Метеор. Народився у с.Сусково на Свалявщині (1838–1904)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

15 – 69-річчя від дня проголошення «Карпатської України» (1939)

18 – 160 років тому було скасовано кріпацтво на Закарпатті (1848)

20 – 100-річчя від дня народження Матвія Григоровича Тевельова, прозаїка. Народився у с.Ілліні (нині Великолуцького р-ну Псковської обл.) (1908–1962)

21 – 70-річчя від дня народження Василя Михайловича Малети, поета. Народився у с.Колочаві Міжгірського р-ну (1938)

21 – 70-річчя від дня народження Андрія Андрійовича Бокотея, художника скла і кераміки, народного художника України. Народився у с.Брід на Іршавщині (1938)

22 – 80-річчя від дня народження Георгія Дулішковича, композитора. Народився у с.Голубине на Свалявщині (1928)

22 – 105-річчя від дня народження Олекси Михайловича Улинця, поета, коломийкаря. Народився у с.Тишів Воловецького р-ну (1903–1978)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

25 – 65-річчя від дня народження Йожефа Ласловича Рущака, живописця. Народився у м.Хусті (1943)

25 – 75-річчя від дня народження Юрія Семеновича Чорі, фольклориста, прозаїка, поета, драматурга. Народився у с.Фогораш (Зубівка Мукачівського р-ну) (1933)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

25 – 120-річчя від дня народження Марії Приємської-Дніпрової, актриси і режисера Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді (1921–1926), а згодом керівника аматорських театральних гуртків у Перечині, Великім Бичкові та інших населених пунктах Закарпаття (1888–1960)

27 – 50-річчя від дня народження Олени Євгенівни Кондратюк, художниці. З 1981р. живе і працює в м.Ужгороді. Народилася в м.Запоріжжя (1958)

у березні відзначається:

360-річчя першої письмової згадки про село Тишів Воловецького р-ну (1648)

15-річчя Карпатського екологічного клубу «Рутенія», який здійснює науково-суспільну діяльність у сфері охорони навколишнього середовища Карпатського регіону (1993)

225-річчя від народження Василя Довговича (справжнє прізвище - Довганич), відомого філософа і поета, першого закарпатського академіка. Народився у с.Золотарьово (тепер Хустський р-н) (1783–1849)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

КВІТЕНЬ

1 – 95-річчя від дня народження Федора Семеновича Лазорика, письменника. Народився у с.Бехерів Бардіївського р-ну (Словаччина) (1913–1969)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

1 – 75-річчя від дня народження Олекси Васильовича Мишанича, вченого-літературознавця. Народився у с.Ляховець (тепер Лісковець) Міжгірського р-ну (1933–2004)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

3 – 110-річчя від дня народження Миколи Шугая (Сугая), одного з останніх опришків Карпат, героя численних літературних творів, легенд, пісень. Народився у с.Колочаві Міжгірського р-ну (1898–1921) .

4 – 55-річчя від дня народження Івана Івановича Матіко, художника. Народився у с.Дулово Тячівського р-ну (1953)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

6 – 115-річчя від дня народження Платоніди Іванівни Щуровської-Росиневич, другого диригента Української республіканської капели під диригентурою Олександра Кошиця, організатора музичного хорового товариства «Бандурист» в Ужгороді та

викладача співу в Ужгородській державній реальній гімназії (1893–1973)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

10 – 115-річчя від дня народження Олександра Васильовича Попова, письменника, журналіста, культурного діяча, з 1919 р. проживав на Закарпатті, активно працював у галузі шкільництва та просвітництва. Народився в с.Ряжськ на Рязанщині (Росія) (1893–?)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

11 – 75-річчя від дня народження Івана Петровича Козара, музиканта. Народився у с.Ільниця Іршавського р-ну (1933)

16 – 175-річчя від дня народження Карловскі Густавне (Іда Мітіцкі), угорської письменниці. Народилася у м.Мункач (Мукачево) (1833–1898)

16 – 15-річчя заснування Закарпатського угорськомовного наукового товариства у м.Ужгороді (1993)

17 – 80-річчя від дня народження Антона Олексійовича Шепи, живописця. Народився у с.Підгоряни на Мукачівщині (1928)

17 – 20-річчя від дня заснування Гуртка угорської культури у м.Тячеві (1988)

22 – 100-річчя від дня народження Йожефа Фігули, письменника, журналіста, диригента. Народився у м.Пряшеві (Словаччина) (1908–1963)

24 – 205-річчя від дня народження Олександра Васильовича Духновича, видатного громадсько-культурного діяча – будителя, поета, письменника, педагога, публіциста, збирача фольклору. Народився у с.Тополя під Бескидом (теперішня Східна Словаччина) (1803–1865)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

24 – 85-річчя від дня народження Віктора Желтвая, біолога, лікаря-ветеринара. Народився у м.Ужгороді (1923)

27 – 100-річчя від дня народження Степана Івановича Томашовського, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Рівне на Мукачівщині (1908–1982)

28 – 65-річчя від дня народження Петра Петровича Матія, співака, композитора, народного артиста України. Народився у с.Сасово Виноградівського р-ну (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

30 – 15-річчя від дня заснування Товариства угорської інтелігенції Закарпаття у м.Ужгороді (1993)

у квітні відзначається:

635-річчя першої письмової згадки про село Брід Іршавського р-ну (1373)

630-річчя першої письмової згадки про село Доробратово Іршавського р-ну (1378)

560-річчя першої письмової згадки про село Арданово Іршавського р-ну (1448)

ТРАВЕНЬ

3 – 65-річчя від дня народження Юрія Васильовича Шипа, поета. Народився у с.Мокра Перечинського р-ну (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

5 – 70-річчя від дня народження Тібора Міклоша Поповича, директора Русинського дослідницького інституту в Угорщині, головного редактора журналу «Вседержавный Русинскый Вісник» (Будапешт). Народився у с.Горінчово Хустського р-ну (1938)

9 – 65-річчя від дня народження Володимира Степановича Фединишинця, письменника. Народився у с.Репинне Міжгірського р-ну (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

13 – 65-річчя від дня народження Олега Михайловича Гораля, живописця. Народився у с.Завишень Сокальського р-ну Львівської обл. (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

17 –100-річчя від дня народження Михайла Юрійовича Броді, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України, вчителя. Народився у м.Виноградові (1908–1986)

22 – 70-річчя від дня народження Василя Михайловича Сабова, живописця. Народився у с.Свобода Берегівського р-ну (1938)

25 – 90-річчя від дня народження Василя Павловича Поліщука, журналіста, письменника. З 1946 року жив і працював в Ужгороді.

Народився у с.Михайлівське Черепанівського р-ну Новосибірської обл. (Росія) (1918–1979)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

26 – 70-річчя від дня народження Івана Івановича Попа, історика-славіста, мистецтвознавця. Народився у с.Страбичово Мукачівського р-ну (1938)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

26 – 75-річчя від дня народження Петра Васильовича Мартина, поета. Народився у с.Гребля Іршавського р-ну (1933–1978)

Текстова довідка: «Відзначення в бібліотеках області краєзнавчих та пам'ятних дат 1998 року»

27 – 75-річчя від дня народження Маріона Йожефа Ілку, художника. Народився у м.Ужгороді (1933–2003)

27 – 100-річчя від дня народження Степана Івановича Розсохи, політичного та громадського діяча. Народився у с.Драгово Хустського р-ну (1908–1986)

30 – 50-річчя від дня народження Павла Степановича Пеняка, археолога. Народився у м.Ужгороді (1958)

у травні відзначається:

460-річчя першої письмової згадки про село Вучкове Міжгірського р-ну (1548)

ЧЕРВЕНЬ

3 – 15-річчя відкриття Генерального консульства Угорської Республіки в м.Ужгороді (1993)

5 – 80-річчя від дня народження Івана Юрійовича Коршинського, відомого хірурга, громадського діяча. Народився у с.Буштино Тячівського р-ну (1928)

6 – 85-річчя від дня народження Олени Дем'янівни Закривидороги, бібліографа. Понад сорок років працювала у Науковій бібліотеці УжНУ. Народилася у м.Мерефа Харківської області (1923).

7 – 85-річчя від дня народження Івана Юрійовича Чопея, педагога, поета. Народився у с.Ромочевиця (тепер Залуж) на Мукачівщині (1923)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

8 – 90-річчя від дня народження Миколи Панасовича Лакизи, літературознавця. В Ужгороді пройшов шлях від студента до професора УжДУ (тепер УжНУ). Народився у с.Сологубівці Роменського р-ну Сумської обл. (1918–1997)

10 – 100-річчя від дня народження Ганни Іванівни Васько, казкарки. Народилася у с.Заріччі Іршавського р-ну (1908–1974)

10 – 70-річчя від дня народження Софії Степанівни Сороки, поетеси, автора творів для дітей. З 1970 року живе і працює в Ужгороді. Народилася у с.Стриганці Бережанського р-ну на Тернопільщині (1938)

10 – 70-річчя від дня народження Лідії Григорівни Голомб (Марченко), літературознавця, професора УжНУ, дослідниці літератури Закарпаття. Народилася у с.Дворічна на Харківщині (1938)

11 – 80-річчя від дня народження Фелікса Давидовича Кривіна, письменника. Народився у м.Маріуполь на Донеччині (1928)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

13 – 65-річчя від дня народження Василя Васильовича Кобаля, композитора-пісняра. Народився у с.Арданово Іршавського р-ну (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

19 – 85-річчя від дня народження Михайла Васильовича Трояна, історика, професора, заслуженого працівника вищої школи. Народився у с.Вишні Ремети на Берегівщині (1923–1927)

19 – 60-річчя від дня народження Петра Михайловича Рака, композитора, заслуженого діяча мистецтв України. Народився у с.Вонігово Тячівського р-ну (1948)

20 – 160-річчя від дня народження Антала Веконя, письменника. Народився у м.Тисоуйлок (Вілок) Виноградівського р-ну (1848–1903)

22 – 155-річчя від дня народження Костянтина Яковича Грота, російського історика-славіста, дослідника давньої історії Закарпаття. Народився в Царському Селі (Росія) (1853–1934)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

26 – 85-річчя від дня народження Івана Жегуца, історика. Народився у с.Берлебаш (з 1946 року Костилівка) Рахівського р-ну (1923)

29 – 105-річчя від дня народження Івана Гавриловича Коломійця, історика, першого директора Державного історико-краєзнавчого

музею (тепер – Закарпатський краєзнавчий музей) в м.Ужгороді. Народився у м.Нікольськ-Уссурійський Приморського краю (Росія) (1903–1962)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

29 – 63-річчя возз'єднання Закарпатської України з Україною (1945)

у червні відзначається:

530-річчя першої письмової згадки про село Бабичі-Покуття Мукачівського р-ну (1478)

ЛИПЕНЬ

1 – 85-річчя від дня народження Михайла Наумовича Роскіна, художника-графіка. З 1960 р. проживав у м.Ужгород. Народився у м.Нікополь Дніпропетровської області (1923–1998)

3 – 65-річчя від дня народження Василя Івановича Вароді, поета. Народився в селищі Королево Виноградівського р-ну (1943–1998)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

8 – 75-річчя від дня народження Василя Юрійовича Вовчка, письменника. Народився у с.Нижній Бистрий Хустського р-ну (1933–2002)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

14 – 70-річчя від дня народження Отто Бартоломійовича Шпеника, фізика, директора інституту електронної фізики Національної Академії наук України. Народився у м.Мукачеві (1938)

17 – 80-річчя від дня народження Клари Федорівни Балог, балетмейстера, хореографа-постановника, народної артистки України. Народилася у м.Ужгороді (1928)

21 – 65-річчя від дня народження Юрія Степановича Шутюка, директора обласного державного російського драмтеатру, заслуженого працівника культури Росії. Народився у м.Омськ (Росія) (1943)

у липні відзначається:

635-річчя першої письмової згадки про село Біла Церква Рахівського р-ну (1373)

670-річчя першої письмової згадки про село Білки Іршавського р-ну (1338)

СЕРПЕНЬ

2 – 100-річчя від дня народження Івана Владики, вчителя-просвітянина. Народився у с.Йовра (тепер с.Сторожниця) Ужгородського р-ну (1908–2005)

3 – 105-річчя від дня народження Іштвана Бендеса, краєзнавця, теолога, письменника. Народився у с.Баргалом (нині Бобовище) Мукачівського р-ну (1903–1991)

4 – 60-річчя від дня народження Степана Петровича Пойди, літератора, фольклориста, громадсько-культурного діяча. Народився у м.Берегові (1948–2006)

8 – 100-річчя від дня народження Катерини Кузьмівни Власової, зоолога, дослідниці тваринного світу Карпат. Народилася у м.Томськ (Росія) (1908–1999)

15 – 60-річчя від дня народження Олени Марущак, новелістки. Народилася у с.Виликий Бичків на Рахівщині (1948)

16 – 75-річчя від дня народження Михайла Миколайовича Романишина, живописця, народного художника України. Народився у смт Великому Березному (1933–1999)

17 – 100-річчя від дня народження Михайла Даниловича Гаврильця, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Онок Виноградівського р-ну (1908–1987)

21 – 55-річчя від дня народження Дмитра Дмитровича Кременя, поета, лауреата Національної премії ім.Т. Шевченка. Народився у с.Суха на Іршавщині (1953)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

24 – 80-річчя від дня народження Василя Івановича Ілька, історика, педагога. Народився у с. Тересва на Тячівщині (1927)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

27 – 50-річчя від дня народження Івана Івановича Канюки, працівника культури. Народився у с.Горінчево Хустського р-ну (1958)

28 – 170-річчя від дня народження Кирила Антоновича Сабова, педагога, публіциста, видавця. Народився у с.Ставне Великоберезнянського р-ну (1838–1914)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

у серпні відзначається:

360-річчя першої письмової згадки про село Ганьковиця Свалявського р-ну (1648)

ВЕРЕСЕНЬ

1 – 45-річчя відкриття кафедри угорської філології Ужгородського Національного університету (1963)

6 – 80-річчя від дня народження Марії Юріївни Шерегій, вишивальниці. Народилася у с.Оса (нині с.Ганьковиця) на Свалявщині (1928–1985)

12 – 65-річчя від дня народження Людмили Борисівни Кудрявської, поетеси. Народилася поблизу Краснодара (Росія) (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

18 – 120-річчя від дня народження Надії Аркас, актриси «Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді та Хустського театру «Нова сцена» (1888-?)

20 – 50-річчя від дня народження Тараса Степановича Усика, живописця. Народився у м.Ужгород (1958)

23 – 85-річчя від дня народження Павла Миколайовича Лісового, літературознавця, дослідника журналістики та літератури Закарпаття. Народився у с.Коржівка теперішнього Дережнянського р-ну Хмельницької обл. (1923)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

ЖОВТЕНЬ

Перша неділя жовтня – святкування дня Ужгорода

1 – 80-річчя від дня народження Михайла Івановича Бабидорича, заслуженого журналіста України. Народився у с.Тур'я-Поляна Перечинського р-ну (1923–1998)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

1 – 150-річчя від дня народження Євменія Сабова, фольклориста, літературознавця. Народився у с.Верб'яж Воловецького р-ну (1858–1931)

5 – 120-річчя від дня народження Гліба Кінаха, одного з галицьких реформаторів підкарпатських греко-католицьких монастирів. У друкарні ордена оо.Василіан в Ужгороді з 1925 по 1938 рр. за його участі було надруковано 375 тисяч брошур, альманахів, молитовників та іншої літератури. Народився у м.Збараж (Галичина) (1888–1980)

7 – 80-річчя від дня урочистого відкриття і посвячення Народного Дому товариства «Просвіта» в Ужгороді (1928)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

7 – 75-річчя від дня народження Івана Васильовича Керецмана, композитора-аматора. Народився у с.Зарічево Перечинського р-ну (1933)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

10 – 60-річчя від дня народження Надії Василівни Кирилової, графіка, живописця. З середини 70-х років її творче життя тісно пов'язане з Ужгородом. Народилася в м.Іскитим Новосибірської обл. (Росія) (1948)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

11 – 70-річчя від дня створення урядом Чехословаччини автономного уряду Підкарпатської Русі на чолі з А.Бродієм (1938)

14 – 100-річчя від дня народження Андрія Степановича Калина, казкаря. Народився у с.Горінчево на Хустщині (1908–1979)

14 – 120-річчя від дня народження Федора Федоровича Арістова, літературознавця. Народився у с.Варнавін, тепер смт Горковської обл. (Росія) (1888–1932)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

14 – 125-річчя від дня народження Михайла Бращайка, політичного і культурного діяча. Народився у с.Блажієво Берегівського р-ну (1883–1969)

15 – 80-річчя від дня народження Тібора Бониславського, музиканта, музикознавця, одного із засновників музичного товариства ім.Д.Задора. Народився у м.Кошіце (1928)

22 – 95-річчя від дня народження Василя Івановича Свиди, народного художника України, скульптора, різьбяра. Народився у с.Пацканьово Ужгородського р-ну (1913–1989)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

22 – 50-річчя від дня народження Мирослави Омелянівни Росул, художниці-керамістки. Народилася у м.Ужгород (1958)

24 – 75-річчя від дня народження Михайла Івановича Митрика, графіка, живописця. Народився у с.Арданово Іршавського р-ну (1933–1999)

25 – 115-річчя від дня заснування Перечинського лісохімзаводу (1893)

27 – 65-річчя від дня народження Йосипа Терелі, письменника, громадського діяча. Народився у с.Келечин Міжгірського р-ну (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

27 – 70-річчя від дня обрання прем'єром Підкарпатської Русі о.Августина Волошина (1938)

28 – 75-річчя від дня народження Івана Михайловича Шутєва, живописця, народного художника України. Народився у м.Ужгороді (1933)

у жовтні відзначається:

90-річчя відновлення випуску газети «Наука» за активною участю А.Волошина, з першого січня 1922 р. виходить під назвою «Свобода» (1918)

90 років тому Національна Рада в Скрентоні прийняла рішення об'єднати угро-русинів під Карпатами на федеративній основі (1918)

670-річчя першої письмової згадки про село Великі Геївці Ужгородського р-ну (1338)

ЛИСТОПАД

1 – 80-річчя від дня народження Михайла Майора, народного поета-коломийкаря, казкаря. Народився у с.Драгово Хустського р-ну (1928)

Текстова довідка: «Відзначення в бібліотеках області краєзнавчих та пам'ятних дат 1998 року»

2 – 70-річчя від дня існування Муніципальної системи управління Ужгорода (1938)

5 – 80-річчя від дня народження Імре Зеканя, філолога. Народився у смт В.Бичків (1928–1991)

5 – 110-річчя від дня народження Гната Гнатовича Ігнатовича, режисера. Народився у м.Немирові Вінницької обл. (1898–1978)

7 – 100-річчя від дня народження Євгена Васильовича Карабелеша, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України, освітянина. Народився у с.Тибава Свалявського р-ну (1908–1997)

7 – 60- річчя з дня утворення Закарпатського обласного художнього музею ім. Й.Бокшая (1948)

7 – 10-річчя від дня виходу Указу «Про заходи щодо ліквідації наслідків стихійного лиха у Закарпатській області». У цьому документі територія краю оголошена зоною надзвичайної ситуації (1998)

8 – 90-річчя від дня прийняття рішення Любовнянської Ради про воз'єднання Закарпаття з Україною (1918)

8 – 90 років тому мешканці с.Ясиня і навколишніх гуцульських сіл прийняли рішення про воз'єднання Гуцульщини з Україною (1918)

9 – 70 років тому утворена «Організація народної оборони» «Карпатська Січ» (ОНОКС) в м.Хуст (1938)

11 – 80-річчя від дня народження Ференца Кішша, літературознавця, професора, члена Спілки письменників Угорщини, лауреата премії ім.Аттіли Йожефа. Народився у с.Петрово Виноградівського р-ну (1928)

11 – 70-річчя від дня народження Михайла Миколайовича Болдижара, історика. Народився у с.Бобовище Мукачівського р-ну (1938)

12 – 80-річчя від дня народження Юрія Васильовича Шкробинця, поета, перекладача. Народився у м.Хуст (1928–2001)

13 – 65-річчя від дня народження Юлії Петрівни Зейкан, журналіста, прозаїка. Народилася у с. Білки Іршавського р-ну (1943)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

18 – 225-річчя від дня народження барона Жігмонда Перені, угорського політичного діяча. Народився у с.Берегсасвегардо (нині м.Берегово) (1783–1849)

19 – 160-річчя від дня народження Еміла Абоні, письменника, юриста. Народився у м.Нодьселеш (нині м.Виноградів) (1848-?)

24 – 110-річчя від дня народження Миколи Кричевського, художника «Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді (1898-?)

24 – 85-річчя від дня народження Іштвана Ференцовича Мартона, композитора, заслуженого діяча мистецтв України. Народився у с.Софія на Мукачівщині (1923–1996)

26 – 70-річчя відкриття театру «Нова сцена» у м.Хусті (1938)

26 – 64-річчя прийняття першим з'їздом народних комітетів Закарпатської України Маніфесту про воз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною (1927)

27 – 135-річчя від дня народження Юліана Андрійовича Яворського, літературознавця. Народився у с.Більчі на Львівщині (1873–1937)

28 – 10-річчя від дня відкриття історико-краєзнавчого музею Воловецької центральної районної бібліотеки (тепер – Воловецька районна бібліотека для дорослих) (1998)

30 – 110-річчя від дня народження Андрія Міня, учителя, громадсько-культурного діяча. Народився у м.Міхаловці на території сучасної Східної Словаччини (1898–1975)

у листопаді відзначається:

340-річчя першої письмової згадки про село Нижній Бистрий Хустського р-ну (1668)

630-річчя першої письмової згадки про село Кри́ва Хустського р-ну (1378)

60-річчя відкриття Художнього музею у м.Ужгороді (1948)

ГРУДЕНЬ

3 – 165-річчя від дня смерті Михайла Лучкая, історика, вченого-мовознавця, фольклориста, культурно-освітнього діяча. Народився у с.Великі Лучки на Мукачівщині (1789–1843)

5 – 100-річчя від дня народження Миколи Васильовича Цуперяка, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Ясіня на Гуцульщині (1908–1999)

5 – 130-річчя від дня народження Олександра Олеся (Олександра Івановича Кандиби), поета, драматурга, автора відомих у краї драматичних поем «Над Дніпром» (Хустський театр «Нова сцена», 1939) та «Ніч на полонині» (Закарпатський український музично-драматичний театр, 1994). Народився у с.Білопілля на Сумщині (1878–1944)

5 – 105 річчя від дня смерті Євгена Андрійовича Фенцика, письменника, культурного і громадсько-політичного діяча. Народився у с.Мартинка на Іршавщині (1844–1903)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

8 – 60-річчя від дня народження Дюли Балли, літературознавця. Народився у с.Есень Ужгородського р-ну (1948–2000)

8 – 70-річчя від дня народження Василя Станіславовича Цигака, заслуженого працівника культури України. Народився у с.Сухий Великоберезнянського р-ну (1938)

13 – 110-річчя від дня народження Пала Броді, драматурга, режисера. Народився у м.Унгвар (нині Ужгород) (1898-?)

18 – 100-річчя від дня народження Миколи Степановича Гомечка, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Кошельово Хустського р-ну (1908–2001)

18 – 100-річчя від дня народження Миколи Андрійовича Грицака, лексикографа, поета, прозаїка, фольклориста. Народився у с.Росішка Рахівського р-ну (1908–1979)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

21 – 90-річчя Народному закону про автономію Закарпаття в складі Угорської Держави (1918)

21 – 270-річчя від дня народження Йожефа Телекі, поета, культурного діяча. Народився у м.Хусті (1738–1796)

22 – 80-річчя від дня народження Юрія Івановича Балеги, критика, літературознавця. Народився у с.Богаревиця Іршавського р-ну (1928)

Текстова довідка: «Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003»

24 – 10-річчя ухвалення Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної діяльності у Закарпатській області» (1998)

26 – 130-річчя від дня народження Едена Самовольського, скульптора. Народився у м.Великий Березний (1878–1914)

28 – 65-річчя від дня народження Василя Михайловича Івашковича, прозаїка. Народився у с.Верховина Бистра Великоберезнянського р-ну (1943–1993)

28 – 150-річчя від дня смерті Костянтина Матезонського, композитора, що започаткував на Закарпатті традицію багатоголосого хорового співу (1794–1858)

Г Р У Д Е Н Ь

у грудні відзначається:

125-річчя від дня народження Олександра Грабаря, художника, біолога, педагога. Народився у м.Будапешт (Угорщина) (1883–1959)

90-річчя проголошення Гуцульської республіки (1918–1919)

ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ:
– 2008 рік –

230-річчя відкриття Солотвинського солерудника

310 років з часу виходу першої друкованої книги для русинів «Катєхисисъ для наоуки оугрорускимъ людємъ зложеній», автор – єпископ Йосиф де Камеліс (1698)

550-річчя від дня народження Іштвана Вербеці, угорського намісника короля, канцлера, письменника. Народився у с.Вербовець Виноградівського р-ну (1458–1541)

465-річчя від дня народження Іштвана Другета (Гомонайський), поета, воєводи, мецената (1543–1598)

1105 років із часу першої письмової згадки про Ужгородську фортецю (903)

760-річчя розбудови Ужгорода (Унгвара) в сучасному мікрорайоні Горяни за наказом угорського короля Бейли IV (1248)

730-річчя першої письмової згадки про село Бистриця (Ряпідь) Мукачівського р-ну (1278)

745-річчя першої письмової згадки про місто Сваляву (1263)

700 років тому за підтримки Ватикану та німецького імператора до влади в Угорщині прийшла династія Анжу. Проти її представника, короля Карла Роберта, створюється широка опозиція, до якої приєднався палатин Амадей. Спалахнули міжусобні війни, під час яких було зруйновано багато сіл, міст і містечок Закарпаття та Східної Словаччини. Зруйновано Ужгородський замок (1308)

690 років тому Ужгород одержав нових господарів – італійських графів Другетів, які володіли ним 360 років (1318)

660-річчя першої письмової згадки про село Білки Іршавського р-ну (1338)

630-річчя першої письмової згадки про село Лалово Мукачівського р-ну (1378)

630 років тому королева Єлизавета видала грамоту, якою заборонила коменданту Мукачівського замку вершити суд над кріпаками (1378)

615-річчя початку перебування подільського князя Федора Коряговича на Закарпатті (1393–1414)

575-річчя першої письмової згадки про смт Воловець (1433)

450-річчя першої письмової згадки про мінеральні води Закарпаття (1558)

450 років тому посли російського царя Івана IV Грозного, повертаючись із Константинополя, зупинились в Ужгородському монастирі, де жило тоді 330 монахів. Тут вони вперше спробували мінеральну воду із трьох різних джерел (1558)

420-річчя села Гукливий Воловецького р-ну (1588)

400-річчя заснування с.Ільківці Мукачівського р-ну (1608)

365-річчя від дня народження Ілони Зріні, легендарної захисниці і володарки Мукачівського замку (1643-1703)

330 років тому розпочалося повстання під проводом Імре Текелі (1678–1685)

380 років тому Мукачівсько-Чинадіївська домінія перейшла до рук графів Шенборнів (всього перейшло 152 села, 4 міста, 15 присілків, 14 тисяч людей). Саме з цією феодальною родиною пов'язана нова хвиля колонізації (1728)

185-річчя від дня народження Андраша Шоссела, скульптора. Народився у с.Верхні Ремети Берегівського р-ну (1823–1874)

150 років з часу відвідин єпископом І.Гаганцем і О.Духновичем Мукачівського монастиря (1858)

145-річчя відкриття першої у нашому краї друкарні з кириличним шрифтом (1863)

130-річчя від дня народження Іренея Контратовича, історика, церковного діяча, віце президента Підкарпатського общества наук. Народився у с.Дубриничі Перечинського р-ну (1878–1957)

125-річчя від дня народження Іллі Михайловича Сірка, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився у м.Хусті (1883–1975)

125 років тому міністерством землеробства Угорщини в Ужгороді була започаткована керамічна школа з метою професійної підготовки майстрів гончарної справи з використанням місцевої сировини (1883–1890)

120-річчя від дня народження Петра Васильовича Лемеша, делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Нанково Хустського р-ну (1888–1966)

120-річчя села Мала Мартинка (1888)

110-річчя відкриття керамічного училища (школи глиняного посуду) у м.Ужгороді (1898)

100-річчя укладення Августином Волошином «Читанки для руської молодежи» (Унгвар, 1908)

85 – річчя від дня народження Йосипа Йосиповича Густі, митця та ентузіаста народної творчості. Народився у с.Дідово Берегівського р-ну (1923)

85 років з часу заснування в Ужгороді товариства О.Духновича. Головою було обрано архідиякона Євменія Сабова, автора знаменитої «Хрестоматии», секретарем Степана Фенцика (1923)

85 років тому почав щомісячно виходити «Наш родной край. Новинка для молодежи Подкарпатской Руси» (1923–1939). Редактор – О.Маркуш

85 років із часу заснування просвітянського журналу «Пчôлка» (1923–1932)

85 років тому почав щомісяця виходити літературно-історичний журнал «Карпатський край», видавець «Русское Косино в Мукачеве», редактор О.Попов (1923)

80 – річчя від дня народження Пала Цікайла, композитора і піаніста. Народився у м.Берегові (1928–1998)

80 років тому в Ужгороді була насаджена липова алея, що огорнула правий берег Ужа, і нині вона – найдовша в Європі (1928)

70-річчя села Страж Ужгородського р-ну (1938)

50 років з часу виходу літературного альманаха «Карпати» (1958–1959)

40 років із часу створення Карпатського біосферного заповідника (1968)

15-річчя заснування культурно-освітнього товариства циган «Романі Яг» (1993)

15-річчя заснування обласної культурно-освітницької організації «Матіца Словенска» (1993)

10-річчя виходу журналу для дітей «Віночок» (1998)

10-річчя виходу журналу «Наш рідний край». Він є спадкоємцем однойменного часопису, який у 1922–1939 рр. видавав письменник Олександр Маркуш (1998)

10-річчя відкриття районного історичного музею у місті Сваляві. В його експозиції представлено 520 експонатів (1998)

КРАЄЗНАВЧІ ЗНАМЕННІ ДАТИ

СІЧЕНЬ: 4

ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ

110-річчя від дня народження письменника, журналіста і громадського діяча (1898–1946)

Переглядаючи у свій час львівський журнал «Дзвін», натрапив на цікаву повість «Отаман Хмара» цього письменника. Тут же було сказано, що це документ часу із таємниць Державного політичного управління УРСР, та, на жаль, жодних біографічних відомостей про автора не подано. І багато людей до останнього часу не знали: прізвище це чи літературний псевдонім.

Вдруге це ім'я зустрілося мені у книзі письменника Василя Ґренджі-Донського «Щастя і горе Карпатської України». Зокрема у щоденнику за 20 листопада 1938 р. знаходимо запис автора, як він збирався у подорож по селах Волівщини (нині Міжгірський р-н) для збору матеріалів про польських терористів, які навідувалися в той час у села Верховини.

Василь Ґренджа-Донський писав: «Виступає один худорлявий мужчина середнього зросту і голоситься до мене. Представився, і виходить, що це письменник Горліс-Горський, з яким я знайомлюсь. Озброїлись, набрались набоїв, ще з одним нашим жандармом сіли в авто і до півночі об'їхали всі села, повернувши з урядовими зявами». Але автор щоденника не подав жодних подробиць про цю особу.

Шукаючи далі біографічні дані, я звернувся до солідного видання, української діаспори «Енциклопедії українознавства», аби там щось знайти про цього письменника. І натрапив тут на коротеньку довідку з восьми рядків про те, що Горліс-Горський народився у

© О.Довганич, 2007.

1900 р. (ця дата позначена знаком питання) і що його прізвище Лісовський. У довідці були перераховані лише його основні твори. Але ні місця народження, ні дати смерті, ні будь-яких інших біографічних даних не вказано.

Тому це ще більше зацікавило мене і підштовхнуло до подальших пошуків. Виявляючи додаткові матеріали про репресованих тоталітарним режимом учасників Карпатської України, побачив, що деякі українські емігранти звертались до уряду Карпатської України з проханням надати їм чехословацьке громадянство. Серед таких прохачів був і Ю.Ю.Горліс-Горський, який подав для цього 31 січня 1939 р. конкретні документи, заяви і біографічні відомості про своє життя і діяльність. Виявилось, що його справжнє прізвище подвійне – Городянин-Лісовський, а Горліс-Горський – псевдонім. Склалося враження, що перша частина його псевдоніма скомпонована з перших трьох букв прізвища Городянин і Лісовський – Горліс.

Народився він 4 січня 1898 р. в Полтаві. У 1909 р. вступив до другого класу Полтавської реальної гімназії, яку закінчив у 1915 р. і був прийнятий добровольцем до Кабардинського кінного полку окремої Кавказької дивізії. Через рік направлений у військову школу Новочеркаська, по закінченні якої одержав ранг хорунжого. У 1917 р. став офіцером українського війська у званні поручника.

Спочатку служив у кінній сотні полку імені Богдана Хмельницького, потім командував сотнею 60-го полку імені Кармелюка, а згодом – Богданівською сотнею другого Запорізького полку. Під час зимового походу 1920 р. відряджений до повстанців Холодного Яру, де став осаулом першого основного куреня. Про тогочасну бойову діяльність повстанців описав з великими подробицями в романі «Холодний Яр».

У 1921 р. опинився у Польщі, де був інтернований в містечку Вадовіце, а наступного року повернувся в Україну для проведення підпільної роботи. 1924 р. службою ГПУ був заарештований і засуджений до розстрілу, згодом заміненого на 10 років тюремного ув'язнення і 5 років заслання. До 1932 р. перебував у тюрмах Вінниці, Києва, Херсона. З Херсонської тюрми йому вдалося втекти і знову добратися до Польщі й оселитися у Львові.

Тут він легалізувався і зайнявся літературною працею. Тому стає зрозумілим, чому заховав своє прізвище під літературним псевдонімом. У 30-ті рр. у Львові написав і опублікував цілу низку літературних творів. Серед них «Отаман Хмара» (1934), «Спогади» (1935).

«Холодний Яр» у двох томах (1937) та інші. Написав ще роман «Між живими трупами», рукопис якого у вирі Другої світової війни загубився.

У кінці 1938 р. нелегально перейшов на територію Чехословаччини і опинився в Хусті – столиці Карпатської України. І тут незабаром подав прохання про надання йому чехословацького громадянства. Його особу підтвердили українські емігранти-інженери Кость Ліневич, Леонід Романюк, Іван Стрілець. Але не встановлено, чи одержав він таке громадянство, бо це була тривала процедура.

Лише останнім часом ми дізналися про його подальшу долю з опублікованих матеріалів Львова і Києва. Після окупації Карпатської України угорськими військами Горліс-Горський перейшов у Румунію, потім в Югославію в с.Руський Керестур (Воєводина), звідти у Францію з наступним виїздом до Канади, куди був запрошений.

Але події в Європі, зокрема початок Другої світової війни, змінили його плани. У 1940–1941 рр. він працював керівником українського відділу радіостанції в Берліні, у 1942 р. прибув у Рівне, потім у Київ, де збирав спогади про повстанців Холодного Яру. Повернувшись до Львова, у 1943 р. одружився з Галиною Талащук з Рівного, а у 1944 р. вони разом перебрались до Австрії, звідти до Німеччини у місто Новий Ульм. 27 вересня 1946 р. в Аусбурзі зник і подальша його доля невідома й досі. Так несподівано закінчилася епопея талановитого письменника і відомого українського патріота, борця за волю України.

ОМЕЛЯН ДОВГАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Горліс-Горський Ю. Отаман Хмара.– Львів, 1934.
2. Горліс-Горський Ю. Тюремні поезії.– Львів, 1937.
3. Горліс-Горський Ю. Ave dikator!– Рівне, 1998.
4. Горліс-Горський Ю. Холодний Яр.– Київ–Львів–Дрогобич, 2006.

* * *

5. Тегерешвілі А. «Холодний Яр» та його автори// Укр. культура.– 1993.– № 8.– С. 28.
6. Козак С. Слідами життя Горліс-Горського// Літ. Україна.– 1995.– 17 серп.
7. Вдовичий І. Горліс-Горський Ю.// Укр. журналістика в іменах. Вип. III.– Львів, 1996.– С. 84-85.
8. Міщенко Н. Співець волі: [До 100-річчя з дня народж. Ю.Горліс-Горського, укр. прозаїка]// Демократ. Україна.– 1998.– 27 січ.– С. 3.

9. Довганич О. Забуте ім'я українського письменника// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 31-32.
10. Герасимова Г. Горліс-Горський Юрій Юрійович// Енциклопедія історії України.– Київ, 2004.– Т. 2.– С. 167.
11. Коваль Р. «Україна... Чому це слово таке болюче?!»// Горліс-Горський Ю. Холодний Яр.– Київ–Львів–Дрогобич, 2006.– С. 4-20.
12. Довганич О. Юрій Горліс-Горський: таємниці постаті талановитого письменника// Срібна Земля-фест.– 2007.– 11-17 січ.

СІЧЕНЬ: 12

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ

130-річчя від дня народження поета, драматурга, науковця (1878–1942)

Українська поезія кінця XIX – початку XX ст. багата на великі і славні імена. Серед них – не тільки такі велетні нашого поетичного слова, як Іван Франко, Леся Українка, Олександр Олесь, але й ціла плеяда менш відомих широкому читачеві талановитих митців, що зробили вагомий внесок у розвиток нашого красного письменства. Це Микола Вороний, Грицько Чупринка, Микола Філянський, Богдан Лепкий, Петро Карманський та ін., творчість кожного з яких становить окрему яскраву сторінку української літератури. Більшість названих поетів ще донедавна, в часи радянського тоталітаризму, зараховувалася до «буржуазних націоналістів», і твори їх вилучалися з шкільних програм, підручників, хрестоматій. Визначним представником цього покоління українських письменників був Василь Пачовський – неповторний лірик, автор знаменитої у свій час збірки «Розсипані перли» (1901), драматург, учений-історик, культуролог, політичний мислитель, уся діяльність якого осяяна ідеєю самостійної соборної України.

Василь Пачовський народився 12 січня 1878 р. в с.Жуличі на Львівщині в сім'ї греко-католицького священика. Навчався в Золочівській гімназії, звідки був виключений за непокірну вдачу. Скінчивши екстерном гімназію у Львові, став студентом університету.

Початок століття в Галичині був позначений пожвавленням політичного й культурного життя, піднесенням національно-патріотичної свідомості українства. Студентська молодь розпочинає

© Л.Голомб, 2007.

боротьбу за український університет у Львові, в якій активну участь узяв і Василь Пачовський. На одному з бурхливих студентських зібрань він виступив із читанням вірша, сповненого протесту проти національних утисків, за що й був у 1901 р. виключений з університету. Разом з іншими студентами-українцями, що, протестуючи проти денаціоналізації галицької молоді, масово залишили Львівський університет, Пачовський переїхав для продовження освіти до Відня. По закінченню в 1909 р. Віденського університету викладав історію в гімназіях Станіслава та Львова. На цей час він був уже знаним поетом, улюбленцем галицької молоді, твори якого широко публікувалися в періодиці та виходили окремими збірками, жваво обговорювалися в критиці.

У 1907 р. склалася модерністська літературна група «Молода муза», до якої разом із П.Карманським, О.Луцьким, В.Бирчаком, Б.Лепким, М.Яцковим, С.Твердохлібом увійшов і Василь Пачовський. «Молода муза», що за своїми естетичними засадами була близькою до європейських течій неоромантизму та символізму, відіграла помітну роль в оновленні українського письменства, його поетики, стилістики, засобів художнього розкриття внутрішнього світу людської особистості.

Плідну творчу й педагогічну працю письменника перервав вибух Першої світової війни. З наступом російських військ йому довелося разом із родиною виїхати до Відня.

У столиці імперії опинився на той час увесь цвіт галицької інтелігенції, що не могла спокійно спостерігати за руйнуванням рідного краю та залишатися байдужою до поставленої на карту долі всієї України. Недавні молодомузівці, жерці у храмі Краси, взяли активну участь в культурно-освітній діяльності заснованого емігрантами з Наддніпрянщини «Союзу визволення України», в освітній праці серед українців у таборах військовополонених російської армії в Австрії та Німеччині.

З 1920 по 1929 р. В.Пачовський проживає на Закарпатті. Разом із В.Бирчаком видає тижневик «Народ», організовує закарпатську «Просвіту», вчителює в гімназіях Ужгорода та Берегова.

Помер письменник 5 квітня 1942 р. в окупованому німцями Львові.

У світ української поезії В.Пачовський увійшов збіркою «Розсипані перли», що відразу привернула увагу читачів та критики. Безсумнівний ліричний талант автора збірки помітив її перший

рецензент – Іван Франко, який писав: «...у д. Пачовськім нам виявляється неабиякий майстер нашого слова, правдивий, талановитий поет, що незвичайно глибоко вслухався в мелодію нашої народної пісні і нашої мови, що володіє технікою вірша, як мало хто у нас, і вміє за одним дотиком порушити в душі симпатичні струни, збудити пожаданий настрій і видержати його до кінця».

Семантика образного вислову «розсипані перли» оригінально втілює народнопісенний мотив нерозділеного кохання: юнак приніс у дар коханій дівчині «ожерелля з чистих перлів серед сліз», та красуня відкинула коштовний дар:

Мої перли, мої сльози
Розсипались по землі!

Поет наповнює традиційну фольклорну символіку новим змістом: де розсипались чарівні перли, поросли й зацвіли синім цвітом «незабудьки». Гріх топтати таку красу! Модерна проблематика цінності й краси людських почуттів стає, таким чином, естетичною програмою автора збірки, тема кохання розширюється до теми слова, пісні як вияву скарбів людської душі. У цьому сенсі створений В.Пачовським високопоетичний образ розсипаних перлів співзвучний з художніми інтерпретаціями теми слова в «Зів'ялому листі» І.Франка, в циклі «Сльози-перли» Лесі Українки, у збірці П.Карманського «Ой люлі, смутку».

Поетична майстерність В.Пачовського зростає від збірки до збірки. Видані в часи «Молодої музи» книги лірики «На стоці гір» (1907) та «Ладі й Марені – терновий огонь мій» (1912), продовжуючи на новому етапі творчої еволюції митця розробку теми кохання, значно розширюють сферу художнього осмислення життя як у його особистісному, так і в суспільному виявах.

Українська поетична мариністика, яку прикрашають справжні перлини, що вийшли з-під пера Лесі Українки, М.Чернявського, О.Олеся, Б.Лепкого, П.Карманського, збагачуються ліризованими морськими пейзажами циклу В.Пачовського «Над морем», у звукових акордах якого чуються сплески хвиль, заколисуюча музика ніжної баркароли.

Збіркою «На стоці гір» та трагедією «Сон української ночі» (1903) розпочинається національно-патріотична лінія творчості В.Пачовського. Ключовий мотив громадянської поезії митця – трагізм бездержавності України. У дусі національного пафосу творчості

Т.Шевченка, П.Куліша, Лесі Українки звучить поетичний цикл В.Пачовського «До схід сонця», драми «Сонце Руїни», «Сфінкс Європи», «Роман Великий», «Гетьман Мазепа», містичний епос «Золоті Ворота». Як і його великих попередників та сучасників-однодумців, В.Пачовського болить сліпота і покірливість люду, бездіяльність національної еліти, роздвоєність української психіки.

Та все ж поет не втрачає віри в омріяний Золотий вінець України, в духовне воскресіння нації:

Ой вірю я, що через біль і рани
Мій рідний край державою повстане.
На всій потоптаній землі,
Де тільки чути звук моєї мови,
Там прийде час великої обнови
З ім'ям великим на чолі.

У творах В.Пачовського загалом багато вражаючих передчуттів, пророчих візій, поетичних прозрінь, що з'являлися на основі не раціонального, а інтуїтивного знання та глибокого проникнення в душу «Народу Великої Туги», виростали з істинної й незрадливої любові поета до Вітчизни.

Особливим колоритом позначені твори В.Пачовського, створені на Закарпатті («Огні мести», «З «Блакитної книги», «Розгублені звізди»). Вони збагатили художню палітру митця новими тонами і барвами, чудовими краєвидами Карпат, бистрої Тиси, старовинного Ужгорода. «Чи є ще краща земля, як Карпатська Україна? – такими словами розпочинав письменник свій нарис історії Закарпаття «Срібна Земля».– Оперезали її високі гори сині, обмаїли зелені ліси, закосичили винниці з золотими виноградами, а річки сріберні опоясали блакитними стрічками. Така вона красна, та Срібна Україна!..

На колінах молюся Богові старинною колядкою: «Сійся, родися, жито-пшениця на Україні для Закарпаття, радуйся, Срібная Земле!..».

В.Пачовський назвав Закарпаття своїм другим Рідним Краєм і став провісником та активним діячем його національно-культурного відродження. Він виховав ціле покоління патріотичної інтелігенції краю, взяв участь у його літературному житті. З «Переднім словом» В.Пачовського вийшла в світ перша поетична збірка народною мовою на Закарпатті – «Квіти з терньом» (1923) Василя Гренджі-Донського. Перебуванням на Срібній Землі навіяні такі чудові поетичні твори митця, як «Князь Лаборець», «Сріберний

дзвін», «Скарб руської землі», «Князь Лев на Срібній Землі» та багато інших. Характерно, що тему Закарпаття В.Пачовський ніколи не відділяв від теми України, центральної в його творчості. У реаліях життя закарпатців зірке око поета помічало загальноукраїнські корені звичаїв, обрядів, молитв, вихоплювало факти, які підтверджували основоположні засади національного світогляду. В адресованій шкільній молоді поезії «Тріє царі» В.Пачовський, розширюючи просторову сферу зображення, прищеплює дітям відчуття всеукраїнської єдності, проголошує ідею державної могутності України в її історичних межах:

В Ужгороді сонце сходить,
Срібна Русь у сріблі тоне –
Трублять труби в Перемишлі,
А в Києві дзвонять дзвони.

На Закарпатті, що віками входило до складу різних держав, народилася збірка «Розгублені звізди», у якій автор веде мову про невимірність і непоправність утрат нації на трагічних роздоріжжях історії. Образ «розгублених звізд», який дав назву збірці, постає в однойменному вірші як поетичний синонім образу розсипаних перлів, цього художнього відкриття раннього В.Пачовського:

Розгублені звізди, розсипані перли,
Розвіяні квіти із мого краю –
Хто вас позбирає, аби ви не вмерли
Для рідного краю в чужому раю?

Зберігаючи первісне значення образу як утілення дорогоцінних скарбів («брильянти», «самоцвіти», «ожерелля», «розсипані перли з корон, з діадемів»), поет нюансує й розширює зміст образу, доводить до найвищого регістру його трагічне звучання. Адже йдеться про «розгублені звізди» талантів, які збагачують своїм блиском чужі культури, про «розсипані перли» матеріальних цінностей пограбованої нації, про «розвіяні квіти» чуття української дівчини, яка віддає чужинцеві цвіт свого серця і ростить яничарів.

Збірка «Розгублені звізди» – це осторога поета-патріота Україні (та й іншим народам) про те, що світ не цінить розкиданих по чужинах скарбів бездержавної нації: ті вирвані з корінням квіти будуть розтоптані, роздавлені колесами «чужинних машин», навіки згаснуть загубленими зорями під чужим небом.

Поет-державник був послідовним прихильником єдиної державної мови, цього найціннішого духовного скарбу нації. Мову художнього твору він відносив до прикмет національного характеру і стилю митця, а тому і вважав, що красне письменство «мусить грати всіма красками народних говорів, синонімних висловів, індивідуальних стилів та національних символів, як райдужня веселка».

Такою многоцвітною веселкою грає і поетичне слово самого Василя Пачовського, який творив «символами народної душі» і вніс в українську літературу неоціненні скарби.

ЛІДІЯ ГОЛОМБ

Джерельні приписи:

1. Пачовський В. Исторія Подкарпатскоъ Руси. Часть 1.– Ужгородъ, 1921.– 144 с.
2. Пачовський В. Про князя Коріятовича и жовтого змъя Веремія: [Казка]// Село, руська читанка.– Ужгород, 1927.– С. 202-205.
3. Пачовський В. «Ой щебечуть солов'ї»; Жайворонок; Жалість; Спів відлітних журавлів// Антологія української поезії: у 6 т.– Т. 3: Укр. дожовтнева поезія. Твори поетів XIX– поч. XX ст.– К.: Дніпро, 1984.– С. 258-260.
4. Пачовський В. Зібрані твори: У 2-х т.– Т.1: Поезії.– Філадельфія, Нью-Йорк, Торонто, 1984.– 739 с.
5. Пачовський В. Зібрані твори: У 2 т.– Т.2: Золоті ворота.– Філадельфія, Нью-Йорк, Торонто, 1985.– 415 с.
6. Молода Муза: Антологія західно-укр. поезії початку XX ст.– К.: Молодь, 1989.– 328 с.
   Зі змісту: [В.Пачовський] – С. 54-103.
7. Розсипані перли: Поети «Молодої Музи».– К.: Дніпро, 1991.– 710 с.
   Зі змісту: [В.Пачовський] – С. 269-303.
8. Розгублені звізди; «Вічний народе...»; Сріберний дзвін: [Поезії]// Моя Карпатська Україно: Поетична антол.– Ужгород, 1992.– 214 с.
   Зі змісту: [В.Пачовський] – С. 50-55.
9. Балла Е. Василь Пачовський// Письменники Срібної Землі: До 60-річчя ЗО НСП України.- С. 131-137.

***

10. Пачовський В. Срібна Земля. Тисячоліття Карпатської України// Дзвін.– 1991.– № 7.– С. 123-130; № 9.– С. 104-112.

***

11. Далаврак С. Пачовський Василь Миколайович (12.01.1878–5.04.1942)// Укр. енциклопедія.– К., 1982.– Т.8.– С. 218.

12. Історія української літератури: У 2 т.– Т.1: Дожовтнева л-ра.– К.: Наукова думка, 1987.– 630 с.
Зі змісту: [Про В.Пачовського] – С. 485, 559, 562-565, 575-576, 603.
13. Карманський П. Українська богема: Василь Пачовський// Молода муза: Антол. західно-укр. поезії поч. XX ст.– К.: Молодь, 1989.– С. 285-287.
14. Голомб Л. Василь Пачовський: Закарпатські сторінки життя і творчості поета.– Ужгород, 1999.– 146 с.
15. Василь Пачовський у контексті історії та культури України: Наук. зб.– Ужгород, 2001.– 420 с.

***

16. Ільницький М. Поет національної ідеї// Дзвін.– 1991.– № 11.– С. 129-137.
17. Ребрик І. Провісник відродження: До 50-річчя з дня смерті В.Пачовського// Закарпат. правда.– 1992.– 4 квіт.
18. Станинець Ю. Мій другий батько: До 50-річчя з дня смерті В.Пачовського// Карпат. Україна.– 1992.– 9 квіт.
19. Зілгалов В. Срібна Земля і її син: Василь Пачовський і Карпатська Україна// Закарпат. правда.– 1993.– 25 трав.
20. Пам'яті сина Срібної Землі// Закарпат. правда.– 1993.– 1 черв.
21. Густі І. «Ой вірю я, що через біль і рани мій рідний край державою повстане...»// Новини Закарпаття.– 1998.– 19 берез.– С. 1.
22. Ярема С. Василь Пачовський зблизька і з віддалі років// Дзвін.– 1998.– № 10.– С. 127-129.
23. Завгородня Т. Василь Пачовський про вивчення української літератури в школі// Дивослово.– 1999.– № 6.– С. 37-38.

СІЧЕНЬ: 13

ПЕТРО КІНДРАТОВИЧ СМІЯН

90-річчя від дня народження вченого-історика, педагога, першого декана історичного факультету УжДУ (нар. 1918)

На долю цієї людини випало чимало суворих випробувань. Це і голодомор 1932–1933 рр, і смерть батька у досить молодому віці, і репресії... Але, незважаючи на усі труднощі, наш герой не зламався, не зачерствів душею, не відмовився від життєвих планів. Він здобув вищу освіту, створив родинний затишок, захистив кандидатську і докторську дисертації, став доцентом, а згодом професором. Здобув шану і повагу людей та визнання у науковому світі.

© М.Олашин, 2007.

Це Петро Кіндратович Сміян. Його здобутки та поважний ювілей спонукали нас до написання цієї статті.

Петро Сміян народився 13 січня 1918 р. в місті Борзна на Чернігівщині в селянській родині середніх статків. В сім'ї було 5 дітей (4 хлопчики і дівчинка). Петро закінчив місцеву неповну середню школу, Артемівський робітфак та історичний факультет Київського педагогічного інституту ім.О.М.Горького (тепер Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова). Після закінчення вузу Петро Кіндратович був призначений асистентом Чернігівського пединституту. Робота подобалась, але бажання займатись дослідницькими пошуками взяло верх і у 1939 р. він став аспірантом Київського державного (тепер національний) університету ім.Т.Г.Шевченка. Через два роки уже завершував дисертацію, але розпочалася Велика Вітчизняна війна. Довелося відкласти наукову роботу до кращих часів. П.К.Сміян вирішив зробити свій внесок у прискорення розгрому фашизму. Так, у 1941–1943 рр. він був членом підпільної антифашистської групи, що діяла на Борзненщині.

Визволення українських регіонів супроводжувалось відновленням роботи не тільки заводів, фабрик, шахт, сфери послуг, але й навчальних, наукових і культурно-освітніх закладів. Потрібними стали спеціалісти мирних професій. У листопаді 1943 р. П.К.Сміян був призначений завідувачем кафедри Ніжинського пединституту, а через рік – старшим викладачем та заступником декана Київського пединституту. Паралельно закінчив навчання в аспірантурі і у січні 1946 р. захистив кандидатську дисертацію.

У 1946–1947 рр. П.К.Сміян працював завідувачем кафедри історії СРСР і деканом історичного факультету Ужгородського державного (тепер національний) університету. Згодом очолював кафедру історії у Львівському педагогічному інституті та перебував на посаді доцента кафедри історії Красноярського пединституту. На початку 1950 р. за зберігання у домашній бібліотеці «націоналістичної» літератури, зокрема праць М.С.Грушевського, був заарештований, згодом засуджений на 10 років позбавлення волі і направлений в один із сибірських таборів. 9 червня 1955 р. повністю реабілітований з поверненням усіх прав і стажу роботи. У тому ж році влаштувався на роботу у Луцький педагогічний інститут (тепер Волинський національний університет ім. Лесі Українки), де працював на посадах доцента (1955–1975) і завідувача (1975–1984)

кафедри історії СРСР та УРСР, професора кафедри історії слов'янських народів (1984–2000) і кафедри історії стародавнього світу та середніх віків (2000–2001). Додамо, що у 1970 р. захистив докторську дисертацію, а через три роки йому було присвоєно вчене звання професора. У 1999 р. його обрано академіком Української Академії історичних наук.

Творчий доробок професора П.К.Сміяна є чималим і налічує близько 200 наукових, науково-популярних, навчально-методичних та краєзнавчих публікацій, у тому числі 2 одноосібні монографії і 2 брошури. Вступивши до аспірантури, він почав досліджувати проблему партизанського руху у війні 1812 р. Робота була практично завершена, але її примірники загубилися під час евакуації Київського університету у 1941 р. Тому згодом аспірант працював над темою «Україна у Вітчизняній війні 1812 року». У цьому дисертаційному дослідженні він проаналізував плани Наполеона щодо України, ставлення різних груп українського дворянства до воєнної кампанії 1812 р., участь українців-ополченців та козаків в антинаполеонівській боротьбі та ін.

Наступна наукова проблема, що привернула увагу історика, це революційний і національно-визвольний рух на Закарпатті у другій половині XIX – на початку XX ст. Треба наголосити, що дослідник відповідально підійшов до її вивчення. Він чимало часу провів у архівах Москви, Києва, Львова, Берегова і Мукачева. І на основі опрацьованих архівних джерел та опублікованих документів розкрив досліджувану тему в комплексі. Зокрема, він охарактеризував особливості економічного розвитку Закарпаття у складі дуалістичної Австро-Угорської монархії, проаналізував становище трудящого населення краю, торкнувся питання податків та повинностей. На конкретних фактах показав масові прояви політичного, соціального та національного визиску простих закарпатців. Крім того, зробив правильний висновок про те, що еміграція не вирішила проблеми аграрного перенаселення в регіоні. У його публікаціях та докторській дисертації чільне місце відведено різним формам соціального і політичного протесту, що мали місце в краї у досліджуваний період. Писав вчений і про Верховинську господарську акцію, перебування російських військ на території Закарпаття під час Першої світової війни, рішення Хустського з'їзду 1919 р. тощо. Матеріали дисертації послужили основою для написання двох монографій – «Революційний та національно-визвольний рух на

Закарпатті кінця XIX – початку XX ст.» (Львів, 1968) та «Жовтнева революція і Закарпаття (1917–1919 рр.)» (Львів, 1972).

Зрозуміло, що в коло наукових зацікавлень П.К.Сміяна входили і питання волинської тематики. (Це й не дивно, якщо врахувати, що у Луцькому вузі він пропрацював майже 46 років). Наголосимо, що він був співавтором колективної монографії «Історія Волині: З найдавніших часів до наших днів» (Львів, 1988), брошури «Ковель» (Львів, 1968) та низки статей і повідомлень. Зауважимо, що студії дослідника пройшли випробування часом, хоча вони й не позбавлені окремих ідеологічних штампів, що характерно для радянської історіографії.

Петро Кіндратович був добрим педагогом. Він ніколи не припиняв працювати над собою. Чудово знаючи фактичний матеріал своїх курсів і спецкурсів, при підготовці до занять завжди використовував додаткову літературу, продумовував усі складові заняття. Тому лекції і семінари були цікавими для вихованців і спонукали їх краще вчитися, щоб дізнатися більше. Був добрим лектором, умів заволодіти увагою слухачів. Додамо, що він був викладачем демократичного типу, а разом з тим вимогливим і справедливим. Тому вихованці згадують наставника тільки з повагою і вдячністю.

Професор П.К.Сміян вирізнявся неабиякими організаторськими здібностями. Згадаємо, що він очолював кафедри в Ніжинському, Чернігівському, Ужгородському, Львівському і Луцькому вузах, був деканом історичного факультету Ужгородського університету. Історик умів згуртувати людей на вирішення навчально-виховних, наукових та господарських завдань, різних громадських справ. Завжди захищав інтереси студентського і викладацького колективів.

МИКОЛА ОЛАШИН

Джерельні приписи:

1. Сміян П.К. Ковель: Іст.-краєзнав. нарис.– Львів: Каменяр, 1968.– 47 с.; 10 л. іл.
2. 3. Сміян П.К. Революційний та національно-визвольний рух на Закарпатті кінця XIX – початку XX ст.– [Львів]: Вид-во Львів. ун-ту, 1968.– 209 с.
3. Сміян П.К. Жовтнева революція і Закарпаття (1917–1919 рр.).– [Львів]: Вид-во Львів. ун-ту, 1972.– 166 с.

* * *

4. Димнич Я.Н., Кучінко М.М., Сміян П.К. Волинь в періоди первіснооб-

щинного ладу і феодалізму// Історія Волині: З найдавніших часів до наших днів/ [Редкол.: О.Г. Михайлюк (відп. ред.) та ін.].– Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті видавничого об'єднання «Вища школа», 1988.– С. 6-26.

* * *

5. Сміян П.К. Відображення еміграції та реемігрaції трудящих Закарпаття в народній пісенності// Народна творчість та етнографія.– 1959.– Кн. 3.– С. 21-30.
6. Бєлоусов С., Михайлюк О., Сміян П. Сторінки героїчної боротьби// Комуніст України.– 1960.– № 12.– С. 89-91.– Рец. на кн.: Компанієць І.І. Становище і боротьба народних мас Галичини, Буковини та Закарпаття на початку XX ст. (1900–1919 роки); Відп. ред. В. Жебокрицький.– К.: Вид-во АН УРСР, 1960.– 372 с.
7. [Сміян П.К.]. Закарпатські всенародні збори 1919 [р.]// Українська Радянська енциклопедія: В 17 т.– К.: Голов. ред. УРЕ, 1961.– Т. 5.– С. 139.
8. Сміян П. Закарпатський всенародний страйк// Жовтень.– 1963.– № 1.– С. 122-125.
9. Сміян П.К. Трудящі Закарпаття про В.І. Леніна// Народна творчість та етнографія.– 1963.– Кн. 2.– С. 3-8.
10. Сміян П. «Хай буде в нас так, як у Києві»: (Боротьба трудящих Закарпаття за возз'єднання з Радянською Україною в 1917–1919 роках)// Жовтень.– 1967.– № 2.– С. 32-36.
11. Сміян П. За горами Карпатами: [Про рев. б-бу на Закарпатті у 1917–1919 рр.]// Жовтень.– 1968.– № 7.– С. 74-76.
12. Сміян П.К. «Верховинська господарська акція»// Радян. енцикл. історії України: В 4 т.– К.: Голов. ред. УРЕ, 1969.– Т. 1.– С. 267.
13. Сміян П.К. Закарпатські всенародні збори 1919 [р.]// Радянська енциклопедія історії України: В 4 т.– К.: Голов. ред. УРЕ, 1970.– Т. 2.– С. 174.
14. Сміян П.К. Закарпатські робітничі страйки 1903 [р.]// Радян. енцикл. історії України: В 4 т.– К.: Голов. ред. УРЕ, 1970.– Т. 2.– С. 174.
15. Сміян П.К. Вплив революції 1905–1907 рр. на розвиток національно-визвольного руху на Закарпатті// Історичні дослідження. Вітчизняна історія: Респ. міжвід. зб.– К., 1983.– Вип. 9.– С.77-79.

* * *

16. Сміян Петро Кіндратович// Радян. енцикл. історії України: В 4 т.– К.: Голов. ред. УРЕ, 1972.– Т. 4.– С. 126.
17. Сміян Петро Кіндратович// Під покровительством музи Кліо: Іст. ф-ту Ужгород. нац. ун-ту – 60 років/ МОН України, Ужгород. нац. ун-т; Уклад.: М.В.Олашин, М.Ю.Токар, Ю.О.Остапець, В.І.Фенич.– Ужгород, 2005.– С. 40-41: фото.

ЛЮТИЙ: 1

ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ ГАЙДУК

70-річчя від дня народження композитора (нар. 1938)

Василь Михайлович Гайдук – давно і добре відомий в Закарпатті та Україні хоровий диригент, педагог, композитор, музично-громадський діяч, який вже понад 45 років щедро віддає свої сили, талант та енергію розвитку музичного життя краю, примноженню численних творчих здобутків наших земляків, вихованню нового покоління професійних музикантів.

Композитор – автор багатьох творів у різних жанрах, успішний багаторічний директор Ужгородського музичного училища, педагог; що виховав не один десяток талановитих учнів, заступник голови Закарпатського обласного відділення Національної всеукраїнської музичної спілки, член Національної спілки композиторів України, лауреат обласної премії ім. Дезидерія Задора та премії Всеукраїнського конкурсу «Духовні псалми».

Василь Михайлович Гайдук народився 1 лютого 1938 р. в с.Доробратово Іршавського району Закарпатської області в селянській сім'ї. З дитинства відрізнявся допитливістю, прагненням до знань, проявив хороші музичні дані. В рідному селі успішно закінчив середню школу і без вагань вирішив – буду вчителем.

Музичну освіту В.Гайдук одержав в Мукачівському педагогічному училищі в 1958–1961 рр. в класі Йосифа Іллєша та у Львівській державній консерваторії ім.М.Лисенка у 1962–68 рр., де диригування навчав у Сергія Прокоп'яка, поліфонію – в Анатолія Кос-Анатольського, аранжування – у Євгена Козака.

Після закінчення консерваторії почалась насичена творча і викладацька праця – спочатку викладав диригування в Мукачівському педагогічному училищі, згодом працював директором Ужгородського музичного училища (1972–1984) і викладачем диригування, читки партитур, аранжування, хорової літератури. На складній директорській посаді йому вдалось зробити чимало для подальшого становлення музичного училища, зміцнення кадрового складу і матеріального стану, підняттю авторитету закладу.

З 1960 р.– керівник хорів м.Мукачева. Більше 35 років активно працює у Закарпатському обласному відділенні Всеукраїнської

© В.Теличко, 2007.

музичної спілки, з 1973 по 1985 – голова, з 1993 по нині – заступник голови правління.

З 1998 р.– член Національної спілки композиторів України. З 2001 р. керує чоловічою народною хоровою капелою «Боян» Ужгородського національного університету.

Вся зріла професійна музична діяльність Василя Гайдука нерозривно пов'язана з композиторством. В його численному творчому доробку присутні твори різних жанрів, і хоча це, насамперед, хорові твори, у солідному списку опусів композитора також – камерні вокальні та інструментальні твори, обробки народних пісень, пісні для дітей.

З року в рік композитор помітно вдосконалює майстерність, розширює коло жанрів, музично-виразових засобів.

Твори В.Гайдука виконували і виконують Національний Український заслужений академічний народний хор ім.Г.Верьовки, Національна заслужена академічна чоловіча хорова капела України ім.Л.Ревуцького, лауреати міжнародних конкурсів камерні хори «СКЕВО», «Сапіш», лауреат міжнародного конкурсу хор Ужгородського музичного училища ім.Д.Задора, Архієрейський Митрополичий духовний хор КП УПЦ, Патріарший хор Ужгородської православної церкви Київського патріархату, Державний заслужений Закарпатський народний хор, чоловіча народна хорова капела «Боян» Ужгородського Національного університету, лауреат Всесвітніх хорових олімпіад в Австрії і Німеччині, лауреат міжнародних конкурсів учнівський хор «Едельвейс», взірцевий хор «Відлуння» з Дрогобича, хор і симфонічний оркестр оперної студії Львівської музичної академії ім.М.Лисенка, солісти Закарпатської обласної філармонії народні артисти України Марія Зубанич, Клара Лабик, Петро Матій, заслужені артистки України Надія Гораль, Оксана Ільницька. У 1989 і 1999 рр. вийшли друком два збірники вокальних та хорових творів композитора, в 2006 – третя, наймасштабніша музична збірка «Мої скарби», в якій містяться твори різних жанрів останніх років.

Закономірно, що важливою сферою творчості В. Гайдука є духовна музика, серед яких кантата «Посланіє» на слова Т.Шевченка, хорові концерти «Христос воскрес» і «Благовіщення», хоровий концерт «Вислухай мене, мій Боже справедливий» (Псалом 4), «До Тебе підношу я, Господи, душу свою» (Псалом 25), Хоровий концерт «Чи ж ви, можні, говорите правду» (Пс. 58), «Страсті

Господні» в 14 частинах на слова Юрія Шипа, Літургія св. Іоанна Златоустого.

Прем'єра кантати «Посланіє» успішно пройшла в Ужгороді і Мукачеві, черговий раз з успіхом була виконана 19 травня 2006 р. до 145-ї річниці перепоховання Т.Шевченка у Львові в Будинку органної та камерної музики. Виконавці – симфонічний оркестр Львівського музичного училища ім.С.Людкевича (керівник – Орест Козак), хор викладачів музичного училища, керівник Володимир Гнідь, мішаний хор студентів училища, керівник Оксана Трищахівська – Долішня, солісти – Богдан Косопуд, Володимир Заславський.

Особливо хвилюючою подією стала прем'єра кантати «Посланіє» в Національній філармонії в Києві 18 лютого 2007 р. у виконанні Національного Українського заслуженого академічного народного хору ім.Г.Верьовки та Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України в концерті до 193-ї річниці з дня народження Т.Г.Шевченка.

Кантата «Краю мій, Карпати милі» на слова Ю.Чорі для солістів, мішаного хору та симфонічного оркестру була підготовлена і виконана хором та оркестром оперної студії Львівської музичної академії ім.М.Лисенка 7 квітня 2006 р. в залі Львівської філармонії, а 9 квітня 2006 р.– в залі Закарпатської філармонії в Ужгороді. Прем'єра кантати відбулась в рамках відзначення 60-річчя Ужгородського музичного училища ім.Д.Задора, 60-річчя Закарпатської філармонії та 10-річчя Закарпатського осередку Національної спілки композиторів України.

Композитор Василь Гайдук втілює у своїх творах різні образні сфери – ліричну, епічну, драматичну, кожного разу з новим відтінком, новим розвитком. Однак домінуючою і найбільш вражаючою у композитора, безперечно, є героїчна сфера. Яскравим прикладом цього стали хорові поеми-кантати «Великий Малорос» (до 190-річчя від дня народження Т.Г.Шевченка). «Невмируща» (до 130-річчя від дня народження Лесі Українки) та «Титан» (до 150-річчя від дня народження І.Франка). Ці твори, об'єднані спільною тематикою й комплексом музично-виразових засобів, складають своєрідну трилогію.

Добре відомі закарпатському слухачеві та складають важливий етап в творчості композитора такі твори, як хорові цикли «Калина й інші», слова Василя Ґусті (1997), хоровий цикл «Чотири радості», слова Юрія Шипа (1998), хорова поема «Ego», слова Юрія Чорі

(2004), струнний квартет на закарпатські народні теми, більше 100 обробок закарпатських народних пісень для солістів, різних складів вокальних ансамблів та хорів.

Своєю творчістю Василь Михайлович Гайдук утверджує глибоку спадкоємність національної традиції в діяльності багатьох поколінь професійних музикантів, що споріднює його музику з духовною творчістю українських композиторів-класиків. Як вірно зазначає у вступному слові до збірки музикознавець Мар'яна Лиховид, «доречно тут згадати про діяльність Костянтина Матезонського, про поширення ним у Закарпатті церковної музики Дмитра Бортнянського, а також – про паралелі з діяльністю М.Вербицького в Галичині. В.Гайдук як хоровий диригент і композитор якнайкраще уособлює цю спадкоємність».

Кандидат мистецтвознавства Тетяна Росул зазначає: «Інтенсивна робота композитора в даній галузі принесла помітні здобутки». Так, твори композитора Василя Гайдука достойно репрезентують професійне композиторство, є важливою складовою сучасного культурно – музичного процесу в нашому краї.

«Мої скарби» – під такою назвою в 2006 р. у всеукраїнському багатопрофільному видавництві «Карпати» в Ужгороді нарешті вийшла з друку чергова музична збірка закарпатського композитора Василя Гайдука, яка є дуже важливим і не останнім підсумком напруженої плідної творчої роботи композитора.

Впевнені, що багато керівників музичних колективів, солісти, викладачі музики знайдуть у новій музичній збірці Василя Гайдука «Мої скарби» нові яскраві твори, що достойно поповнять репертуар найрізноманітніших музичних колективів та солістів Закарпаття і України.

ВІКТОР ТЕЛИЧКО

Джерельні приписи:

1. Гайдук В.В. Мої скарби/ Вступ. ст.: Т.Росул, М.Лиховид, В.Густі.– Ужгород: Карпати, 2006.– 420 с. + Ноти.

* * *

2. Делеган Людмила. Творчий портрет Василя Гайдука: Курсова робота. Ужгород, 2000.
3. Лиховид Мар'яна. Три музичні портрети з сучасного Закарпаття (Василь Гайдук, Володимир Волонтир, Віктор Теличко): Дипломна робота.– Львів, 2004.
4. Уральський Л. Музичний світ Закарпаття.– Ужгород, 1995.– 68 с. Зі змісту: [Про В.Гайдука].– С. 5-6.

ЛЮТИЙ: 21

ПЕТРО ІВАНОВИЧ МАДЯР

85-річчя від дня народження релігійного діяча (1923–1996)

Народився Петро Іванович Мадяр 21 лютого 1923 р. в с.Білки Іршавського району в селянській сім'ї. Серед шести дітей він був найстаршим. Вчився в Білківській початковій, а потім горожанській школі. Вчився дуже добре і після закінчення «горожанки» поступив в 1939 р. на навчання в Хустську гімназію. Вчитись стало нижче, бо в 15 років втратив батька, але, як відмінника і напівсироту, держава взяла Петра на повне утримання. Ще навчаючись в Білківській горожанці, він, як і багато учнів школи, перебував під впливом української ідеї, яку прищеплювали вчителі. Українська ідея оволоділа душею юнака ще більше під час навчання в Хустській гімназії. Адже він був безпосереднім свідком і учасником радісних і трагічних днів Карпато-Української держави, яка в березні 1939 р. була брутально розтоптана чоботом гортистської Угорщини. Та справа, за яку склали голови сотні патріотів-оборонців Карпатської України, не минула безслідно, бо вже наступного року в краї, і зокрема в Хустській гімназії, виникла підпільна молодіжна організація, яка поставила собі за мету боротись за вільну Україну. Серед її учасників був і Петро Мадяр. Однак у червні 1942 р. в числі багатьох молодих патріотів – членів цієї організації він був арештований угорською контррозвідкою і кинутий у катівню «Ковнер» в Мукачеві, де зазнав тяжких тортур. У липні 1942 р. над в'язнями відбувся суд. Петро Мадяр в числі інших був засуджений до тюремного ув'язнення. Через шість місяців, 5 грудня 1942 р., угорський регент Міклош Горті на честь святого Миколая оголосив амністію і Петра було звільнено під нагляд. Спроба продовжити навчання в Хустській гімназії виявилась марною. Тільки велике бажання вчитись, його наполегливість у цьому нарешті досягли мети – його прийняли в Мукачівську гімназію, яку закінчив у 1945 р. з відзнакою.

Перед юнаком постає питання – що робити далі, як краще прислужитися своєму народові. І він обирає духовну стежку – поступає в Мукачівський чоловічий греко-католицький монастир. «Та 30 березня 1947 року, – згадував Петро Іванович пізніше, – під мури монастиря підкотили великі військові машини, в монастир увійшли

© В.Пагиря, 2007.

представники влади і оголосили, що рішенням уряду монастир передають іншим, а всі через годину повинні бути готові до виселення. З собою дозволялося взяти лише особисті речі, іншого – не торкатися, бо це буде розцінюватись як крадіжка». Всіх 46 монахів вивезли вночі аж у Імстичівський монастир, де Петро Мадяр пробув до 1950 р. Коли був закритий і цей монастир, ченці розійшлися хто куди. Петро Іванович повернувся додому і до 1959 р. працював товарним касиром на залізниці, потім підсобним робітником в міжколгоспбуді. У той час він захворів – почався повний абсцес правої легені. «Ми всі думали, що він не виживе, – згадує сестра Петра Івановича, Ольга Іванівна, – та Божі помисли були інші. Операція пройшла дуже вдало і він вижив, хоч став інвалідом другої групи». Після цього працював у бджологосподарстві місцевого колгоспу.

Незважаючи на слабке здоров'я, Петро Іванович був людиною сильною духом. Присвятивши себе служінню Богу, він ніколи з цієї дороги не зійшов, хоча, як монах, греко-католик, відразу був взятий під недремне око всюдисущого КДБ.

У 1957 р. Петра Мадяра було підпільно висвячено на священика. З того часу на його плечі (чину Святого Василія Великого отця Павла) упав подвійний тягар: вдень працював на будівництві, а ночами навідував вірників – хрестив, вінчав, сповідав, виконував усі обряди. Його постійно тривожили органи КДБ, робили допити, погрожували, очорнювали; в його бідній хатинці з 1959 р. по 1989 рік було дев'ять прискіпливих обшуків, під час яких забрали велику кількість релігійної і історичної літератури та власних праць, які він писав ночами і які безслідно пропали. А писав він багато, мав велику цінну бібліотеку, в тому числі й на іноземних мовах, адже і сам вільно володів англійською, німецькою, італійською та угорською. В Білках та навколишніх селах отця Павла любили і поважали, мав він всюди великий авторитет, бо своїм мудрим словом, а то й матеріально допоміг не одній людині, яка потребувала підтримки в житті, допомагав сиротам, вдовам, навідував хворих, утішав.

Після виходу греко-католицької церкви з підпілля Петро Іванович доклав великих зусиль для відкриття в 1989 р. Білківської греко-католицької церкви, де потім служив три роки, багато працюючи для її оновлення. Згодом домігся відкриття Імстичівського монастиря. Був одним з ініціаторів пошуків вбитого в 1953 р. білківського священика Петра Ороса і перенесення його останків у Білки. Організував церковний хор. Викликало здивування, як вже

немолода людина з підірваним здоров'ям може стільки працювати? «Бог дає мені сили», – казав отець Павло. В 1994 р. він був запрошений на капітулу в Рим і сам папа Іоан Павло II вручив отцю Павлу нагороду римської церкви.

У січні 1995 р. отця Павла було переведено магістром в монастир у село Малий Березний, де він навчав молодих монахів. Останніми роками багато писав, друкував свої роздуми на теми моралі, виховання молоді, відродження духовності, закликав до єдності церков.

Помер Петро Іванович Мадяр (протоігумен чину Святого Василія Великого о.Павло) 28 листопада 1996 р. в Малоберезнянському монастирі, біля якого і похований.

Прожив він життя велике, хоча і нелегке, та прожив його так, як і личить Людині з великої літери, Людині, яка віддала всього себе служінню Всевишньому, сіючи серед людей мир, злагоду, любов один до одного і до Бога. За це на його могилі постійно свіжі квіти від вдячних прихожан.

ВАСИЛЬ ПАГИРЯ

Джерельні приписи:

1. Петро Мадяр// Пагиря В., Пищальник П. Боржавське відлуння: Історія Іршавщини та нариси про визначних людей Боржавського краю.– Ужгород: Патент, 2001.– С. 132-134.
2. Фенич В., Цапулич О. Малоберезнянський Свято-Миколаївський монастир та нарис історії Чину св.Василія Великого на Закарпатті.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.– 184 с.
Зі змісту: [Про Мадяра П.].– С. 86.

ЛЮТИЙ: 22

БОРИС ІВАНОВИЧ КУЗЬМА

50-річчя від дня народження графіка і живописця, заслуженого художника України (нар. 1958)

Малярство ужгородського митця Бориса Кузьми сильне, впевнене, творчо спрямоване. Керуючись власною шкалою світоглядницьких уявлень, він мотивовано-послідовно вибудовує свій картинний світ, світ знакових думок-образів – віддзеркалених і вигаданих.

© О.Приходько, 2007.

Мистецьким працям Б.Кузьми незмінно притаманна висока живописна культура, яка опирається на міцну основу вродженого художнього смаку та добрий фаховий вишкіл. Вихованець архітектурного факультету Львівського політехнічного інституту, він навчився конструктивності художнього мислення, логічності і виваженості композиційної і колірної організації картинної площини, впевнено оволодів широкою палітрою зображальних засобів, що надають малярському вислову максимальної виразності.

Б.Кузьма починав свій творчий шлях, послуговуючись суто реалістичною формою відтворення. Діапазон його мистецького погляду охоплював все, що могло хвилювати творчу уяву художника. Спираючись на живі натурні враження, він творив цілком «впізнавані» образи, малював те, що бачив, спонтанно відчував, що збуджувало його естетичні відчуття: архітектурні фрагменти прадавніх споруд, старі затишні будиночки за похиленими парканами, осіннє листя на мокрій бруківці, соковиті яблука на простій домотканій скатертині, глиняні глечики і скляні штофи на дерев'янній поверхні столу... Все намальоване з повним чуттям гармонії і осмисленням мудрої злагодженості світоустрою, усвідомленням духовної наповненості і глибинної сутності речей і явищ. Прикметною особливістю цих спокійно розсудливих творів було позитивне мистецьке мислення, відсутність суєтності, конфліктності і провокативності ситуації. Автор ніби запрошує глядача до неспішного споглядання застиглих фрагментів буття, що існують на полотні у безчасовому і позапросторовому вимірі...

З часом, з набутим життєвим і творчим досвідом мистецтво Б.Кузьми набуває нових якостей. На зміну «стишеному», «угамованому» послідовно реалістичному моделюванню об'ємів, силуетів, контурів приходить артистична розкутість образотворчого вислову з використанням складних живописних фактур, модельованих щільно накладеними фарбами, зі співвідношеннями складних просторових вирішень та активними контрастами кольорів. В творчій робітні Б.Кузьми народжуються нові праці, що вияснюють життєві та духовні критерії мистця. Глибинні взаємини людини зі світом, сенс людської екзистенції, життєві явища і реалії постають у творах зрілого живописця у всій неоднозначності і багатогранності проявів – боротьбі і єдності, взаємодії і запереченні, гармонії і дисонансах. Реальні малярські образи поступово трансформуються в умовні знаки – символи, розгорнуто-оповідна форма змінюється асоціативно-

алегоричною, зростає роль метафоричного вислову, складних сюжетних підтекстів. Своєрідним підсумком передуманого, переосмисленого стала композиція «Пробудження». Оголена жіноча постать виразним силуетом вимальовується на рухливому багатобарвному тлі, що поступово заспокоюється в нижній частині образотворчої вертикалі. За задумом мистця вона є символом вічного оновлення і невмирущості Природи, великого торжества Життя.

Складні асоціативні зв'язки простежуються в картинах «Ілюзія червоного відображення», що відтворює ідею безпочатковості й безмежності часу та простору, «Посланець апокаліпсису», що нагадує про неминучу кару за людські гріхи, а також у композиціях-антиподах «Птах» і «Птах у клітці», «Орієнтальна тема» і «Повернення до храму», які сповнені філософічних роздумів художника про істинні цінності життя, про свободу реальну і уявну, про примхливість долі та ілюзорність щастя.

Сучасне життя з його шаленими темпами і галопуючими ритмами знаходить свій знаково-образний відбиток у розлогій серії творів циклу «Станції» та «Міста». У напруженому динамічному живописі, складному переплетінні контурних ліній, що наздоганяють, сперечаються і відштовхуються, викристалізовується лейтмотивна думка автора про нестримний плин часу, якому підвладні всі стихії, все суще на землі, процеси руйнації і творіння.

Залишаючись в межах образної і стильової цілісності мистецтва останнього періоду, Б.Кузьма зберіг радість від безпосереднього спілкування з природним оточенням. Чуттєві натурні враження надихнули його на створення обширної серії пленерних робіт. У кожному випадку мистець вдумливо добирає єдино слушну систему зображальності, віднаходить потрібну образотворчу лексику. В порівнянні з ранніми натурними роботами малярські форми набувають більш абстрагованих узагальнено-стилізованих рис. Тут, передусім, слід згадати серію спішських архітектурних краєвидів, написаних під час творчих поїздок до Словаччини, що ваблять м'яким потрактуванням форм, обтічністю силуетів, шляхетністю оксамитової барвної поверхні.

Особливої уваги вартує цикл закарпатських етюдів, що вирізняється експресивною манерою письма, енергійною ритмікою чергування кольорових площин, декоративною сполукою лунких, чистих та інтенсивних кольорів – данина живописним традиціям

закарпатської художньої школи, щедрою колористичною енергетикою якої заряджалось не одне покоління мистців краю.

Професійна зрілість, впевнене опанування секретами фахової майстерності не зупиняє Бориса Кузьму у переддень свого 50-ліття, художник щоразу приємно дивує і радує фахівців і поцінувачів образотворчості новими цікавими працями, чутливо відгукується на духовні і естетичні запити часу. Він – у дорозі до художньої само досконалості.

ОЛЕНА ПРИХОДЬКО

Джерельні приписи:

1. Кузьма Б. Живопис. Альбом-каталог /Б.Кузьма; Вступ. ст. О.Приходько.– Ужгород: Карпати, 2003.– 48 с.

***

2. Кузьма Б. Наше життя – очима митця [Інтерв'ю з головою обл. орг. Нац. спілки худож. України Б.Кузьмою /Вела І.Звонар]// Новини Закарпаття.– 2002.– 12 жовт.– С. 12.
3. Кузьма Б. «Життя художника – це роздягання догола...»// Закарпат. правда.– 2003.– 13-19 берез.– С. 12.
4. Кузьма Б. Я не боюся бути другим або третім!: [Інтерв'ю з худож. /Вели Н.Гончарова, Л.Сушко]// РІО.– 2004.– 17 січ.– С. 8.
5. Кузьма Б. «Варимо мистецький бограч»: [Інтерв'ю з худож. Б.Кузьмою / Розмовляла А.Хаятова]// Закарпат. правда.– 2004.– 3-9 лип.– С. 12.
6. Кузьма Б. Висока мета закарпатців.// Образотв. мистец.– 2007.– № 1.– С. 6-8.

***

7. До глядача – із п'ятирічним доробком: [Вист. худож. Б.Кузьми]// Новини Закарпаття.– 2003.– 27 лют.– С. 3.
8. Небесник І. (мол.) Живописна каліграфія Бориса Кузьми// Образотв. мистец.– 2007.– № 1.– С. 31.
9. Попова Л. На шляху до самого себе: [Живопис Бориса Кузьми]// Новини Закарпаття.– 1998.– 20 черв.– С. 12.
10. Приходько О. На шляху до творчого самовдосконалення: [Про Б.Кузьму]// Образотв. мистецтв.– 2002.– № 2.– С. 49.
11. Явір О. Художники краю після звіту обрали голову. Знову Бориса Кузьму// Новини Закарпаття.– 2002.– 18 трав.– С. 3.
12. Приходько О. Борис Кузьма// Карпат. євроміст.– 2003.– 1 берез.– С. 3.
13. Шандрюк В. Художник-мислитель: [До 45-річчя Б.Кузьми]// Наш час.– 2003.– 4 берез.– С. 1.

ЛЮТИЙ: 22

ПАВЛО ПАВЛОВИЧ ЧУЧКА

80-річчя від дня народження вченого-мовознавця (нар. 1928)

Ім'я професора Павла Павловича Чучки належить до списку імен, які складають гордість Ужгородського національного університету. Воно добре відоме всім, хто навчався тут на філологічному та романо-германському факультетах. Цю особистість вирізняє рідкісна по своїй гармонії поєднання рис, необхідних педагогу: глибокі й обширні знання та вміння доступно й легко доносити їх до слухачів; вимогливість у поєднанні з повагою до студентів. Він прекрасно дотримується золотого вчительського правила – не нести поганого настрою в аудиторію.

Павло Павлович Чучка народився 22 лютого 1928 р. в с.Баранинці Ужгородського району (прославленому його старшим сином у «Вечурках по-баранинськи»), в працьовитій і співучій землеробській родині. Джерелом творчості майбутнього професора-лінгвіста було розмаїте мовне середовище. Село розташоване на безпосередньому етнічному стику з угорцями та словаками. Отож, крім рідної української, він змалку оволодів словацькою та угорською мовами. У школі, а згодом і в гімназії вчився відмінно, тому й вагався, чим займатися далі – філологією чи медициною. Якби П.П.Чучка обрав медицину, сьогодні на одного блискучого професора-медика було б більше. Але він обрав українську філологію. І тому нині віддаємо шану професору-філологу.

У 1947–1952 рр. Павло Чучка навчався в Ужгородському державному університеті. З великою вдячністю згадує він своїх учителів М.С.Антошина, І. Г.Чередниченка, М.А.Жовтобрюха, а особливо С.П.Бевзенка. Поштовхом до науково-дослідної роботи в галузі мовознавства став міжкафедральний лінгвістичний гурток. Перші доповіді студента Павла Чучки стосувалися таких питань, як «Російська мова в літературі Закарпаття», «Слов'янські запозичення в угорській мові», «Голосні фонеми в говірці села Баранинці». Вони мали добрий резонанс в університеті, а остання доповідь переросла згодом у дипломну роботу.

Після закінчення Ужгородського університету П.П.Чучка навчався в аспірантурі при Київському державному університеті

© С.Пахомова, 2007.

ім.Тараса Шевченка. З 1954 р. П.П.Чучка працює в Ужгородському університеті: двадцять два роки віддав кафедрі української мови; двадцять років очолював кафедру загального і слов'янського мовознавства, реорганізовану під його керівництвом у кафедру словацької філології; два строки працював деканом філологічного факультету.

У 1959 р. захистив кандидатську дисертацію «Українські говірки околиці Ужгорода (Фонетика і морфологія)». Наприкінці 50-х – початку 60-х років плідно працював у галузі лексикографії, результатом чого стали угорсько-український, українсько-угорський та словацько-український словники. Шістдесяті роки присвятив праці над власними особовими назвами Закарпаття, яка згодом переросла в докторську дисертацію «Антропонімія Закарпаття». Захистив її в 1970 р. Після цього Павло Павлович продовжує ономастичні дослідження, активно публікує свої наукові праці. П.П.Чучкою написаний розділ «Історія імен і прізвищ» у п'ятитомній академічній монографії «Історія української мови». Він є автором енциклопедичних статей «Андронім», «Антропонім», «Ім'я по батькові», «Метронім», «Патронім», «Прізвисько», «Прізвище» та ін. (див. Українська мова. Енциклопедія.– Київ, 2000). Професор цікавиться питаннями регіональної ономастики – української, словацької, німецької, угорської, румунської; досліджує проблеми ономастичного словотвору, етимології, ономастичної стилістики та синтаксису власних особових назв, публікує праці з історичної ономастики та теорії ономастичних досліджень. У львівському видавництві «Світ» опубліковано «Історико-етимологічний словник прізвищ українців Закарпаття», реєстр якого охоплює понад 10 тисяч окремих прізвищ. Чекає на видавця підготовлений до друку повний словник імен українців Закарпаття. Професор П.П.Чучка виношує ідею відродження і повернення до активного антропонімікону українців призабутих імен слов'янського походження, плануючи створення відповідного словника.

Вчений щедро ділиться своїми знаннями, надзвичайну увагу приділяючи вихованню наукових кадрів. Спілкуватися з професором П.П.Чучкою – це велике інтелектуальне задоволення і життєва вдача. Це можуть підтвердити всі його колишні аспіранти і докторанти (а він підготував тринадцять кандидатів наук з українського, російського, слов'янського, германського та загального мовознавства) – І.І.Фекета, Г.І.Меліка, М.Дуйчак, С.М.Пахомова, С.Є.Панцьо,

І.С.Бучко, Л.О.Белей, Я.А.Голдованський, А.Г.Гудманян, О.Я.Добровольська, О.Тимко, У.Л.Мрозицька, Т.В.Ліхтей, Л.Т.Буднікова. Професор П.П.Чучка був офіційним консультантом двох докторантів А.Г.Гудманяна та С.М.Медвідь-Пахомової. Продовжує керувати аспірантами. Науковці, вихована професором, працюють нині не тільки в Ужгородському національному університеті, але й у вищих навчальних закладах Києва, Луцька, Тернополя, Івано-Франківська, у Словаччині та Хорватії. Наукова проблематика, яка розроблялася в переважній більшості цих дисертацій, лежить у площині ономастичних досліджень, тому професор П.П.Чучка по праву вважається душею Ужгородської ономастичної школи, добре знаної як в Україні, так і за її межами.

Наукові доповіді Павла Павловича виголошувалися сотні разів на наукових конференціях, конгресах та симпозіумах, що відбувалися не тільки в Україні і колишньому СРСР, але й у Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині, колишній Югославії. Коли П.П.Чучка працює в секції наукової конференції, всім по-справжньому цікаво – не тільки тому, що він багато знає, але й уміє розгорнути дискусію у слушному напрямку, чітко й переконливо аргументує власну позицію, ставить влучні й вагомі запитання, вміє уважно слухати. Похвала Павла Павловича багато варта.

Науковий авторитет, принциповість і професійна компетентність П.П.Чучки відомі далеко за межами Ужгородського університету – ось чому професора постійно запрошують опонувати на захисті кандидатських та докторських дисертацій. Він виступав офіційним опонентом мовознавців, імена яких добре відомі як в Україні, так і за її межами – це В.А.Горпинич, Л.В.Кракалія, А.М.Скляренко, Н.С.Афанас'єва, Р.Й.Керста, В.В.Лобода, М.Л.Худаш, Т.Д.Космакова, В.– А.Т.Захарків, Н.М.Захлюпана, М.О.Демчук, О.Ю.Касим, М.І.Сенів, Р.І.Осташ, І.І.Козубенко, І.Д.Скорук, І.В.Сфіменко, С.В.Шеремета, Л.О.Кравченко.

Професор П.П.Чучка керував двома спеціалізованими радами по захисту кандидатських і докторських дисертацій, був членом науково-методичної ради з загального і слов'янського мовознавства при МВ і ССО СРСР, членом експертної Ради ВАКу України з філологічних наук, входить до ономастичної комісії України при НАН України, Правописної комісії при Кабміні України та лексикографічної комісії при Інституті української мови НАН України, є членом комітету славістів України.

Окрім наукової роботи, П.П.Чучка займається підготовкою і виданням підручників і методичної літератури, редагуванням і рецензуванням як наукової, так і навчальної літератури. За його посібником «Вступ до слов'янської філології» займаються студенти-філологи України. Він один із авторів перших в Україні підручників з української мови для шкіл з угорською мовою навчання – для 3 класу (Львів, 1996.– 160 с. Співавтор: М.Капітан) та для 8-9 класів (Львів, 1999.– 255 с.– Співавтор: В.Гуйванюк).

Він має понад 200 опублікованих наукових праць. Бібліографія його праць наведена у наукових збірниках: «Слов'янська ономастика: Збірник наукових праць на честь 70-річчя доктора філологічних наук, професора П.П.Чучки» (Ужгород, 1998) та «Магічне світло імені (До 75-річчя професора П.П.Чучки) (Studia Slovakistica. 3, Ужгород, 2003).

СВІТЛАНА ПАХОМОВА

Джерельні приписи:

1. Чучка П. Етноніми та відетнонімні прізвища на карті Закарпаття// Тези доп. 4-ї респ. ономаст. конф.– К.: Наукова думка, 1969.– С. 103-104.
2. Чучка П. Функціонування прізвищ у літературному мовленні на Закарпатті// Усне побутове літературне мовлення.– К.: Наукова думка, 1970.– С. 81-89.
3. Чучка П. Антропонімія Закарпаття: Конспект лекцій.– Ужгород, 1970.– 104 с.
4. Чучка П. Апелятивна лексика у прізвищах українців Закарпаття// Культура і побут населення Українських Карпат.– Ужгород, 1973.– С. 254-261.
5. Чучка П. Діалектна основа українських прізвищ// Проблема дослідження діалектної лексики і фразеології української мови: Тези доп.– Ужгород, 1978.– С. 135-136.
6. Чучка П. Закарпатські відтопонімічні прізвища// Дослідження з словотвору та лексикології.– К.: Вища школа, 1985.– С. 125-131.
7. Чучка П. Прізвища закарпатців і національна приналежність їх носіїв// Українські Карпати: Матеріали міжнар. наук. конф. «Українські Карпати: етнос, історія, культура» (26 серп.–1 верес. 1991 р.).– Ужгород: Карпати, 1993.– С. 564-573.
8. Чучка П. Українська мова на Закарпатті// Там само.– С. 609-611.
9. Чучка П. Питання літературної державної мови Карпатської України// Наук. вісник УжДУ. Сер.: Філологічна. Вип. 1.– Ужгород, 1995.– С. 67-70.

10. Чучка П. Українське питання в дзеркалі власних назв підкарпатської Русі// Закарпат. Україна у складі Чехословаччини (1919–1939).– Пряшів, 2000.– С. 305-315.
11. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник.– Львів: Світ, 2005.– 704 + XLVIII с.

***

12. Чучка П. Патроніми та їх місце в лексичній системі мови// Мовознавство.– 1984.– № 6.– С. 49-56.
13. Чучка П. Закон належить виконувати// Закарпат. правда.– 1991.– 19 черв.– С. 2.
14. Чучка П. Наша мова: Августин Волошин і питання української мови на Закарпатті// Закарпат. правда.– 1991.– 5 листоп.– С. 4.
15. Чучка П. Йорданське водосвяття: [Ономастика]// Новини Закарпаття.– 1995.– 19 січ.– С. 4.
16. Чучка П. Русинство веде до сепаратизму: [Кодифікація русинської мови /Інтерв'ю брав М.Симчин]// Українське слово.– 1995.– 2 берез.– С. 3.
17. Чучка П. У Сократа для цього був оливковий сад: [Інтерв'ю брала У.Гнібчук]// Дзеркало тижня.– 2004.– 7 серп.– С. 12.

***

18. Слов'янська ономастика: Зб. наук. праць на честь 70-річчя доктора філолог. наук, професора П.П.Чучки.– Ужгород, 1998.– 240 с.
19. Магічне світло імені = Magicke cvetlo mena: До 75-річчя професора П.П.Чучки/ УжНУ; Укр.-словац. ін-т гуманітарних ініціатив; Упоряд. і відп. ред. С.М.Медвідь-Пахомова.– Ужгород, 2003.– 292 с.– (Studia slovakistica. 3)
20. Чучка Павло Павлович// Наукова еліта Закарпаття: Доктори наук, професори Ужгород. нац. ун-ту.– Ужгород: Гражда, 2005.– С. 146-147.

***

21. Гнірош О. Що в прізвищі твоїм?: [Інтерв'ю з проф. УжДУ П.Чучкою про кн. «Словник прізвищ закарпатських українців»]// Старий Замок.– 2000.– 5 трав.– С. 14.; 11 трав.– С. 14.
22. Когутич Т. Розкриваючи таємниці закарпатських прізвищ// Паланок.– 2006.– 2-8 лют.– С. 4.

ЛЮТИЙ : 27

АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ ІГНАТ

90-річчя від дня народження вченого, педагога (1918–1977)

Пам'ятаю Андрія Михайловича як свого першого декана із серпня-вересня 1956 р., коли після успішного складання численних тоді вступних іспитів розпочалося моє навчання на об'єднаному в той час історико-філологічному факультеті Ужгородського університету. Я був призначений старостою групи істориків-першокурсників, в результаті чого доводилось бувати в деканаті щоденно. Пригадую, зараховано було 25 чоловік, згодом поза оголошеним планом набору додатково ще двох нащадків високо поставлених військових. Лише третина з числа майбутніх істориків були дітьми корінних закарпатців. Невдовзі після початку навчання ми були направлені на збирання врожаю в Кіровоградську область. Приїжджав туди і перебував деякий час також наш декан, цікавився роботою і відпочинком своїх підопічних, насамперед станом справ у колективі першокурсників, який іще знаходився в процесі формування, нелегкої притирки різних характерів ще донедавна зовсім незнайомих молодих людей. Згадую таку характерну деталь: у мене трапилось якесь нездужання, і декан поставився по-батьківськи співчутливо, відправив на консультацію до лікаря.

Під час навчання він викладав непростий для сучасних студентів предмет – латинську мову. Траплялося різне. Якось із легкою, хоча й дещо уїдливою невдоволеністю він пожурив мене за недостатню підготовленість до заняття, і очі його за скельцями окулярів ніби враз посуворішали. Однак, коли наступного разу викликав знову, і я на цей раз добре відповів не тільки щодо граматичних форм, але й дещо заглибився в історичний зміст пропонованого уривку, – суворий доти наставник пожвавішав і аж ніби засяяв від радості за успіх першокурсника, ще й заявив перед групою, що за зразкову підготовку до заняття виставляє відразу дві «п'ятірки»: за латинь і за античну історію. Що й казати, ми побоювались заліку, котрий мав приймати суворий декан. Однак залік пройшов на диво спокійно і досить успішно. Ми ще раз згадали і перефразували відоме: чим важче у навчанні, тим легше на залік.

© В.Делеган, 2007.

Із щемом за юними роками згадую, як щороку весною ми, кілька однокурсників з трудових сімей, розвідували можливості літнього працевлаштування і зверталися в деканат за дозволом на дострокове складання літньої сесії, щоб трохи підробити в піонерському таборі чи на інших роботах. А потім хто пальто міг купити, хто годинник і т.п. Це нині я знаю, що декан чи не завжди із розумінням відносився до подібних прохань, бо й самому в гімназійному і студентському віці, напівсироті з десяти років, не раз доводилось сутужно. Даючи уроки відстаючим дітям заможних батьків, він заробляв на хліб і одяг, на оплату за навчання. Щоб не думав молодий читач, що так було тільки в дорадянські часи, додам, що й тоді, коли я вчився у 8-10 класах, за навчання в старших класах треба було платити по 150 крб., а за перший вузівський курс – у два рази більше. Щоправда, згодом оплату відмінили. Нині дослідники вважають, що це теж були свого роду «класові обмеження».

Андрій Михайлович нас чудово розумів, оскільки сам народився в селянській сім'ї в с.Оріховиці на Ужгородщині. Ще коли вчився в початковій школі, помер його батько, котрому доводилось їздити на заробітки навіть в Канаду. Залишилось із вдовою п'ять малолітніх дітей. Попри матеріальну скруту, мама наполегливо сприяла, щоб син продовжував навчання. З 1930 р. учився в Ужгородській гімназії, щодня з торбинкою за плечима відмірюючи десятикілометрову відстань від рідного села до Ужгорода. Завдяки настирливості і неабияким природним даним виділявся серед гімназистів ґрунтовними знаннями, що дало змогу із закінченням гімназії вступити до Карлового університету в Празі. Після окупації Чехословаччини фашистською Німеччиною повернувся в березні 1939 р. в рідний край і кілька місяців учителював у початковій школі на Перечинщині. А в вересні 1939 р. поступив у Дебреценський університет, щоб продовжити навчання. Довелося вивчати угорську мову. Окрім навчання займався науково-пошуковою роботою. Виконана ним праця «Десять років правління Стефана Баторія в Польщі» на університетському конкурсі отримала першу премію і була опублікована на сторінках вузівського журналу. У грудні 1942 р. успішно захистив випускну роботу про російські війни Стефана Баторія і здобув докторат з історії. Деякий час працював викладачем гімназії в Дебрецені, згодом викладачем горожанської школи в Перечині. У жовтні 1943 р. був призваний в угорську армію і перебував на муштрі у запасному полку в Будапешті.

Щоправда, наприкінці грудня за сімейними обставинами його відпустили додому. Ще трохи попрацював у горожанській школі. Але в березні 1944 р. народного вчителя повторно призвали в армію і в квітні потрапив на фронт. Однак уже вранці наступного дня він добровільно перейшов на бік Червоної Армії, привівши з собою сорок солдатів. Вступає в ряди радянських військ, приймає присягу і стає розвідником 18-ої армії. За завданням командування неодноразово ходив у тил ворога. В лютому-березні 1945 р. співпрацював з партизанами, які діяли в районі Словаччини. Нагороджений був значком «Відмінний розвідник», медаллю «За відвагу», орденом Слави третього ступеня.

У травні 1945 р. наказом радянського командування А.М.Ігнат був відправлений у розпорядження Народної Ради Закарпатської України і призначений референтом – завідувачем шкільного відділу НРЗУ. Згодом очолював обласний відділ народної освіти. З його участю відбувалося відкриття Ужгородського університету, формування кадрів і перші кроки вузу. У травні 1946 р. написав заяву в УжДУ з просьбою зарахувати його викладачем курсу «Історія античної літератури». Додав, що може читати також латинську мову, оскільки є дипломованим викладачем латинської мови та історії. З вересня 1946 р. працював певний час за сумісництвом. У червні 1948 р. А.М.Ігнату було присвоєно вчене звання доцента кафедри класичних мов. Більше шістнадцяти років (до грудня 1964 р.) очолював він цю кафедру. Одночасно в 1953–1961 рр. працював деканом історико-філологічного (з 1960 р.– філологічного) факультету.

У жовтні 1961 р. А.М.Ігнат написав заяву на ім'я ректора УждУ з такими карбованими виваженими рядками: «У зв'язку з необхідністю приділити більше уваги і часу роботі кафедри та науковій праці, а також з метою залучення нових людей до керівництва факультетом прошу Вас звільнити мене від обов'язків декана». Нібито за власним бажанням, але згодом, коли кафедру відбирали, вже й заяви не потрібно було. Отже, насправді здебільшого внаслідок того концентрованого тиску, який робився на амбітні місцеві кадри. Хоча, власне, не тільки місцеві. В університеті, особливо після І.Ленарського, на десятиліття склалася у певному відношенні досить похмура затхла атмосфера диктаторського правління, створена тандемом нового ректора і підібраного ним фактично незмінного (чи то «не замінимого» ?) партійного «фюрера». Цей тандем укупі з старанно культивованими підспівувачами робили все на власний

смак, освячуючи свої не завжди благовидні діяння «вищими ідеалами». Звичайно, тоді аж ніяк не могли вітатися нестандартна власна думка чи особисті оцінки, як також «надмірна любов» таких, як А.М.Ігнат, до свого краю, болісні переживання за своїх земляків та їхніх дітей, за гідне представництво місцевих уродженців на всіх щаблях університетського (та й не тільки) життя та владної ієрархії. За все це вищезазначена група неодноразово погрожувала виключенням з партії і звільненням з роботи, про що свідчать численні документи.

Що ж до самих затятих переслідувачів, котрі під виглядом «боротьби за партійну лінію» з кар'єристських міркувань вибивали з обойми кадрового резерву найбільш конкурентоспроможних представників місцевої інтелігенції, цих підлих майстрів демагогії, бюрократичних «велетнів» словесної еквілібристики, то подальші події показали, що самі вони неспроможні були б витримати і десятої частини бодай чогось навіть віддалено схожого на рукотворне пекло, створюване ними для інших. Щоправда, зрештою рано чи пізно доля виносить свій справедливий присуд. На жаль, здебільшого запізно.

Ще кілька рядків про А.М.Ігната як науковця. У червні 1955 р. в Києві він захищає дисертацію і в березні наступного року йому було присвоєно наукову ступінь кандидата педагогічних наук. Пізніше за заслуги в розвитку науки і підготовку висококваліфікованих спеціалістів Президія Верховної Ради УРСР присвоїла йому звання «Заслужений працівник вищої школи».

А.М.Ігнат написав і опублікував низку наукових праць з проблем освіти, історії розвитку шкільництва на Закарпатті. З цих питань він неодноразово виступав на університетських, республіканських та всесоюзних наукових конференціях. Підготував до захисту докторську дисертацію і здав у видавництво монографію по своїй темі. Кілька разів (зокрема, в 1970 і 1973 рр.) брав характеристику в УжДУ для пред'явлення по місцю захисту докторської дисертації. Однак захистити підготовлену роботу не встиг. Нелегке з дитинства і юності напружене життя, фронтові будні і післявоєнні труднощі, багаторічні переживання внаслідок несправедливих грубих нападок і навішування різних ярликів підірвали здоров'я і завчасно звели його в могилу. У розквіті творчих сил, з багатьма несповненими планами і надіями пішла з життя ця талановита непересічна людина (11 грудня 1977 р.).

ВАСИЛЬ ДЕЛЕГАН

Джерельні приписи:

1. Игнат А. М. Очерки по истории развития народного образования в Закарпатской области за годы Советской власти: Автореферат диссертации … канд. пед. наук.– К., 1955.– 24 с.
2. Ігнат А. М. Середня школа на Закарпатті в період феодалізму// Доповіді та повідомлення УжДУ. Сер. філологічна.– № 5.– Ужгород, 1960.– С. 93-96.
3. Ігнат А. М. З історії підготовки вчительських кадрів на Закарпатті// Доповіді та повідомлення УжДУ. Сер. філологічна. № 5.– Ужгород, 1960.– С. 89-93.
4. Ігнат А. М. Перші відомості про школи і шкільні підручники на Закарпатті// Доповіді та повідомлення УжДУ. Сер. філологічна.– № 7.– Ужгород, 1961.– С. 94-98.
5. Ігнат А. М. Загальноосвітня школа на Закарпатті в 50-60-тих рр. XIX ст.// Тези доповідей та повідомлень XVII наук. конф. УжДУ. Сер. педагогічна.– Ужгород, 1963.– С. 22-25.
6. Ігнат А. М. З історії горожанських (неповних середніх) шкіл на Закарпатті// Тези доп. та повідомл. XVII наук. конф. УжДУ. Сер. педагогічна.– Ужгород, 1963.– С. 26-29.
7. Ігнат А. М. Зростання мережі загальноосвітніх шкіл в Закарпатській області за роки Радянської влади// Тези доп. XVIII наук. конф. УжДУ. Сер. педагогічна.– Ужгород, 1964.– С. 32-37.
8. Ігнат А. М. З історії боротьби трудящих Закарпаття за відкриття університету// Тези доп. до XIX наук. конф. УжДУ. Сер. педагогічна.– Ужгород, 1965.– С. 24-29.
9. Ігнат А. М. Творчість О. Духновича в шкільних підручниках Закарпаття XIX і першої пол. XX ст..// Літ. та пед. спадщина О. Духновича: Тези доп. та повід. до наук. сесії УжДУ, присвяч. 100-річчю з дня смерті О. Духновича.– Ужгород, 1965.– С. 82-86.
10. Ігнат А. М. Загальноосвітня школа на Закарпатті в XIX – на поч. XX ст.: Конспект лекцій із спецкурсу «Історичне краєзнавство».– Ужгород: Вид-во УжДУ, 1971.– 69 с.
11. Ігнат А. М. Український буквар на Закарпатті// Методика викладання укр. мови і літератури: Республ. наук.-метод. зб. Вип. 3.– К., 1968.– С. 175-183.

* * *

12. Гомоннай В. В. Андрій Михайлович Ігнат// Гомоннай В. В. Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.).– Ужгород: «Закарпаття», 1992.– С. 186 – 189.
13. Макара М., Чаварга І. Андрій Ігнат// Педагоги-науковці УжДУ. Ч. І.– Ужгород, 1997.– С. 48 – 52.

14. Поп И. Игнат Андрей Михайлович// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.– Ужгород: Из-во В. Падяка, 2001.– С. 185.
15. Хланта О. Педагог і вчений: До 25-річчя смерті Андрія Ігната// Календар «Просвіти» на 2002 рік.– Ужгород, 2002.– С. 215-216.

* * *

16. История городов и сёл УССР: Закарпатская область.– К., 1982.– 612 с. В змісту: [Про А.М. Ігната] – С. 112, 564.
17. Під покровительством музи Кліо: Історичному факультету УжНУ – 60 років.– Ужгород, 2005.– 280 с.
В змісту: [Про А.М. Ігната] – С. 43-44.
18. Сторінки історії Ужгородського національного університету: Документи і матеріали/ Уклад., коментарі та передм. Н.М.Жулканич.– Ужгород: Вид-во О. Гаркуші, 2005.– 219 с.
В змісту: [Про А.М. Ігната] – С. 174-175, 186, 202, 207.
19. Доцент Юрій Сак: Біобібліографічний покажчик.– Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2007.– 112 с.
В змісту: [Про А.М. Ігната] – С. 11, 13, 17, 19, 20, 24, 25, 30, 48, 52, 54, 57, 59, 63, 64, 67.

ЛЮТИЙ: 27

ОЛЕНА ВАСИЛІВНА ПРИХОДЬКО

60-річчя від дня народження мистецтвознавця (нар. 1948)

Олена Василівна Приходько народилася 27 лютого 1948 р. в Ужгороді, в родині закарпатських інтелігентів. Мати – Магдалина Іванівна, вчила музиці дітей в ужгородській музичній школі, а батько Василь Іванович Крайняниця – один з організаторів та викладач Ужгородського державного університету.

У Закарпатському художньому музеї (зараз Закарпатський обласний художній музей ім..Й.Бокшая) Олена Василівна працює з юних років – з 1972 р. Після закінчення стаціонару романо-германської філології УжДУ прийшла до картинної галереї. З нею ділимо непросту історію, особливо останні скрутні роки. Відрадою у житті були моменти класифікації та опису художніх творів фондового матеріалу. Вперше систематизувала живописну групу колекції музею у вигляді дипломної роботи, навчаючись у Київському державному художньому інституті (факультет історії та теорії

© Л.Біксей, Г.Рижова, 2007.

мистецтва (1973–1981)). Викладачам вдячна за добру ґрунтовну підготовку, а старшим музейним колегам за досвід. Поруч упродовж років працювали О.М.Чернега-Балла, О.С.Берец.

З 1975 р. по нинішній час обіймає посаду завідувача експозиційним відділом.

З 1981 р.– автор сценаріїв, ведуча мистецьких телепередач на Закарпатському обласному телебаченні. Олена Василівна – двічі лауреат обласної премії ім.Й.Бокшая та А.Ерделі у галузі мистецтвознавства: 2000 рік – за цикл мистецтвознавчих статей до «Лексикону сучасного угорського образотворчого мистецтва»; 2004 – до альбому «Закарпатський художній музей ім.Й.Бокшая» («Зарубіжне мистецтво ХУІ-ХХст.»).

Член товариства ім.Імре Ревеса. Автор численних статей до періодичних видань та каталогів з мистецтва.

Досвідчений науковий співробітник, добре і до тонкощів знає багатопланову і складну музейну роботу. Володіє бездоганним художнім смаком. Тяжіє до рідного закарпатського малярства, добре розуміючись на еволюції видів та жанрів в історії художньої культури.

Останніми роками є членом авторитетного міжнародного журі та членом виставкового комітету «Ікона Єврокарпатського регіону» і міжнародного бієнале графіки «Вішеградська четвірка».

ЛЮДМИЛА БІКСЕЙ
ГАЛИНА РИЖОВА

Джерельні приписи:

1. Мир в красках. Современная закарпатская живопись: Кат. вист./ Упоряд. О.Приходько, Л.Біксей.– Ужгород, 1989.– 16 с.
2. Бокшай/ До 100-річчя з дня народження Й.Й.Бокшая/ Упоряд. О.Приходько, Л.Біксей.– Ужгород, 1992.– 53 с.
3. Каталог персональної виставки творів народного художника України Ернеста Рудольфовича Контратовича/ Упоряд. О.Приходько.– Ужгород: Карпати, 1992.– 7 с.
4. Приходько О. Борис Кузьма// Борис Кузьма. Живопис: Альб.-кат.– Ужгород: Карпати, 2003.– 42 с.
5. Приходько О. Зарубіжне мистецтво XVI-XX ст.// Закарпатський обласний художній музей ім.Й.Бокшая: Альбом.– Ужгород: ПП «Шарк», 2004.– С. 3-64.

***

8 Приходько О., Рижова Г. Спадкоємність поколінь: [Історія живопису в краї]// Карпат. край.– 1996.– № 8-12.– С. 126-129.
9 Приходько О., Рижова Г. У пошуках істини вищого сенсу життя// Новини Закарпаття.– 1999.– 8 лип.– С. 6.
7 Приходько О. Сповнена духовних творчих сил: [Про закарпат. худож. України Ганну Гортвай]// Новини Закарпаття.– 1999.– 9 листоп.– С. 7.
8 Приходько О. Щоразу – несподіваний: [Про графіка, живописця і дизайнера Я.Рейті]// Новини Закарпаття.– 1999.– 11 верес.– С. 12.
9 Приходько О. Живописний енциклопедист рідного краю: [Ю.Герц]// Образотв. мистец.– 2007.– № 1.– С. 44-45.

***

10 Приходько Олена Василівна// Висіцька Т. Із плеяди науковців Закарпаття. - Ужгород: Ліра, 2005.– С. 595-596.

БЕРЕЗЕНЬ: 3

АДАЛЬБЕРТ ОЛЕКСАНДРОВИЧ МАРТОН

90 років від дня народження художника (1913–2007)

Упродовж своєї багатої, часом складної історії, закарпатська художня школа послідовно збагачувалась творчими напрацюваннями різних митців – неподібних за рівнем майстерності, творчим темпераментом, мистецьким досвідом, але єдиних у своєму прагненні служити духовному розвою отчого краю. Мистецькими зусиллями корифеїв закарпатського малярства Й.Бокшая та А.Ерделі, а також їх учнів і послідовників – А.Коцки, Ф.Манайла, З.Шолтеса, І.Гінока, Е.Грабовського художня культура області набула рис унікального явища не тільки на теренах України, але і поза її межами.

А.О.Мартон належить до кола тих живописців, що прислужилися зміцненню авторитету школи, привнісши до її основних засад прояви свого особистісного мистецького бачення, ознаки власного живописного стилю. Прикметною особливістю його малярства є відданість реалістичному методу формотворення, гостре відчуття спорідненості зі своєю маленькою вітчизною, зі своїм народом. Людина надзвичайно приязна і доброзичлива, він творив добре, щире і щире мистецтво. Живописні праці художника незмінно вирізняють неупереджені, ясні і довірливі авторські думки, переживання і чуття.

© О.Приходько, 2007.

Адальберт Олександрович Мартон народився 3 березня 1913 р. в далекій Америці, куди доля в пошуках кращого життя занесла його батьків. В дитячому віці він разом з близькими повернувся на свою історичну батьківщину – рідну Карпатську землю. Саме тут були створені кращі полотна митця, які принесли йому заслужене визнання серед численних поціновувачів. Після від'їзду живописця на постійне місце проживання в Угорщину у середині 60-х років він неодноразово повертався у своїй творчості до вражень і спогадів, пов'язаних з мальовничими місцинами Закарпаття, що надихали його на подальшу креативну працю.

А.Мартон прийшов у мистецтво свого краю на межі 1940–1950-х років. Це був період особливого злету і популярності закарпатського пейзажного живопису. Митець переконливо засвідчив свою відданість цій малярській традиції. Тонко відчуваючи принаду і неповторну своєрідність карпатської природи, він прагнув розкрити індивідуальними засобами свого малярства її «чуттєвий портрет», емоційний стан, співзвучний авторській настроєвій ноті. Прикметними ознаками візуального мовлення художника, було використання «негучного», згармонованого колориту з домінантою зелено-вохристих кольорів, впевненого реалістичного письма, виразного ліплення живописних форм за допомогою широких енергійних мазків. Улюблений пейзажний мотив зображення камерних живописних місцин з річкою або струмком, що нерідко «оживляються» стафажними фігурками людей, які створюють в картині виразні кольорові акценти.

Малярські захоплення А.Мартона не обмежувались виключно краєвидом. В колі його мистецьких зацікавлень – натюрморт, портрет, сюжетна композиція. Живі квіти в пленері та пишні букети в скляних вазах і керамічних глечиках: гордовиті троянди і скромні ромашки, святково-урочистий бузок і грайливі айстри – в творчій фантазії художника вони є уособленням розмаїття і краси світу. Ці полотна вирізняються багатством живопису, виоформленого енергійною динамічною пластикою з використанням виразних лунких декоративних сполучень.

Вартують уваги і портретні праці живописця. Автор не обмежується прагненням максимальної правдоподібності, але ставить собі за мету розкрити характер моделі, передати її емоційний стан. Живописна лексика портретних зображень характеризується

колишністю» згармонованої палітри, стриманістю живописно-**пластичних** відтворень.

В малярських напрацюваннях А.Мартона широкою популярністю користувались численні зображення циганок і балерин. І хоча ці полотна важко віднести до найвищих мистецьких досягнень художника, все ж вони залишили певний слід в його творчій біографії.

Адальберт Мартон прожив щасливе, довге і плідне життя в мистецтві. Він до останнього подиху не випускав пензля з рук, готуючись до ювілейної виставки з нагоди свого 95-ліття. 22 березня 2007 р. художника не стало. Вернісаж, на превеликий жаль, відбувся без автора. Але з нами назавжди залишились його твори – надзвичайно добрі й усміхнені, такі, яким запам'ятався нам їх автор.

ОЛЕНА ПРИХОДЬКО

Джерельні приписи:

1. Художники Закарпаття.– К., 1961.– 65 с.
   В змісту: [Про А.Мартона] – С. 17; репродукції С.XXXIX, XI.
2. Изобразительное искусство Закарпатья.– М.: Сов. худож., 1973.– 145 с.
   В змісту: [Репродукції Мартона А.О.] – С. 70-72.
3. Мартон Адальберт Олександрович (1913-2005)// Мистецтво Закарпаття: Кат. творів із фондів музею. Кн. 1.– Ужгород, 2005.– С. 138.

***

4. Гоцкая Л. Признание в любви длинною в 90 лет: [Перебування на Закарпатті угор. худож. А.Мартона]// Трибуна.– 2004.– 24 січ.– С. 12.

БЕРЕЗЕНЬ: 11

ТЕТЯНА МАКАРІВНА ЧУМАК

80-річчя від дня народження вченого-літературознавця (1928–2006)

У 2004 р. в Ужгороді у видавництві «Закарпаття» вийшла у світ книга вибраних творів Олександра Павловича «Гучать гори і долини» – найповніше зібрання ліричних творів, поем, публіцистики і фольклорних записів закарпатського будителя із Свидника, що на Пряшівщині, біля гори Маковиці. Підготувала книгу до друку Тетяна Макарівна Чумак, дівоче прізвище Лось, родом із села Жабче Коростеньського району на Житомирщині, де народилася 11 березня 1928 р.

© Ю.Бідзіля, 2007.

Закарпаття стало для Тетяни Макарівни другою малою батьківщиною. Тут прожила вона усе своє життя, від вересня 1948 р., коли вступила до Ужгородського університету на російське відділення філологічного факультету, до 3 серпня 2005 р., коли перестало битися її серце, сповнене любові до Карпат, до культури цього чарівного краю. Після завершения навчання (1953) її було рекомендовано в аспірантуру, закінчивши яку у 1956 р., Т.М.Чумак залишилася працювати викладачем кафедри російської літератури, а після захисту кандидатської дисертації (1965) доцентом.

Вона була чудовим педагогом, майже у всьому орієнтувалася на досвід свого вчителя Петра Васильовича Лінтура, відомого культурного діяча Закарпаття, науковця-славіста. Він був і керівником її наукових пошуків. Першу наукову статтю «Соціальні мотиви в творчості О.Павловича» Т.М.Чумак опублікувала в «Наукових записках Ужгородського державного університету» (том 33, 1958), а в 1965 р. в Інституті слов'янознавства Академії Наук (Москва) – захистила кандидатську дисертацію «Творчість закарпатських письменників середини XIX століття (О.Духнович, О.Павлович) і література чеського й словацького відродження». Матеріал для дисертаційного дослідження збирала в архівах Берегова і Львова, зверталася по допомогу до українознавців Словаччини, шукала у спецфондах табуйовану на той час літературу. У Державному архіві Закарпатської області відшукала п'ять папок із рукописами Михайла Лучкая, а у Львівській бібліотеці ім. В.Стефаника віднайшла рукописи Олександра Павловича. Наукову інформацію, яка виходила за рамки дисертаційного дослідження, передала історикам та латиністам нашого університету.

Публікації Т.М.Чумак «Фольклорні джерела поезії О.Павловича» (1960), «Характер історичної концепції О.Духновича» (1965), «Соціально-історичні передумови романтичних тенденцій у літературі Закарпаття середини XIX ст.» (1967), «Мотиви слов'янського єднання у творчості О.Павловича» (1977) та інші, що з'явилися в солідних наукових виданнях, привернули увагу серйозних науковців-карпатознавців. Олена Рудловчак передала на знак поваги свою книгу «Біля джерел сучасності: Розвідки, статті, нариси» (Братислава – Пряшів, 1981) із дарчим написом: «Кращій дослідниці минулого Закарпаття Тетяні Макарівні Чумак з повагою і любов'ю від О.Рудловчак. Пряшів, 13.12.1981».

Ще одним великим полем наукових зацікавлень Т.М.Чумак була

творчість Гоголя та місце України в його спадщині. Дослідниця однією з перших зробила припущення, що величезний вплив на М.Гоголя мав наш земляк Іван Орлай, який був директором Ніжинської гімназії у той час, коли там навчався майбутній письменник. Вона сконцентрувала увагу на вивченні повісті М.В.Гоголя «Страшна помста», мабуть тому, що в цей твір автор увів мотив Карпат. Цій повісті присвячено кілька її розвідок: «Історичні реалії в повісті М.В.Гоголя «Страшна помста» (1983), «Традиції «Слова о полку Ігоревім» в творчості М.В.Гоголя («Страшна помста»)» (1986), «Мотив побратимства в повісті М.В.Гоголя «Страшна помста» (1987), «Жанрова своєрідність повісті М.В.Гоголя «Страшна помста» (1988). Про ці публікації схвально відгукнулися гоголезнавці Ніжина (П.Міхед), Києва (Н.Крутікова) та Москви (Ю.Барабаш).

На історико-порівняльному методі базуються дослідження Т.М.Чумак, присвячені українсько-російським та російсько-угорським літературним взаєминам: «Мотив побратимства в творчості Шевченка та Гоголя» (1989), «Образ Мазепи в поемі О.С.Пушкіна «Полтава» (2002); «Із історії російсько-угорських літературних зв'язків і взаємодій у XIX столітті» (1982), «Російсько-угорські зв'язки XX століття» (1988) – останні дві публікації у співавторстві з Є.Ф.Гортвай.

Про високий рівень досліджень Т.М.Чумак засвідчує той факт, що її наукові розвідки друкувалися у часописах «Acta Hunharica» (Ужгород), «Вопросы русской литературы» (Львів), «Дукля» (Пряшів), «Проблеми слов'янознавства» (Київ), її запрошували для участі у міжнародних наукових конференціях, присвячених творчості Олександра Духновича, Миколи Гоголя.

Як людина філософськи мисляча, до творів, які досліджувала, Тетяна Макарівна підходила з морально-етичних позицій. В останні роки особливо наполегливо шукала відповіді на вічні проблеми буття, спираючись не тільки на художні твори, але й вчення Христа та східних філософів. У своїх наукових пошуках дійшла висновку, що мріями і смислом життя кожної людини, устремліннями усіх народів є жити в мирі й дружбі з сусідами, чинити добро.

ЮРІЙ БІДЗІЛЯ

Джерельні приписи:

1. Чумак Т. Патриотические мотивы в литературе Закарпатья середины XIX в. (А.Духнович, А.Павлович)// Доп. та повідомл. /Ужгород. держ. ун-т. Сер.: Філологічна. Вип. 5.– Ужгород, 1960.– С. 102-104.

2. Чумак Т. Пособие по русскому языку для взрослых венгров. Ч. II.– К.– Ужгород: Радян. школа, 1960.– 208 с.
3. Чумак Т. К вопросу о характере национального движения украинцев Закарпатья в серед. XIX в.// Доп. та повідомл./ Ужгород. держ. ун-т. Сер.: Філологічна. Вип. 7.– Ужгород, 1961.– С. 36-39.
4. Чумак Т., Кошова И. Русская литература: Учебник-хрестоматия для 10-го класса школ с венгерским языком обучения.– К.– Ужгород: Радян. шк., 1962.– 480 с.
5. Чумак Т. Новые материалы о творчестве А.Павловича// Тези доп. і повідомл. До 28-ї наук. конф. (трав. 1964 р.). Сер.: Літературознавства.– Ужгород, 1964.– С. 86-91.
6. Чумак Т. Некоторые особенности литературного процесса в Закарпатье (середина XIX в.)// Тези доп. і повідомл. до 20-ї наук. конф. (трав. 1965). Сер.: Літературознавства.– Ужгород, 1965.– С. 70-73.
7. Чумак Т. Социально-исторические предпосылки романтических тенденций в литературе Закарпатья серед. XIX века// Матеріали 21-ї наук. конф. Ужгород. держ. ун-ту. Сер.: Філології.– К., 1967.– С. 70-78.
8. Чумак Т. Своеобразие литературного процесса в Закарпатье в середине XIX в. и принципы его изучения// Некоторые теоретические проблемы русской литературы: Науч.-темат. сб.– Ужгород, 1969.– С. 131-165.
9. Чумак Т. Методические рекомендации к практическим занятиям по древнерусской литературе и литературе XVIII века для студентов I-II-курсов русского отделения университета.– Ужгород, 1979.– 25 с.
10. Чумак Т., Гортвай Е. Из истории русско-венгерских литературных связей и взаимодействий в XIX в.// Савенко В., Сафонова А. Преподавание русской литературы в восьмом классе школ УССР с венгерским, молдавским и польским языками обучения.– К.– Ужгород: Радян. шк., 1982.– С. 205-216.
11. Чумак Т. Традиции «Слова о полку Игореве» в творчестве Н.В.Гоголя// Черниговская областная научно-методическая конференция, посвященная 800-летию «Слова о полку Игореве» (май, 1986 г.): Тезисы докладов. Часть I.– Чернигов, 1986.– С. 89.
12. Чумак Т., Гортвай Е. Русско-венгерские литературные связи XX века// Преподавание русского языка и литературы в школах Закарпатья: Повышение эффективности.– К.– Ужгород: Радян. школа, 1988.– С. 79-92.
13. Чумак Т. Идея возмездия в повести Гоголя «Страшная месть»// Наследие Н.В.Гоголя и современность. Часть 2: Тезисы докладов и сообщений научно-практической конференции (24-26 мая 1988 г.).– Нежин, 1988.– С. 7-8.
14. Чумак Т. Личность А.Духновича: Тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. 125-річчю з дня смерті О.Духновича.– Ужгород, 1990.– С. 10-12.

19. Чумак Т. Романтическая ирония в «Вечерах на хуторе близ Диканьки» Н.В.Гоголя («Пропавшая грамота»)// Тези доп. 47 підсумк. наук. конф. проф.-викл. складу Ужгород. держ. ун-ту. Секція філол. наук.– Ужгород, 1993. С. 56.
18. Чумак Т. Образ Мазепы в поэме Пушкина «Полтава»// Пушкина чествуют в тени Карпатами: Сб. статей русистов Ужгород. нац. ун-та.– Ужгород, 2002. С. 34-54.

***

17. Чумак Т. Фольклорные истоки поэзии А.Павловича// Дукля.– Пряшів.– 1960. № 3.– С. 108-115.
16. Чумак Т. З думою про народ: До 75-річчя з дня народж. П.В.Лінтура// Закарпат. правда.– 1984.– 4 трав.– С. 3.
15. Чумак Т. І дум високе устремління… (До 150-річчя повстання декабристів)// Закарпат. правда.– 1975.– 13 груд.– С. 2.
20. Чумак Т. Будитель нашого сумління: [Про О.Духновича]// Карпат. край.– 1998. № 1-2.– С. 4-7.

***

21. Чумак Тетяна Макарівна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття. Кн.1. Наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.– С. 355-357.

БЕРЕЗЕНЬ: 20

МАТВІЙ ГРИГОРОВИЧ ТЕВЕЛЬОВ

100-річчя від дня народження прозаїка (1908–1962)

То була велика подія, коли у Москві у серійному виданні «Роман-газета» у 1953 р. півмільйонним накладом було опубліковано роман Матвія Тевельова «Свет ты наш, Верховина». У назву твору внесено російський переклад початкового рядка добре знаної в Карпатах пісні «Верховино, світку ти наш». На вихід роману у світ відгукнулися схвальними рецензіями московські періодичні видання «Литературная газета», журнали «Октябрь», «Новый мир»… Через рік роман видано в Ужгороді в перекладі українською, через рік у Москві – англійською, німецькою та французькою мовами, згодом литовською (Вільнюс), болгарською (Софія), іспанською (Буенос Айрес), а також в 1957 р. в Пекіні – китайською мовою.

Твір було створено методом соціалістичного реалізму: не стільки про те, як було, скільки про те, як має бути. Матеріал для твору

© І.Сенько, 2007.

Тевельов збирав на Міжгірщині (села Ростока, Пилипець, Студений) та Волівеччині (сільськогосподарська дослідна станція в Нижніх Воротах), охопив у творі період від Першої світової війни до 1950-х років, роблячи наголос на боротьбі краян за утвердження соціальної справедливості. Крім правдивих окремих деталей про побут горян, в романі є багато й заідеологізованих епізодів про успадкування на Закарпатті ідей революції в Росії, про колективізацію. Можливо, що це спонукало Ф.Потушняка та М.Томчанія написати правдивіші твори про цей період у житті земляків – романи «Повінь» (1959) та «Жменяки» (1964). Але як не бути вдячним Матвію Тевельову за те, що із його романом «Верховино, світку ти наш…» дійшла художня інформація про Закарпаття і до далекої Іспанії, і до далекого Китаю?!

Закарпаття для Матвія Григоровича Тевельова стало другою батьківщиною. Народився він 20 березня 1908 р. в с.Іллініна Псковщині (Росія) в сім'ї службовця. У 1922 р. приїхав до Ленінграда (тепер Санкт-Петербург). Тут працював на фабриці фотопаперу, бібліотекарем. З роботою поєднував навчання в школі робітничої молоді. Про враження від перебування в Дагестані, Грузії і Вірменії розповів у книзі оповідань і нарисів «Горы меняют лицо» (1932). Під час Другої світової війни працював у радіокомітеті в місті на Неві, був на фронті, працював у Москві спеціальним кореспондентом журналу «Пограничник», публікував свої нариси і на сторінках часописів «Звезда», «Огонёк», «Известия». У 1945 р. М.Тевельов за направленням приїхав в Ужгород, працював у газеті «Советское Закарпатье». Писав про працю лісорубів, бокорашів, будні прикордонників («На Белой Тиссе», «У ворот государства», «Гостиница в Снеговце» та інші книги). За його сценаріями знято кілька фільмів («Аринка», «Царі»). Помер 22 травня 1962 р., поховано його в Ужгороді на Кальварії.

Залишив М.Тевельов і маленьку збірочку «Рассказы о цветах» (Ужгород, 1961). В одному з оповідань автор признається, як він любить Карпати, що побував він і в Чорноголові, і у Волівці, що любить зустрічатися з трудівниками краю. Серед його нарисів не втратили свою інформаційну значимість ті, в яких розповів про зустрічі з Юрієм Пітрою та із подружжям Оксаною і Михайлом Ганичами (тепер вони – добре знані професори Ужгородського національного університету, а тоді працювали лікарями у верховинському с.Синевир). З них закликав брати приклад, сформулювавши і

своє кредо: «Живи не землі господарем, а не постояльцем. Після постояльця тільки сміття залишається, а після господаря – веселий вогонь у печі».

Матвій Тевельов був із тих людей, хто хотів, щоб в кожній хаті, у всьому Закарпатті й у всій державі жили люди в теплі та в добробуті, створеному власними руками.

ІВАН СЕНЬКО

Джерельні приписи:

1. Тевельов М. Верховино, світку ти наш... Роман.– Ужгород: Закарпат. кн.-журн. вид., 1954.– 435 с.
2. Тевелёв М. Гостиница в Снеговце. Рассказы.– Ужгород: Закарпат. обл. изд., 1955.– 126 с.
3. Тевелев М. Свет ты наш, Верховина… Роман.– М.: Советский писатель, 1956.– 465 с.
4. Тевелев М. Иди!.. Чудо. У ворот государства: (Рассказы)// Закарпатские новелы.– М., 1959.– С. 253-296.
5. Тевелев М. Хозяин и постоялец. Рассказы.– Ужгород: Закарпат. обл. изд., 1959.– 294 с.
6. Тевелев М. Рассказы о цветах.– Ужгород: Закарпат. обл. кн.-газ. изд., 1961.– 83 с.
7. Тевелев М. Скажи – от людей… – Ужгород: Закарпат. обл. кн.-газ. изд., 1963.– 223 с.

***

8. Вишневський І. Традиції та сучасність.– Львів, 1963.
   Зі змісту: про М.Тевельова: С. 201-207.
9. Товтин В. Матвій Тевельов// Письменники Срібної Землі: До 60-річчя ЗО НСП України.- С. 234-239.

***

10. Срывцев А. Хорошие люди, щедрые люди…// Советская Украина.– 1959.– № 11.– С. 171-174.
11. Поп В. Думки про новели письменників Закарпаття// Струмки великої ріки.– Ужгород, 1961.– С. 167-175.
12. Пономарьов Г. Народжені для щастя// Закарпат. правда.– 1964.– 26 берез.– С. 4.
13. Кривин Ф. Вторая половина судьбы: [До 85-річчя з дня народж. М.Тевельова]// Новини Закарпаття.– 1993.– 20 берез.– С. 3.
14. Угляренко Г. Сім свічників золотих: [До 85-річчя з дня народж. М.Г.Тевельова]// Карпат. Україна.– 1993.– 25 берез.– С. 3.
15. Хланта І. Матвій Тевельов: До 90-річчя від дня народження// Вісник Хустщини.– 1998.– 14 квіт.– С. 3.

16. Хлинти І. Шукаючи у житті прекрасне: До 90-річчя від дня народження М.Тевельова// Новини Закарпаття.– 1998.– 19 берез.– С. 6.
17. Звонар І. Творець «служби серця»: До 95-річчя з дня народження письменника М.Тевельова// Новини Закарпаття.– 2003.– 20 берез.– С. 6.

БЕРЕЗЕНЬ: 21

АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ БОКОТЕЙ

70-річчя від дня народження художника скла і кераміки, народного художника України (нар. 1938)

Художник Андрій Бокотей малює вогнем і повітрям. Він кидає в склолаву таємничі сполуки, підхоплює розпечену масу і має секунди, щоб заволодіти моментом, розкидати пливкі акценти, акварельні лінії, сонячні соковиті плями, додати графічний штрих, а далі вже стихія склотворення доводить до завершення кольорову композицію.

Враз відступає вогонь, повітря остуджує ще мить тому текучу скломасу. Застигають химерні фігурки – ще недавно вихлюпи рідкого скла. У прозорих кулях завмирають предмети, несподівані своїм, відгородженим скляною сферою життям. Розпочинається незалежне існування склоскульптур, умощених на візках зі скляними колесами. Як за Сальвадором Далі, витікає час з безсило провислих кольорових еліпсів, що повторюють згини форм. Зупинилися краплини-блискітки в містичних прозорих кулях. Ніколи не зрушить з місця велелюдний суєтний форум людиноподібних фігурок з посохами паломників – чим не метафора сучасної глобалізації?

Андрій Бокотей спілкується з цим царством новонароджених скляних форм, які ще недавно були його ідеями, передчуттями, інтуїтивними здогадами. І ось викликані до життя вмілими точними рухами композитора формотворення, постають новоствореним світом. Щасливі моменти, коли влягається радісне збудження і починає промовляти до автора його витвір. Художник вдивляється, вслухається, прагне зафіксувати перші враження і передчути долю і нові етапи розвитку творів-дітей.

Художник на самоті з собою. Обличчя Андрія Бокотея виписане добротними мазками – це швидше класичний твір, основна тональність якого – благородство. Його життєвий шлях, можливо, теж

© М.Сирохман, 2007.

найкраще означити цим епітетом. Благородство – великою мірою якість вроджена і часто йде з глибини поколінь, але в кожному наступному поколінні мусить піддаватися випробуванням і таким чином стверджується і огранюється. Воно, напевно, щезло б чи виродилося, якби завжди не гартувалося меншою чи більшою часткою страждань. Врешті благородство доформовується усім життям, ствердженням його мети і змісту, і творчим горінням.

Першим у письмовому родоводі Бокотеїв зазначено Василя Бокотея, народженого 1720 р. Від нього снуються покоління людей посадових, державних службовців, вчителів – типової закарпатської містечкової інтелігенції з традиційними цінностями і чеснотами, з гуманістичним світоглядом і твердою греко-католицькою вірою, зі схильністю до музичних і художницьких занять.

Майбутній художник скла народився 21 березня 1938 р. в с.Брід у сім'ї греко-католицького священика Андрія Бокотея та Марії Чедрик. Роки навчання отця Андрія співпали з могутнім національним піднесенням у краї. Русини – безголосий матеріал для інших народів – усвідомлювали себе нацією – українцями. Світогляд майбутнього священника формувався в Берегівській гімназії, де вчителювали відомі поети Василь Пачовський і Корнило Заклинський. Батько отця Андрія Леонтій Бокотей сприйняв життєвий вибір сина і побажав лише, щоб був добрим священиком. Син став добрим священиком. Щасливих 14 років священництва, сімейного життя, громадської діяльності на благо вірників, товаришування з майбутнім єпископом Теодором Ромжею швидко пролетіли і закінчилися з приходом радянської влади. Гоніння на греко-католицьку церкву були особливо жорстокими. Прийшла пора суворих випробувань для душі та тіла, і для віри. У 1949 р. священика з дружиною і п'ятьма дітьми виганяють з парохіального будинку, його схиляють до московського православ'я та отець Андрій відмовляється. Його засуджують до 25 років позбавлення волі і лише смерть Сталіна прискорює звільнення.

Художник Бокотей назавжди запам'ятає радянську «класову справедливість», назавжди в душі залишаться рубці від наруги над батьком, від маминих переживань, від напівголодного існування у дитячі і юнацькі роки. Він не зламається, лише зміцніє. Перед ним буде приклад батька, що після звільнення з таборів підпільно стверджуватиме віру, дочекається відродження церкви і через сорок років гонінь вільно правитиме вічну незнищенну літургію добра і

любові. І так само незнищенним залишиться його благородство і доброта до людей.

Музичний талант допоміг юнакові у важкі роки заробляти на шматок хліба в самодіяльних ансамблях, а згодом привів до Хустського культосвітнього училища. А потім доля, як це часто буває в юні роки, зробила вирішальний хід, а виконавцем обрала швагрового брата, художника і викладача Львівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Івана Скобала. 1958 р. він виконував розписи в приміщенні мукачівського вокзалу, заїхав до родини в Чинадієво і, побачивши малюнки Андрія, взявся переконувати батьків відпустити хлопця на навчання до Львова. Музика зробила свою добру справу, на перший план вийшло образотворче мистецтво, яке поступово заволоділо Андрієм, а він з часом оволодів однією з вершин у царстві образотворення.

Андрій Бокотей став студентом Львівського художнього інституту і відразу привернув до себе увагу людськими якостями, громадською активністю, творчим зростанням. Доля прихильна до нього. Разом з Андрієм вчаться художники, що творитимуть обличчя сучасного українського малярства – Любомир Медвідь, Іван Марчук, Олег Мінько, Роман Петрук, Ласло Пушкаш. Для творення свого художнього шляху так необхідно відчути голос власної душі, а це можливо лише в умовах сводоби, і доля приводить його в квартиру свободи і знайомить з людиною свободи – львівським художником Карлом Звіринським. Вибрані студенти можуть слухати вільного вчителя, отримувати вільні знання, вести вільні розмови. На все життя зберігся дух тієї вільнодумної й однодумної дружби і її лейтмотив – внутрішня радість від того, що в умовах радянської несвободи і доносництва ніхто не зрадив.

У 1965 р. Андрій Бокотей закінчив відділ кераміки. Перспективному випускникові відразу запропонували викладацьку роботу. Він береться за дослідження народної кераміки Чернігівщини, їздить по селах, висиджує в бібліотеках і пише наукову працю. Його середовище – львівська інтелігенція шістдесятих: актори Богдан Ступка, Федір Стригун, Ярослав Максимчук, композитор Мирослав Скорик, письменники Роман Федорів та Роман Лубківський. На той час хрущовську лібералізацію вже згорнуто. Коли дисертація майже завершена, на сцену виходить всюдисущий КГБ. Бокотея викликають на допити, вимагають свідчити на знайомих. Та кагебісти, полюючи на свободу духу, мали лише радянські уявлення

про честь і, мабуть, нічого не знали про генеалогію благородства. Бокотей відмовляється від науково-викладацької кар'єри, полишає роботу в інституті, але не зраджує собі і заповітам предків. З 1972 р. він повністю віддається творчості в жанрі гутного скла і швидко досягає мистецьких вершин і слави одного з кращих художників скла в цілому СРСР.

Все змінилося у кінці 1980-х років, коли тоталітарний Союз вже розпадався і Україна невпинно йшла до незалежності. У 1988 р. Бокотей повертається на викладацьку роботу в інститут. У 1991 його обирають головою Львівської організації Спілки художників. 1994 р. він очолює кафедру художнього скла в інституті. У 2000 р. він стає ректором Львівської академії мистецтв, а наступного – дійсним членом Академії мистецтв України. У 2002 – він лауреат Національної премії ім. Т.Шевченка. 2006 р. йому присвоєно звання Народного художника України. Прихильність долі незмінна. Прискореним темпом, ніби намагаючись надолужити прогаяне за тоталітаризму, приходять посади, давно заслужені почесні звання і премії. Та його найвище звання – художник, а найвищі здобутки – його твори і учні-художники.

Склотвори Бокотея вийшли на світовий рівень. З 1983 до 2006 р. персональні виставки його робіт відвідали Санкт-Петербург, Париж, Нансі, Ван де Шатель (Франція), Льєж (Бельгія), Утрехт (Голландія), Ставанґер (Норвегія), Краків (Польща), Будапешт (Угорщина) та неодноразово експонувалися у Києві і Львові. Вислів «скло Бокотея» став своєрідним фірмовим знаком. Його творчості присвятили поезії росіянин Роберт Рождєственський та француз Дідьє Ранс. Андрій Бокотей прагне включити українське склярство у простір сучасного мистецтва і влаштовує у Львові з 1989 до 2004 р. шість міжнародних симпозіумів гутного скла. За його ініціативою у Львові створено унікальну колекцію художнього скла, яка стала основою відкритого у 2006 р. музею.

Він все заслужив своїми здібностями і людськими якостями. Тому й сприймаються всі його успіхи закономірними. Він не шукав звань і нагород, вони самі знайшли його. Він не здавався і не прислуговував, його не звабили натяки й обіцянки тих, що не вірять у душу і її безсмертя. Адже він власними очима спостерігає, як твориться твердь, як безіменна скломаса перетворюється на одухотворені фігури і він дає їм переважно нейтральні назви – «Візок», «Відпочинок», «Троє», «Жіноча фігура», «Танок», «Вершник»,

іноді філософські – «Версії», «Народження матерії», «Медитація», а то й іронічні – «Склодув», «Іграшки для дорослих». Та назви лише стартова точка для роботи фантазії, максимального включення асоціативного ряду, відвертого захоплення несподіваними інтерпретаціями. Його твори класичні, якщо розуміти під цим їх здатність заповнювати, оживляти інтер'єри і впливати на глядачів, вони музейні, якщо мати на увазі їх майже генетичну експозиційність, виставкову придатність, вони також неймовірно сучасні, якщо оцінювати їх неконвенційність, новостворюваність кожного з них, несхожість на щось вже бачене.

Андрій Бокотей не має розкоші вільного часу. Його час заповнений справами важливими і потрібними, часом марудними. Але йому легко залишатися собою (згадаймо генеалогію), йому не складно відвідати котрусь з європейських столиць, та наймиліше – приїхати у рідне Закарпаття і зустрітися зріднею у Чинадієві та із земляками й колегами в Ужгороді й Мукачеві, де у червні й липні 2007 р. вперше на малій батьківщині відбулися виставки скла Бокотея, його студентів та робіт ужгородського скульптора Василя Романа, співпраця якого з Андрієм Бокотеєм почалася із спільної роботи над надгробком ужгородському ректору Володимиру Сливці.

Спільна праця породжує довіру і співпереживання, провокує до майбутніх діалогів у сфері формотворення, образотворення. Та будь-який діалог виникає з нескінченного внутрішнього монологу, розмови з собою на самоті, коли відступає вогонь і тужавіє маса скла і відблиски полум'я вихоплюють різні ракурси обличчя художника, який щойно пережив разом з вогнем і повітрям таїнство народження склотвору, і зосередженність робочого моменту поступово поступається ледь помітному нальоту задоволення і переходить у самозаглиблене споглядання. А витвір зі звичайного гутного скла перетворюється у художню дорогоцінність, набуває блискучих благородних ознак, стільки разів випробуваних у життєвих колізіях автора і світиться добром, яке художник загартував у собі його постійним здійсненням.

МИХАЙЛО СИРОХМАН

Джерельні приписи:

1. Бокотей А. «Якщо ти не подібний ні на кого, значить, ти – художник»: [Інтерв'ю з худож. скла і кераміки /Записав О.Гаврош]// Карпат. Україна.– 2003.– 4 лют.– С. 13.

2. Бокотей А. Стеклянные звезды украинского небосклона. «Мало какое время и какая эпоха по-настоящему содействовали художнику»: [Інтер-в'ю з худож. А.Бокотеєм/ Вела І.Єгорова]// День.– 2004.– 19 ноябр.– С. 19.

***

3. Андрій Бокотей// Пагиря В. Боржавське відлуння. Історія Іршавщини та нариси про визначних людей Боржавського краю.– Ужгород: Патент, 2001.– С. 175-176.
4. Бокотей Андрій: художник, вчений// Дочинець М., Пагиря В. Енциклопедія Мукачева в іменах.– Мукачево: Карпат. Вежа, 2006.– С. 190-191.

***

5. Гаврош О. Андрій Бокотей: «Треба вміти чекати»: Нашого земляка висунено на здобуття найвищої мистецької нагороди України// Фест.– 2002.– 14-20 лют.– С. 14.
6. Скунць П. І знов шевченківський лауреат – закарпатець: [Худож.-гутник А.Бокотей]// Срібна Земля.– 2002.– 16 берез.– С.14.
7. Пагиря В. Народжений для створення краси: До 65-річчя з дня народж. худож. А.Бокотея// Карпат. Україна.– 2003.– 20 берез.– С. 2.

БЕРЕЗЕНЬ: 25

МАРІЯ ПРИЄМСЬКА-ДНІПРОВА

120-річчя від дня народження актриси і режисера Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді (1888–1960)

В історії становлення професійного театрального мистецтва та загалом у розвитку культурно-мистецького життя на Закарпатті періоду 20-30-х років минулого століття чільне місце займає творчість талановитої української актриси Марії Приємської-Дніпрової. Вона народилася 25 березня 1888 р. в Коростишеві на Київщині. Після закінчення початкової, а потім Київської драматичної школи ім.М.Лисенка близько десяти років працювала артисткою театру М.Садовського в Києві, де пройшла хорошу школу не лише акторської майстерності, але й режисури. Володіючи унікальними вокальними здібностями, водночас співала в першому Українському Національному хорі, а згодом із створенням у 1919 р. знаменитої Української республіканської хорової капели під керівництвом Олександра Кошиця стає її співачкою. Разом із капелою об'їздила

© В.Габорець, 2007.

чи не всі великі культурні центри Західної Європи, а на початку липня 1920 р. разом з вісімнадцятичленною групою капелян під керівництвом видатного диригента О.Приходька з Берліна до Праги, а звідти до Закарпаття приїхала і Марія Приємська-Дніпрова. Як відомо, хористи капели заснували драматично-співоче товариство «Кобзар», з діяльністю котрого пов'язане створення першого професійного українського театру на Закарпатті – «Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді». В історії краю ця подія датується 15 січня 1921 р., коли на сцені міського театру в Ужгороді з великим успіхом було зіграно виставу «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці» за п'єсою М.Старицького у постановці М.Біличенка, в якій роль Вусті Шурай виконала Марія Приємська-Дніпрова.

У театрі «Просвіти» актриса працювала в 1921–1925 рр. і від його заснування виступала не тільки як актриса, але водночас аж до приїзду до Ужгорода режисера Б.Кривенького була режисером, давши сценічне життя виставам «Наталка Полтавка» І.Котляревського, «Учитель» І.Франка, «Суєта», «Наймичка», «Хазяїн» І.Тобілевича, «Верховинці» Й.Коженьовського та іншим. При цьому плідно використала набутий нею в Києві режисерський досвід корифея українського театру М.Садовського. Щодо її акторської творчої діяльності, то в її сценічному репертуарі значаться майстерно виконані ролі Терпилихи у виставі «Наталка Полтавка» І.Котляревського, Риндички – у виставі «По ревізії» М.Кропивницького, Зої – у виставі «У Гай-хан-Бея» В.Самійленка, Гурмижської – у виставі «Ліс» О.Островського, Вусті – у виставі «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М.Старицького, Матері – в «Боярині» Лесі Українки, Ключниці – у виставі «Назар Стодоля» Т.Шевченка та інші. Окремі сценічні образи створила актриса у виставах «Сто тисяч», «Наймичка» І.Тобілевича, «Оглядини» М.Гоголя, «Казки старого млина» С.Черкасенка, «Нахмарило» Б.Грінченка та ін.

У 1925 р. активісти товариства «Просвіта» в Перечині запросили Марію Приємську-Дніпрову керувати аматорським драматичним гуртком, який користувався великою популярністю в навколишніх селах, особливо вистава «На Верховині» за п'єсою Б.Єфремова.

Чоловік актриси Іван Романченко – актор-співак (бас) – також був активним членом творчого складу «Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді» (1923–1925), певний період одночасно працював його адміністратором. У Великому Бичкові, Перечині, Дубриничах, Зарічеві створив хори та оркестри, виховував молодих

диригентів із числа здібної освітянської молоді, а в 1934 р. в Мукачеві диригував зведеним оркестром (11 оркестрів, 150 музикантів) на другому з'їзді української молоді.

Трагедія Карпатської України та окупація Закарпаття фашистською Угорщиною стали причиною до еміграції багатьох культурних діячів того періоду, в тому числі за океаном опинилась і родина Романченків. Та нинішні покоління щиро завдячують їй за те, що у відповідальний період історії нашого краю вона творила тут високе професійне мистецтво, сіяла добре, вічне, розумне. Видатна українська актриса Марія Приємська-Дніпрова померла далеко від рідної землі у 1960 р.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Шерегій Ю. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року.– Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто-Пряшів-Львів, 1993.– 412 с.
   Зі змісту: [Про М.Дніпрову].– С. 54-55, 57-58, 60-64, 71, 75-76, 78, 82-84, 89, 93, 98, 105, 156, 211, 347.
2. Руснак В. Театр Срібної землі.– Ужгород: Карпати, 1996.– 182 С.
   Зі змісту: [Про М.Приємську-Дніпрову].– С. 8,15.
3. Лешко А. Руський робітничо-селянський музично-співочий і драматичний кружок при читальні «Просвіта» в Перечині// Ганич Й., Кул Ю., Шийко Ю. Перечин.– Перечин, 1999.– С. 63-65.
4. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття.– Ужгород: ПоліПринт, 2002.– 206 С.
   Зі змісту: [Про М.Дніпрову] – С. 46, 75.
5. Баглай Й. Біля колиски українського професійного театру на Закарпатті// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 69-70.

КВІТЕНЬ: 28

АНТОН ОЛЕКСІЙОВИЧ ШЕПА

80-річчя від дня народження художника (нар. 1928)

Антон Шепа – закарпатський і київський художник. Він більшу частину життя прожив у Києві, але, як це часто стається із закарпатцями, що виїхали за межі краю, назавжди залишився людиною цієї маленької гірської землі. Він і в особистісному і в суспільному

© М.Сирохман, 2007.

вимірі пережив усі етапи бурхливої історії ХХ сторіччя – занадто динамічного для такої патріархальної оази, де ще й сьогодні не стерлися сліди давно минулих літ. Він узяв від рідної землі усе – життєві принципи і незалежність духу, патріотизм і віру, і великий мистецький талант. Не зміг тільки взяти з собою до столиці свій рідний край. Він зміг жити в Києві, але назавжди залишився на роздоріжжі: Закарпаття стало для нього «антеєвою землею», де він заряджався енергією і натхненням, але водночас – і «ахіллесовою п'ятою» – він завжди тужитиме за ним, і десь між спогадом і мрією воно перетвориться на міф.

Антону Шепі суджено буде дати поштовх новому закарпатському мистецтву, що визрівало попри несприятливі радянські умови офіційного фальшування цінностей та пригнічення свободи творчості і незабаром пробилося крізь шар ідеологічної зашкарублості. Та сам він ніби відійде від започаткованих ним процесів і буде у київській майстерності творити «своє Закарпаття», і буде підживлятися пам'яттю і вірою чи ілюзією у незнищенність «старого Закарпаття».

Антон Шепа народився 28 квітня 1928 р. в с.Підгоряни (зараз частина Мукачева) в сі'мї корінних підгорянців землеробів Олексія Шепи та Марії Софілканич. Шепи були свідомими українцями і твердими греко-католиками. І перше і друге довели своїм життям два Антонові брати. Іван брав участь у подіях Карпатської України 1939 року. Був засуджений угорцями до розстрілу та переконав їх відправити його на фронт, де відразу здався в полон. Всюди, де воював, умовляв садистів, яких без ліку породжує війна, не вбивати поза боєм солдат. Врятував немало життів і за це, вважав, Бог повернув його живим додому.

Брат Василь (о. Миколай) став греко-католицьким монахом. У 1940-х роках був ігуменом Малоберезнянського монастиря. З приходом радянської влади впродовж тижня відстоював з вірниками монастир, та потім вирішив не ризикувати людьми: «Руські вивезли в Сибір усю Галичину, що їм Березний вивезти». На православ'я перейти не погодився і отримав 10 років таборів. Він дожив до відродження своєї церкви і навіть добився повернення підгорянської церкви греко-католикам. Помер 1992 р. і був похований, згідно з його заповітом, в Імстичівському монастирі.

Цих двох біографій двох братів було достатньо, щоб удостоїтися уваги КГБ, і відчувати в душі страх і незриму присутність

небезпеки. Трагічну складову світосприйняття поглибила рання смерть мами (Антону тоді було 4 роки) та загибель брата Михайла в місцевій каменярні. Та все ж домінувала молодість і вроджений талант до малювання. Антон поступив 1948 р. до Львівського художнього інституту на факультет монументального живопису без особливої підготовки і «без будь-яких знайомств». Йому надзвичайно поталанило на вчителів і на однокурсників. До перших належали Йосип Бокшай, Роман Сельський, Іван Гуторов. Поруч вчилися талановиті хлопці Іван Гайдай, Санжаров і чудовий Іван Скобало. Вчителі уособлювали мистецькі вершини, навчала вже сама їхня присутність. Друзі-художники стимулювали творчі пошуки, їм вдавалося розвивати своє мистецтво і гартувати свій дух, хоч небезпека була поруч – їхнього друга Володимира Патика виключили на один семестр з інституту за те, що читав книгу про Ренуара.

У 1954 р. Шепа приїжджає в Ужгород, де ще жив Адальберт Ерделі, що на все життя залишився духовним вчителем Антона. Розпочинається період інтенсивної творчості, продуктивної роботи в Художфонді, викладання з 1954 до 1961 р. в Ужгородському училищі прикладного мистецтва. Він першим серед художників свого покоління закінчив інститут. Його живописна манера вражала: широкі вільні мазки, чисті яскраві кольори, сміливі узагальнення задніх планів, гра кольорових плям у пейзажах, мозаїчність жанрових композицій. У 1957 він дебютує одночасно на республіканській виставці у Києві, всесоюзній та міжнародній виставках у Москві й з тих пір постійно бере участь майже у всіх експозиціях у країні та за кордоном. Він має успіх на виставках і вже 1960 р. вступає до Спілки художників України. Тоді ж дебютують Павло Бедзір і Ліза Кремницька, що інспіровані живописом Шепи, виберуть найсміливіший і найнезалежніший шлях у своїх формальних і кольорових пошуках.

Шепа працює в жанрі монументального живопису. Поступово в Художфонді склалася творча група з чотирьох художників – Антон Шепа, Микола Медвецький, Йосип Бокшай-молодший та Павло Балла, що дуже активно працювала впродовж 1960-х років і мала широку географію різноманітних замовлень. Шепа і Балла оздобили автобусні зупинки в Лалові, Зубівці, Сільці. За пректом Балли виконали композиції в приміщенні «Інтуристу» в Ужгороді та в ресторані містечка Чоп. Всі четверо втілювали проект Балли у техніці гіпсоліту для оформлення берегівського ресторану, а згодом ком-

позиція «Гуцульський танець» прикрасила ресторан «Верховина» на Брест-Литовському шосе в Києві. У Красноперекопську оформляли будинок культури, в Євпаторії – 4-поверховий пансіонат «Дельфін», у Ленінграді – магазин закарпатських вин. Багато чудових монументальних робіт виконали у Хмельницькій області. Четвірка художників жило дружно і непогано заробляла, аж поки заздрість і намови не зруйнували цей союз.

У ті роки в ресторані «Лісова пісня» біля Буштина Шепа виконав свій шедевр «Карпатська легенда» у техніці малювання по керамзитовій штукатурці. Як і належало в радянських умовах, за чудову композицію Шепа отримав звинувачення у «формалізмі», 1968 р. поговорювали навіть про виключення зі спілки. Автора врятувало заступництво київського доктора мистецтвознавства Григорія Логвина. А доля монументальної картини не дуже цікавила прагматичних землячків: її чи то збили, чи то вона загинула під час пожежі. Зображення роботи збереглося в альбомі «Монументальное и декоративное искусство в архитектуре Украины» (Київ, 1975) та в альбомі «Изобразительное искусство Закарпатья» (Москва, 1973).

Антон Шепа мав незалежний характер. Він міг воювати за справедливість, вимагаючи у кафе на Хмельниччині тої ж страви, яку щойно подали місцевому начальству. На розпитування міліціонера на пленері в Колодному відповів, що щойно спустився на парашуті, і он там селянка пішла його сховати. А тоді панувала радянська шпигуноманія і їх разом з художником Іваном Ільком відвезли у райцентр для вияснення обставин. Подібних історій було більше.

Шепа мав величезний вплив на сучасників і в цьому відношенні можемо говорити про період Шепи в закарпатському живописі і відносити його до художників-шістдесятників, що створили глибоко оригінальні речі в період ідеологічного потепління і зберегли дух творчості для наступних поколінь.

Непомітно добігли до завершення 1960-і роки – роки плідної праці і великих поривань, і раптом все доволі різко змінюється. Шепа одружується і виїжджає до Києва. В ті часи з Києва від Спілки художників приїжджали уповноважені, що цікавилися роботою художників, допомагали в різних питаннях, сприяли в державних замовленнях. До живописців приїжджав сам голова Спілки художників УРСР Лопухов. Референтом по скульптурі була болгарка за походженням Рада Даскалова, вона й стала дружиною Антона Шепи. Розпочався київський період у творчості художника.

Його дні минають у майстерні, де постійно зростає серія робіт «Моє Закарпаття». Відірваний від рідного краю, він за першої-ліпшої нагоди спішить провідати його. Він малює Закарпаття ідеальне чи ідеалізоване. Карпатські краєвиди застигають кольорами меду, молока, домашнього хліба і вина, кольорами засіяних нив, свіжоскошеного сіна і квітучих садів в обрамленні дальніх планів вишукано інтерпретованих синіх і зелених тонів. На полотна кольоровими квітниками виплескуються народні свята та зібрання «Народне гуляння» (1968), «Щедрий вечір, добрий вечір» (1970), «Гуцульський ярмарок» (1970), «Колядники» (1972), «Церква в селі Опорець» (1973), «Зимові радощі» (1980), «Народне мистецтво Гуцульщини» (1995), «Великдень» (2001). Можливо, таке Закарпаття ніколи не існувало. Це картини власних спогадів і візій, власних почуттів і вічної мрії, не заплямованої реальністю повсякдення. Майбутнє снується як нескінченне повернення у минуле і твориться серія барвистих картин – частинок великого міфу Шепи в тональності любові і суму.

Чи щасливим є творчий шлях Антона Шепи? Шлях кожного художника невимовно щасливий, завдяки самому шляхові. Неможливо отримати гарантії небачених успіхів чи матеріальних винагород. Художник сам творить свій шлях і переважно залишається сам, на одинці з собою, і, як правило, його творче життя і успіх вимірюється цією зустріччю з собою. Антон Шепа зустрівся з собою і залишився собою, але також залишився самотнім. У поважному віці з ненайкращим здоров'ям він повернувся у рідні Підгоряни, у своє Закарпаття, а з ним повернувся й відгомін 1960-х років – років молодості, творчого горіння і «Карпатської легенди».

МИХАЙЛО СИРОХМАН

Джерельні приписи:

1. XIII обласна виставка робіт художників Закарпаття присвячена 20 річниці Возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною.– Ужгород, 1965.– С.14.
2. XVII обласна виставка творів художників Закарпаття, присвячена XXIV з'їзду КПРС та XXIV з'їзду КП України.– Ужгород, 1971.– С. 8.
3. Топачевський А. Закарпаття Антона Шепи : [Вист. картин А. Шепи «Моє Закарпаття», в НСХУ присвяч. 75-річчю худож.] // Слово Просвіти.- 2004.– 13-19 трав.– с. 11.
4. Велігоцька, Ніна. Живописна філософія Антона Шепи // Образотворче мистецтво.– 2007.– № 1.– С. 92-93.

ТРАВЕНЬ: 22

САБОВ ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ

70-річчя від дня народження живописця (нар. 1938)

Скромна і приязна людина, художник, що дуже органічно влився своєю самобутньою творчістю до розмаїтого колективу закарпатських митців, Василь Михайлович Сабов досяг життєвого рубежу – 70-річчя. Мистецька зрілість – не просто констатація факту, а критичний аналіз творчого доробку автора.

Зростав як маляр на ґрунті народно-пісенної образності та яскравої неповторності мистецтва етнічних груп та народів Закарпаття. Джерело його творчих пошуків сягає угорського коріння, втім, упродовж усього періоду діяльності митця Сабов не може виокремити себе з могутнього пласту угорської та української народної традиції Карпатського регіону.

Народився у 1938 р. в с.Свобода Берегівського району в сім'ї селян, згодом колгоспників. Прекрасне оточувало його усе життя. Від самого початку життєвого шляху кохався у природі низинного Закарпаття. Перші проби пензля були зворушливо-ліричними, щирими, потім навчання в Ужгородському училищі декоративно-ужиткового мистецтва, яке розпочав у 1954 р. Це були не тільки зустрічі з відомими майстрами Й. Бокшаєм, А. Ерделі. Спільна робота на пленері з Гаврилом Мартиновичем Глюком збагатила молодого художника прийомами пластики та ритміки твору, композиційних вирішень площини. Глюк, що дуже любив малюнок і вважав його «альфою і омегою» мистецтва, щедро відкривав таємниці свого бачення натури колезі, навчав мистецтва рисунку та акварелі. Знайомство В. Сабова з творчістю А. Коцки змінить несподіваний ракурс живописного вияву авторських емоцій. У Василя Сабова годі шукати достовірності ботанічної. Прагнення передати характер оточуючого світу, вплив на душу людини приводить митця до свого, персонального, прояву національного колориту та специфіки виразу народного характеру. Етнос у творах художника не просто декларується, його можна відчути серцем. А також своєрідністю світло-кольорової гами, наспівністю сюжету та особливою радістю образної мови. Творчості В. Сабова притаманна щирість та душевність, що передається лірикою мелодійного звучання творів, відсутністю напруги та дисонансу контексту.

© Л.Біксей, 2007.

З 1970 р. Василь Сабов є членом Національної Спілки художників. Твори В. Сабова є окрасою закарпатської школи образотворення. Він активно учився протягом усіх поїздок на творчі бази в Седнів, у Сенеж. Спільна праця на пленерах, на базах творчості, в колективі однодумців заохочувала до творення митця.

Життєрадісні твори В. Сабова є оздобою колекцій приватних та державних музеїв як нашої країни, так і за її межами. Адже твори, що сповнені оптимізму, черпають натхнення з фольклору, трансформуючи його в ауру радості та добра, не можуть не хвилювати глядача.

Натюрморти, пейзажі, жанрові сценки розкривають перед глядачем авторську позицію в житті. Передати звучання душі фарбами, багатством кольорової гами можна засобами, які бачимо в творі «Квіти в саду» 1974 рік. Закоханість у рідну землю, її природу і людей автор передає мовою квітів, букетів, композицій. Ціле царство народного світобачення краси промовляє з полотен В. Сабова. Ніжні, співучі долини, гори, ріки завжди осяяні промінням сонця: «Ранок в горах», «Проводи добровольців».

Василь Сабов – художник зі своїм оригінальним стилем та творчим арсеналом. Відмітною рисою його творчості є оптимізм, експресія радості, любов до рідної землі та природи. В. Сабова не сплутаєш ні з ким. Він іде своєю дорогою у мистецтві, відчуваючи поруч колег і друзів, сучасників, однодумців, близьких за духом людей, що люблять свою Батьківщину, як він.

ЛЮДМИЛА БІКСЕЙ

Джерельні приписи:

1. Изобразительное искусство Закарпатья.– М.: Сов. худож., 1973.– 145 с. Зі змісту: [Репродукції картин Сабова В.М.] – С. 88.
2. Художники Закарпатья: Кат. выставки.– М.: Сов. худож., 1979.– 65 с. Зі змісту: [Про В.Сабова] – С. 16.
3. Сабов Василь Михайлович// Художники Закарпаття: До 55-річчя закарп. орг. Націон. спілки худож. України.– Ужгород, 2001.– С. 190-191.
4. Сабов Василь Михайлович// Мистецтво Закарпаття: Кат. творів із фондів музею. Кн. 1.– Ужгород, 2005.– С. 166-167.

ТРАВЕНЬ: 27

СТЕПАН РОСОХА:

100-річчя від дня народження політичного та громадського діяча (1908–1986)

Постать Степана Росохи – одного з найпомітніших громадсько-політичних і культурних діячів молодшого покоління українців Закарпаття у 30-і роки XX ст.– викликала і досі викликає неоднозначну оцінку. З одного боку, відзначалися його незвичайна працездатність, суспільна активність, патріотизм, дар публіциста, редактора і видавця, організаторські та ораторські здібності, з іншого – надмірна амбітність, політична недалекоглядність і навіть безпосередня причетність до організації змови проти уряду Карпатської України в 1939 р. у Хусті.

Розібратися у цих оцінках непросто, бо за ними стоять люди – визначні громадсько-культурні, політичні діячі і вчені, пов'язані або дружніми, або не завжди приязними стосунками зі Степаном Росохою. Отже, тільки неупереджений, з відстані часу, аналіз діяльності С. Росохи дозволить відвести йому належне місце в українській історії Закарпаття та країн його подальшого проживання і праці.

Степан Росоха народився 27 травня 1908 р. у с.Драгово Хустського району в сім'ї Олени (з родини Роман) та Юрія Росохів. Початкову освіту здобув у рідному селі, вчився у Державній реальній гімназії у Берегові, з вересня 1930 р.– на філософському факультеті Карлового університету у Празі, склавши там державний іспит з української мови і літератури та одержавши диплом з правом викладання в середніх школах. Одночасно навчався на юридичному факультеті Українського Вільного Університету у Празі. У 1937–1940 рр.– на відділі журналістики у Празькій школі політичних наук. До середини березня 1939 р. проводив активну громадсько-культурну і політичну працю на Закарпатті, у травні 1939 р. поселився у Празі. У травні 1945 р. відбув до Німеччини (м. Регенсбург). а у січні 1949 р. виїхав до Канади, поселився у м. Торонто, де і завершив свій земний шлях.

Національна свідомість формувалася у підлітка і юнака в Берегівській гімназії. Саме у ній він пройшов школу Пласту, засновниками якого там були професори Андрій Дідик і Корнило Заклинський,

© П.Федака, 2007.

школу української історії та історичної пам'яті – під впливом професора Василя Пачовського, школу «Просвіти», ініціюючи і організуючи заснування просвітянських читалень у селах Хустського району, школу тверезого і здорового способу життя, ставши, під впливом професора о. Кирила Феделеша, активним членом протиалкогольного і протинікотинового товариства «Тверезість».

С. Росоха взяв діяльну участь у підготовці і проведенні І з'їзду народовецької молоді Підкарпатської Руси в Ужгороді 7 липня 1929 р., де було прийнято ухвалу, в якій зазначалося: «Проголошуємо всьому культурному світові, що ми, підкарпатські русини, є частиною великого українського народу і що наша мова та наша література була, єсть і буде тота сама, що наших братів з тамтого боку Карпат». У 1932 р. був серед засновників філії «Просвіти» у Празі. Підчас навчання у Празі входив у Союз Підкарпатських руських студентів, а в 1932–1934 рр. очолював цю спілку. Брав участь і в заходах греко-католицької церкви, був секретарем товариства Св. Василія Великого, головою товариства Українських католицьких студентів у Празі. Саме у празький період С. Росоха став активним учасником українського націоналістичного руху і чільним провідником цього руху на Закарпатті.

Молодий громадський діяч входив до складу оргкомітету ІІ з'їзду української (народовецької) молоді Закарпаття, який з великим суспільним піднесенням і з участю значної кількості людей (близько 10 тис.), в основному молоді, відбувся 1 липня 1934 р. в м. Мукачеві. З'їзд відіграв визначну роль в національному усвідомленні молоді і став, по суті, провісником творення Карпатської Січі.

Степан Росоха був серед засновників Організації Української Національної Оборони у вересні 1938 р. в Ужгороді, брав дієву участь в евакуації державних і громадсько-культурних установ з Ужгорода до Хуста у першій декаді листопада 1938 р., з часу реорганізації в Хусті Української Національної Оборони в Організацію Національної оборони «Карпатська Січ» (ОНОКС) був членом Головної команди з обов'язками референта преси й інформації та ідейно-політичного виховання, а також зв'язковим старшиною з урядом Карпатської України. Своєрідним маніфестом для карпатських січовиків стала доповідь С. Росохи на І з'їзді Карпатської Січі 4 грудня 1938 р. «Творім збройні сили народу».

Він також увійшов до проводу заснованої 18 січня 1939 р. партії Українське Національне Об'єднання (УНО) та до списку УНО

по виборах до Сойму Карпатської України. 12 лютого обраний депутатом (послом) Сойму, а 15 березня 1939 р., на засіданні І Сойму – заступником голови Сойму Карпатської України професора Августина Штефана.

Відразу після закінчення світової війни виїхав у м. Регенсбург (Баварія), де брав активну участь у громадському житті української еміграції. Активно включився в громадсько-політичне життя і по переїзді в Канаду (Торонто).

Чимало зробив Степан Росоха на ниві журналістики та видавничої справи. Ще у збірнику «Історія Підкарпатської Руси в оповіданнях» (1924 р.) було поміщено шість оповідей гімназиста С.Росохи. З 1922 р. він дописував до журналу «Наш рідний край» та додатку до нього – «Віночок для підкарпатських діточок». У 20-ті роки друкувався і в журналі «Пчілка» та газеті «Свобода», а в 1927–1929 рр. редагував у Берегівській гімназії журнал «Берегівський Пластун».

У 1933 р. С. Росоха заснував і редагував журнал «Пробоєм», який відігравав важливу роль у формуванні української самостійницької і соборницької думки як серед молоді Закарпаття, так і молодої порослі інших земель (Галичини, Чехії, Словаччини, Польщі). У 1944 р. гестапо закрило журнал, а видавця і редактора разом з дружиною Єлизаветою кинуло до в'язниці на Панкраці в Празі, а потім у концтабір в Терезині...

У вересні 1938 р. почав видавати тижневик «Наступ», який, по суті, був органом Української Національної оборони в Ужгороді, а з листопада цього ж року – в Хусті. Виходив і додаток до нього – «Карпатська Січ» як орган ОНОКС. «Наступ» як орган української націоналістичної думки видавався у Празі до січня 1944 р.

У 1952 р. Степан Росоха стає головним редактором тижневика «Новий шлях» – найпопулярнішого газетного видання Українського Національного Об'єднання та інших українських організацій Канади, а в 1960 р.– редактором і видавцем тижневика «Вільне слово». С. Росоха був упорядником і редактором збірника «Карпатська Україна в боротьбі» (Відень, 1939 р.). 1949 р. у Вінніпегу видано його книжечку «Сойм Карпатської України» – першу з найбільших праць про цю пам'ятну в історії Закарпаття подію.

Публіцистична спадщина С. Росохи потребує спеціального дослідження, оскільки статті його розкидані по різних виданнях світу. Підкреслимо тільки, що головними темами його публікацій були:

українська національна ідея, Карпатська Січ, державотворче будівництво в Карпатській Україні. За вклад в історичну науку у 1981 р. д-ра Степана Росоху обрано дійсним членом Української Вільної Академії Наук (УВАН), а у 1982 р.– дійсним членом Наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ)...

Правда, донині тривають суперечки про те, чи справді готувалася змова проти уряду Карпатської України, ініціаторами і організаторами якої, начебто, були члени Головної команди Карпатської Січі, серед яких і Степан Росоха та Іван Рогач, а також група командирів – не закарпатців. Факт змови підтвердили такі визначні громадсько-політичні діячі, як Володимир Бірчак, Степан Клочурак, Вікентій Шандор, Володимир Комаринський, Іван Сарвадій, Микола Бандусяк та деякі інші. У той же час в одній з найповажніших праць «Карпато-Українська держава» проф. Петра Стерча про факт змови не сказано ні слова. Заперечує це і колишній член Карпатської Січі, близький співробітник Євгена Волянського (Євгена Врецьони) – начальника відділу безпеки Головної команди Карпатської Січі – Сидір Новаківський, який нині мешкає у США і розмову з яким автор статті записав у серпні 1997 р. в Ужгороді.

Юлій Ревай, за даними В. Шандора, хоча і не заперечував факту змови, письмових свідчень не залишив. Члени Головної команди Січі Іван Роман, Іван Рогач і Степан Росоха та Головний командант Карпатської Січі Дмитро Климпуш ні усних, ні письмових свідчень на цю тему не залишили. Як негатив С. Росохи вважається і його неучасть у збройному опорові мадярським окупантам у березні 1939 р. Зокрема, полковник Сергій Єфремов та полковник Василь Філонович через те, що Степан Росоха та Іван Рогач як члени Головної команди Карпатської Січі у збройній сутичці з мадярами участі не брали, вважали їх дезертирами.

Так чи інакше, але існуючі погляди можуть бути підтверджені або спростовані тільки архівними даними, а це – справа майбутнього. І навіть, якщо архіви підтвердять причетність С. Росохи до змови проти уряду Августина Волошина, на наше переконання, він ролі першої скрипки у цій політичній авантюрі не грав, а, скоріше за все, через брак політичного досвіду, амбітність і емоційність піддався пориву, яким так була заполонена у той час українська молодь Закарпаття. Не останню, а, можливо, і головну роль відіграли зовнішні чинники, зокрема німецькі спецслужби, які з диверсійною метою укорінювали в Організацію Українських Націоналістів своїх

агентів (зокрема, відомо, що таким агентом був Ріко Ярий – референт із зовнішньої політики та військових питань Проводу Українських Націоналістів, зв'язковий з Головною командою Карпатської Січі у 1938–1939 рр.).

Усе своє життя прожив Степан Росоха у чужих державах. Кілька років не дожив до визначної історичної події – здобуття Україною незалежності, в ім'я чого невтомно працював усе своє свідоме життя. Сам він є часткою нашої історії, яку ми не сміємо забувати.

Джерельні приписи:

1. Росоха С. Сойм Карпатської України.– Вінніпег, 1949; Львів: Меморіал, 1991.– 88 с.
2. Росоха С. Карпатська Січ// Історія Українського війська.– Вінніпег, 1953.– С. 593-603.
3. Росоха С. Події та люди на моєму життєвому шляху: Спомини.– Торонто–Ужгород: Мистецька лінія, 2001.– 203 с.

***

4. Росоха С. ОУН в розбудові Карпатської України// За самостійність.– 1948.– Т.3.– № 3-4.– С. 1-7.
5. Росоха С. Народження держави// Заповіт Срібної Землі.– Львів: Світ, 2001.– С. 8-17.

***

6. Степан Росоха// Белень М. Карпатська Україна у портретах.– Ужгород, 1998.– С. 150.
7. Росоха Степан Юрійович (1908–1986)// Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії нац. визв. боротьби закарп. українців.– Ужгород: Карпати, 2002.– С. 517-519.
8. Баран О. Карпатська Україна. Шлях до державності.– Вінніпег, 2003.– 218 с.
   Зі змісту: [Про С. Росоху] – С. 136, 142, 157, 161.

***

9. Федака П. Погляд з відстані часу: До 90-річчя від дня народження Степана Росохи// Новини Закарпаття.– 1998.– 28 трав.– С. 6.

ТРАВЕНЬ: 30

ПАВЛО СТЕПАНОВИЧ ПЕНЯК

50-річчя від дня народження історика-археолога (нар. 1958)

Павло Пеняк народився 30 травня 1958 р. в Ужгороді в родині педагогів. Батьки змалку вчили сина поважати старших, любити працю, розвивали в нього допитливість і жагу до пізнання невідомого. Павло з радістю пішов у перший клас середньої школи № 1 ім.Т.Г.Шевченка. Вчився дуже добре, особливо йому подобались предмети гуманітарного циклу (історія, українська мова та література, географія та ін.). Зрозуміло, історія була поза конкуренцією. Заслуга в цьому вчителів Степана Порфировича Пономаренка і Дмитра Івановича Буковича, яких він згадує з особливою теплотою. І, звичайно, батька, Степана Івановича, відомого археолога, музеєзнавця, пам'яткознавця та педагога.

У 1975 р. Павло став студентом історичного факультету Ужгородського державного (тепер національний) університету. Навчання у вузі було цікавим. Ювіляр з повагою відгукується про таких викладачів, як Едуард Альбертович Балагурі, Михайло Петрович Тиводар, Михайло Васильович Троян, Василь Юрійович Ганчин, Григорій Васильович Павленко. Він з великим зацікавленням слухав лекції з археології, історії середніх віків, нової історії, історіографії. Кожного року Павло з нетерпінням чекав закінчення літньої екзаменаційної сесії, щоб поїхати на археологічні розкопки. Додамо, що археологію студентам читав і був одним з керівників археологічної практики його батько.

Після одержання у 1980 р. диплома про вищу освіту Павло Пеняк влаштувався на посаду методиста правління Закарпатської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Але мрії стати професійним археологом не полишив. І уже через рік вступив до аспірантури Інституту археології АН УРСР. Його науковим керівником було призначено відомого вченого, доктора історичних наук, згодом професора і академіка НАН України П.П.Толочка. Темою дисертації було обрано соціальну організацію давньоруського ремесла. За час навчання (1981–1984) аспірант добре оволодів методикою дослідження археологічних та письмових джерел, вивчив потрібні музейні матеріали, познайомився

© М.Олашин, 2007.

із здобутками попередників, неодноразово брав участь в археологічних розкопках. Результати дослідницьких пошуків публікував у статтях, повідомленнях та тезах, і апробував їх, беручи участь у роботі наукових конференцій та семінарів. І 1 листопада 1985 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: «Соціальна організація давньоруського ремесла X–XIII ст.» Вона одержала схвальну оцінку фахівців.

Закінчивши аспірантуру, П.Пеняк дев'ять років (1984–1993) пропрацював молодшим науковим співробітником відділу давньоруської і середньовічної археології Інституту археології НАН України. Міг успішно трудитися й далі, але туга за рідним краєм і бажання допомагати батькам прискорили його повернення на Закарпаття. З 1993 р. і по теперішній час – він старший науковий співробітник, керівник Ужгородської групи відділу археології Інституту українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України.

Торкаючись питання наукових здобутків П.Пеняка, зразу наголосимо, що він є відомим вченим-археологом, істориком, пам'яткознавцем та краєзнавцем. Бібліографія його публікацій налічує близько 130 позицій, у тому числі кілька одноосібних монографій. Серед його наукових пріоритетів варто виділити проблеми слов'янської і давньоруської археології, середньовічної історії і археології Закарпаття.

А тепер більш конкретно. Спочатку про дослідження вченим проблем соціальної організації давньоруського ремесла (X–XIII ст.). Займаючись вивченням даної теми, історик за допомогою археологічних і письмових джерел зумів відтворити соціальну структуру ремесла, ґрунтовно описати чотири сектори суспільного виробництва (общинний, державний, вотчинний, вільний), визначити суспільних організаторів ремесла (сільські общини, державні інститути, князі, бояри, духовенство, купці, вільні ремісники). Він також детально дослідив об'єднання типу кооперацій і цехових корпорацій та розробив схеми соціальної організації давньоруського ремесла досліджуваного періоду. З даної проблеми автором опубліковано десятки статей, повідомлень і тез доповідей, а також монографію «Ремесло Київської Русі: структура і організація» (Ужгород, 1998). Додамо, що дане дослідження базується не тільки на вітчизняних джерелах, але й частково на зарубіжних. І ще одне. Особливості розвитку ремесла в Київській Русі автор часто порівнює із західноєвропейськими. А це, безперечно, підвищує рівень науковості дослідження.

П.Пеняк успішно працює і в царині середньовічної історії та археології Закарпаття. У його численних публікаціях розкриваються такі питання: етапи і особливості стародавньої історії Закарпаття, заселення слов'янами Тисо-Дунайської улоговини, обряди поховання та поховальні пам'ятки давніх слов'ян в Карпатській низовині, входження Закарпаття до складу Київської Русі, цехи Закарпаття тощо. Із вищеперерахованих зупинимось на проблемі розвитку цехів. У студіях вченого глибоко розкрито такі питання, як виникнення цехів (середина XV ст.), їх функції, правова і виробнича структура, роль у пожвавленні ремісничого виробництва (XVI – перша половина XVIII ст.), підготовка кадрів ремісників, вплив вільної конкуренції на функціонування цехів тощо. Історик зробив висновок про те, що у третій чверті XIX ст. цехи як форма промислового виробництва втратили своє значення і тому були ліквідовані. У контексті до викладеного додамо, що П.Пеняк є автором монографії «Цехи і цехове ремесло Закарпаття» (Ужгород, 2005). Дане видання є комплексним і написано на основі джерел. У його додатках видруковано «Статут Ужгородського цеху шкіряників (чинбарів)» від 1823 р. та низку оригінальних світлин (вивіски, ніж-сікач, цехівки та ін.).

Павло Степанович має серйозні здобутки і у галузі біографістики. Низку його студій присвячено аналізу творчого доробку багатьох археологів (В.Хвойка, Ф.Потушняк, Я.Пастернак, К.Бернякович, Л.Нідерле, Я.Пастор, Й.Скутіл, брати Затлоукали, Й.Первольф та ін.). Він також прилучився до часткової публікації спадщини В.Вернадського та Л.Нідерле. А ще є співавтором колективних праць. Це такі, як «Ужгородський район» (Ужгород, 2001), «Перечинщина – край закарпатських Бескидів» (Ужгород, 2004), «Іршавщина: Край зачарованої долини» (Ужгород, 2006).

Завершуючи мову про наукові здобутки П. Пеняка, наголосимо, що ми згадали тільки основні аспекти його дослідницьких пошуків. А також ще раз повторимось, що усі його публікації мають вагому джерельну базу, вдалу структуру, містять аргументовані узагальнення і висновки. Вони написані гарною літературною мовою і читаються з великим інтересом.

Павло Степанович чимало уваги приділяє й педагогічній роботі. Він працює (за сумісництвом) доцентом Закарпатського державного університету з часу його заснування у 1995 р. Майбутнім міжнародникам, юристам та програмістам читає курс історії України з

найдавніших часів до наших днів. Гадаємо, не варто наголошувати на високих педагогічних здібностях ювіляра. Дійсно, він чудово знає фактичний матеріал, методичні вимоги до проведення занять у вузі, вікову психологію студентів тощо. А ще він людина тактовна, доброзичлива і справедлива. Тому між викладачем і вихованцями панують толерантні стосунки. Додамо, що П.Пеняк є співавтором навчального посібника «Історія Закарпаття з найдавніших часів до приходу угорців в Карпатську улоговину» (Ужгород, 1998) та кількох навчально-методичних публікацій.

Павло Пеняк підійшов до свого першого ювілею з вагомим творчим доробком. І ми впевнені, що його наступний життєвий етап буде не менш плодотворним. Запоруку цього бачимо у його високопрофесійній підготовці, працелюбності, невпинному потягу до нових пошуків, до розкриття таємниць минулого.

МИКОЛА ОЛАШИН

Джерельні приписи:

1. Пеняк П.С. Ремесло Київської Русі: структура і організація/ НАН України, Ін-т українознавства ім.І.Крип'якевича, Закарпат. обл. орг. т-ва охорони пам'яток історії та культури.– Ужгород, 1998.– 138 с.
2. Пеняк П. Цехи і цехове ремесло Закарпаття/ Ін-т українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України, Закарпат. держ. ун-т, Закарпат. обл. орг. Укр. т-ва охорони пам'яток історії і культури.– Ужгород, 2005.– 79 с.
3. Пеняк П. Давнє гончарство Закарпаття/ Ін-т українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України, Закарпат. держ. ун-т, Закарпат. обл. орг. Укр. т-ва охорони пам'яток історії і культури.– Ужгород, 2007.– 103 с.

* * *

4. Пеняк П.С. Про ремісничі об'єднання Русі та Візантії// Укр. іст. журн.– 1995.– № 1.– С. 122-125.
5. Пеняк С., Пеняк П. Давні слов'яни// Карпат. край.– 1997.– № 1-5.– С. 23-30.
6. Пеняк П.С. Обряд поховання та поховальні пам'ятки давніх слов'ян VI–XI ст. в Карпатській улоговині// Наук. вісн. Ужгород. держ. ін-ту інформатики, економіки і права. Вип. 2: Гуманітарні науки/ МО України; [Редкол.: Ф.Г.Ващук (голова) та ін.].– Ужгород, 1998.– С. 45-57.
7. Пеняк П.С. Виробниче і внутрішнє життя в ремісничих цехах Закарпаття XVIII – першої половини XIX ст.// Укр. іст. журн.– 1982.– № 9.– С. 96-103.
8. Пеняк П.С. До питання про соціальну організацію ремесла древнього Києва в X – XIII ст.// Матеріали до Зводу пам'яток історії та культури народів СРСР по Українській РСР/ Укр. т-во охорони пам'яток історії

та культури, Ін-т історії АН УРСР; Відп. за вип. В.І. Тимофієнко.– К., 1984.– Вип. І.– С. 55-56.
9. Пеняк П. Проблема давніх слов'ян Закарпаття в працях Федора Потушняка// Carpatica – Карпатика: [Зб.]. Вип. 9: Науково-педагогічна діяльність та літературна творчість Федора Потушняка: (До 90-річчя від дня народж.)/ Ужгород. держ. ун-т, НДІ карпатознавства; [Редкол.: Е.А. Балагурі, М.М. Вегеш, С.В. Віднянський та ін.]; Відп. за вип. М. Тиводар.– Ужгород: [Ліра], 2001.– С. 50-54.
10. Пеняк П.С. Бем Ян (Bem Jan)// Енцикл. сучасної України.– К., 2003.– Т. 2.– С. 450-451.
11. Пеняк П. М. Грушевський і чехи// Иеský kalendář. 2004/ Užhorodská společnost české kultury J.A. Komenského, Klub T.G. Masaryka v Užhorode; Šéfredaktor Ivan Latko.– Uħhorod, 2003.– S. 90-93.
12. Пеняк П.С. «Золотий» період археологічної науки Закарпаття (70-90-ті рр. XX ст.)// Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Історія/ МОН України, Ужгород. нац. ун-т; [Редкол.: І.О. Мандрик (голова) та ін.].– Ужгород: Вид-во УжНУ, 2003.– Вип. 9.– С. 176-185.
13. Пеняк П. Археологічна діяльність братів Затлоукалів// Náš kultúrno-historický kalendár. 2005/ Užhorodský spolok Slovákov; Šéfredaktor Ivan Latko.– Užhorod, 2005.– S. 63-66.
14. Пеняк П. Цехове ремесло Ужгорода// Carpatica-Карпатика. Вип. 32: Науковий збірник, присвячений світлій пам'яті педагога і вченого Томаша Сопка/ Ужгород. нац. ун-т, Ін-т карпатознавства; [Редкол.: М.М. Вегеш, С.В. Віднянський, М.П. Тиводар (відп. за вип.) та ін.].– Ужгород: Ліра, 2005.– С. 116-123.
15. Пеняк П. Заселення слов'янами Тисо-Дунайського басейну у чеській і словацькій історіографії// Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Історія/ МОН України, Ужгород. нац. ун-т; [Редкол.: М.М. Вегеш, С.В. Віднянський, Д.Д. Данилюк та ін.]; Відп. за вип. І.О. Шніцер.– Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2006.– Вип. 17.– С. 172-180.
16. Пеняк П. Чи входило Закарпаття до складу Київської Русі?: (З історії давніх слов'ян Закарпаття другої половини І тис. н.е.)// Возз'єднання Закарпаття з Україною: (Матеріали наук. конф., присвяч. 60-ти річчю возз'єднання Закарпаття з Україною, Ужгород, 29 червня 2005 р.)/ Ужгород. нац. ун-т, Іст. фак., Каф. історії України; [Редкол.: М.М. Вегеш (голова), Д.Д. Данилюк (відп. ред.) та ін.].– Ужгород, 2006.– С. 18-24.

* * *

17. Пеняк С.І., Пеняк П.С. Історія Закарпаття з найдавніших часів до приходу угорців в Карпатську улоговину: Навч. посіб. з краєзнавства.– Ужгород, 1997.– 56 с.

* * *

18. Пеняк Павло Степанович// Мезенцева Г. Дослідники археології України: Енциклопед. словник-довід./ Ін-т археології НАН України, Чернігів. держ. пед. ін-т ім.Т.Г.Шевченка; [Редкол.: В.П. Коваленко (відп. ред.) та ін.].– Чернігів: Сіверян. думка, 1997.– С.186.
19. Пеняк Павло Степанович// Інститут українознавства ім.І.Крип'якевича НАН України: Наукова діяльність, структура, працівники/ [Редкол.: Я.Ісаєвич (відп. ред.) та ін.].– Львів, 2001.– С. 277: фото.

ЧЕРВЕНЬ: 5

ІВАН ЮРІЙОВИЧ КОРШИНСЬКИЙ

80-річчя від дня народження відомого хірурга, громадського діяча (нар. 1928)

Народився 5 червня 1928 р. в с.Буштино Тячівського району в родині хлібороба. Сумлінно навчався в сільській народній школі, де у місцевому осередку молодіжної організації «Пласт» зародилася у нього нев'януча любов до рідного краю, до України. На все життя запам'ятав короткочасне існування автономної Підкарпатської Русі – Карпатської України.

Після окупації краю, як кращому учневі, йому вдалося поступити до Хустської гімназії, де з 1940 р. розгорнула свою підпільну ділльність молодіжна організація «Юнацтво ОУН». Її позитивний вплив відчув на собі і юний буштинець. Уже після визволення, будучи студентом 5 класу Хустської гімназії, разом з друзями, свідомо включився у визвольний рух за здобуття незалежності України.

У липні 1945 р. в рідному селі був арештований за т. зв. «український буржуазний націоналізм» і відправлений в тюрму до Хуста, а потім до Ужгорода. Та слідство, допити впродовж 9 тижнів, і знущання, що принижували людську гідність, не могли довести його вини. Він заперечував і спростовував всі обвинувачення, тому змушені були відпустити з-під варти. Хлопець продовжив своє навчання у восьмому класі Тячівської середньої школи. Потім екстерном здав іспити за 9 клас і записався у десятий Великобичківської середньої школи. У 1947 р. здобувши середню освіту, поступив на медичний факультет Ужгородського державного (нині – національного) університету. Перед ним відкрився прямий шлях оволодіти спеціальністю лікаря, омріяною ще з дитинства.

© О.Довганич, 2007.

Та 14 жовтня 1948 р., будучи вже студентом другого курсу, був арештований вдруге, прямо з аудиторії, як співучасник створеної волею слідчого КДБ, антирадянської організації українських націоналістів із випускників Великобичківської середньої школи Івана Андришина, Степана Васька, Петра Тракслера і Йосипа Ягнюка. Всіх звинувачували у читанні й поширенні антирадянської націоналістичної літератури і добивалися визнання українськими націоналістами.

6-7 грудня 1948 р. військовий трибунал прикордонних військ МВС Закарпатського округу засудив Йосифа Ягнюка на 25 років, а інших чотирьох однокласників, в т.ч. й Івана Коршинського, на 10 років виправно-трудових таборів кожного. Із Львівського пересильного пункту Іван Коршинський потрапив у табір особливого режиму «Спаськ» Карагандинської області Казахської РСР, названий політв'язнями «Долиною смерті». Своє перебування в таборах ГУЛАГу описав у своїх спогадах «Мої табірні університети та їх наслідки» та в книзі «Микола Федорович Сулима».

У 1955 р. був звільнений з табору і намагався продовжити навчання на медичному факультеті. Та, на жаль, рідний Ужгородський університет у ті часи не дав згоди на поновлення його студентом другого курсу. Не допомогло й те, що здав вступні іспити на перший курс з прохідним балом. В цій ситуації йому допоміг табірний друг, авторитетний хірург Сергій Колесников, поновитись студентом другого курсу Вітебського медичного інституту Білоруської РСР, де він закінчив другий і третій курси.

Лише після цього зміг нарешті перевестися на медичний факультет Ужгородського університету, який закінчив і здобув медичну освіту. За рекомендацією професора Олександра Фединця поступив в аспірантуру і згідно з планом своєчасно захистив кандидатську дисертацію на тему: «Клініка та діагностика аневризми грудної аорти в світлі хірургічного лікування». У 1967 р. обраний асистентом кафедри госпітальної хірургії, а через два роки – і доцентом цієї ж кафедри.

За час роботи в університеті виконав кілька тисяч хірургічних операцій, опублікував понад 100 наукових праць з проблем хірургічної гастроентерології. Більше 20 років був закріплений і відповідав за хірургічну службу Тячівського району, був консультантом санітарно-авіаційної служби області. Удостоєний звання заслуженого лікаря України.

У 1994 р. за ініціативою земляків, колишніх політв'язнів Тячівського району, був обраний депутатом Верховної Ради України, а там – заступником голови комітету з питань охорони здоров'я материнства і дитинства, а згодом його й очолив. Заслуговують уваги його статті в періодичній пресі, опубліковані у ранзі депутата. Тривалий час був заступником голови, а нині голова крайової організації Всеукраїнського товариства політв'язнів і репресованих.

ОМЕЛЯН ДОВГАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Коршинський І. Молодь боролася// Хустська гімназія. Матеріали наук.-практ. конф.– Ужгород: Ґражда, 1994.– С. 58-61.
2. Коршинський І. Списки куркулів: що за ними?: [Про репресованих закарпатських куркулів]// Закарпат. правда.– 1995.– 14 лют.
3. Коршинський І. Боротьба за Конституцію – боротьба за державність України// Новини Закарпаття.– 1996.– 16 трав.
4. Коршинський І. Україна на конституційному фундаменті// Новини Закарпаття.– 1996.– 13 лип.
5. Коршинський І. Державний бюджет у Верховній Раді// Новини Закарпаття.– 1996.– 24 груд.
6. Коршинський І. Вихід вбачаю у духовному відродженні нації// Конституційний центр. Спец. інформ. вип.– 1997.– лют.
7. Коршинський І. Якщо ти законодавець// Новини Закарпаття.– 1998.– 28 лют.
8. Коршинський І. Головний командант січовиків: [Про репресованого Д.Климпуша]// Шлях перемоги.– 1998.– 20 трав.
9. Коршинський І. «Доки патріоти України будуть ізгоями суспільства»// Патріот України.– 1998.– 24 січ., 4 лют.
10. Коршинський І. З великою любов'ю до Батьківщини: [Про репресованого Федора Удичку]// Карпат. Україна.– 1999.– 27 лип.
11. Коршинський І. Дмитро Маснюк – командант Буштинської січі// Срібна Земля.– 2002.– 16 берез.
12. Коршинський І. Відродження ОУН на Закарпатті в 1945 році: Боротьба продовжується// Укр. чин Закарпаття.– Ужгород: Мистец. Лінія, 2004.– С. 106-109.
13. Коршинський І. Микола Федорович Сулима. Спогади, листування, архівні матеріали.– Ужгород: Ґражда, 2005.– 36 с.
14. Коршинський І. Скоріше камінь заговорить, ніж влада виконає свій обов'язок перед репресованими// Фест.– 2006.– 1 лип.– С. 14.

* * *

15. Бабидорич М. Табірна призма доктора Коршинського// Закарпат. правда.– 1993.– 25 груд.
16. Тимша М. Християнська сутність доктора Коршинського// Дружба.– Тячів.– 1994.– 19 берёз.
17. Бабидорич М. Работворення// Закарпат. правда.– 1998.– 10 січ.
18. Бабидорич М. За кримінальною справою № 1135// Зона.– Київ.– 1998.– Т. 13.– С. 46-47.
19. Коршинський Іван Юрійович// Пагиря В., Роглєв Х. Закарпатці в Києві: Нариси про закарпат. «киян».– Ужгород: Патент, 2000.– С. 132-133.
20. Зимомря М. Едельвейси – на прю з вітрами. До 75-річчя Івана Коршинського// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 124-126.
21. Бабидорич М. Кара за мрію. Коршинський Іван Юрійович// Реабілітовані історією. Закарпат. область. Кн. 2.– Ужгород: Закарпаття, 2004.– С.444-449.

ЧЕРВЕНЬ: 8

МИКОЛА ПАНАСОВИЧ ЛАКИЗА

90-річчя від дня народження літературознавця
(1918–1997)

З ім'ям професора Миколи Панасовича Лакизи пов'язаний значний період у житті Ужгородського державного університету. Шістнадцять років (1962–1978) він працював першим проректором вузу, стільки ж (1974–1990) – завідувачем кафедри української літератури. Діяльність М.П.Лакизи на цих важливих посадах була досить плідною, а це значною мірою залежало від його життєвого досвіду, таланту працювати з людьми, великої відповідальності. Організаторський хист, адміністраторські здібності М.П.Лакизи були спрямовані на розвиток навчального закладу: відкривалися нові факультети, спеціальності, кафедри, зростав контингент студентів. Як перший проректор М.П.Лакиза дбав про підбір, вихования та розстановку кадрів у вузі, а тому колектив поповнювався як досвідченими викладачами й науковцями, так і здібною молоддю, яка фахово формувалася через університетську аспірантуру. З огляду на компетентність, організаторські здібності, людську порядність підбиралися й керівники різних структурних підрозділів університету.

© В.Барчан, 2007.

Однією з важливих ділянок в діяльності проректора М.П.Лакизи був навчально-виховний процес. Адміністрація вузу дбала про підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, про належний рівень проведення усіх форм навчально-методичної роботи, забезпечення її необхідною матеріально-технічною базою. М.П.Лакиза відвідував лекції, практичні та семінарські заняття викладачів на різних факультетах, домагався їх високої якості. З цією метою були розроблені і впроваджені положення про проведення лекційних, семінарських, практичних, лабораторних занять та критерії їх оцінювання. Це сприяло підвищенню наукового та методичного рівня навчального процесу. Великого значення М.П.Лакиза надавав чіткості, системності у роботі кафедр, деканатів, навчальної частини вузу, вимагав конкретного планування та виконання відповідних заходів у навчально-виховній діяльності – аудиторній та позааудиторній, під час проведення вступних випробувань та державних іспитів. Важливі питання організації навчального процесу, його науково-методичного рівня, зв'язку із практичною діяльністю розглядалися на засіданнях Науково-методичної ради університету, яку очолював М.П.Лакиза.

М.П.Лакиза проводив значну роботу по налагодженню співробітництва із закордонними вузами. Завдяки його зусиллям Ужгородський університет співпрацював із Сегедським інститутом ім.Дюли Югаса та Ніредьгазьким університетом (Угорщина), Кошицьким університетом ім. П.- Й.Шафарика (Чехословаччина), Новосадським університетом (Югославія).

Діяльність М.П.Лакизи на посаді проректора вузу була багатогранною. Вона вимагала високої самодисципліни, принциповості й вимогливості. Ці якості поєднувалися в М.П.Лакизи з толерантністю та доброзичливістю. Це забезпечувало творчу атмосферу, належний морально-психологічний клімат в колективі, злагоджену, продуктивну діяльність керівництва, спрямовану на розвиток закладу.

Понад півтора десятиліття М.П.Лакиза очолював кафедру української літератури університету, яка стала для нього «рідною». М.П.Лакиза був студентом першого набору спеціальності «українська мова та література», випускником кафедри, пройшов зростання від лаборанта до професора і її завідувача. Очолюваний М.П.Лакизою колектив працював злагоджено і творчо. Майже всі викладачі – із вченими ступенями та званнями. Захищені дві докторські та

три кандидатські дисертації. Навчально-методична, наукова, виховна робота проводилася на належному рівні. Були введені нові курси та спецдисципліни, посилено увагу до наукової та самостійної роботи студентів, підготовлено нові навчально-методичні посібники з навчальних курсів. М.П.Лакиза підтримував тісні контакти із вченими Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка АН УРСР. На його запрошення на кафедрі читали спецкурси відомі літературознавці Л.Новиченко, С. Крижанівський, Г.Штонь, Л.Мороз, Ю.Ковалів та ін. Колектив кафедри працює над комплексними науковими темами, готує відгуки на дисертаційні роботи аспірантів та докторантів з різних вузів України. За цей час кафедрою проведено більше десяти вузівських наукових та науково-методичних конференцій.

Діяльність М.П.Лакизи була зразком його життєвої цілеспрямованості та наполегливості. У долі цієї людини вмістилося й відбилося своїм драматизмом, трагізмом, героїзмом і творчою працею минуле XX століття. М.П.Лакиза був ровесником нової України. Рік його народження збігся із роком бурхливих суспільно-політичних зрушень – національним відродженням, боротьбою за нього. Він ріс разом з Україною: переживав разом з батьками-хліборобами із Сумщини громадянську війну, два голодомори, репресії родичів, у тому числі й батька, Вітчизняну війну. В роки війни М.П.Лакиза воював на передньому краї фронту у складі військ Південного, Південно-Західного, Закавказького, 2-го Українського, 3-го Білоруського фронтів, був тяжко поранений. Нагороджений високими військовими нагородами – трьома орденами, трьома медалями та багатьма іншими відзнаками за героїзм та самовіддану творчу працю.

Свій фах педагога М.П.Лакиза обрав ще у 30-ті роки, працюючи класоводом у Коханівській та Сем'янівській школах на Сумщині. А потім закінчив Конотопську педагогічну школу. Пройшовши через горнило війни, він не зчерствів душею. Мабуть, література, спілкування з людьми були найбільш адекватною, органічною сферою розкриття його духовного світу, очищуючим і облагороджуючим від зла й насильства джерелом. Тому відразу по війні, у фронтовій шинелі, в 1945 р. він вступив на філологічний факультет щойно відкритого Ужгородського університету, сумлінно навчався, займався науковою та громадською роботою. Як кращого студента М.П.Лакизу після закінчення вузу було залишено на кафедрі. Після закінчення річної аспірантури в Інституті літератури

ім.Т.Г.Шевченка АН УРСР (1956), він захистив кандидатську дисертацію «Івана Ле (життя і творчість)». У 1962 р. М.П.Лакиза присвоєно вчене звання професора. Перу педагога і вченого належать монографії про творчість Івана Ле, понад сто п'ятдесят наукових публікацій. Виданий у співавторстві шкільний підручник «Українська література» для 7 класу перевидавався тринадцять разів. Професор М.П.Лакиза досліджував проблеми української літератури XX століття, читав цей курс студентам, поглиблював його у спецкурсах. Під його керівництвом п'ятеро аспірантів захистили кандидатські дисертації, здобули наукові ступені; тисячі випускників-філологів понесли науку педагога і вченого в життя.

Професор М.П.Лакиза був мудрим педагогом, добрим організатором, талановитим керівником, який умів поєднувати вимогливість з чуйністю, дипломатичність із принциповістю, толерантність із безкомпромісністю. Вимогливість у М.П.Лакизи, як у справжнього педагога, не переходила в упередженість. У студентові він поважав перш за все людину, і тому, навіть одержавши незадовільну оцінку, ніхто не говорив про необ'єктивність чи несправедливість викладача. Виховував без пафосу й патетики. Розповідав про війну, не стримуючи сліз. А говорив завжди лише українською, не переходив на іншу мову навіть у спілкуванні з іноземцями. Це було так природно, що, принаймні, у викладацькому оточенні ніхто й не дивувався, що М.П.Лакиза такий послідовний «націоналіст».

Цілеспрямований і наполегливий, вимогливий і відповідальний, тактовний і доброзичливий – таким залишився у пам'яті професор М.П.Лакиза, проректор, завідувач кафедри, педагог-учений і людина. Його життя – це частина історії Ужгородського національного університету.

ВАЛЕНТИНА БАРЧАН

Джерельні приписи:

1. Лакиза М. Іван Ле: Критико-біографічний нарис.– К.: Радянський письменник, 1958.– 212 с.
2. Лакиза М. Оповідання та нариси Івана Ле післявоєнних років// Наук. зап. Т. 33. Укр. і рос. л-ра.– Ужгород, 1958.– С. 21-40.
3. Лакиза М. Образ сучасника в творах М.Томчанія// Доп. та повідомл. Сер.: Філол. № 5.– Ужгород, 1960.– С. 97-99.
4. Лакиза М. Образ Т.Г.Шевченка в українській радянській поезії// Доп. та повідомл. Сер.: Філол. № 6: Матеріали наук. сесії, присвяч. 100-річчю із дня смерті Т.Г.Шевченка.– Ужгород, 1961.– С. 19-31.

5. Лакиза М. Іван Ле. Життя і творчість.– К.: Дніпро, 1965.– 176 с.
6. Лакиза М. Слово М.Рильського про Радянську Україну// Тези доп. до наук. конф., присвяч. 70-річчю з дня народж. М.Т.Рильського.– Ужгород, 1965.– С. 3-11.
7. Лакиза М. Засоби типізації позитивного героя-сучасника в новелах О.Гончара// Розвиток укр. радян. новели: Тези доп. до міжвуз. наук. конф. (травень 1966 р.).– Ужгород, 1966.– С. 24-28.
8. Лакиза М. Значення самостійної роботи в навчально-виховному процесі// Проблеми вищої школи: Респ. наук.-метод. зб.– Вип. 3.– К., 1970.– С. 9-12.
9. Лакиза М. Методичні розробки для студентів по роботі з методологічною та критичною літературою.– Ужгород, 1978.– 17 с.
10. Лакиза М., Машура М., Фединець П. Українська література: Підручник для 7-го класу.– 9-е вид., змінене і допов.– К.: Радянська школа, 1985.– 367 с.
11. Лакиза М., Машура М., Фединець П. Українська література: Підручник для 8-го класу.– 13-е вид., перероб. і допов.– К.: Радянська школа, 1991.– 367 с.
12. Лакиза М. Образ Сковороди в романі В.Шевчука «Предтеча»// Мандрівний університет України: Тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю від дня смерті Г.С.Сковороди.– Ужгород, 1995.– С. 52-53.

***

13. Микола Лакиза// Ветерани: (До 55-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні).– Ужгород, 2000.– С. 43-44.
14. Чумак В. Микола Лакиза// Педагоги-науковці. Ч. 2.– Ужгород, 2000.– С. 8-12.
15. Професор Микола Лакиза: Статті та матеріали. Ужгород: Вид-во УжНУ, 2003.– 88 С. : іл.

***

16. Туряниця Ю. Фронтовик, науковець, вихователь: [До 50-річчя проректора УжДУ Лакизи М.П.]// Радян. студент.– 1968.– 8 черв.
17. Марко В. Цікава і потрібна праця// Дружба.– 1970.– 14 квіт.
18. Гарагонич В. Слово до учителя// Закарпат. правда.– 1984.– 4 груд.
19. Шип Ю. Підручник став кращим// Радян. освіта.– 1986.– 5 верес.
20. Чумак В. Нестримний плин ріки років: [До 80-річчя Миколи Лакизи]// Новини Закарпаття.– 1998.– 11 черв.

ЧЕРВЕНЬ: 10

СОФІЯ СТЕПАНІВНА СОРОКА

70-річчя від дня народження поетеси (нар. 1938)

Софія Степанівна Сорока народилася 10 червня 1938 р. в с.Стриганці Бережанського району, що на Тернопільщині. Закінчила Теребовлянський культосвітній технікум, згодом – Харківський державний інститут культури. Спершу працювала в сільській, районній бібліотеках, а з 1970 р.– у Науковій бібліотеці Ужгородського національного університету.

У творчому доробку Софії Сороки книжки «Хатка незвичайна» (1995), «Коли на серце ляже туга» (1977), «Промінь любові» (1999), «А я собі невеличка» (2003), «Де гори Карпати» (2003), «Зійшло сонечко ясне» (2004), «Лети, моя мелодіє» (2006).

Літературний стаж Софії Сороки розпочався у шкільні роки. Упродовж десятиліть пише поетка вірші для дітей і дорослих читачів. Діти у віршах Софії Сороки допитливі, дивляться на світ широко відкритими очима, постійно відкриваючи для себе щось нове. Ці воістину казкові відкриття невіддільні від захоплення, доповнюються багатою дитячою фантазією. І тоді здається, що хмарки-забіяки, гасаючи по небу, сміються дощинками («Дядьку Дощику»). А озвучене печальними голосами пташок осіннє небо, схоже на волошку («А сьогодні ми печальні трошки»).

У дитячій лірриці Софії Сороки часто стрічаються слова «радість», «щастя», «усмішка». У її героїв сонячні усмішки. Від сонячного дотику усміхається, примружуючи вічка, Котик-Муркотик, усміхається, частуючи дітей соком, берізка. Співає тиша. Маленькі герої Софії Сороки народжені для щастя і радості.

Невимушено і легко творить поетка яскраві словесні малюнки. І дорослого читача зацікавить щира розповідь дитини про світлофори.

Там на розі я помітив:
Розцвітають дивні квіти.
Ця червона, як шипшина,
Зупиняє всі машини
Інша – жовта, наче сонях,
Їх тримає на припоні.
Зеленіє третя квітка

© Н.Ференц, 2007.

І зимою, і улітку.
І автобуси й КАМАЗи
Пізнають ці квіти зразу,
Що квітують при дорозі
На дощі і на морозі.

Природа у віршах Софії Сороки живе людським життям, як дитина, потребує захисту, турботи і любові. Мама-бджола, зустрічаючи з польоту своїх дітей-бджоленят, пригощає їх теплим медом («Бджолині літи»). У світі природи герої поетки знаходять приклади сердечної доброти і взаєморозуміння. Маленькі герої дружать не лише з природою, але й із своїми ровесниками, родичами, вміють турбуватися одне про одного.

Цікавий і багатогранний світ думок і почуттів дорослої людини, на життєвому шляху якої була не лише радість, але й печаль. З тихим смутком згадує Софія Сорока рідну домівку, де все було простим і лагідним. Тепер стрічає її осиротілий двір із старою яблунею, а матері, яка завжди чекала її, нема. Світ без неї здається незатишним і холодним.

Смутку у віршах Софії Сороки небагато. Здебільшого він приходить восени, злітаючи у небо легким павутинням. Та коли серце зігріває «золотеє вино» кохання, осінь сповнюється весняними надіями і сподіваннями («Сині очі запали у душу мені»).

Софія Сорока уміє знайти цікавий образ, вдалу метафору. Чи бачили ви обвуглену від розпачу і туги зимову вишню? Чи чули, як розпачливо ридає ліс, коли помирає дерево? Як у лісовому джерельці «тоне зневіра осиковими листочками?» Софія Сорока усе це бачила, пережила, відчула. Як і оголену стерню пережитих літ.

Ліричний герой Софії Сороки живе долею рідного краю, милої серцю України. Згадуючи трагічні сторінки нашої історії, щиро вболіває за майбутнє Вітчизни, її культури, материнську мову («Реквієм голодомору», «Рідна мова»).

На думку Софії Сороки, світ врятує доброта. Це поняття найкраще передає дух її поезії. Поетка переконана, що її завжди не вистачає і ніколи не буває забагато («А в серці живе доброта»).

Багато творів Софії Сороки мають фольклорну основу, відзначаються мелодійністю. Вона співпрацює з багатьма композиторами. У співавторстві з Миколою Попенком написала 30 пісень, які склали збірник «Де гори Карпати». Лірика Софії Сороки привертала увагу

таких композиторів як Василь Гайдук, Петро Матій, Іван Керецман, Михайло Керецман, Василь Циганин, Олесь Худа, Марія Жабляк.

Багато пісень на слова Софії Сороки в репертуарі Закарпатського народного хору, камерного хору «Кантус». Їх виконують артисти Петро Матій, Клара Лабик, Оксана Ільницька.

Софія Сорока йде до своїх читачів з душею відкритою і доброю, сповненої любові до життя і вдячністю Всевишньому.

НАДІЯ ФЕРЕНЦ

Джерельні приписи:

1. Сорока С. Хатка незвичайна: Поезії.– Ужгород, 1995.– 20 с.
2. Сорока С. Коли на серце ляже туга: Поезії, пісні.– Ужгород: Патент, 1997.– 92 с.
3. Сорока С. Промінь любові: Поезії.– Ужгород: Мистец. Лінія, 1999.– 96 с.
4. Сорока С. : [Вірші]// Ніжність: Антологія сучасної жіночої лірики Закарпаття.– Ужгород: Мистец. Лінія, 2002.– С. 92-96.
5. Сорока С. А я собі невеличка: Вірші для дітей.– Ужгород: Мистец. Лінія, 2003.– 24 с.
6. Сорока С., Попенко М. Де гори Карпати: Пісні.– Ужгород, 2003.– 88 с.
7. Сорока С. [Вірші]// Вежа.– Ужгород: Мистец. Лінія, 2004.– С. 64.
8. Сорока С. Зійшло сонечко ясне.– Ужгород: Вид-во «М-Студія», 2004.– 16 с. : іл.
9. Сорока С. Лети, моя мелодіє!: Пісні /Передм.: В.Габорця; Н.Петій-Потапчук.– Ужгород: Вид-во О.Гаркуші, 2006.– 82 С. + Ноти.

***

10. Сорока С. Сестрички: [Вірш]// Молодь Закарпаття.– 1986.– 25 січ.– С. 3.
11. Сорока С. «Я буду крізь сльози сміятися «// РІО.– 2000.– 12 лют.– С. 11.
12. Сорока С. Бібліотекар на посту..: [Вірш]// Новини Закарпаття.– 2002.– 7 берез.– С. 14.
13. Сорока С. Свій потаємний сад у кожного в душі// Ужгород. ун-т.– 2002.– 24 жовт.– С. 3.

***

14. Коли в серці живе доброта: [Софія Сорока]// Ференц Н. Поезія і поети Закарпаття: Літ. критич. ст.– Ужгород: Мистец. Лінія, 2003.– С. 219-222.
15. Сорока Софія Стефанівна// Висіцька Т. Жіночі постатті в історії Закарпаття: Кн. 1: Наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.– С. 272-273.

***

16. Зейкан Ю. Як і коли нас обпалює полум'я поезії?: [Творчість поетеси С.Сороки]// Молодь Закарпаття-реформа.– 1998.– 1 трав.– С. 5.
17. Лазоришин І. Щоб відродилася душа...// Срібна Земля.– 1998.– 4 квіт.– С. 14.
18. Кешеля Л. Їй не відмовив навіть Бог: [Закарпат. поетеса С.Сорока]// Ужгород.– 1999.– 14 серп.– С. 13.
19. Довганинець Т. Серце, створене для тепла: [Бібліотекар наук. б-ки УжНУ, поетеса С.Сорока]// Срібна Земля.– 2003.– 14 черв.– С. 13.
20. Кудрявська Л. Поезія добра і любові: [Про кн. С.Сороки «А я собі невеличка»]// Світогляд.– 2003.– 13 вереС.– С. 12.
21. Сенько І. Для дітей – по-дитячому// Погляд.– 2003.– 27 серп.– С. 5.
22. Тупиця І. «Свою долю не зраджу ніколи»: [Про С. Сороку]// Погляд.– 2004.– 24 лют.– С. 7.
23. Шарган Г., Закривидорога О. Струни її серця: [Вихід кн.-пісенника С.Сороки «Лети, моя мелодіє»]// Трибуна.– 2006.– 11 лип.– С. 4.

ЧЕРВЕНЬ: 19

МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ ТРОЯН

85-річчя від дня народження історика, професора, заслуженого працівника вищої школи (1923–1987)

Звертаючись до історії провідного на Закарпатті вузу – Ужгородського національного університету, ми низько схиляємо голову перед пам'яттю тих вчених, котрі своєю науковою, навчально-методичною та виховною роботою стояли біля витоків цього величного Храму науки, підносили його честь і гідність серед вузів країни і поза її межами. Згадуючи їх імена, ми з особливою повагою називаємо ім'я професора Михайла Васильовича Трояна, який все своє життя присвятив розбудові освіти в нашому краї, історичної науки в університеті, підготовці спеціалістів, багато з яких уславили себе і свою Альма-матер у різних куточках країни.

Михайло Васильович народився 19 червня 1923 р. в с.Верхні Ремети, що на Берегівщині у простій селянській родині, яка навчила його домагатися успіхів власною працездатністю і шанувати працю інших. Тому йому і вдалося здолати немало перешкод на шляху здобуття вищої освіти і вершин науки.

Знання угорської мови і нестримне бажання пізнати скарбницю знань сприяли зарахуванню закарпатського юнака на філософський

© Д.Данилюк, 2007.

факультет Будапештського університету (1942–1944 рр.), а – визволення Закарпаття Червоною Армією у жовтні 1944 р., дало можливість студенту повернутися до рідного краю. Йому судилося стати очевидцем політичних змін, які вселяли надію на покращення долі краю і тому активно включився в їх реалізацію – бере участь у роботі Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України, з'їзду Союзу молоді Закарпатської України. Він сповна віддав себе розбудові народної освіти і вже 1 листопада 1944 р. його призначають викладачем Мукачівського кооперативного технікуму, а в 1948–1949 рр. працює завучем Хустського і в 1949–1952 рр. Мукачівського педагогічних училищ. Запримітивши педагогічний хист молодого викладача, 22 лютого 1953 р. обирають депутатом Закарпатської облради і затверджують завідуючим відділом народної освіти (1953–1955 рр.).

Михайло Васильович добре розумів життєву мудрість: щоб вивчити інших, треба вчитися і самому. Тому він в 1946–1948 рр. навчається на заочному відділенні історичного факультету Львівського університету ім. І.Франка. Відомі вчені республіки І.П.Крип'якевич, В.О.Голобуцький запримітили невгамовну спрагу молодого закарпатця до знань, і між учителями та учнем встановилися дружні зв'язки. Він успішно закінчує аспірантуру при Київському університеті ім. Т.Шевченка і жадібно вчитується у перші праці з історії Закарпаття відомих вчених Ф.П.Шевченка та І.М.Мельникової, у бібліотеках і архівах набирається мудрості й знань. Діапазон його наукової роботи був надзвичайно широким. Це – найрізноманітніші проблеми минувшини України та сусідніх держав, зокрема Угорщини. Та з особливим натхненням він вивчає історію рідного краю. Його зацікавили дві важливі проблеми: соціально-економічне та політичне становище Закарпаття у 20-30-х роках, визволення і возз'єднання його з Україною у 40-х роках XX ст. Наукова цінність здобутків вченого полягає саме в тому, що він уміло поєднав особисте бачення багатьох подій того часу із документальною базою, взявши за об'єкт дослідження народ.

У 1954 р. захищає кандидатську дисертацію на тему: «Боротьба народних мас Закарпаття за своє соціальне і національне визволення і возз'єднання з Радянською Україною в 1918–1919 роках». З 1 лютого 1955 р.– старший викладач кафедри історії СРСР в УжДУ. Так він поповнив кагорту кваліфікованих фахівців істфаку, серед яких були М.М.Лелекач, А.М.Ігнат, Ф.М.Потушняк. Всі вони

навчалися в Дебреценському і Карловому університетах в Празі, володіли декількома іноземними мовами, кращими досягненнями європейської науки і культури, прогресивними методами історичного дослідження. Це були вчені і педагоги європейського покрою, представники кращої частини закарпатської інтелігенції. Вони стояли біля витоків історичної науки на історичному факультеті. М.В.Троян був одним із провідних дослідників історії Угорщини і в 1970 р. захищає докторську дисертацію, присвячену подіям 1917–1919 рр., а в 1972 р. йому було присвоєно вчене звання професора. Наукові здобутки були викладені в монографіях «Угорська комуна 1919 р.», «40 незабутніх днів» (остання у співавторстві з Б.І.Співаком) українською і угорською мовами. У співавторстві, на жаль, вже посмертно вийшла його праця «Закарпаття в роки війни». Вченого особливо приваблювали сторінки давньої історії краю, які вписані в книгах «Мукачівський замок» українською і російською мовами, «Хустський замок» та ін.

Нащадки вдячні йому за наполегливу працю по вивченню такої вікопомної події як Перший з'їзд Народних комітетів 26 листопада 1944 р., який прийняв Маніфест про возз'єднання Закарпаття з Україною. Це завдяки його пошуковій роботі в глибинах архівів, поїздок у села для зустрічей з учасниками і очевидцями тих подій встановлено імена багатьох делегатів першого з'їзду і охарактеризовано роботу самого з'їзду.

Ім'я М.В.Трояна добре знали в наукових колах України. а з багатьма науковцями він тісно співпрацював. Разом з київськими вченими В.М.Курилô і М.І.Панчуком М.В.Троян в одній із монографій «В авангарді боротьби за возз'єднання» зумів показати єдність боротьби трудового люду нашого краю і всіх західноукраїнських земель за возз'єднання в єдиній Українській державі. Вчений був автором окремих розділів у колективних працях з давньої історії Угорщини.

Як визначний фахівець з історії України, Михайло Васильович рецензував монографії таких відомих дослідників як І.І.Компанієць. О.Ю.Карпенко, Ю.Ю.Сливка, К.Петряєв, комплексну працю з історії Угорщини («Очерки новой и новейшей истории Венгрии».– М., 1963), за редакцією відомого історика-закарпатця І.Пушкаша і написав окремі розділи до них. І, звичайно важливими були рецензії на праці ужгородських дослідників О.Д.Довганича, О.В.Хланти, І.М.Гранчака, В.В.Палька, В.І.Худанича, Е.А.Балагурі, С.І.Пеняка.

Всі ці матеріали друкувалися на шпальтах тодішніх всесоюзних і республіканських видань, фахових енциклопедіях тощо. Це сприяло ознайомленню широкої наукової громадськості із здобутками вчених Ужгородського університету та історією Закарпаття зокрема. Володіння угорською, словацькою, чеською мовами дозволило вченому представляти вітчизняну науку, особливо здобутки вчених нашого університету, на міжнародних наукових форумах. Його ім'я було добре відоме серед науковців Угорщини, тодішньої Чехословаччини.

Професора Михайла Васильовича Трояна з повною підставою можна вважати засновником історії закарпатської історіографії, що залучив до її дослідження і автора цих рядків.

Організаторський талант М.В.Трояна як вченого, педагога особливо проявився у справі організації на істфаці УжДУ нової кафедри – історії України. Треба було мати велику громадянську мужність і непохитний авторитет у наукових колах, щоб у період «розквіту» тоталітаризму (1976 р.) домогтися виокремлення з кафедри історії СРСР історії України (де вивчалися також історіографія та джерелознавство) і задовго до розпаду імперії наголосити на необхідності викладання історії України як держави. І те, що сьогодні така кафедра працює – заслуга професора М.В.Трояна.

Як учень професора Михайла Трояна, можу засвідчити, що він був педагогом з великої букви. Він ніколи не повчав, а прищеплював найкращі риси людяності власною повсякденною поведінкою. Моєму вчителеві було властиве поєднання поваги і вимогливості до вихованців. Він умів запримітити в них неординарне, щедро допомагав виявленню і зростанню паростків професіоналізму, багатьох випускників істфаку підтримував у їх подальшій роботі, кваліфіковано допомагав початкуючим дослідникам. До студентської молоді ставився з якоюсь особливою повагою. Щедро ділився своїм досвідом. Кожна зустріч з ним збагачувала співрозмовника не тільки новими знаннями, а й підносила духовно, вселяла впевненість у власних силах, у здійснення творчих планів.

Пунктуальність, добросовісність у роботі, повага до опонента ставили М.В.Трояна у ряд тих педагогів, які виховують не стільки словами, як власним прикладом. Його колеги по роботі, наприклад, доктор історичних наук Омелян Довганич, відзначає: «Професор сумлінно готував аспірантів до наукової праці, щедро передавав їм свій багатий досвід. Був винятково скромною і чуйною людиною,

невтомним працелюбом, цілком відданим своїй професії і своєму покликанню». Цей трудівник на ниві науки підбирав собі вихованців не за власним уподобанням, а за наявністю в них задатків до наукової роботи. Тому багато з них, – О.В.Хланта, В.Ю.Ганчин, З.А.Пашкуй, В.В.Гарагонич та інші стали кандидатами історичних наук, дослідниками історії Закарпаття. Цим самим Михайло Васильович створив свою історичну школу, представники якої далі поглибили і розширили вивчення проблем, дслідження яких започаткував саме він. Справедливо відзначає О.Д.Довганич, що «він зайняв чільне місце в українській історіографії, зокрема в історії Закарпаття. Без нього уже не можна уявити історичну науку, яка розробляла історію рідного краю». Слова глибокої вдячності про Михайла Васильовича сказав його колега по роботі професор В.І.Худанич: «Це була доброзичлива, урівноважена людина, добрий порадник. З-під його керівництва вийшли наукові працівники, викладачі УжДУ та інших вузів України».

Авторитет рідного вузу був для професора понад усе і він всіляко сприяв його зростанню. Він став одним із ініціаторів створення музею університету, очолив його раду і розгорнув велику роботу по збиранню матеріалів і документів. Півтора десятка літ сумлінно виконував обов'язки секретаря вченої ради істфаку і один на факультеті вів «Хроніку» кафедри.

До честі тодішнього керівництва УжДУ за його рекомендацією багатогранна плідна діяльність М.В.Трояна була належно оцінена. Йому першому в університеті було присвоєно звання заслуженого працівника вищої школи, а згодом і відмінника народної освіти УРСР. Та не всім була до вподоби багатогранна діяльність і визнаний авторитет професора. Особливо не подобалася вона тим, що сиділи в керівних кріслах, малих і великих, і часто й цинічно ранили його душу. Людині, яка все життя дбала не про власну кар'єру, а про спільну справу, важко було ввійти в атмосферу, яка створювалася після 1985 р., коли під гаслом демократії можна було принизити і людську гідність. Та, як відзначають колеги, Михайло Васильович навіть у екстремальних ситуаціях, а їх було чимало, керувався логікою, тверезою аргументацією, залишався доброзичливою, урівноваженою людиною.

На жаль, вузькоегоїстичні інтереси взяли верх і коли у лютому 1987 р. закінчився термін перебування професора М.В.Трояна на посаді завідувача кафедри, конкурс на заміщення вакантної посади

не було оголошено. Далі ще гірше – наказом ректора УжДУ від 10 лютого 1988 р. «Про зміни в структурі історичного факультету» кафедра історії УРСР, історіографії та джерелознавства, яку заснував і очолював з 1976 р. професор М.В.Троян, була розформована. І тільки у 1990 р. було створено кафедру історії України, яка функціонує і сьогодні.

20 червня 1987 р. Михайло Васильович раптово відійшов у вічність. Похований у Мукачеві. Та пам'ять про організатора народної освіти на Закарпатті, відомого вченого і педагога, засновника кафедри історії України УжДУ живе у серцях рідних, колег, у його науковій спадщині, у назві його ім'ям вулиці в Мукачеві, у добрих справах його учнів і послідовників. Символічно звучать Шевченкові слова, викарбувані на надмогильному пам'ятнику «Раз добром нагріте серце вік не прохолоне».

ДМИТРО ДАНИЛЮК

Джерельні приписи:

1. Гарагонич В. Добром нагріте серце. 19 червня 1993 року М.В.Трояну виповнилося б 70...// Новини Закарпаття.– 1993.– 19 черв.
2. Довганич О.Д. Знавець Закарпатського краю. (До 70-річчя з дня народження М.В.Трояна)// Закарпат. правда.– 1993.– 19 черв.
3. Худанич В., Хланта О. Учений, педагог, громадський діяч// Срібна Земля.– 1998.– 13 черв.
4. Божук Ганна. Далека моя мрія – університет...// Ужгород. ун-т.– 2000.– 27 жовт.
5. Данилюк Д.: Кафедра історії України// Ужгородський національний університет на порозі III тисячоліття.– Ужгород, 2005.– С. 54-56.

* * *

6. Данилюк Д.Д. У його долі – доля закарпатців// Закарпат. правда.– 1988.– 28 черв.
7. Пагиря В.В. Професор Михайло Троян// Мукачево і мукачівці. Наук.-популяр. нариси і ст.– Ужгород, 1994.– С. 110-111.
8. Довганич О.Д. Троян Михайло// Педагоги-науковці. Ч. І.– Ужгород. 1997.– С. 109-113.
9. Олашин М. Про віковічну надію// Панорама.– 1998.– 23 черв.
10. Пагиря В. Професор Михайло Троян// Календар «Просвіти» на 1998 р.– Ужгород, 1998.– С. 122-133.
11. Пагиря В. Троян О. Професор Михайло Троян// Мукачево: Карпат. вежа.– 1999.– 29 с.
12. Бібліографія наукових і науково-популярних праць М.В.Трояна: Бібліогр. покажч./ Склав М.М.Бубряк.– Ужгород, 1980.

13. Данилюк Д. Олашин М. Жити, аби творити добрі справи: До 80-річчя від дня народж. М.В.Трояна// Новини Закарпаття.– 2003.– 19 черв.– С. 5, 8.
14. Троян Михайло Васильович// Закарпаття. Хто є Хто.– К., 2005.– С. 28-30.

ЧЕРВЕНЬ: 19

ПЕТРО МИХАЙЛОВИЧ РАК

60-річчя від дня народження композитора, заслуженого діяча мистецтв України (нар. 1948)

До славної когорти відомих творців культури і мистецтва, хранителів духовності нашого краю і всієї України справедливо відносять талановитого митця – хорового диригента, самобутнього композитора, чуйного педагога, знаного в нашому краї і за його межами організатора культурно-мистецького розвою Петра Михайловича Рака. Його творча особистість формувалась на різних відповідальних ділянках культурно-мистецької справи та під благодатним впливом прославлених метрів музичного мистецтва і продовжує радувати оригінальністю та барвистістю неабиякого хисту.

Народився ювіляр 19 червня 1948 р. у с.Вонігово на Тячівщині у працьовитій та добропорядній селянській родині, котра ще змалку прищепила йому благородні риси чесності, порядності, доброти та чуйності. Уже в шкільному та церковному хорах, у яких брав активну участь, наставники відмітили творчі задатки, потяг до невмирущої краси пісні та музики у допитливого юнака, котрий самотужки оволодів секретами гри на баяні, а після закінчення восьмирічки подався до обласного центру на 10-місячні курси хормейстерів-баяністів. Спілкування з такими майстрами музичної диригентури, як Є.Шерегій, О.Кобулей, П.Сокач, С.Кликов, кінцево визначило його шлях у мистецтві, й він після успішного закінчення курсів блискуче складає вступні іспити на диригентсько-хорове відділення Ужгородського музичного училища. Тут юнакові пощастило навчатися під патронатом талановитих і досвідчених педагогів – П.Гудзя, М.Панченка, М.Сулінчак-Задор, В.Соколової, В.Ейхлера, Й.Гарчара, М.Немеш та інших. Сам студент виявив дивовижну настирливість в оволодінні знаннями, особливо навичками

© В.Габорець, 2007.

диригування. Водночас активно працює в аматорських художніх колективах, створив студентські вокальні ансамблі та симфонічний оркестр на курсі.

Закінчивши на відмінно училище, склав вступні іспити до Львівської державної консерваторії ім.М.Лисенка і, як обдарований абітурієнт, відразу був зарахований на другий курс. У Львові мав змогу вчитися у таких світил мистецтва, як М.Колесса, С.Людкевич, А.Кос-Анатольський, Є.Козак та ін. Навчання у вищому музичному навчальному закладі стало новим етапом у його професійному зростанні. Навчаючись у консерваторії, одночасно керував хором Львівського телебачення і радіо, а після її закінчення був запрошений на посаду диригента заслуженого Закарпатського народного хору, творча праця в якому під керівництвом талановитого диригента і композитора М.Попенка виявилась однією з найплодотворніших сторінок у його мистецькій біографії. Здійснені ним обробки народних мелодій та найбільш вдалі авторські пісні, зокрема, на слова лауреата Національної премії України ім.Т.Г.Шевченка П.Скунця, увійшли в постійний репертуар хору, інших художніх колективів. У співавторстві з П.Скунцем молодий композитор написав пісні «Світку мій Карпатський», «Вічне полум'я», «Карпатський вальс», «А смереки осені не знають», «Світанкова», «Колискова» та інші. Золотий фонд Закарпатського народного хору гідно поповнили його вдалі обробки українських народних пісень Закарпаття: «Пішов Іван в полонину косити», «Ой, на горі два дуби зрослися», «Недалеко ліска д' ліски», «Скрипка би не грала», «Ой, докидь я була у няньковім дворі», «Висока лісочка», «Горі селом іду», «Ішло дівча лучками», «Мамко моя солоденька», «Терен цвіте», а також обробки словацьких народних пісень «Коло води, коло банджурика», «Ей, чо кому до тего», «В трнім полі» та окремі обробки народних мелодій інших народів, завдяки чому гідно продовжив творчі традиції П.Милославського, Д.Задора, С.Мартона, М.Кречка.

Організаторські, творчо-режисерські здібності митця помітно поглибились та зміцніли в період, коли він обіймав посади художнього керівника-директора обласної філармонії (1986–2001 рр.), заступника начальника управління культури (1986–2001 рр.) та начальника управління культури облдержадміністрації (2001–2002 рр.). За період його керівництва обласною філармонією тут визріли та досягли висот майстерності нові художні колективи, а також такі

яскраві виконавці, як народні артисти України П.Матій, М.Зубанич, заслужені артисти України О. Ільницька, Н.Висич, М.Ходанич, Н.Гораль, М.Медвідь та інші. Саме в ті роки П.Рак особливо активно впливає на культурно-мистецьке життя краю, безпосередньо прилучаючись до організації творчих звітів провідних митців та художніх колективів, фестивалів, оглядів художньої самодіяльності, масових свят. Диригент проявив неабиякі режисерські здібності під час проведення багатотисячних свят на стадіонах, площах, майданах, в амфітеатрах, на українсько-словацькому кордоні. За текстами сценаріїв, написаних автором цієї статті, П.Рак блискуче здійснив режисуру двох творчих звітів професійних і аматорських колективів на столичній сцені в Палаці культури «Україна» (1999, 2001 рр.), урочистого зібрання та святкового концерту в Національному театрі опери і балету ім.Т.Г.Шевченка, присвячених 55-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною (2000 р.) та ряду інших визначних мистецьких акцій. При цьому виявив хист не лише талановитого режисера і не лише хорового, але й симфонічного диригента.

Як високий і вимогливий професіонал, знайшов себе і в апараті управління культури, де особливо багато уваги приділяв розширенню мережі дитячих музичних шкіл та шкіл естетичного виховання, вдосконаленню їх діяльності, зміцненню кадрового складу, узагальненню і популяризації досвіду кращих педагогічних колективів. З цією метою, зокрема, запровадив щорічні творчі звіти мистецьких навчальних закладів перед широкою громадськістю. Багато уваги приділяв діяльності філармонійних, театральних колективів, підтримці керівників аматорських гуртків. Постійно знаходив і сьогодні знаходить час керувати самодіяльними художніми колективами, де також досягав відрадних результатів. Шанувальники народного музичного мистецтва добре знають П.Рака і як художнього керівника народної хорової капели «Боян» Ужгородського національного університету, і народного ансамблю пісні й танцю «Зорянка» (смт Перечин), і ряду церковних хорів...

У 2003 р. побачила світ збірка його авторських пісенних творів та обробок народних мелодій «Світку мій Карпатський» з гарною передмовою до неї тодішнього голови обласної організації Національної Ліги українських композиторів, заслуженого артиста України М.Попенка. Вона – своєрідний підсумок композиторської творчої діяльності за певний відрізок часу і дає певне уявлення про мистецькі уподобання автора. Вміщені у ній оригінальні пісні

написані на вірші П.Скунця, М.Рішка, І.Петровція, Ю.Шипа, Т.Позднякової та інших поетів. З 2005 р. П.Рак очолює обласну організацію Національної Ліги українських композиторів, завдяки його старанням у 2006 р. видано першу збірку музичних творів композиторів – членів названої організації – «Мелодії щирих сердець», куди увійшли музичні твори М.Попенка, І.Керецмана, М.Тяска, М.Алмашія, В.Панцо, П.Пинзеника, П.Рака, Ф.Турянина, П.Матія, М.Керецмана, С.Гіги, О.Ухача, О.Худи, В.Кобаля, В.Поповича, І.Білика, М.Рибалка, І.Ярини, В.Калинюка та інших.

Творчість ювіляра, його сподвижницька участь у громадсько-культурному житті краю неодноразово відзначалася багатьма нагородами, а в 1974 р. йому присвоєно звання лауреата обласної молодіжної премії ім.Д.Вакарова, в 1978 – почесне звання заслуженого артиста України, в 1995 р.– заслуженого діяча мистецтв України. Сьогодні П.Рак свій багатий творчий досвід передає молоді, працюючи викладачем Ужгородських філіалів Донецької музичної академії ім.С.Прокоф'єва та Київського Національного університету культури і мистецтв і водночас бере найактивнішу участь у культурно-мистецькому житті краю. Мистецькі можливості багатої творчої натури П.Рака ще далеко не вичерпані. В подальші роки він, без сумніву, порадує громадськість Закарпаття новими творчими здобутками.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Рак П. Світку мій Карпатський: Зібрання творів.– Ужгород, 2003.– 176 с.

***

2. Петро Михайлович Рак// Пісенна нива Закарпаття.– Ужгород, 1992.– листівка.
3. Рак Петро Михайлович// Уральський Л. Музичний світ Закарпаття: Творчі портрети професійних та самодіял. комп.– Ужгород, 1995.– С. 53-54.
4. Габорець В. Музичне мистецтво// Нариси історії Закарпаття. Т. III. (1946–1991).– Ужгород, 2003.– С. 381-401.

***

5. Уральський Л. Петро Михайлович Рак: «Світку мій Карпатський...» [Про комп. П.Рака]// Новини Закарпаття.– 1991.– 21 верес.– С. 8.
6. Густі В. ...Як пелюстка шовкової косиці: Петрові Ракові – 50!// Орбіталогос.– 1998.– 18 черв.– С. 11.
7. Руснак В. Невгасимий світ його верховинської музи: [П.Раку – 50]// Новини Закарпаття.– 1998.– 18 черв.– С. 7.

8. Тімков М. Творчий полудень маестро Петра Рака: [Диригент, комп.]// Срібна Земля-фест.– 1998.– 25 черв.– С. 2-3.
9. Немеш М. «Світку мій Карпатський...» [Вийшов зб. пісень П.Рака]// Срібна Земля.– 2003.– 27 верес.– С. 13.
10. Подарунок для редакції. [Зб. П.Рака «Світку мій Карпатський»]// Карпат. Україна.– 2003.– 3 лип.– С. 2.

ЧЕРВЕНЬ: 26

ІВАН ЖЕҐУЦ

85-річчя від дня народження історика (нар. 1923)

Народився Іван Жегуц 26 червня 1923 р. в гуцульському с.Берлебаш (з 1946 р. Костилівка) Рахівського округу, розташованому біля підніжжя гір на правому березі ріки Тиса, за 9 км від районного центру Рахова. Поселення відоме з XVII ст., засноване, за одними переказами, лісорубами, за іншими – вівчарями. З кінця XVIII ст. до 1866 р. на горі Берлебаш добували залізну руду, яку використовували на металообробному заводі в Кобилецькій Поляні (працював з 1787 р.).

Народну школу Іван закінчив у рідному селі, де його учителями були Ернестин Сидор, уродженець Керецьок Свалявського округу, та Микола Сологуб з Поділля. Перший прищеплював учням любов до рідного краю, до народних пісень і мелодій, що їх сам майстерно виконував на скрипці, говорив про визначні пам'ятки княжого Ужгорода, зокрема, знамениті древній замок і кафедральний собор, другий із захопленням розповідав про рідне Поділля, про далеку і велику Україну, яку школярі відкривали для себе уперше, у тім числі у чудових українських народних піснях. Пройде кілька десятків років, і Іван Жегуц напрочуд тепло напише про цих та інших подвижників-просвітян, яким наш край завдячує своїм пробудженням із вікового глибокого сну.

По закінченню початкової школи вчився у Рахівській руській горожанській школі. Там знання і світогляд школяра формувалися під впливом учителів Олекси Галаса, Михайла Мегели, Юлія Боршоша-Кум'ятського, Юліуса Мейсароша, Олени Гомічкової, Івана Хандрицького та інших. Там уперше познайомився з поезією Тараса Шевченка, Лесі Українки, Олександра Духновича, Олександра

© П.Федака, 2007.

Павловича, Степана Руданського, «Енеїдою» Івана Котляревського, «Тарасом Бульбою» Миколи Гоголя, «Захаром Беркутом» Івана Франка, творами світової класики. Мовних правил вчився за «Граматикою руського язика» Івана Панькевича, звикаючи до химерного «о» з дашком та пояснень учителя про те, що, крім гуцульського «кінь» у різних місцевостях краю говорять і «кунь» і «кӱнь». З тих часів залишився в пам'яті і світлий спомин про учителя й поета Костя Вагилевича, який працював у рахівському присілку Новоселиця, де за школу служила звичайна хата, а помешканням учителя – хатня комірчина. Та це не тільки спогад про конкретну людину, але й висока оцінка освідомлюючої праці учителів-подвижників, у тім числі патріотів-емігрантів з Галичини, Поділля, Наддніпрянської України, що вони її здійснили у нашому краї у 20-30 роки XX ст. як носії української національної ідеї: «Вагилевичеві світлі очі, м'який голос, повен захоплення й любові до дітей, ще й зараз дзвенить над моїм пишним Раховом, як голос тої України, яку годі було шукати по судах, нотаріальних урядах та й по фарах. Сховалась вона від світу в оцю маленьку сільську комірчину, тут вона читала, співала простими дитячими голосами, тут зростала в надії на свідоміше покоління в Рахові й навкруги Рахова... Тут її полюбили прості гуцульські діти».

У кінці 30-х років І. Жеґуц опинився у Празі, вчився в Українській гімназії у Модржанах під Прагою, директорами якої були: до 1940 р.– Григорій Омельченко, з 1940 до квітня 1945р.– професор Авґустин Штефан. Крім згаданих достойників-директорів, учили студентів і формували їх національну свідомість професори гімназії Олександра Сірополко, Катерина Антонович-Рудницька, Леонід Білецький, Панас Феденко та інші. Мрією гімназиста було повернутися по закінченню студій у рідний край і вчити дітей, так, як це робили його колишні учителі, яких він опоетизував у своїх спогадах. Та доля розпорядилася інакше: на час закінчення гімназії (1943 р.) йшла війна, і він залишився у Празі. Згодом, з наближенням Червоної Армії, він, як і тисячі українців, у тім числі закарпатців, у 1945 р. переїхав до Аугсбурга (до речі, там опинився і професор Авґустин Штефан, який у 1945–1949 рр., до виїзду в Америку, був директором української гімназії в Аугсбургу). Через деякий час перебрався до Мюнхена. Перші роки на чужині були тяжкими не тільки матеріально, але й психологічно. Доводилося працювати на різних роботах і водночас плавати у німецькомовному морі,

знаходячи розраду серед земляків та єдинокровних братів-емігрантів з різних українських земель.

До 1960 р. був секретарем філософського факультету Українського Вільного Університету у Мюнхені, у 1956–1961 рр. навчався в Мюнхенському університеті, де студіював історію, філологію, географію і соціологію. У 1964 р. захистив наукову роботу і отримав ступінь доктора. Його докторська дисертація на тему «Національно-політичні устремління підкарпатських русинів, 1848–1914» вийшла 1965 р. у Вісбадені окремою книжкою.

Упродовж 1967–1970 рр. І. Жегуц був секретарем Української Національної Ради, понад двадцять років працював науковим співробітником Політехнічного університету у Мюнхені. Проводив активну громадсько-культурну і політичну діяльність серед української діаспори, зокрема Німеччини, США, Канади та інших країн.

У червні 1992 р. уперше після понад 50-річної розлуки приїхав у рідний край, відвідав своїх сестер і брата, земляків на Рахівщині, знайомився і спілкувався з відомими громадсько-політичними і культурними діячами, взяв участь і виступив на вечорі пам'яті духовного діяча і першого історика Закарпаття Іоаникія Базиловича з нагоди 250-річчя від дня його народження (вечір проходив в Ужгородському замку).

1993 р. д-р Іван Жегуц знову відвідав Закарпаття, взяв участь у Міжнародній науковій конференції з проблем карпатознавства, виступив з доповіддю, був активним у різних секціях наукового зібрання. Тоді ж, 3 вересня, разом з іншими відомими вченими, громадсько-політичними і культурними діячами української діаспори, такими як Марко Антонович і Олександр Баран з Канади, Михайло Шпонтак і Василь Маркусь з США, відвідав Народний Дім «Просвіти» в Ужгороді, де зустрівся з провідниками крайового товариства «Просвіта» і де йому, як і згаданим достойникам, за багатолітню подвижницьку працю на українській науковій, культурно-просвітницькій і громадсько-політичній ниві було вручено диплом Почесного члена «Просвіти».

З багатогранної творчої діяльності ювіляра слід виділити збір і написання ним спогадів про села рідної Гуцульщини, до цієї роботи він залучив своїх земляків у Канаді, США, Австралії та інших країнах світу. У своїх художніх, з елементами публіцистики, нарисах він талановито і правдиво змалював життя, суспільні відносини і побут земляків, формування світогляду і національної свідомості

дітей і підлітків, образи незабутніх сільських учителів 30-х років XX ст. Його статті і нариси друкувалися у журналі «Карпатський край», календарях-альманахах «Просвіти» різних років та інших виданнях.

У другій половині 90-х років Іван Жеґуц наполегливо працював над гуцульськими говірками, підготував і видав на цю тему три дуже цінні книжки: 1. Говірка с. Берлебаш (Костилівка) р-ну Рахів у 30-х роках. Словник із додатками (Мюнхен, 1999); 2. Словник гуцульського говору в Закарпатті (у співавторстві з Юрієм Піпашем, Мюнхен, 2001); 3. Вибрані тексти з гуцульського говору в Закарпатті (Мюнхен, 2001). В останній праці, крім подачі зразків гуцульських говірок, записаних Іваном Панькевичем у 20-і–30-і роки XX ст. і опублікованих ним у знаменитій монографії «Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей» (Прага, 1938), Іван Жеґуц подає зразки говірок різних сіл, записані у кінці 80-х – 90-і роки XX, на початку XXI ст. від Миколи Бандусяка, Анни Тулайдан, Миколи Студеняка, Михайла Зварича, Василя Попадюка, Миколи Михайлюка, Юрія Піпаша, Михайла Тафійчука, Миколи Петрюка, Івана Фіріщака, Андрія Ткачука та запис самого автора із спогадів його нанашка Івана Романюка. Цими опублікованими записами значно доповнено матеріали Івана Панькевича і введено у науковий та історико-культурний контекст безцінні зразки народної мови гуцулів Закарпаття і збережено цей коштовний скарб для майбутніх поколінь. У цьому – ще одна з великих заслуг д-ра Івана Жеґуца.

В останні роки Іван Жеґуц підготував до друку і видав ще дві цінні книги – «Візія України в нашій еміграційній мемуристиці (Львів, 2003) та «Українська реальна ґімназія в Ржевніцах-Морджанах. 1925–2005 (Мюнхен, 2006), збагативши українську історичну науку новими маловідомими джерелами.

Здобутки нашого земляка справді вагомі і його ім'я заслужено увійшло в контекст української історії.

ПАВЛО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Жегуц І. Національно-політичні стремління підкарпатських русинів 1848–1914 рр.– Вісбаден, 1965.
2. Жегуц І. Пам'яті учителя Ернестина Сидора// Календар «Просвіти» на 1995 рік.– Ужгород: Патент, 1995.– С. 112-114.

3. Жегуц І. Гуцульський Рахів напередодні 1939 року// Календар «Просвіти» на 1997 рік.– Ужгород, 1997.– С. 107-108.
4. Жегуц І. Незабутня зустріч із професором Августином Штефаном і професором Петром Стерчом в Філядельфії// Календар «Просвіти» на 1998 рік.– Ужгород, 1998.– С. 142-143.
5. Жегуц І. Говірки села Берлебаш (Костилівка) району Рахів у 30-х роках. Словник із додатками.– Мюнхен, 1999.
6. Жегуц І. Піпаш Ю. Словник гуцульського говору в Закарпатті.– Мюнхен, 2001.
7. Іван Жегуц. Вибрані тексти з гуцульського говору в Закарпатті.– Мюнхен, 2001.
8. Жегуц І. Візія України в нашій еміграційній мемуаристиці.– Львів, 2003.– 148 с.
9. Жегуц І. Українська реальна гімназія в Ржевніцах-Морджанах 1925.– 2005.– Мюнхен, 2006.– 74 с.

***

10. Д-р Іван Жегуц// Календар «Просвіти» на 1994 рік.– Ужгород: Патент, 1994.– С. 92-94.
11. Федака П. Син гуцульського краю: До 75-річчя від дня народження Івана Жегуца// Календар «Просвіти» на 1998 рік.– Ужгород, 1998.– С. 139-141.
12. Михайлик М. Моя улюблена мандрівка на Думин. [Про І.Жегуца]// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 138-140.
13. Федака П. Слово про Івана Жегуца з нагоди його 80-річчя// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 134-137.
14. Жегуц Иван// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.– Ужгород, 2006.– С. 188.

ЛИПЕНЬ: 17

КЛАРА ФЕДОРІВНА БАЛОГ

80-річчя від дня народження балетмейстера, хореографа-постановника, народної артистки України (нар. 1928)

В історії культури і мистецтва Закарпаття одне з провідних і найпочесніших місць належить талановитому хореографу і фольклористу, неперевершеному знавцеві й активному популяризатору народного танцю, справжньому самородку Срібної Землі, балетмейстеру-постановнику заслуженого Закарпатського народного

© В.Габорець, 2007.

хору, народній артистці України Кларі Федорівні Балог, вся творча біографія котрої – яскравий приклад самовідданого служіння мистецтву, народові, рідному краю. З її творчістю пов'язана ціла епоха в розвитку хореографічного мистецтва Закарпаття, котрому вона вірою і правдою натхненно служить уже понад шість десятиріч.

Народилася ювілярка 17 липня 1928 р. у багатодітній родині шкільного службовця Федора Керечанина. Помітний вплив на формування її естетичних смаків ще в ранньому дитинстві мав відомий художник зі світовим ім'ям А.Ерделі, котрий згодом на полотні увіковічить образ талановитої танцівниці, а ще пізніше її портрет намалює і народний художник України А.Коцка. Не випадково К.Балог уже в зрілому віці зізналася, що нічого в житті так не любила, як живопис і танці. Нестримний потяг до чарівного мистецтва танцю вже в дитячі роки привів її до занять у приватній хореографічній студії, а під час навчання в Ужгородській учительській семінарії, перейменованій після війни у педагогічно-музичне училище, активно займалась вивченням хореографічного фольклору. Важливу роль у музичному вихованні її в цей період відіграв відомий педагог і композитор Д.Задор. Як одній з кращих випускниць училища (1947), їй запропонували поїхати на навчання до Ленінградського хореографічного училища ім.А.Ваганової. Ще раніше, перед війною, вчителі радили батькам віддати доньку на навчання до Будапешта, але на це потрібні були великі кошти, яких родина не мала.

Врешті-решт дівчина віддала перевагу роботі у створеному в 1945 р. Закарпатському ансамблі пісні й танцю – майбутньому Закарпатському народному хорі, де спочатку була солісткою танцювальної групи, яку з 1945 р. очолювали В.Ангаров, М.Ромадов, О.Опанасенко. Тут пригодилися настанови Д.Задора щодо пошуків та опрацювання перлин фольклору, і вона з насолодою і наполегливістю опановує таємниці народної хореографії. А коли в 1948 р. хор гастролював у Москві, доля звела її з народним артистом СРСР, славетним співаком І.Козловським, який виступав разом із Закарпатським народним хором і запримітив неабиякий хист талановитої солістки та благословив її на плідну творчу працю. У 1957р. К.Балог перша з-поміж закарпатців удостоєне почесного звання заслуженої артистки України.

Окрилена першими успіхами, вона поринула в чарівний світ народної хореографії, а коли в 1959 р. стала балетмейстером-

постановником колективу, де працює й донині, в творчій біографії хору почалася нова сторінка, збагачена творчими пошуками балетмейстера, котрі принесли славу не лише хору, але й загалом мистецтву Закарпаття, всієї України.

У колективі хору К.Балог наполегливо працює над удосконаленням професійних знань, хореографічної майстерності. Самотужки оволодіває основами класичного танцю за підручником всесвітньо відомого педагога-хореографа А.Ваганової, настановами інших знаменитих вітчизняних і зарубіжних митців. Ще працюючи солісткою танцювальної групи хору, вона як педагог-постановник упродовж чотирьох років приїздила викладати народно-сценічні танці до Київського хореографічного училища, де водночас сама вивчала основи класичного танцю у заслуженої артистки України Г.Березової. Плідною творчою школою стала для неї і співпраця із прославленими колективами Державного національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім.П.Вірського, Державного національного хору ім.Г.Верьовки, Державного національного театру ім.Т.Г.Шевченка та іншими. Та головне джерело її стрімкого творчого злету і блискучих успіхів – це одухотворене багатобарв'я народного мистецтва, відточене, відшліфоване самобутніми майстрами попередніх поколінь. Бо, як вважає ювілярка, найбільший у світі митець – це сам народ.

Готуючи до постановки кожен новий танцювальний твір, балетмейстер сповідує золоте правило – зберегти його першооснову, характер, фольклорний колорит, музичиний стиль, народний одяг. Ідучи за своїм вчителем, народним артистом СРСР П.Вірським, домагається чіткої побудови сюжету, стрункості художньої структури твору, органічного злиття народної і класичної хореографії, роблячи перед кожною постановкою детальний план-анотацію до кожної сюжетної частини твору. Так з-під її легкої руки народилися в сценічній обнові танці «Раковецький кручений», «Бубнарський», «Чотирянка», «Бойківські забави», «Іршавський притопанець», «Яроцька карічка», «Вівчарі на полонині», «Дробойка», «Березнянка», «Інвертіта»– невід'ємні складові золотого фонду колективу. За всім цим – і безмірна любов до кришталево чистих джерел народного мистецтва, і творча енергія та сила волі, й нестримне прагнення до вічної краси людського буття.

У репертуарі ювілярки – близько 40 хореографічних творів, котрим дала сценічне життя – українських, угорських, словацьких,

російських, німецьких та ін. Вона – великий майстер постановки хореографічних композицій, вибудованих на основі широкого використання народної хореографії та музики: «Шовкова косиця», «Закарпатські орнаменти», «Свято на винограднику», «Вас вітає Верховина» та ін. Ці твори народжувались у тісній творчій співпраці з композиторами Д.Задором, С.Мартоном, М.Кречком, М.Попенком, О.Кобулеєм, П.Готвоні, В.Теличком, поетами В.Вовчком, В.Густі, В.Діяничем.

Яскрава сторінка у біографії К.Балог – плідна співпраця з видатними вітчизняними та зарубіжними діячами мистецтва: викладачем Київського національного університету культури і мистецтв, солістом балету Державного національного театру опери і балету ім.Т.Г.Шевченка, заслуженим артистом України Є.Зайцевим, головним балетмейстером цього ж театру народним артистом СРСР В.Вронським, головним балетмейстером Державного національного академічного хору ім.Г.Верьовки, народним артистом України О.Гомоном, заслуженою артисткою Словаччини, знавцем народної хореографії М.Нємцовою, відомим угорським балетмейстером М.Рабої. Разом з ними поставлено цілий ряд танців та хореографічних композицій, котрі увійшли до репертуару не лише Закарпатського народного хору, але й багатьох вітчизняних та зарубіжних художніх колективів. Ювілярку неодноразово запрошували на постановки танців до Канади, США, Франції, Югославії, Словаччини. До речі, їй настирливо пропонували залишитись працювати за кордоном, обіцяли всілякі блага, але любов до рідного краю, його невмируших традицій завжди перемагала.

У Закарпатському народному хорі виховала цілу плеяду талановитих танцюристів. Це – і Петро Куштан, і Людмила Петрова, і Золтан Патко, і Ліліан Усата, і Микола Шаполов, і Марія Белоєнко, і Тетяна Сакс, і Іван Легеза, і Іван Шекмар, і Василь Семен, і Микола Мовнар, і Віктор Кітченко, і Людмила Вайзер та багато інших. Чимало її вихованців, наслідуючи вчительку, стали балетмейстерами професійних і самодіяльних художніх колективів.

Багатюща творчість К.Балог привертала увагу багатьох мистецтвознавців, письменників, художників, кінорежисерів, журналістів. Творча лабораторія митця переконливо розкрита в документальній кінострічці «З чистих джерел», автором і режисером котрої є заслужений діяч мистецтв України І.Грабовський. Цій проблемі багато місця відведено в книзі кандидата філологічних наук І.Хланти

«Пісня над Карпатами. Державний заслужений Закарпатський народний хор». Про свою творчу діяльність у хорі балетмейстер розповіла в книжці «Мої роси і зорі». Та найбільшим творчим даруноком чисельним шанувальникам таланту ювілярки є її фундаментальна книжка «Танці Закарпаття», котру вважають єдиним посібником народної хореографії в Україні. Вона – своєрідний підсумок натхненної багаторічної праці митця.

Уся громадська діяльність К.Балог спрямована на захист і збагачення духовності народу. Знаний балетмейстер кілька разів обиралася депутатом обласної ради, постійно виступає активним організатором багатьох фестивалів, мистецьких свят, творчих звітів, членом журі конкурсів, оглядів народних талантів. У 1960 р. Клара Федорівна нагороджена орденом Червоного Трудового Прапора, в 1974 р. їй присвоєно почесне звання народної артистки України, в 1996 р. одержала Почесну відзнаку Президента України, а у 2003 р. удостоєна ордена Княгині Ольги III-го ступеня.

Все свідоме життя цієї невтомної людини присвячене самовідданому служінню його величності мистецтву і рідному народові. Вона – жива легенда в неосяжній царині народної хореографії. Своїм багатющим талантом, істинним подвижництвом, високим професіоналізмом, уболіванням за долю скарбів народного мистецтва завоювала любов і шану не лише в Україні, але й за рубежем. І сьогодні, вже на восьмому десятку, чесно і саможертовно служить улюбленій справі.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Балог К. Мої роси і зорі. Літературний запис В.Качкана.– Ужгород: Карпати, 1988.– 60 с.
2. Балог К. Танці Закарпаття.– Ужгород, 1998.– 143 с.

***

3. Балог К. Вибоїни на дорозі з піснею: [Про Закарпат. народ. хор]// Закарпат. правда.– 1990.– 28 лип.– С. 3.
4. Балог К. Про бідного артиста замовте слово..: [Міні-мітинги в фойє філармонії м.Ужгорода]// Вісті Ужгородщини.– 1990.– 20 лют.– С. 3.
5. Балог К. «Антологія східнословацького фольклору»: [Закарпат. хореографи на хореограф. семінарі у м.Пряшеві]// Новини Закарпаття.– 1992.– 1 груд.– С. 4.

6. Балог К. Дружба зав'язується через мистецтво: [Поїздка Закарпат. нар. хору та оркестру в Угорщину на Міжнар. Осінній карнавал]// Новини Закарпаття.– 1993.– 23 верес.– С. 3.
7. Балог К. Країна тюльпанів відкриває Закарпаття: [Розмова з К.Балог/ Вела І.Звонар]// Новини Закарпаття.– 1994.– 16 серп.– С. 6.
8. Балог К. «Для мене 2000-ий рік щедрий на п'ятірки»: [Бесіду/ Записав В.Гаджега]// Новини Закарпаття.– 2000.– 22 черв.– С. 7.
9. Балог К. 58 років – із Закарпатським народним хором. К.Балог про життя, мистецтво та хор: [Інтерв'ю/ Вела З.Попович]// Світогляд.– 2003.– 16 серп.– С. 13.
10. Балог К., Лабик К. Інтерв'ю з двома Кларами: [Вів П.Скунць]// Карпат. Україна.– 2004.– 6 берез.– С. 15.
11. Балог К. «Я обійшла край із зошитом, як жебрак із тайстрою»: [Розмову вела В.Туряниця]// Закарпат. правда.– 2005.– 30 лип.– 5 серп.– С. 13.

***

12. Габорець В. Кришталеве джерело Клари Балог// Балог К. Танці Закарпаття.– Ужгород, 1998.– С. 3-6.
13. Балог Клара Федорівна// Висіцька Т. Жіночі постатті в історії Закарпаття. Кн. 1.: Наука, культура, мистецтво. Біо-бібліогр. довід.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.– С. 20-21: фото.

***

14. Танці Закарпаття: репертуарний збірник/ Запис танців К.Балог, В.Шма-ренкова// Райдуга.– 1986.– № 10.– С. 132.
15. Хланта І. Енергія молодості і краси: [Балетмейстер К.Балог]// Срібна Земля.– 1998.– 18 лип.– С. 12.
16. Зейкан Ю. «Вы душу нашу приймите…»: [Про К.Балог]// Закарпат. правда.– 1988.– 7 июня.– С. 3.
17. Габорець В. З кришталевого джерела народного танцю: [Про К.Балог]// Новини Закарпаття.– 1998.– 18 лип.– С. 15.
18. Звонар І. Народна за визнанням: [Балетмейстер К.Балог]// Новини Закарпаття.– 1998.– 22 серп.– С. 14.
19. Грысь Б. Большие и маленькие мечты Клары Балог// Корзо.– 1998.– 3 верес.– С. 6.
20. Кешеля Л. Володарка рухів: [Про К.Балог]// Ужгород.– 1999.– 30 верес.– С. 13.
21. Лешко О. Жіночий портрет в контексті ювілею: [Про К.Балог]// Світогляд.– 2005.– 29 жовт.– С. 15.
22. Барна М. Монета на щастя: [Балетмейстер К.Балог]// РІО.– 2006.– 15 квіт.– С. 9.

СЕРПЕНЬ: 4

СТЕПАН ПЕТРОВИЧ ПОЙДА

60-річчя від дня народження літератора, фольклориста, громадсько-культурного діяча (1948–2006)

Народився Степан Пойда 4 серпня 1948 р. у м.Берегові. Від батька, відомого фольклориста Петра Михайловича Пойди, успадкував любов до художньої літератури, народно-поетичної творчості. Вибір навчання на філологічному факультеті не був для юнака випадковим. У 1968 р. Степан Пойда став студентом українського відділення філологічного факультету. Інтерес до наукової роботи привів його у літературознавчий гурток. Готував реферати, доповіді, брав активну участь в обговоренні творів письменників Закарпаття, які були частими гостями студентів.

Уже в перші роки навчання Степан Пойда зарекомендував себе як здібний журналіст і критик. У студентській і обласній пресі часто з'являлися його відгуки, рецензії на нові твори письменників краю. Були у цих студентських публікаціях цікаві судження про художні твори і аргументовані зауваження. Маючи хист до творчості, Степан Пойда писав етюди, ескізи, замальовки, систематично друкував їх у газеті «Радянський студент».

Після закінчення університету хлопець не мав проблем з працевлаштуванням. Його запросили на роботу в ужгородську міськрайонну газету «Вогні комунізму», яку з часом перейменували на «Вісті Ужгородщини». Тут на посаді завідуючого відділу працював до середини 80-х.

З 1978 по 1981 рік Степан Пойда – аспірант-заочник кафедри української літератури, а згодом її викладач. На посаді старшого викладача кафедри він працював 24 роки.

Працюючи викладачем, Степан Пойда не полишав журналістики. Коли наприкінці 1985 р. в університеті з'явилася вакансія редактора багатотиражки, керівництво університету запропонувало цю роботу Степану Пойді. Він був редактором газети «Ужгородський університет» до 1991 р. За цей час зумів згуртувати навколо газети цікавих людей. У редакції газети завжди було людно. Сюди заходили студенти і викладачі, пропонували свої матеріали, писали на запропоновані теми. Маленьке приміщення редакції стало

© Н.Ференц, 2007.

місцем для цікавих дискусій про ті чи інші політичні події, діячів науки і культури. Вважаю, що ці часи в історії «Ужгородського університету» були зоряними.

«Працювалося важко, – згадував Степан Пойда.– Справа в тому, що тоді дуже багато говорили про перебудову, плюралізм думок, гласність і демократію. Я вирішив втілювати ці принципи в життя через газету. Як виявилося згодом, демократією у вузі тоді і не пахло. Гласність існувала лише на словах, а плюралізм обмежувався лише думкою парткому, зокрема, його керівників» («Сторінками університетської газети»). Партком намагався впливати на газету, забуваючи, що вона не лише його орган, але й ректорату, профкому, комітету комсомолу. Партійні функціонери звинувачували Степана Пойду, що він ігнорує партком. А редактор не міг виконувати нерозумних рішень, критикувати або хвалити тих, кого йому радили. Бувало, викликали Степана Пойду на засідання парткому, рекомендували прислухатися до його рішень, навчали, як треба робити газету. Він розумів, що такі навчителі не мають уявлення про специфіку роботи редакції, самі не здатні написати не те що проблемної статті, але й найпростішої кореспонденції. Ті особи, яких партком призначав у склад редколегії для нагляду, нічого не писали, а, за словами редактора, своїми наївними «порадами лише заважали працювати».

З 1992 р. Степан Пойда виконував обов'язки заступника редактора газети «Ужгородський університет». До її 50-річчя у співавторстві з Маріаном Токарем опублікував монографію «Сторінками університетської газети» (2001). В полі зору авторів – навчально-методичне, наукове, партійне і спортивне життя університету, спогади колишніх редакторів.

Те, що не вдалося зробити в університетській газеті, Степан Пойда реалізував, працюючи заступником редактора «Карпатської України», яка багато зробила для утвердження української національної ідеї в краї.

Про талант Степана Пойди як журналіста свідчать його нариси про Василя Чумака, Василя Попа, Юрія Туряницю, Йосипа Баглая. Читаючи їх, дивуєшся вмінню автора сказати добре слово про зроблене ними, представити кожного як вченого і людину.

Перу Степана Пойди належать десятки передмов і післямов до різних книг, зокрема, фольклорних, поетичних збірників, бібліографічних покажчиків. У 1998 р. він упорядкував «Українські

народні балади Закарпаття», записані батьком Петром Пойдою, написав до цього видання грунтовну передмову під назвою «Неповторне явище пісенної культури Закарпаття».

Передмова Степана Пойди до «Українських народних балад Закарпаття» є цікавим дослідженням мотивів та жанрово-стильових особливостей балад нашого краю. На багатому фактичному матеріалі дослідник показує генетичну спорідненість закарпатських балад з варіантами, зафіксованими в інших регіонах України. Передмова до книжки Йосипа Баглая «Із театром – сорок років» (1997) «Літописець закарпатського театру» є свого роду творчим портретом відомого театрознавця. З неї він постає як вчений, громадський, культурно-освітній діяч і людина, яка щиро вболівала за українську культуру, відстоювала її, сприяючи розвою.

Степан Пойда є літературним редактором і автором передмови до брошури «Слово про книжку «Дорогою долі» (2005). У ній зібрані інформації, рецензії, відгуки у пресі та листах української діаспори про книжку Омеляна Росула – багатолітнього політв'язня сталінських концтаборів, борця за Україну, просвітянина, члена української республіканской партії «Собор».

На одному подиху читаєш статтю Степана Пойди «Серед тіней і Дантових примар» про лауреата Національної премії ім. Тараса Шевченка Петра Скунця. Її автор розглядає творчість поета в контексті літератури Закарпаття на тлі доби.

Добре знання угорської мови давало можливість Степану Пойді читати художні твори та наукові праці, що виходили в Угорщині. Він автор статей «Твори Лесі Українки в інтерпретаціях на угорську мову», «Художня своєрідність угорськомовної інтепретації «Новини» В.Стефаника.

Степан Пойда мав добрий естетичний смак. Про літературні явища судив об'єктивно, вимогливо і водночас доброзичливо, толерантно.

У розмові зі мною зізнавався, що займається перекладами, я не встигла розпитати, кого перекладає. За життя зібрав багату бібліотеку, в якій є рідкісні видання.

Степан Пойда не встиг опублікувати кількох фольклорних збірників, не завершив спогади про батька. Здавалося – попереду ще не одне десятиліття життя. А серце зупинилося так до болю раптово, несподівано.

Спогади про Степана Пойду нелегко лягають на папір, ще свіжа рана втрати, ще бачиш його неспішну ходу, чуєш голос. Був він людиною інтелігентною, терпеливою. Не пам'ятаю його гнівним, дражливими, тим паче нестриманим чи грубим. Степан Пойда не вмів ображатися. Простий, щирий, завжди уважний. Готовий зробити послугу, сказати добре слово – ліричне, жартівливе чи самоіронічне. А сам здавався мені незахищеним.

Востаннє зібрав нас Степан Петрович Пойда 13 травня на кладовищі села Сторожниця. Був теплий день, яскраво світило сонце, але вже не для нього, він його не бачив і не відчував. Воно обпікало наші обличчя і висушувало сльози. Сьогодні здається мені, що з неосяжної нашою свідомістю орбіти Степан Пойда посилає нам лагідне світло своєї тихої сонячної душі. Царства їй небесного і доброї пам'яті на землі.

НАДІЯ ФЕРЕНЦ

Джерельні приписи:

1. Пойда С. У саду поезії// Калиновий спів: Творчість молодих.– Ужгород: Карпати, 1978.– С. 169-171.
2. Пойда С. Твори Лесі Українки в інтерпретаціях на угорську мову// Безсмертна дочка України: Тези доп. до наук.-практ. конф., присвяч. 120-річчю з дня народження Лесі Українки/ МВ і ССО УРСР, Ужгор. держ. ун-т, каф. укр. літ.– Ужгород, 1991.– С. 33-34.
3. Пойда С. Петро Скунць – поет і громадянин// Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні: Матеріали наук.-практ. конф. (Ужгород, 5-6 трав. 1992 р.).– Ужгород, 1993.– С. 268-274.
4. Пойда С. Стежина до Божого сина: [Передмова]// Шип Ю. Скибка духовного хліба.– Ужгород: Карпати, 1994.– С. 3-10.
5. Пойда С. Літописець закарпатського театру: [Передмова]// Баглай Й. Із театром сорок років: (Ст., рец., нариси).– Ужгород, 1997.– С. 5-8.
6. Пойда С. Неповторне явище пісенної культури Закарпаття: [Передмова]// Дозволь мені, мамо...: Укр. нар. балади Закарпаття в записах Петра Пойди.– Ужгород, 1998.– С. 3-12.
7. Пойда С. Прозираючи в далеч віків: (Василю Чумаку – 75)// Календар «Просвіти» на 2000 рік.– Ужгород, 2000.– С. 99-100.
8. Пойда С. Із покоління будівничих: [Післямова]// Скрипка В. Якби келихи заговорили.– Ужгород, 2002.– С. 110-112.
9. Пойда С. Майстер поетичного слова: До 60-річчя Петра Скунця// Календар «Просвіти» на 2002 рік.– Ужгород: Два кольори, 2002.– С. 108-109.
10. Пойда С. Літописець літературного процесу Закарпаття: До 70-ліття Василя Попа// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 41-45.

11. Пойда С. Добрий ужинок на ниві фольклористики (До 75-річчя Ю.Д.Туряниці)// Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Філологія.– Ужгород, 2004.– Вип. 10.– С. 173-175.

***

12. Пойда С. Самобутній почерк митця: [Про Ю.Шкробинця]// Молодь Закарпаття.– 1976.– 17 квіт.– С. 2.
13. Пойда С. Барвистий вінок духовної культури: Критика і бібліографія: [Фольклор та етнографія Закарпаття]// Карпат. Україна.– 1993.– 8 квіт.– С. 4.

***

14. Вітання «Просвіти» Степанові Пойді з нагоди 55-річчя// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 221.
15. Ігнатович О. На вічну пам'ять: [Про С. Пойду]// Карпат. Україна.– 2006.– 17 черв.– С. 3.

СЕРПЕНЬ: 16

МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ РОМАНИШИН

75-річчя від дня народження живописця, народного художника України (1933–1999)

Народився Михайло Романишин 1933 р. у Великому Березному, краї синіх гір і голубої річки Уж, що стрімко несе свої води на долини. В дитинстві Михайло закохувався в чарівну природу рідних Карпат, де бігав босоніж по росі.

У працелюбній родині завжди панували щирість, краса, праця і духовний настрій. Творенням прекрасного він завдячує дідику Вагуличу, з рук якого виходили прекрасні вироби з дерева – двері, вікна для будинків, а також батькові Миколі, який зводив будинки майже по всій Європі.

Михайлові змалку щастило на вчителів. Перші уроки малювання дала йому вчителька хімії і географії Катерина Шелепець, полотна якої виставлялись на обласних виставках.

У 40-х роках аматорським драматичним гуртком керувала Ірина Лацанич, вчителька біології. А.М.Гутич, вчитель фізики і астрономії, прилучив учнів до пісні, керував хором. Учнів часто водили в природу, у парк з екзотичними рослинами, заснований у Великому Березному ще у XVIII столітті. Все це віддзеркалилося на всебічному розвитку і здібностях Михайла.

© В.Пагиря, 2007.

Ще будучи учнем художнього училища, у 1952 р., став ініціатором постановки студентами-земляками університету, музичного і художніх училищ п'єси Т.Шевченка «Назар Стодоля», сам виконав художнє оформлення сцени.

Професійні навики формувались у М. Романишина в Ужгородському училищі прикладного мистецтва, викладачами якого були відомі далеко за межами України художники А.Ерделі, Й.Бокшай, Ф.Манайло, А.Коцка, В.Свида, Е.Контратович, В.Берец, І.Гарапко, Ш.Петкі та інші. Згодом вдячний учень став ініціатором і організатором побудови і встановлення в 1993 р. пам'ятника Иосипу Бокшаю та Адальберту Ерделі в Ужгороді.

У 1960 р. Михайло Романишин завершив навчання у Київському художньому інституті, де немало зробили для його творчого зростання відомі художники-професори К.Трохименко, Г.Меліхов, Л.Чичкан, М.Хмелько та інші.

Доля покликала М. Романишина жити і працювати в Києві, де він одружився з мистецтвознавцем Валентиною Мартиненко. Це також сприяло його подальшому сходженню у високе мистецтво. Дружина була його першим критиком, порадником і натхненником у творчій праці. Їй перу належить чимало наукових праць з теорії і практики образотворчого мистецтва, досліджень і рецензій. Саме Валентина була його постійною супутницею в Карпатах, де митець часто малював.

М.Романишин експонувався на понад 100 виставках як на батьківщині, так і за її межами, зокрема в Чехословаччині, Болгарії, Канаді, Італії, Німеччині, Аргентині, Японії, Франції.

Митець проводив значну громадську роботу. В різний час він був секретарем Спілки художників України, членом комісії України у справах ЮНЕСКО, очолював образотворчі секції Товариства дружби і культурних зв'язків із зарубіжними країнами та товариства «Україна». Він був скромним, доброзичливим до людей. Чимало його друзів, вихідців із Закарпаття – студенти, аспіранти, а потім і відомі вчені – завжди знаходили притулок і моральну підтримку в його домівці у Києві.

Михайло Романишин своєю живою творчою працею й громадською роботою стверджував високі ідеали митця-новатора, палкого патріота рідного краю й усієї України. Він підготував в Києві і у рідному селищі тематичну виставку «Рідні Карпати», значна

частина експонатів якої залишилась у Великому Березному, в філіалі обласного музею образотворчого мистецтва.

Картини видатного і самобутнього майстра пензля, народного художника України Михайла Романишина відомі далеко за межами рідного Закарпаття та України.

Діапазон творчих зацікавлень художника досить різноманітний: тематична картина та пейзаж, портрет і натюрморт. І всюди він знаходить щось своє, завдяки чому його роботи легко впізнаються на виставках, здобуваючи прихильність відвідувачів. Мистецтвознавці і колеги передусім звертають увагу на поетичність та емоційність художнього образу його творів, а також на міцність композиційної побудови і цілісність колориту, органічне поєднання декоративності з пленерністю, оригінальної інтерпретації фольклорної спадщини з традиціями реалізму. На самобутність індивідуального стилю художника вплинула та обставина, що він відчув на собі вплив двох відмінних одна від одної шкіл малярства: закарпатської та київської.

В останні роки Михайло Романишин працював генеральним директором Національного художнього музею України (з 1988 р.), втілюючи в життя свої давні мрії про створення відділу, в якому була б представлена творчість митців-українців зі світу, про повернення втрачених із різних причин національних духовних надбань, а головне – про реконструкцію і розбудову головної скарбниці українського мистецтва. Мрій і планів у нього було багато, для їх здійснення – щоденна копітка праця, а ще – до 40 художніх виставок за рік у залах музею.[1]

Але в 1999 р. українська національна культура та образотворче мистецтво зазнали тяжкої втрати. На 67 році життя після важкої тривалої хвороби помер народний художник України, директор Національного художнього музею в Києві, наш земляк Михайло Романишин.

Добра пам'ять про Михайла Романишина назавжди залишиться в серцях тих, хто його знав, спілкувався з ним.

ВАСИЛЬ ПАГИРЯ

Джерельні приписи:

1. Романишин М. В горах моє серце// Новини Закарпаття.– 1991.– 16 лют.– С. 3.

***

2. Сегеда В. Художник з Великого Березного: М.М.Романишину – 60// Карпатська зірка.– 1993.– 4 вереС.– С. 2.
3. Михайло Романишин// Пагиря В., Роглєв Х. Від Карпат – до Дніпра: Нариси про закарпатських «киян».– Ужгород: Патент, 1997.– С. 45-47.
4. Кириченко Е. Умер Михаил Романишин – тончайший психолог природы// Киевские ведомости.– 1999.– 14 окт.– С. 2.
5. Гаврош О. Композитор природи: [Про творчість худож. М.Романишина]// Ужгород.– 2000.– 25 листоп.– С. 10.
6. Пам'яті Михайла Романишина// Пагиря В., Роглєв Х. Закарпатці в Києві: нариси про закарпатських «киян».– Ужгород: Патент, 2000.– С. 196-199.
7. Саварчук П. Михайло Романишин з нами// Образотв. мистец.– 2002.– № 4.– С. 62.
8. Баглай Й. Михайло Романишин: «Маю право вважатися співцем Карпат»: [До 70-річчя з дня народж. народного худож. України М.Романишина]// Карпат. Україна.– 2003.– 14 серп.– С. 12.
9. Герзанич В. Серце, віддане Карпатам..: [Про худож. М.Романишина]// Новини Закарпаття.– 2003.– 14 серп.– С. 5.
10. Чутка Є. Мистецький парламент. Михайлу Романишину було б 70…// Закарпат. правда.– 2003.– 21 серп.– С. 2.
11. Мартиненко В. Жив тим, що творив: [М.Романишину – 70]// Укр. культура.– 2003.– № 8.– С. 20-21.
12. Мушинка М. Він знав, чого хоче і куди має йти. До 70-ліття з дня народження Михайла Романишина: [Худож. із м.В.Березний]// Дукля.– 2003.– № 6.– С. 91-94.

СЕРПЕНЬ: 28

КИРИЛ АНТОНОВИЧ САБОВ

170-річчя від дня народження педагога, публіциста, видавця (1838–1914)

Життя К.Сабова, як і багатьох інших культурно-освітніх діячів Угорської Русі, слабо вивчене. Фактично, лише діяльність на посаді редактора літературної газети «Свѣтъ» (1867–1871) більш-менш висвітлена в дослідженнях сучасної доби. Про все інше сповіщається лише коротенькими реченнями. А між тим, в Ужгороді пройшли десять років його життя (1862–1871), які тісно пов'язані з процесами культурно-національного відродження карпатських русинів.

К.Сабов народився в родині священика 28 серпня 1838 р. в с.Ставне комітату Унг (нині Великоберезнянський район). Вчився

© В.Падяк, 2007.

в Ужгородській гімназії, закінчив віденську центральну греко-католицьку семінарію. Паралельно був вільним слухачем по курсу слов'янського мовознавства у Віденському університеті. Роки навчання у Відні (1857–1860) сформували його як діяча русофільської орієнтації. Принаймні, повернувшись на батьківщину, він отримує посаду професора (викладача) російської мови в Ужгородській гімназії та швидко втягується у процеси національного відродження. Відомо з літератури, що у 1864 р. він, організувавши з числа гімназистів драмгурток, поставив п'єсу «Женитьба» М.Гоголя. З метою оптимізації вивчення російської мови та опанування російської культури закладає у 1870–1871 рр. при гімназії так званий «Самообразовательный круг», під час засідань якого учні поглиблено займалися вивченням творчості російських письменників, жваво обмінювалися між собою творами російської літератури, які тоді важко було придбати.

Ще до цього – у 1865 р. – він разом із кількома місцевими подвижниками ініціює заснування в Ужгороді газети для підкарпатських русинів та заснування Общества св. Василія Великого. А коли новостворене Общество починає випускати цю газету (під назвою «Свѣтъ»), К.Сабов стає спочатку редактором-помічником (при відповідальному редакторові Ю.Ігнаткові), а незабаром її відповідальним редактором.

У цей же час як фаховий спеціаліст береться за підготовку навчальних посібників. Спочатку у 1865 р. видає «Граматику письменного русского языка». У 1868 р. в Ужгороді з друку з'являється його хрестоматія під назвою «Краткій сборник избранных сочиненій в прозе и стихах для упражненія в русском языке». Хрестоматія доволі цікава та об'ємна, вона подає зразки творчості багатьох російських письменників – представників різних епох та літературно-художніх напрямків.

У середині 1860-х років засновує при Обществі св.Василія Великого книжкову серію «Народное чтеніе», встиг підготувати та видати лише два випуски (1869, 1870).

К.Сабов разом із А.Добрянським, Ю. Ігнатковим, І.Раковським, В.Кимаком, І.Сільваєм та ін. належав до числа діячів із табору радикальних русофілів. Вони сповідували ідеї наближення в усіх сферах людської діяльності до Росії, до російської культури та використання російської мови як літературного стандарту для карпатських русинів. Ці погляди були популярними у середовищі русинської

інтелігенції духновичевої епохи. Та з кінця 1860-х років більшість русинської інтелігенції поступово стала більш критично відноситися до цієї ідеї. І це стало причиною ідейного розколу в Обществі св.Василія Великого, більшість членів якого відмовилась підтримати А.Добрянського на посаді голови Общества св.Василія Великого та прагнула реорганізувати діяльність редакції «Свѣтъ».

К.Сабов був відповідальним редактором газети «Свѣтъ» з липня 1867 по липень 1869 р. Редагував газету, як й інші члени Общества св.Василія Великого, на громадських засадах. У передових статтях газети піднімав питання освіти, шкільництва, успіхів у місцевій журналістиці, впровадження російської мови як літературної мови русинів тощо. З власної волі передав керівництво газетою Віктору Кимаку, зіславшись на збільшення педагогічного навантаження в гімназії.

Закриття газети «Свѣтъ» К.Сабов сприйняв з обуренням та підтримав ініціативу її редактора В.Кимака заснувати газету «Сова» (1871), матеріали якої у гостросатиричній формі висміювали опонентів, найбільше єпископа Мукачівської єпархії С.Панковича. Вийшли всього п'ять номерів, але резонанс викликали значний. Опоненти теж не здавались, висміювали зі сторінок газети «Новый Свѣтъ», у т. ч. К. Сабова, який отримав у сатиричних матеріалах прозвисько «Лысак» (за зовнішньою ознакою) і який тут охарактеризований як «искусный компилатор одной плохой грамматики из десять хороших и женіальный издаватель чужих стихотвореній».

Влада, щоб покінчити з конфліктом, що розростався, вислала К.Сабова на роботу углиб Угорщини в м.Сегед. З часом він зумів перевестися у м.Кошице. Там закінчив свій життєвий шлях у 1914 р.

ВАЛЕРІЙ ПАДЯК

Джерельні приписи:

1. Габор В. Українські часописи Ужгорода (1867–1944 рр.): Історико-бібліогр. дослідж.– Львів, 2003.– С. 88.
2. Падяк В. Газета «Свѣт»: 140-річчя з часу заснування першого ужгородського тижневика (1867–1871)// Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік: Рек. бібліогр. посіб.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2006.– С. 301-308.
3. Падяк В. Ужгородський тижневик «Новый Свѣтъ» (1871–1872): Анотована бібліографія матеріалів та іст. нарис.– Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2006.– 172 с.

4. Падяк В. Ужгородський тижневик та доля трьох його редакторів: [Газета «Свѣтъ»]// Новини Закарпаття.– 1991.– 17 квіт.
5. Рудловчак О. Газета «Свѣтъ» і її попередники. Бібліографія матеріалів «Света»// НЗ МУК у Свиднику. № 12.– Музей укр. культури у Свиднику; Братіслав. слов. пед. вид-во; від. укр. л-ри в Пряшеві, 1985.– С. 83-146.

ВЕРЕСЕНЬ: 6

МАРІЯ ЮРІЇВНА ШЕРЕГІЙ

80-річчя від дня народження вишивальниці (1928–1985)

Багато ще є питань, недосліджених у нашій давній історії вишивки. І доки існують ці прогалини, доти і є найрізноманітніші теоретизування, фантазування й домисли. Поруч із фундаментальною наукою важливі також інтуїтивні відкриття. Все це вкупі – пошук істини в питаннях художнього аналізу високомистецьких вишиваних творів, у методах творчої праці рукодільниць.

У наш час, коли людство досягло найвищого рівня комунікації, інформатики, ми просто зобов'язані не тільки пам'ятати, але й вивчати творчість відомих мисткинь, які не так давно відійшли від нас.

Невтомно працювала, щоб зберегти скарбницю національної культури і мистецтва українського народу, національно-самобутня уславлена вишивальниця Марія Юріївна Шерегій – яскрава творча особистість – феномен у царині художньої народної вишивки. Народилася Марія Юріївна в с.Оса (нині – с.Ганьковиця), на Свалявщині, 6 вересня 1928 р. Вишивати навчилася ще в дитинстві й вже тоді почала творити «не так, як всі». У голові зароджувалися власні задуми, візерунки, потаємні роздуми та особливе світосприйняття і вона старалася передати те нитками на полотні. Вона – вчитель співів та диригент хору. Недаремно в її творах так багато пісенності, сюжетів, навіяних закарпатськими народними піснями. Працювала завідуючою клубом Ужгородського державного університету, проте вишивка стала духовною потребою і змістом її життя. Марія Юріївна проявила свою творчість у всіх видах ручної праці – вишивання, плетіння, в'язання спицями та гачком, моделювання та виготовлення декоративного одягу. У цьому жанрі народного

© С.Тищенко, 2007.

мистецтва мисткиня була в Закарпатті першою і, на жаль, останньою. Моделюванням народного одягу, після неї, ніхто серйозно не займається. Вона весь час була в пошуку, становленні та утвердження свого власного почерку, проглядала та збирала тисячі узорів із сіл та різних куточків краю.

Основними елементами орнаментів краю є геометричні фігури: квадрат, ромб, прямокутник. Із них Марія Шерегій створює свої неповторні композиції, тонко продумані, наповнені теплом душі та любов'ю, її твори «поліхромні, соковиті, сповнені дивовижної сили, декоративного звучання, вишуканості та невимовного тепла». Найважливішим у виражальних засобах її вишивок є висока культура технічного виконання. Майстриня досконало оволоділа численними техніками (понад 60) і, вміло їх поєднуючи, добивалася високої гармонійності своїх орнаментальних композицій.

Найбільш уживані техніки в творах Марії Шерегій – низинка і хрестик. Марія Юріївна зуміла подати у вишивках чітку графічну лінію, яка звучить як домінантна в складних орнаментально-композиційних структурах. Кожний кольоровий стібок, елемент, мотив, ритм введений і підпорядкований так, щоб досягти найефективнішого колористичного акценту композиції вишивок. Майстриня володіла особливим відчуттям найтонших нюансів колористичної гами. Про це образно засвідчують твори «Осінь», «Осінні стежини» (рушники), «Веселка братерства» (20 ляльок), жіночі сорочки. Теплом, ніжністю, воскресінням життя зачаровують світло-зелені тони (рушники, серветки, наволочки). Дуже часто працювала в своєрідному, орнаментально-колористичному «напрямку» – «чорнобривий». «Чорнобрива» вишивка помітно різниться за своїми орнаментально-колористичними ознаками, ступенем наповненості від взірців сіл краю. Визначальною рисою є чітко-графічне зображення орнаментальних мотивів із використанням традиційних елементів – «зірочок», «руж», «кучериків», «ріжків» у вишуканій «чорнобривій» гамі кольорів. Марія Шерегій виросла серед цих вишивок, підтримала, розвинула, утвердила, збагатила їх своїми творами. Марія Юріївна вишила майже 600 рушників, серветок, доріжок, скатертин, накидок, подушок, килимів, чоловічих та жіночих сорочок.

Невтомна у пошуковій роботі, вона наполегливо працювала на ниві різних видів народного декоративного мистецтва. Особливу увагу приділяла дослідженню художньо-виражальних засобів,

традиційного ткацтва. Виткані нею верети, рушники, скатертини, килими на чотирьохремізному верстаті експонувались на численних виставках. Результатом глибокого вивчення локальних особливостей народної вишивки краю стали розроблені нею дев'ять комплектів народних костюмів для Закарпатського хору. Починаючи з 1964 р. М.Ю.Шерегій – учасниця міських, обласних, республіканських, всесоюзних та міжнародних виставок декоративно-прикладного мистецтва, зокрема, зарубіжних виставок у містах: Кошіце, Пряшів, Братислава (Словаччина), Сату-Маре (Румунія), Ніредьгаза (Угорщина). Персональні виставки творів мисткині відбулися у містах: Київ (1971), Ужгород, Мукачево, Берегово, Свалява, Хуст (1964–1980). М.Шерегій – лауреат республіканських виставок декоративно-прикладного мистецтва 1967, 1970, 1972, 1977 рр. (Київ). Диплом І-го ступеня і Золота медаль Всесоюзної виставки 1967 р. (Москва). За плідну роботу в 1978 р. на ниві народної творчості М.Ю.Шерегій була удостоєна почесного звання заслуженого майстра народної творчості України.

Гарна була людина, жінка, майстриня Марія Юріївна Шерегій. Але час безжальний і... вона померла 15 серпня 1985 р. І лише зараз збагнули, яку людину, якого майстра втратило Закарпаття і українська культура в цілому. Фантастична майстерність, уява, пам'ять. Марії Юріївні достатньо було побачити, лишень глянути на орнамент, і вже він розквітав на рушнику, збагачений її уявою та фантазією.

Її роботи зберігаються в музеях України, Росії, в приватних колекціях і з ними житиме тепло душі майстрині.

СОФІЯ ТИЩЕНКО

Джерельні приписи:

1. Дарувала людям радість// Уральський Л. Барви гірського краю: Творчі портрети майстрів народної творчості Закарпаття.– Ужгород, 1994.– С. 76-78.
2. Шерегій Марія Юріївна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття. Кн.1. Наука, культура, мистецтво. Біо-бібліогр. довід.– Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.– С. 359.

***

3. Вишивки ужгородки в Києві// Закарпат. правда.– 1971.– 6 груд.– С. 3.
4. Коложварі Ф., Поляк С. Нові твори народних майстрів Закарпаття// Народна творчість та етнографія.– 1977.– № 1.– С. 102.

ЖОВТЕНЬ: 14

МИХАЙЛО БРАЩАЙКО

125-річчя від дня народження політичного і культурного діяча (1883–1969)

Михайло Бращайко народився 14 жовтня 1883 р. в с.Блажієво Берегівської округи у сім'ї народного вчителя Михайла Бращайка і матері Марії – доньки народного вчителя Булеци.

З Блажієва в 1889 р. родину вчителя М. Бращайка перевели у село Нанково біля Хуста, тут народилися молодший син Антон, згодом відомий ужгородський лікар, і донька Марія. У Нанкові батьки померли (батько у 1900 р., мати у 1927 р.), там і поховані. Мрією батьків було за будь-яку ціну дати дітям освіту. Здійснення цієї мрії розпочав батько, а по його смерті завершила мати.

Початкову освіту Михайло здобував у Нанкові і Хусті, далі вчився в Ужгородській і Мараморош-Сигетській гімназіях, університеті у м.Клуж (Коложвар), тепер у Румунії, та Віденському університеті. Закінчив студії 1 липня 1908 р. Диплом доктора права отримав 12 березня 1909 р. у Клужі і з цього часу працював концепіетом адвокатів: доктора Юлія Бращайка у Хусті, доктора Євгена Клайна у Берегові, доктора Ореста Ляховича в Рахові. 30 жовтня 1913 р. склав іспит на адвоката і створив самостійну адвокатську контору в Рахові, де пропрацював до жовтня 1916 р. Звідти був призваний в армію, з якої повернувся після закінчення світової війни у 1918 р. З листопада 1918 р. включився в активну громадсько-політичну діяльність. У той час, після розпаду Австро-Угорської імперії, на Закарпатті розгорнувся рух за самовизначення закарпатців. Створюються народні ради. 18 грудня у Мараморош Сіготі відбулися збори створеної з ініціативи Михайла Бращайка Руської (Української) Народної Ради, яка ухвалила возз'єднатися з Україною та провести 21 січня 1919 р. Всенародний Конгрес Русинів у Хусті. Головував на зборах М.Бращайко. На конгресі у Хусті головуючим одноголосно було обрано також Михайла Бращайка. Форум обрав Центральну Руську Народну Раду, її головою М. Бращайка і прийняв рішення «з'єдинити комітати Мараморош, Уґоча, Берег, Уґ, Земплин, Шариш, Спіш і Абауй-Торна з Соборною Україною, просячи, щоби нова держава при виконанню цієї злуки узгляднила окремішнє положення угорських Русинів». Ця ухвала через складну

© П.Федака, 2007.

міжнародну обстановку реалізована не була, край було включено до складу Чехословаччини.

У 1920 р. Михайло Бращайко переїхав в Ужгород і до вересня 1938 р. працював адвокатом, відтак, до 8 листопада 1938 р.– публічним державним нотаріусом. В Ужгороді проводив плідну громадську, культурну і політичну діяльність. Був одним із засновників Руської хліборобської партії та редактором її органу газети «Руська нива» (1920–1923), співзасновником Християнсько-Народної партії та заступником її голови (1924–1938), редактором газети «Українське слово» (1932–1938), членом ужгородського магістрату, заступником голови «Крайового Союзу руських народно-просвітних товариств Підкарпатської Руси», входив до складу проводу крайового товариства «Просвіта», Центральної Руської Народної Ради. У 20-і – 30-і роки зробив помітний внесок у розвиток театрального життя Закарпаття, був головою дружества «Руського театру», згодом – головою дружества «Український театр «Нова сцена», дружество з обмеженою порукою в Ужгороді», автором рецензій на театральні вистави тощо.

У листопаді 1938 р., у зв'язку з відходом Ужгорода до Угорщини, М.Бращайко переїхав до Хуста, де працював адміністративним урядником і проводив активну громадсько-політичну діяльність.

У січні 1939 р. обраний членом виконкому партії Українське Національне об'єднання. Проводив велику роботу по підготовці виборів до Сойму Карпатської України. 12 лютого 1939 р. обраний послом (депутатом) Сойму. Був автором Конституційного Закону ч.1 про незалежність Карпатської України, зачитаним ним на засіданні Сойму 15 березня 1939 р. і одноголосно схваленим Карпато-Українським парламентом. У своїй промові Михайло Бращайко сказав пророчі слова: «Світлий Сойме! По вчорашніх трагічних годинах, коли в головнім місті Карпатської України проливалася українська кров, обговорюємо сьогодні під звуки гарматних вистрілів Перший Конституційний Закон Карпатської України. По тисячолітній неволі наша земля стає вільною, незалежною та проголошує перед цілим світом, що вона була, є й хоче бути Українська. І коли б нашій молодій державі не суджено було довго жити, та наш край залишиться вже назавжди Український, бо нема такої сили, яка могла б знищити душу, сильну волю нашого українського народу».

Після окупації Карпатської України гортіївською Угорщиною М.Бращайко був арештований, згодом випущений, з липня 1939 до кінця лютого 1941 р. працював засідателем сирітського уряду в Мукачеві, потім до кінця жовтня 1944 р.– у Хусті. У лютому 1945 р. нова радянська влада запросила його на роботу у відділ юстиції Народної Ради Закарпатської України, і він перебрався до Ужгорода. Однак 1946 р. був звільнений з роботи і до 1948 р. працював у колегії адвокатів, яку змушений був покинути як «неблагонадійний» і далі перебивався випадковими заробітками. З 1961 р. тяжка недуга – повний параліч – надовго прикувала його до ліжка. Помер 5 січня 1969 р. в Ужгороді, похований на цвинтарі Кальварія біля брата Юлія.

ПАВЛО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Михайло Бращайко// Енцикл. українознавства. Т.І.– Львів, 1993.– С. 175.
2. Михайло Бращайко// Магочій П.-Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948).– Ужгород, 1994.– С. 174.
3. Сас Ф. Брати Юрій і Михайло Бращайки// Календар «Просвіти» на 1994 рік.– Ужгород: Патент, 1994.– С. 73-76.
4. Михайло Бращайко// Белень М. Карпатська Україна у портретах.– Ужгород, 1998.– С. 46-47.
5. Бращайко Михайло// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття. Малий енцикл. слов.– Ужгород, 1999.– С. 29.
6. Михайло Бращайко// Вегеш М., Горват Л. Карпатська Україна 1938–1939 років в портретах.– Ужгород, 2000.– С. 16-22.
7. Бращайко Михайло// Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії нац.-визв. боротьби закарпат. українців.– Ужгород: Карпати, 2002.– С. 462-464.
8. Бращайко Михайло// Токар М. Про українські політичні партії Закарпаття в 1919–1939 роках.– Ужгород, 2001.– С. 127-128.
9. Баран О. Карпатська Україна. Шлях до державности.– Вінніпег, 2003.– 218 с.
   Зі змісту: [Про М.Бращайка] – С. 73,74, 93, 160,166,180.
10. Федака П., Хланта О. « По тисячолітній неволі наша земля проголошує перед цілим світом, що вона була, є й хоче бути українська...»: До 120-річчя народж. Михайла Бращайка// Календар «Просвіти» на 2003 рік.– Ужгород, 2003.– С. 198-199.
11. Федака П. Вечір пам'яті Михайла Бращайка// Календар «Просвіти» на 2004 рік.– Ужгород, 2004.– С. 179-180.

***

12. Претцелмаєр Ю. Брати Бращайки: Сторінки нашої історії// Вісник Хустщини.– 1992.– 4 берез.– С. 3.
13. Посисень Г. «Високоповажний пане меценасе...»: [Про життя та діяльність члена Союзу адвокатів Підкарпатської Русі М.Бращайко]// Карпат. край.– 1993.– № 9-11.– С. 35.
14. Федака С. Михайло Бращайко: [120 р. з дня народж. видат. громад.-політ. діяча Закарпаття, одного із засновників Ужгородської «Просвіти»]// Ужгород.– 2003.– 1 листоп.– С. 12.
15. Федака П. Брати Бращайки – справді брати: [До 125-річчя з дня народження Ю.Бращайка]// Карпат. Україна.– 2004.– 24 квіт.– С. 13.

ЖОВТЕНЬ: 14

АНДРІЙ СТЕПАНОВИЧ КАЛИН

100-річчя від дня народження казкаря (1908–1979)

Тепер вільний час здебільшого просиджуємо перед телевізором. Він – і розважає, він – і повчає, він же – і … розбещує. А ще 60-70 років тому і розважали, і повчали мудрим народним словом, цнотливим, соковитим, образним талановиті казкарі. Носіїв народної мудрості поважно іменували речниками, казкарями. У с.Горінчеві, що на Хустщині, таким був Андрій Степанович Калин.

У щоденнику фольклориста Петра Лінтура зберігся запис про те, як він записував казки в один із літніх днів 1950 р. від цього казкаря: «Біля хати Андрія Степановича зібралося багато людей – дітей, дівчат і парубків, заміжніх жінок з немовлятами на руках, дідів і бабусь. Вони із здивуванням слідкували за тим, як ми фотографували хату, двір, сім'ю казкаря. До нього і до його дружини Маріки підходять сусіди і знайомі й розпитують: «Що, переїжджаєте жити до Ужгорода? То правда, що Андрія Степановича приймають на роботу в Ужгород?» А Андрій Калин, сидячи на дерев'яному стільці у густій тіні під розлогою яблунею, захоплююче розповідав одну казку за другою. Справжнє натхнення поета просвічує на його обличчі. А слухачі з великою зацікавленістю слідкують за його оповіддю, по-дитячому наївно реагують на вдалі слова його героїв».

А потім, у 1955 р., в Ужгороді вийшла у світ книга «Закарпатські казки Андрія Калина». Відкривалася вона казкою про майстра Іванка, а за нею йшли «Сон Гарасима», «Дев'яносто дев'ять братів

© І.Сенько, 2007.

і сотий Ружа», «Цар і два розбійники», «Про кішку і пса», «Староста», «Іван – коровин син»... У книзі було опубліковано 40 казок горінчівського казкаря.

Затим казки із репертуару Андрія Калина було опубліковано у перекладі російською («Мастер Иванко», Москва, 1960), чеською («Закарпатські казки», Прага, 1958), німецькою («Українські народні казки», Берлін, 1972) мовами. Маючи це на увазі, українська поетеса Любов Забашта у «Бувальщині про казкаря Андрія Калина» сказала:

На крилах вигадки і мрій
Ген полетіли за Карпати
Казки з його малої хати
В своїй одежині простій.

Навіть лежачи на лікарняному ліжку, Калин потішав хворих казками. Та 11 грудня 1979 р. усміхнувся він до відвідувачів: «Круть не круть, а вмирати мусиш. Сьогодні не буду казки розказувати. Сьогодні буду вмирати». Того дня й помер.

Казкова ж традиція у Горінчеві живе: в місцевій школі у день народження Андрія Калина проводиться конкурс серед учнів на кращого... казкаря.

14 жовтня, коли Андрію Калину виповнилось би 100 років, згадаймо його добрим словом! Загляньмо до книг «Як чоловік відьму підкував, а кішку вчив працювати»(Ужгород, 1966), «Дідо-всевідо» (Ужгород, 1969), «Казки одного села» (Ужгород, 1979), «Зачаровані казкою» (Ужгород, 1984), «Калинова сопілка» (Київ, 1989), «Золота книга казок» (Київ, 1990), то зустрінемося із мудрістю русинів-українців Закарпаття, збереженою в пам'яті прекрасного оповідача із Горінчева і записаною від нього знаним у слов'янському світі збирачем народних скарбів Петром Лінтуром.

Усього від Андрія Калина записано 120 казок та переказів – цікавих сюжетно, чаруючих вигадкою, повчальних.

ІВАН СЕНЬКО

Джерельні приписи:

1. Закарпатские сказки Андрея Калина.– Ужгород, 1957.– 197 с.
2. Калин А. Дванадцять братів: Закарпатські казки.– Ужгород, 1972.– 238 с.
3. Сенько І. Казкар із Горінчева (До 90-річчя від дня народження Андрія Калина)// Календар «Просвіти» на 1998 рік.– Ужгород, 1998.– С. 158.

***

4. Вулиця казкаря: [Про А.С. Калина, казкаря села Горінчево Хустського району]// Робітн. газета.– 1990.– 18 лип.– С. 4.
5. Сенько І. Мудрість казки: [Про казкаря А.Калина]// Наш рідний край.– 1998.– № 2.– С. 133-134.
6. Басараб В. Як на пам'ятку... До 90-річчя з дня народження казкаря А.Калина// Новини Закарпаття.– 1998.– 24 жовт.– С. 12.
7. Сенько І. «Закарпатські казки Андрія Калина» у записах П.Лінтура// Погляд.– 1999.– 27 лип.– С. 6.
8. Гаврош О. Село казок: [Про А.Калина]// Старий Замок.– 2000.– 15 черв.– С. 12.

ЖОВТЕНЬ: 24

МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ МИТРИК

75-річчя від дня народження графіка, живописця (1933–1999)

Скупі біографічні рядки, за якими ховається, беззаперечно, обдарована людина, що присвятила себе мистецтву. Митрик Михайло Іванович – уродженець Іршавщини, співучої, багатої обрядами та фольклором. Теплий м'який клімат та мальовнича природа ніби спонукають творити. Михайло з молодості відчував потяг до малювання. Тому й набрався сміливості і поїхав до Києва вчитися. Спочатку це була Київська художня школа: у 1953 р. поступив в 11 клас. Навчання в Київському Державному художньому інституті закінчив у 1966 р., факультет художньо-педагогічний. Викладання щасливо сполучалося у Михайла Івановича з творчими пошуками та знахідками.

Критично ставився до себе, до своєї творчості завжди. Бачив досконалість природи як творіння Божого. Чи не тому підвищена вимогливість спонукала до значних художніх вправ та поїздок на етюди. Власному удосконаленню не було меж. М.Митрик у свої твори прагне вкласти душу, щоб донести до глядача власні відчуття, емоції, стани. Графічні твори постійно експонував на виставках. Видавці відмітили влучні ілюстрації митця. Упродовж життя Михайло Іванович оформив чималу кількість книжок. Книжкова ілюстрація вимагає глибокого проникнення не тільки до змісту книжки,

© Л.Біксей, 2007.

а й до загального арсеналу образності автора. Твори Л.Мартовича, М.Томчанія, Ф.Потушняка, І.Долгоша не тільки ожили, а й одержали графічне виображення завдяки тонким і оригінальним творам – ілюстраціям Михайла Митрика.

Світ графіки чудово перемежався із світом живопису. Якщо у графіці автор був часто лінеарно-лаконічним та стриманим, то у живописі все тануло у фарбах і чуттях. Рідний край був для Митрика засобом розкриття власного серця. Воно у нього було чутливе до кривд і болів. Друзів любив і шанував, як і всіх, з ким зводило його життя.

Чимало зусиль та енергії було витрачено Михайлом Митриком на монументальну творчість. Прикрасити місто чудовими сграфіто було завданням цілого колективу Закарпатської обласної Спілки художників. Михайло Митрик прикрашав будівлі «Патенту» в Ужгороді, Ужгородського аеропорту, турбаз Закарпаття. Вимоги до монументального мистецтва рідняться з архітектурним завданням. Велику роль тут грає малюнок, лаконізм і виваженість композиції, загальна образна символіка та експресія задуму.

Закарпатський обласний музей ім. Й.Бокшая має у своєму фонді 5 творів Михайла Івановича Митрика. Представлений він у колекції живописними творами «Копиці»1980р., «Будні колгоспу» 1981р., «Пам'ятник архітектури» 1988р. Для всебічного розкриття особи митця зберігаються у музеї і дві графічні роботи, виконані у техніці монотипії. Здається, що цей особливий вид графічної техніки, що різниться від усіх інших, ніби підкреслює творчу особу автора. Відбиток у цій техніці отримується в одному примірнику. Як і життя людини. Дивна, але правдива філософія. Треба цінити щодень у житті, бо воно плине невідворотно. Митрик так і жив своє непросте життя. Дуже часто у його житті мрії не співпадали з дійсністю. Але у кого вони часто співпадають? Мріяв про спільну виставку з дружиною. При житті цього побачити не вдалося. Велика посмертна виставка пройшла у 2000 р. Це вже без присутності, на жаль, Михайла Івановича Митрика. Хоча, тут збулася мрія художника. Дружина була представлена на цій виставці.

М.Митрик любив життя, любив природу. Картини свої дарував, бо сповідував відкритість до людей, до витівок долі. Свою професію вважав даром, тому те, що «одержав даром», даром віддавав. Так і жив: відкрито і на всю силу.

ЛЮДМИЛА БІКСЕЙ

Джерельні приписи:

1. Изобразительное искусство Закарпатья.– М.: Сов. Худож., 1973.– 145 с.
Зі змісту: [Репрод. картин М.І.Митрика] – С. 130-132.
2. Митрик Михайло Іванович// Художники Закарпаття: До 55-річчя закарп. орг. Нац. спілки худож. України.– Ужгород, 2001.– С. 150-151.
3. Мистецтво Закарпаття. Кат. творів із фондів музею. Кн.1.– Ужгород, 2005.– 197 с.
Зі змісту: [Про Митрика М.] – С. 147.

***

4. Ряшко М. «Людина – це мікрокосмос…»: [Інтерв'ю з худож. М.І Митриком]// Вісті Ужгородщини.– 1990.– 11 груд.– С. 2.
5. Нейметі М. Михайло Митрик, якому 60// Карпат. Україна.– 1993.– 11 листоп.– С. 4.
6. Ряшко М. Вміння бачити час: Ужгородському художнику Михайлові Митрику – 60// Срібна Земля.– 1993.– 20 листоп.– С. 6.
7. Ходанич П. Майстер: [Про худож. М.Митрика]// Срібна Земля.– 1999.– 24 квіт.– С. 13.
8. Мишанич В. Талант не вмирає: [Вист. робіт М.Митрика з нагоди 70-ліття]// Срібна земля.– 2003.– 1 листоп.– С. 13.
9. Чутка Є. Виставка з любов'ю: [До 70-річчя худож. М.Митрика]// Закарпат. правда.– 2003.– 30 жовт.– 5 листоп.– С. 13.

ЖОВТЕНЬ: 28

ІВАН МИХАЙЛОВИЧ ШУТЄВ

75-річчя від дня народження живописця, народного художника України (нар. 1933)

Народний художник України Іван Михайлович Шутєв народився 28 жовтня 1933 р. в Ужгороді. В 1953 р. закінчив живописне відділення Ужгородського училища декоративно-прикладного мистецтва. Митець назавжди зберіг любов і повагу до своїх вчителів з фаху Й.Бокшая, А.Ерделі, В.Береца.

Його творче життя було не просте, але завжди він шукав свій шлях у мистецтві, отже, багато, наполегливо і плідно працював...

Послідовний реаліст І.Шутєв швидко визначив провідну тему своєї творчості – неповторна краса рідної землі у всьому багатстві її проявів. Відтворені художником натурні мотиви різноманітні за

© Г.Рижова, 2007.

настроєвими інтонаціями: сповнені тиші і задумливості зимові краєвиди контрастують із літніми пейзажами, виконаними у яскравій сонячній живописно-колористичній гамі. Особливо хвилює митця весна з її березневими блакитними тінями на потемнілому снігу, прозорими притихлими лісами, першою смарагдовою зеленню бруньок, бузковими ковдрами першоцвіту – здається, все притихло в очікуванні дзвінкого вибуху яскравих, баровистих кольорів розквітлої природи.

У пошуках нових вражень, тем, сюжетів художник багато подорожував рідною землею та за її межами. В результаті цих творчих мандрівок з'явилися серії «Самарканд і Бухара», «Будапешт», «Норвегія – Фьорди», «Швеція – марини». Для кожного мотиву живописець знаходить відповідну образотворчу мову і колористичне вирішення. За словами самого автора, він був захоплений неповторною красою своєрідної архітектури і прагнув передати на полотні відчуття казковості і глибокого спокою, що створює особливу ауру орієнтальних міст. Художника завжди хвилює життя пам'яток архітектури в модерному оточенні. Тісне переплетіння старого і нового, бережливе відношення людини до культурної спадщини, традиції, історії – всі ті аспекти творчих роздумів митця знаходять своє образне відтворення в його полотнах.

Серед улюблених жанрів митця – натюрморт. Ці роботи характеризуються композиційною виваженістю, барвистістю декоративних рішень. Полотна розповідають про щедрість землі, про красу і повнокровність її плодів, про радість буття в його простих проявах. Важкі темно-фіалкові грона бузку, гарячі пурпурові маки, яскраво-жовті соняшники, ніжні лісові дзвіночки, польові косиці, колоски пшениці і вже випечений хліб, тендітні троянди у прозорих кришталевих вазах, жовто-білі ромашки та блакитні волошки у глиняних глечиках – усе це виразно виділяється на фоні домотканних килимків та гаптованих рушників. Художник відверто милується багатством проявів природнього світу і людського таланту.

В останні роки своєрідною творчою сповіддю І.Шутєва стала серія полотен з поетичною назвою «Молитва в дереві». Автор так пояснює свій творчий задум «Я зобов'язаний був написати ці храми. Це наше рідне, ми виросли і були виховані в цій красі. Ми повинні зберегти ці пам'ятки народного зодчества, як взірці високої духовності народу, як прояв мистецької досконалості».

Полотна з відображенням храмів – це пам'ятники безіменним творцям, які володіли секретами майстерності будувати церкви без жодного гвіздка і передавати ці професійні таємниці із покоління в покоління. Треба було мати неабиякий природній смак, уміння поєднувати будівлю церкви з місцевим ландшафтом, незалежно, чи то висока гора, чи, навпаки, затишна галявина. Збудовані невідомими майстрами храми та дзвіниці дивовижно і органічно вписані в навколишне середовище. Тому на полотнах І.Шутєва головною діючою особою є церква – як синтез єднання народної архітектури і природи... Стрімко спрямована у височінь своїм шпилем у с.Крайниково; величава і урочиста у золотих відблисках осені у с.Вишка, біла,запорошена снігом на тлі далеких блакитних гір у с.Розтока. Кожна церква неповторна, і в кожному полотні автор, тільки йому притаманним талантом, підкреслює їх індивідуальність та самобутність.

Важко перерахувати кількість створених живописцем картин. Багато з них зберігаються у приватних вітчизняних і зарубіжних збірках та музейних колекціях. А Іван Михайлович Шутєв не зважаючи на ювілеї, кожної пори року виїзджає на пленери у свої улюблені Карпати, створює полотна, які несуть радість і задоволення його поціновувачам.

ГАЛИНА РИЖОВА

Джерельні приписи:

1. Шутєв І. «Нам не знайти ті фарби, щоб змалювати так, як Бог...»: [Інтерв'ю з худож. І.М.Шутєвим/ Вела М.Мацо]// Світогляд.– 2004.– 24 лип.– С. 13.

***

2. Художники Закарпаття.– К.,1961.– 65 с.

Зі змісту: [Про І.Шутєва] – С. 47.

3. [Шутев Иван]// Островский Г.С., Попов А.И. Корни и крона.– Львів: Вища школа, 1989.– С. 160-161.
4. Изобразительное искусство Закарпатья.– Москва: Сов. худож., 1973.– 145 с.

Зі змісту: [Репрод. картин Шутєва І.М.] – С. 102-104.

5. Шутєв Іван Михайлович// Художники Закарпаття : До 55-річчя закарп. орг. Нац. спілки худож. України.– Ужгород, 2001.– С. 232-233.

***

6. Приходько О. Щоб побільшало на землі доброти: Художнику Шутєву І.– 60// Новини Закарпаття.– 1993.– 26 жовт.– С. 3.

7. Біксей Л. Одвічний діалог митця і світу: [Про І.Шутєва]// Новини Закарпаття.– 1997.– 25 жовт.– С. 6.
8. Гудзоватий І. Молитва в дереві: [Вист. худож. І.Шутєва в Мукачів. замку «Паланок»]// Голос України.– 2002.– 26 груд.– С. 32.
9. Кузьма Г. «Молитва у дереві» Івана Шутєва: Свої полотна художник вважає пам'ятником людям, які створили архітектурні дива// Фест.– 2002.– 5-11 груд.– С. 12.
10. Попова Л. Дерев'яні церкви краю у живописній інтерпретації Івана Шутєва: [Вист. худож. творів І.Шутєва]// Новини Закарпаття.– 2002.– 19 груд.– С. 8.
11. Філіппов О. Художні вернісажі Москви і Мукачева: [Вист. творів 500 укр. худож. у рамках Року України в Росії та персон. вист. І.Шутєва «Молитва у дереві»]// Старий Замок.– 2002.– 28 листоп.– С. 16.
12. Духовна сила закарпатської школи: [Вист. робіт І.Шутєва «Молитва в дереві»]// Образотворче мистецтво.– 2003.– № 2.– С. 97.
13. Рижова Г. В очікуванні дзвінкого вибуху яскравих кольорів розквітлої природи!: [Худож. І.Шутєву – 70]// Новини Закарпаття.– 2003.– 30 жовт.– С. 3.

ЛИСТОПАД : 7

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ ім. Й.БОКШАЯ

60- річчя з дня утворення (1948)

Історія Закарпатського обласного художнього музею імені Йосипа Бокшая – це, насамперед, славна сторінка становлення української нації, сторінка самопожертви та відданості ідеї творення й збереження культурної спадщини українського народу, як вагомого чинника утвердження держави.

Все розпочалось 19 лютого 1946 р. Згідно з постановою Закарпатського облвиконкому було прийнято рішення про створення картинної галереї у м.Ужгороді та передачу під музей приміщення по пл.Леніна, буд.1, де почали збір та складування експонатів. Починаючи з 1946 р., музейна колекція поповнюється експонатами з приватних колекцій м. Ужгорода, а також з музеїв Москви, Санкт-Петербурга, Києва, Харкова, Одеси, Львова. Заснована для збереження, дослідження та експонування пам'яток культури та мистецтва, вона відкрила свої двері в приміщеннях Ужгородському замку

© О.Зайцев, 2007.

для шанувальників образотворчого мистецтва у листопаді 1948 р.

Згідно з постановою Ради Міністрів УРСР та наказу управління культури від 20 грудня 1962 р. «Про скорочення витрат на утримання закладів системи Міністерства культури по Закарпатський області» Ужгородська картинна галерея стає філіалом Закарпатського краєзнавчого музею. Лише у вересні 2003 р. згідно з Розпорядженням № 434 Закарпатської обласної державної адміністрації музей отримує статус самостійної юридичної установи.

Іде час, фонди музею постійно поповнюються новими експонатами, виникає потреба у нових експозиційних та фондових площах. І у листопаді 1978 р., згідно з рішенням Ужгородського міськвиконкому, наш музей переїздить у історичний центр Ужгорода, в прекрасну будову колишнього жупанату, пам'ятку архітектури 1809 р., взірця класичного мистецтва, де і знаходиться по сьогоднішній день. За вагомі досягнення у популяризації образотворчого мистецтва краю у 1990 р. музею присвоюється ім'я корифея закарпатської школи живопису – народного художника СРСР, члена-кореспондента Академії мистецтв СРСР Йосипа Йосиповича Бокшая.

Історія установи – це, насамперед, доля людей, які працювали в музеї і про яких у ці ювілейні дні не можна не згадати. Від часу заснування директорами були: В.З.Шандор – 1946–1953 рр., М.В.Кобиленков – 1953–1962 рр., О.М.Чернега-Балла – 1963–1987 рр., В.Г.Дегтярьов – 1987–2003 рр.; заступниками з наукової роботи: Ф.Ф.Манайло – 1947–1950 рр., Ю.Ю.Сташко – 1953–1956 рр., В.І.Берец – 1956–1963 рр.; зберігачами фондів: І.С.Барта, О.С.Берец, В.Г.Дегтярьов; завідувачами відділу: мистецтвознавець Н.Г.Знаменська, М.А.Водопьянова, С.Й.Мальчицький.

60-річчя музею зустрічає чудовий колектив професіоналів свої справи: О.Приходько, Г.Рижова, Л.Біксей, М.Балог, Ф.Ерфан, Т.Стегура, В.Забудько, О.Стародубцева, Г.Тидір, Ж.Тирук та ін.

Закарпатський обласний художній музей імені Йосипа Бокшая сьогодні є унікальною науково-мистецькою установою. Музей вивчає, популяризує та зберігає надбання духовної та мистецької спадщини нашого народу, як і кращих взірців світової культури. Фондова збірка налічує понад 5 тисяч експонатів. Тут зібрані твори живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва.

Усю колекцію музею можна розбити на кілька розділів.

Мистецтво Західної Європи XVI – поч. XX століть. Це твори таких майстрів: Якопо Пальми мол. (1544–1628), нідерландського

майстра 16 століття Ламберта Ломбарда (1506–1566), італійського скульптора Джованні да Болонья (1529–1608), вихованця Болонської академії мистецтв француза Клода Мішеля (1738–1814), данського майстра Бертелема Торвальдсена ван ден Темпеля (1622/23–1672), Самюеля ван Гоогстратена (1627–1678), учня великого Рембрандта. Музейна колекція пишається творами голландських та французьких художників 17–18 століть.

Мистецтво Центральної Європи XVIII- XX століть представлено однією з найбільших колекцій угорського мистецтва 18-20 століття. Це художні твори таких майстрів – Міхая Мункачі (1844–1900), Імре Ревеса (1859–1945), Яноша Торми (1870–1937), Мігая Сабоні (1855–1898), Шандора Бігарі (1855–1906), Петера Сюле (1886–1944), Оскара Глаца(1872–1958), Ене Ендрашика (1860–1919), Бели Івані-Грюнвальда (1867–1940), Іштвана Сені (1894–1960), Іштвана Човка (1865–1961), Вільмоша Аба-Новака (1894–1941), Молнара-Ц. Пала (1894–1981), Ласла Меднянскі (1852–1919). До цього розділі відносяться твори словацького живописця Теодора Мусона (1878–1946), чеського майстрів: Франтішека Фолтина (1891–1976), Вацлава Рабаса (1885–1945), Юліуса Немчика (1909–1986), представників польської художньої школи: Алойзі Рейхана (1807–1860), Яна Станіславські (1860–1907) та Йозефа Ольпінскі (1875–1925).

Мистецтво Росії XVIII-XX століть. До найбільш ранніх пам'яток російської художньої культури відносяться іконописні твори початку XVIII століття. До цього періоду відноситься чудова робота «Голова дівчинки» П. Ротарі (1707–1762), портрети О.Кіпренського (1782–1836), І.Тропініна (1776–1857). Чудовим прикладом академізму XIX століття є твори М.Бодаревського (1850–1921), Г.Семирадського (1843–1902). Музейна колекція гордиться роботами П.Орлова (1812–1863), І.Шишкіна (1832–1898), І.Остроухова (1858–1929), картинами всесвітньо відомого мариніста І.Айвазовського (1817–1900), виразними зразками портретного мистецтва XIX–XX століть – М.Ге (1831–1894), М.Зайцева (1880–1910?), Нестерова (1862–1942), М.Шатілова (1832–1915). Музей має унікальну колекцію творів всесвітньо відомого земляка І.Грабаря (1871–1960), яку автор подарував музею у 1955 р.

Українське мистецтво XVII–XX століть представляє шедеври невідомих іконописців, а також унікальні ікони професійного іконописця-маляра І.Бродлаковича-Вишенського, що є взірцями

українського бароко. Мистецтво XIX століття представляють графічні твори великого Кобзаря – Т.Шевченка (1814–1861), його послідовника Л.Жемчужникова (1828–1912), знавців етнографії та історії України – К.Трутовського (1826–1863) та І.Соколова (1823–1910), пейзажну лірику С.Васильківського (1854–1917). Не полишають байдужими портрети І.Труша (1869–1941), О.Мурашка (1876–1919), К.Будкевича (1841–1895). Мистецтво XX століття представлене творами М.Глущенка, О.Шовкуненка, С.Шишка, М.Кричевського, Т.Яблонської, С. Григор'єва. Пишається музейна колекція чудовими зразками української сценографії XX сторіччя.

Музей по праву пишається і представляє найбільшу на теренах України колекцію регіональної школи живопису XX століття, що в історію образотворчого мистецтва увійшла під назвою «закарпатська». Зачинателями її були корифеї вітчизняного мистецтва є Йосип Йосипович Бокшай (1891–1975) та Адальберт Михайлович Ерделі (1891–1955). До її складу належать відомі живописці: Д.Віраг (1880–1940), Ш.Берегі (1876–1940), Е.Грабовський (1892–1955), К.Ізаї (1887–1938), А.Коцка (1911–1987), А.Борецький (1910–1990), Е.Контратович (1912 р. н.), З.Шолтес (1909–1990), Ф.Манайло (1910–1978), Є.Морваї (1902–1945), М.Розенберг (1911–2001), А.Кашшай (1921–1992), Г.Глюк (1912–1983), В.Габда (1925–2003) та скульптори – В.Свида (1913–1989) та І.Гарапко (1909–2002). Послідовниками є В.Микита (1931 р.н.), Ю.Герц (1931 р.н.), В.Приходько (1940 р.н), І. Шутєв (1933 р.н.)

Відзначення 60-річчя створення Закарпатського обласного художнього музею ім. Й.Бокшая – це ювілей усіх шанувальників образотворчого мистецтва. То ж довгих ще років існування тобі, наш музей, та вдячних відвідувачів!

ОЛЕГ ЗАЙЦЕВ

Джерельні приписи:

1. Закарпатський художній музей.– К.: Мистецтво, 1970.– 16 с.
2. Закарпатський художній музей.– К.: Мистецтво, 1973.– 74 с.
3. Закарпатський художній музей.– К.: Мистецтво, 1975.– 15 с.
4. Закарпатский художественный музей.– М., 1977.– 12 с.
5. Закарпатський художній музей: Альбом – К.: Мистецтво, 1984.– 151 с.
6. Закарпатський обласний художній музей ім.Й.Бокшая: [Фотоальб.].– Ужгород: Шарк, 2004.– 151 с.

***

7. Гудзоватий І. Унікальні ікони: [Обл. худож. музею ім.Й.Бокшая – 55 років]// Голос України.– 2004.– 16 січ.– С. 16.
8. Закарпатський художній музей: [Фотофакт]// Голос України.– 2004.– 22 квіт.– С. 24.
9. Альбом «Закарпатський обласний художній музей ім.Й.Бокшая» – кращий в Україні// Світогляд.– 2005.– 19 листоп.– С. 13.
10. Попова Л. «Мистецтво Закарпаття»: [Презентація 1-го вид. із серії «Каталоги колекції обласного художнього музею ім.Й.Бокшая»]// Новини Закарпаття.– 2005.– 6 груд.– С. 8.

ЛИСТОПАД: 8

ГУЦУЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА

90 років тому мешканці с.Ясиня і навколишніх гуцульських сіл прийняли рішення про воз'єднання Гуцульщини з Україною (1918)

Після розпаду Австро-Угорської монархії склалася дуже неоднозначна ситуація в різних районах сучасного Закарпаття. А проте у багатьох населених пунктах стали виникати революційні органи місцевого самоврядування – народні ради. 8 листопада 1918 р., на день св.Дмитра одну з таких рад сформовано на загальному сході мешканців Ясіня і прилеглих сіл. Відкрив збори Дмитро Іванюк і попросив вести їх недавнього фронтовика Степана Клочурака. Той заявив: «Я впевнений, що... у всіх нас є одна мета, одна ціль – з'єднатися з братами-українцями, з'єднатися з Україною». Він поставив це питання на голосування, яке виявилося одноголосно позитивним. До складу Ясінянської народної ради увійшло 46 чоловік. Вона отримала офіційну назву «Українська національна рада в Ясіню». Очолювали її Степан Клочурак, Дмитро Нямещук, три брати Дмитро, Іван і Василь Климпуші. Старостою села обрали Д.Іванюка, новим нотарем став М.Сабадюк. До сільської управи обрали 12 чоловік. Вже на першому її засіданні сформовано делегацію для поїздки до Станіслава і встановлення тісних зв'язків з ЗУНР.

В останні дні 1918 р. до Ясіня прибуло 600 угорських вояків, очолених 20 офіцерами. Раду було розпущено. Але її члени почали готувати повстання. У різдвяну ніч на 8 січня повстанці роззброїли

© С.Федака, 2007.

угорських солдатів, жандармів і прикордонників, захопили сільську управу, пошту, залізничну станцію. Дії повстанців підтримав загін Української Галицької Армії, надісланий з Коломиї. Було проголошено Гуцульську українську республіку, обрано тимчасовий парламент з 42 чоловік на чолі з С.Клочураком, сформовано уряд з 30 осіб. Окрім Ясіня, до цієї маленької держави входили її присілки – Чорна Тиса, Лазещина, Стебний, Кевелів, Кваси, Білин, Богдан, Відричка, Розтоки тощо.

Одразу же було оголошено про збройний наступ з метою включення до республіки всього Потисся аж до Сиготу. Організацію добровільних частин узяв на себе Іван Климпуш. 9 січня до Ясіня з Косова прибула ще група галицьких січовиків з двома кулеметами. Наступ почався 14 січня. Після коротких сутичок було захоплено ряд населених пунктів, в тому числі Рахів. Надвечір 14 січня до вже визволеного Рахова прибув ешелон з Коломиї з двома гарматами. 15 січня війська зайняли Трибушани і Великий Бичків. 17 січня збройні загони Гуцульської республіки зайняли Сигот, але втримати його не змогли. 20 січня відбувся нерівний бій, в якому загинуло 18 і було поранено 39 українців. Війська відступили на попередні рубежі.

Невдовзі Рахів і Требушани (Ділове) стали буферною зоною між республікою і румунською окупаційною зоною, куди увійшли Вишково і Великий Бичків. Гуцульські загони утримували територію своєї республіки аж до травня 1919 р., коли вона вся почала окупуватися румунськими військами. Ясіня було захоплено 11 червня. Керівництво республіки пішло у підпілля і звернулося до Центральної Руської народної ради в Ужгороді з пропозицією про приєднання своїх теренів до Чехословаччини. 30 червня (за іншими даними – 30 серпня) румунські війська на Гуцульщині було змінено чехословацькими, почалася нова доба в історії цього краю.

СЕРГІЙ ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Гранчак І.М. Гуцульська республіка 1919 року// Нариси історії Закарпаття.– Ужгород: Закарпаття, 1995.– С. 68-74.
2. Гренджа-Донський В. Назустріч волі// Зібрання творів.– Т. 7.– Нью-Йорк, 1986.– С.25-108.
3. Піпаш В. Гуцульська республіка – предтеча Карпатської України// Українські Карпати.– Ужгород: Карпати, 1993.– С. 413-420.

4. Мушинка М. Лицар волі: [Про С.Клочурака, одного з активних діячів Гуцульської республіки].– Ужгород, 1995.– 284 с.
5. Вегеш М. Гуцульська республіка// Вегеш М. Історичні дослідження.– Т. 4.– Ужгород, 2000.– С. 58-73.

ЛИСТОПАД: 11

МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ БОЛДИЖАР

70-річчя від дня народження історика (нар. 1938)

Народився 11 листопада 1938 р. у с.Бобовище Мукачівського району у багатодітній селянській родині. Закінчив школу в рідному селі. З повагою і любов'ю згадує направлених у післявоєнні роки вчителів із східних областей за доброзичливість, настирливість і прагнення навчити сільських хлопчиків і дівчат української та російської мов, які вони почули вперше, та інших предметів. Продовжував навчання у Мукачівському педагогічному училищі, яке називали найвищою педагогічною академію того часу. У неповних 19 років уже мав червоний диплом вчителя початкових класів і семирічної школи.

В 1957 р. на все життя пов'язав свою долю з Ужгородським державним університетом, єдиним тоді вищим навчальним закладом на Закарпатті, і в 1962 р. отримав диплом історика. Після закінчення університету довелося пройти всі сходинки комсомольського і партійного працівника: від інструктора райкому комсомолу до секретаря комітету комсомолу рідного університету, позаштатного секретаря Закарпатського обкому комсомолу. В 1969 р. був обраний звільненим секретарем парткому УжДУ, що на той час було неабияким кар'єрним злетом 30-річного кандидата наук.

Однак потяг до викладацької й науково-дослідницької роботи взяв верх. Після закінчення стаціонарної аспірантури в 1969 р. у Львівському державному університеті ім. Ів. Франка захистив кандидатську дисертацію, а з часом у Київському прославленому університеті – докторську. Предметом його наукових зацікавлень були питання історії і діяльності греко-католицької церкви на Закарпатті. Невипадково, понад десять років очолював кафедру наукового атеїзму. Згодом переключився на історію рідного краю, зокрема,

© М.Макара, 2007.

на державно-політичний статус Підкарпатської Русі в складі міжвоєнної Чехословаччини та в інші періоди, в тому числі переломні 1944–1945 роки.

Початок 90-х років ознаменувався роботою з організації нового для УжДУ юридичного факультету, зокрема становлення кафедри історії та теорії держави. Володіння глибокими теоретичними знаннями, обширний збір і аналіз матеріалів вітчизняних та зарубіжних архівів сприяли тому, що з-під пера вченого вийшло близько 300 наукових і науково-популярних праць, в т. ч. біля 20 книжок і монографій з питань історії церкви та державотворчих процесів на Закарпатті.

Науковцям і широкому колу читачів найбільше запам'яталися монографії: «Хто і навіщо обілює історію унії» (1985), «Закарпаття між двома світовими війнами» (в кількох випусках) (1993, 1996, 2000), «Краю мій рідний» (1998), «Закарпатська Україна: державно-правовий статус і діяльність» (1999), «Державно-правовий статус Підкарпатської Русі в складі Чехословаччини» (2002), «Державність на Закарпатті: правда історії та вигадки фальсифікаторів» (2004), «Русини учора, днесь, завтра» (2006) та ін. Щоправда, окремі матеріали і думки повторювались в різних виданнях, хоча це можна пояснити адресованістю різним читацьким колам.

Актуальність досліджень професора Болдижара полягає, насамперед, у тому, що на основі архівних даних, нових публікацій вітчизняних і зарубіжних вчених, подеколи і спогадів та свідчень ще живих учасників описуваних подій, дослідник об'єктивно і колоритно окреслює її аналізує важливі суспільно-політичні аспекти згадуваної проблематики. Нині різні політичні сили намагаються по-різному трактувати події, що мали місце на Закарпатті в минулому, деколи проявляючи при цьому тенденційність або необізнаність.

Багатогранна науково-педагогічна, громадська робота ювіляра високо оцінена. Він нагороджений орденом «Знак пошани», медаллю «За трудову доблесть», знаком «Відмінник освіти», Почесними Грамотами Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти, республіканського товариства «Знання», грамотами обласних організацій, памятними знаками зарубіжних вузів.

Промовистою назвою однієї з численних книжок: «Краю мій рідний» професор Михайло Болдижар з особливою чуйністю увіч-

нив свою величезну любов до своєї маленької Батьківщини, яку він творчою працею невтомно прославляє. Переконливими науковими аргументами підтримує русинський народний рух.

Правда поважного вченого іншого патріотизму не знає.

МИКОЛА МАКАРА

Джерельні приписи:

1. Болдижар М. Розвіяні ілюзії.– Ужгород: Карпати, 1972.– 54 с.
2. Болдижар М. Замість передмови// За щастя земне.– Ужгород: Карпати, 1978.– С. 5-10.
3. Болдижар М. Хто і навіщо обілює історію унії.– Ужгород: Карпати, 1985.– 160 с.
4. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами: (Матеріали до історії суспіл.-політ. відносин).– Ужгород, 1993.– 158 с.
5. Болдижар М., Лемак В. Уряд Августина Волошина і його державно-правова діяльність// Молодь – Україні: Наук. записки учених Ужгор. держ. ун-ту.– Т.4.– Ужгород: Закарпат. Центр соціальної служби для молоді, 1994.– С. 284-296.
6. Болдижар М. Закарпаття між двома світовими війнами: Матеріали до історії суспіл.-політ. відносин. Ч. 2.– Ужгород, 1996.– 95 с.
7. Болдижар М. Входження Закарпаття до складу Чехословаччини та його державно-правовий статус// Державно-правовий статус Закарпаття у складі Чехословаччини у 1919–1945 роках: Матеріали наук. конф. (3-4 жовт. 1996 р.– Ужгород, Україна).– Ужгород, 1997.– С. 3-18.
8. Болдижар М. Програма курсу «Історія держави і права України для студентів юридичного факультету».– Ужгород, 1997.– 35 с.
9. Болдижар М. Ужгородська унія: причини і наслідки.– Ужгород, 1997.– 76 с.
10. Болдижар М. Краю мій рідний: Науково-популярні нариси з історії Закарпаття.– Ужгород, 1998.– 232 с.
11. Болдижар М., Грін О. Закарпатська Україна: державно-правовий статус і діяльність (кінець 1944 р.– початок 1946 р.).– Ужгород, 1999.– 102 с.
12. Болдижар М. Закарпаття між світовими війнами. Факти. Події. Люди. Оцінки.– Ужгород, 2001.– 147 с.
13. Болдижар М. Сучасні табеліони на службі держави й народу.– Ужгород: Іва, 2002.– 64 с.
14. Болдижар М. Русины учора, днесь, завтра. (Нові дослідж. ученого).– Ужгород, 2006.– 35 с.

***

15. Болдижар М. Від Підкарпатської Русі до Карпатської України// Новини Закарпаття.– 1991.– 24 січ.– С. 4-5.
16. Болдижар М. Карпатська Україна на шляху до трагедії// Новини Закарпаття.– 1991.– 14 лют.– С. 4-5.

17. Болдижар М. Закарпаття: погляд у майбутнє// Новини Закарпаття.– 1991.– 13 листоп.– С. 4-5.
18. Болдижар М. Закарпатська Україна: діяльність і сучасні оцінки// Новини Закарпаття.– 1992.– 21 листоп.– С. 8-9.
19. Болдижар М. Сен-Жерменська конференція та Закарпаття// Новини Закарпаття.– 1993.– 9 верес.– С. 4.
20. Болдижар М. Про що повідали архіви: Карпатська еміграція та Закарпаття в роки другої світової війни// Новини Закарпаття.– 1993.– 30 верес.– С. 8.
21. Болдижар М. Навколо Карпатської України: Роздуми вченого// Новини Закарпаття.– 1998.– 3 жовт.– С. 14.

***

22. Вегеш М., Петрище П. Нові матеріали – нова книга: [Про кн. М.Болдижара «Закарпаття між двома війнами»]// Новини Закарпаття.– 1993.– 20 трав.– С. 5.
23. Долинчук П. «Власна думка на замовлення» : [Проф. М.Болдижар про русинство]// Срібна Земля.– 1993.– 2 берез.– С. 5.
24. Осередок освіти, науки, культури: Ужгород. держ. ун-ту – 50 років.– Ужгород, 1995.– 195 с.
Зі змісту: [Про М.Болдижара] – С. 137.

ЛИСТОПАД: 12

ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ ШКРОБИНЕЦЬ

80-річчя від дня народження поета, перекладача (1928–2001)

Час, як незбагненна категорія, є об'єктивним виміром в оцінці життя і конкретності у судженнях і діяннях кожної людини на землі. Не виняток у цьому ряду і Юрій Васильович Шкробинець – відомий український поет, перекладач і публіцист, який вписав свою вагому сторінку в контекст літератури і культури України другої половини XX століття.

Ю.В.Шкробинець удостоєний премії ім.Максима Рильського за переклади угорської класичної і сучасної поезії на українську мову (1986) та угорської міжнародної премії ім. Габора Бетлена (1990) за вагомий внесок у співробітництво і взаєморозуміння між народами України і Угорщини та Центральної Європи, а також нагороджений медалями в галузі літератури ім. Шандора Петефі, імені

© Ф.Куля, 2007.

Жігмунда Моріца, «За угорську літературу» та почесним знаком «Золотий вінок».

Хто зна, у скільки томів вмістилося б усе написане ним як поетом і перекладачем, бо залишилося дуже і дуже багато неопублікованого. Як він сам зізнавався: «Я розгубив себе по рядках по чужих» (газ. «Ужгород», від 18 грудня 1999р.).

Жив надією, що життя повернеться на краще, а тому до життя ставився по-філософськи: «sine ira et studio» – «без гніву і упередження», навіть тоді, коли в останні роки жив на мізерну пенсію, коли в кишені не було гроша на чашку кави...

Народився 12 листопада 1928 р. в м. Хусті, учився в Будапештській гімназії ім.Йожефа Етвеша (1939–1944), по війні закінчив Хустську середню школу № 1, а відтак філологічний факультет (українське відділення) Ужгородського державного університету. Пропрацювавши чотири роки викладачем української мови та літератури в Хустському медичному училищі, 11 літ віддав роботі в редакції обласної газети «Закарпатська правда», де завідував відділом літератури, культури і мистецтва, а з 1971 р. на творчій роботі (між тим у 1976–1982 рр. завідував літературною частиною українського музично-драматичного театру в Ужгороді).

Як поет Ю.Шкробинець заявив про себе в студентські роки, хоч писати вірші почав ще 1942 р., навчаючись у гімназії в Будапешті.І перший його вірш «Пташечко, лети до Хуста!»...

Як перекладач з угорської на українську Ю.Шкробинець дебютував «Національною піснею» Шандора Петефі («Закарпатська правда» 21 березня 1948 р.). Його багатолітня праця над перекладами угорської літератури увінчалась окремими виданнями поем «Апостол» (1968) та «Витязь Янош» (1972) Ш. Петефі, балад і поеми «Толді» Я.Араня, антології поезій ХУП-ХХ ст. «Угорська арфа» (1971), романів і повістей Ж.Моріца, Ф.Карінті, Д.Ійєша, К.Бігарі, Б.Берти, збірки угорських прислів'їв і приказок.

Талант Ю.Шкробинця вже вкотре щедро розкрився у перекладах на українську мову угорськомовних поетів і прозаїків Закарпаття: Л.Балли, В.Ковача, Б.Салаї, К.Балли, Є.Фінти, М.Фюзеші, Б.Балога, Г.Фодора, Й.Желіцкі та інших.

У своїх віршах Ю.Шкробинець оспівує сенс буття людини на землі, красу рідного краю і його людей, які увійшли до циклу: «Тихий трепет ріки й руки» («Тиса», 1974, №1-2), а саме: «Блузка жовтава» (1945), «Метелик» (1955), «Краля з паляницею» (1977),

«Може, в Лету не кане ім'я» (1980), «Доки серце – мов те озерце» (1987), «Пам'яттю Тиса тече» (1988), «Я- Федеріко Фелліні» (1993).

Такого ж характеру й добірка віршів Ю. Шкробинця в антології різномовної поезії України «На нашій, на своїй землі» (Київ, 1996), де вміщено вірші, писані угорською й ним же перекладені українською мовою («Тюльпани, тюльпани», «Уявновмерлий», «Десять весен, десять осеней», «Самоомана», «Потрібний, мов корінь», «Колесо щастя»).

Працюючи над циклом «Сонети пам'яті», Ю.Шкробинець присвятив їх відомим закарпатським митцям Ю.Гойді, М.Томчанію, С.Паньку, Л.Дем'яну, Ф.Манайлові, П.Лінтуру та іншим («Дукля», 1978, 1979).

Широкого розголосу набув вірш Ю.Шкробинця «Кобзар до Ужгорода йде», вперше опублікований 12 травня 1988 р. у «Літературній Україні» і відтоді друкований понад 10 разів. Цей вірш торував дорогу Кобзареві до Ужгорода і став своєрідним заспівом до здійснення давньої мрії закарпатців – спорудження пам'ятника Т.Г.Шевченкові в Ужгороді. Але, на жаль, сталося так, що в день відкриття пам'ятника Кобзарю в Ужгороді йому не було надано слова. Він мав намір лише прочитати вірш-відповідь: «Кобзар у древнім Ужгороді».

Опублікувавши книжку «Таємниця скляної гори» (1974), Ю.Шкробинець зробив доступним для українського читача закарпатські казки в записах М.Фінцицького (1842–1916), які дійшли до нас лише в угорськомовному перекладі самого збирача.

Давно назріла й потреба видати збірник статей і досліджень Ю.Шкробинця «Питання художнього перекладу та українсько-угорські літературні взаємини».

Звичайно, що Ю.Шкробинець як перекладач, не міг оминути в своїй творчості невмирущу поезію Василя Довговича (1783–1849), Олександра Духновича (1803–1856), написану угорською мовою.

Його перу належить 14-й за чергою угорськомовний переклад «Заповіту» Т. Г. Шевченка (1948) та інших його творів («Мені однаково», «Розрита могила», « Садок вишневий коло хати», «І мертвим, і живим...»).

Він ознайомив угорського читача з творами Івана Франка («Вічний революціонер», «Каменярі», пролог до поеми «Мойсей»), Лесі Українки («На роковини», «Хотіла б я піснею стати», «Як дитиною бувало» та ін.), Павла Тичини («На майдані», «Гаї шумлять»,

«Арфами, арфами», «О люба Інно», Максима Рильського («Слово про рідну матір», «Пам'ятник», «З моїх думок», «Поцілунок»), Євгена Маланюка («Мадярські пісні». «Земна Мадонна», «Шевченко», «Беатріче»), Ліни Костенко («Давидові псалми»), Василя Ґренджі-Донського («Моя пісня», «На Верховині», «Могила пророка») та інші. Ці переклади друкувалися в обласній угорськомовній газеті «Карпаті ігаз со» та в календарях видавництва «Карпати».

У календарі названого видавництва на 1993 рік були вперше – у перекладах Ю.Шкробинця – опубліковані угорською мовою славетні гімни «Ще не вмерла Україна» Павла Чубинського та «Боже великий, єдиний...» О.Конiського.

До 250-річчя від дня народження Ґете переклав цілу низку його поезій, які склали збірку «Скарбошукач» (Ужгород, 1999).

Звернення Ю.Шкробинця до Йогана Вольфганга Гете на перший погляд може здатися несподіваним або й випадковим. Насправді ж тут спрацювала давня зацікавленість перекладача класикою, бажання вийти на ширші обрії європейського письменства.

Збірка «Скарбошукач» Ю.Шкробинця – перше на Закарпатті видання поезії Гете окремою книжкою в перекладах одного поета. Це була остання його книжка, яка стала раритетом, мала великий резонанс, а відтак на збірку написано більше 10 рецензій та відгуків.

Колишній посол Німеччини в Україні Ебергардт Гайкен у листі до Ю.Шкробинця писав: «Ви зробили прекрасну та цінну добірку до ювілею Гете. Я та мої співвітчизники насолоджувалися чудовою українською мовою» («НЗ» від 5 лютого 2000 р.).

У передньому слові до збірки Ю.Шкробинця десь за рік до кончини напише такі віщі слова: «Хочеться вірити, що нова збірка моїх перекладів цього разу з німецької, а до того ж із Гете, стане тією книжкою, яка надасть мені ще більше права на смерть, а отже на життя. Муки творчості не оцінити й не переповісти. Їх не можна винагородити ніякими грішми, яких у нас нині часом і на хліб не вистачає».

Хай не буде нескромністю сказати про Юрія Васильовича Шкробинця словами Михайла Грушевського, якими він характеризував свого вчителя латиніста А.Якшича: «Він робив враження людини незвичайно ясної, м'якої, доброї вдачі, мудрого епікурійця... не захопленого кар'єрою, ні скупістю, ні амбіцією. Держався він дуже гідно, не шукав прихильності начальства, не добивався популярності, але вона сама йшла до нього».

18 березня 2001 р. Юрій Васильович Шкробинець відійшов у вічність, тихо, як і жив. Похований на Кальварії в Ужгороді.

Ми впевнені, що «краща частка» його великої поетичної і перекладацької спадщини знайде благородного дослідника, набуде справжнього визнання.

ФЕДІР КУЛЯ

Джерельні приписи:

1. Шкробинець Ю. Угорська арфа: Переклади з угор. класичної та сучасної поезії.– Ужгород: Карпати, 1970.– 224 с.
2. Шкробинець Ю. Кобзар до Ужгорода йде// Календар «Просвіти» на 1994 рік.– Ужгород, 1994.– С. 52-53.

***

3. Шкробинець Ю. Тихий трепет ріки й руки: Поезії різних літ// Тиса.– 1994.– № 1-2.– С. 21-24.
4. Шкробинець Ю. Трембіта: Пам'яті Ю.Боршоша-Кум'ятського// Карпат. Україна.– 1995.– 11 лип.– С. 3.
5. Петефі Ш. Устаньте на святу війну!.. [З угор. перекладу Ю.Шкробинця]// Карпат. Україна.– 1999.– 3 серп.– С. 8.
6. Гете Й.В. Ти знаєш, де квітує край цитрин?.. [Вірш; переклад Ю.Шкробинця]// Ужгород.– 1999.– 14 серп.– С. 12.
7. Шкробинець Ю. Гей, коні, коні, ви – на рубіконі!: [Поезії різних літ]// Новини Закарпаття.– 2000.– 29 лип.– С. 12.
8. Шкробинець Ю. Вклонись Тарасові, Говерло!// Новини Закарпатя.– 2003.– 11 берез.– С. 1.

***

9. Юрій Шкробинець// Хланта І. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.– Ужгород: Закарпаття, 1995.– С. 814-821.
10. Хланта І. Вагомий ужинок перекладача й поета. (До 70-річчя від дня народження Юрія Шкробинця)// Календар «Просвіти» на 1998 рік.– Ужгород, 1998.– С. 178-180.
11. Ігнатович О. Юрій Шкробинець// Письменники Срібної Землі: До 60-річчя ЗО НСП України.- С. 389-394.

***

12. Басараб В. У двобої з Толді: [Ю.Шкробинець – в жанрі худож. перекладу]// Новини Закарпаття.– 1994.– 16 лип.– С. 4.
13. Юрій Шкробинець оприлюднив угорсько-мовні поезії// Срібна Земля-фест.– 1998.– 21-27 трав.– С. 14.
14. Шкробинець Х. Невтомний трудівник /До 70-річчя Юрія Шкробинця// Вісник Хустщини.– 1998.– 28 листоп.– С. 4.

15. Хланта І. Золотий вінок Юрія Шкробинця: [До 70-річчя з дня народження]// Молодь Закарпаття.– 1998.– 5 груд.– С. 6.
16. Закарпатська Гетеніана: До 250-річчя від дня народження Й.В.Гете // Ужгород.– 1999. – 46 с.
Зі змісту: [Про Шкробинця Ю.] – С.12-14; 27-37.
17. Є закарпатський Гете: [Збірка поезій Гете в перекладах Ю.Шкробинця]// Карпат. Україна.– 1999.– 21 верес.– С. 2.
18. Скунць П. Його не можна втрачати: [Про Ю.Шкробинця]// Срібна Земля.– 2001.– 24 берез.– С. 13.
19. Гаврош О. Без скарбошукача: [Пам'яті ЮШкробинця]// Ужгород.– 2001.– 31 берез.– С. 12.
20. Куля Ф. Я розгубив себе по рядках по чужих (До 75-річчя Ю.В.Шкробинця)// Новини Закарпаття.– 2002.– 11 листоп.– С. 6.

ЛИСТОПАД: 24

ІШТВАН ФЕРЕНЦОВИЧ МАРТОН

85-річчя від дня народження композитора, заслуженого діяча мистецтв України (1923–1996)

Іштван (Степан) Мартон – фундатор професійного музичного мистецтва Закарпаття другої половини XX століття, композитор, педагог, музично-громадський діяч, член Спілок композиторів СРСР, України, Угорщини, заслужений діяч мистецтв України, кавалер ордена Трудового Червоного Прапора, стипендіат Верховної Ради України, перший лауреат премії ім.Д.Задора, почесний голова Закарпатського осередку Спілки композиторів України.

Далекий родич (по материнській лінії) Франца Шуберта, Степан Мартон народився в с. Софія Мукачівського району в сім'ї вчителів, з дитинства виявив неабиякі здібності і великий потяг до музики. У 1938 р. під час різдвяних і великодніх канікул слухав лекції в Будапештській музичній академії, і сам Золтан Кодаї схвально відгукується про перші творчі спроби Мартона. У 1949 р. екстерном за один рік (!) на «відмінно» закінчує Ужгородське музичне училище і запрошується на роботу. Велику роль у формуванні Мартона – музиканта відіграв Дезидерій Євгенович Задор – чудовий композитор, блискучий піаніст, педагог, музично-громадський діяч, випускник трьох факультетів Празької консерваторії (клас професорів

© В.Теличко, 2007.

Яна Кржічки, Вітезслава Новака, Зденека Неєдли). Позитивно вплинула на майбутнього композитора і Семіраміда Аркадіївна Хосроєва – випускниця Петербурзької консерваторії, концертна піаністка, фундатор фортепіанного відділу Ужгородського музичного училища, високоерудована і високоосвічена особистість, у якої І.Мартон займався по фортепіано.

Високу оцінку творам Мартона свого часу давали видатні музиканти Гаррі Гродберг, Арам Хачатурян, Ігор Фролов, Дмитро Кабалєвський, Мирослав Скорик, Євген Станкович, який, до речі, починав свій стрімкий композиторський злет саме під чуйним керівництвом Мартона. Слід відмітити, що Мартон з задоволенням займався композицією з обдарованими дітьми і студентами, надавав постійну консультативну допомогу багатьом закарпатським композиторам-аматорам.

Завдяки заняттям по композиції з І.Мартоном професійними композиторами стали Є.Станкович, А.Затін, К.Ендрик, В.Волонтир, В.Теличко та інші.

Багато часу, сил і енергії композитор віддавав роботі, прямо не пов'язаній з творчістю. Декілька років він був керівником оркестру Закарпатського народного хору, художнім керівником Закарпатської філармонії, більше 25 років – художнім керівником ансамблю «Угорські мелодії», викладав в Ужгородському музичному училищі і т. д.

Композитор писав багато і в різних жанрах, загальна кількість творів біля 400. Серед них – «Карпатська поема» для симфонічного оркестру, Симфонієта для струнного оркестру, Концерт для скрипки і симфонічного оркестру, Пасакалія для органу і камерного оркестру, два закарпатських дивертисменти для камерного оркестру, «Карпатська рапсодія» для народного хору і оркестру, Меса для солістів, мішаного хору, органу і струнного оркестру, музика до двох кінофільмів і багатьох спектаклів, дитяча опера, велика кількість майстерних обробок угорських, румунських, словацьких, закарпатських народних пісень, романси і хори на слова угорських поетів. Музика композитора вирізняється ясністю музичного викладу, стрункістю форми, свіжістю гармоній, поєднанням класичної врівноваженості і романтичної піднесеності, особливої поетичності, мелодичного багатства і безперервного пошуку виразових засобів. Твори композитора видані в Росії, Україні, Угорщині, Великій

Британії, записані у фонд українського і угорського радіо, часто виконуються і, сподіваємось, ще довго будуть приносити насолоду численним шанувальникам академічної музики в різних країнах.

ВІКТОР ТЕЛИЧКО

Джерельні приписи:

1. І.Мартон. Чотири пісні для хору.– К.: Мистецтво, 1954.
2. «В єдиній сім'ї»: (Зб.).– Київ, 1960.
3. І.Мартон. Поема для струнного квартету.– К.: Муз. Україна, 1971.
4. Хрестоматія з хорового диригування. Випуск І.– К.: Муз. Україна, 1971.
5. І.Мартон. Чотири хори на слова Ласло Балли.– Будапешт, 1971.
6. І.Мартон. Колискова і Скерцо для скрипки і фортепіано.– К.: Муз. Україна, 1972.
7. Твори українських композиторів для фортепіано. Випуск. І.– К.: Муз. Україна, 1973.
8. І.Мартон. Українські народні пісні Закарпаття.– К.: Муз. Україна, 1973.– 43 с.
9. Советская органная музыка.– Москва: «Музыка», 1977.
10. Твори українських композиторів для скрипки і фортепіано. Вип. 7.– К.: Муз. Україна, 1982.
11. Твори українських композиторів для скрипки і фортепіано. Вип. 8.– К.: Муз. Україна, 1985.
12. І.Мартон. Хори на слова угорських поетів.– Ужгород, 1995.
13. І.Мартон. Обробки угорських народних пісень для голосу з супроводом.– Ужгород, 1996.
14. І.Мартон. Меса для солістів, мішаного хору, органу і камерного оркестру.– Ужгород, 1998.– 123 с.
15. І.Мартон. Дві п'єси для квартету дерев'яних духових інструментів.– Ланкастер (Велика Британія), 2001.
16. І.Мартон. Квінтет для флейти, гобоя, кларнета, фагота і валторни.– Ланкастер, 2001.

* * *

17. «Верховино, світку ти наш». Пісні Карпат з репертуару народного артиста України Петра Матія.– Ужгород: Закарпаття, 2003.– 94 с.

* * *

18. Наталія Піцур. Іштван Мартон: Творчий портрет.– Ужгород, 1998.
19. Теличко В. Неповторність Творця// Новини Закарпаття.– 1993.– 23 листоп.
20. Короленко Олена. Шляхи розвитку симфонічної музики в творчості закарпатських композиторів другої половини XX століття: Магістер. робота.– Львів, 2004.

ЛИСТОПАД: 28

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ВОЛОВЕЦЬКОЇ РАЙОННОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДОРОСЛИХ

10-річчя від дня відкриття (1998)

Нині це найбільш популярна і авторитетна в районі установа, де можна дізнатись про все – і про те, до прикладу, що селище Нижні Ворота у середні віки було багатим містом, знаним далеко за околицями, ознайомитись із життєписами славетних вихідців з Воловеччини, із назвами кожного урочища і потічка, а також історією, звичаями, обрядами, побутовими речами та народним одягом більшості сіл району. Тут треба зауважити, що народна культура Воловеччини, яку, як і сусідньої Міжгірщини, фахівці відносять до бойківського типу, зберегла у кожному селі незлічені варіанти і особливості обрядів, узорів, лексики, пісень, легенд та оповідей – при напрочуд однорідному складі населення. Звісно, справа вчених-етнологів вивчати причини і наслідки такого розмаїття (матеріалу тут і для істориків та культурологів, і для мовознавців та дослідників природи – на десятки статей і дисертацій), а от аматори, в основному бібліотекарі, зі своїм читацьким активом, зробили головне – зібрали, зберегли, систематизували і широко відтворюють різними формами те, що можна і потрібно відтворити – від концертів та вистав до краєзнавчих видань та музейних експозицій.

А почалось це давно.

Директор бібліотеки Валентина Шугаєва захопилась краєзнавчою роботою ще в середині сімдесятих, коли за це, м'яко кажучи, не хвалили. Але, на щастя, в неї, уродженки Дніпропетровщини, знайшлось немало однодумців серед колег та читачів. В кожній сільській бібліотеці почалась робота по вивченню історії села, організовувались краєзнавчі кутки, а найбільш цінні експонати стали основою для створення історико-краєзнавчого музею.

У 1977 р. на роботу в районну бібліотеку перейшла Софія Губаш, вже знана в районі як збирач фольклору і аматор народної пісні. Традиції рідної домівки, шанованої у с.Верхні Ворота родини, помножені на фахову освіту та самоосвіту, дали Воловеччині справжнього знавця і берегиню народної культури.

Софія Василівна очолює народний фольклорно-етнографічний колектив «Верховинка» (йому пішов сімнадцятий рік), що теж діє при бібліотеці.

© Н.Панчук, 2007.

Нині – це надзвичайно популярний колектив, без якого не проходять не тільки районні свята, але й жодне фольклорне свято в області. А починався він з літературного читацького клубу, учасників якого об'єднав інтерес до літературних жанрів фольклору – пісень, балад, коломийок, легенд, гумореcок.

Розшукані, доти маловідомі, зразки фольклору сіл Воловеччини згодом стали основою перших концертних виступів.

«Верховинка» нині радує земляків і гостей Закарпаття дбайливо зібраними від найбільш пам'ятливих старожилів і талановито відтвореними прадавніми верховинськими обрядами – «Випрядки», «Обзори», «Нарізання барвінку», «Весілля» тощо.

За сценаріями Софії Василівни, складеними за розповідями-спогадами десятків місцевих жителів, на сцені відтворено стародавні обряди, які зберегли основи світобачення предків, їх духовної культури, народної моралі та педагогіки. Недарма з таким захопленням сприймають виступи «Верховинки» не тільки в селах району, але й у Свалявi, Мукачеві. Особливе захоплення вони викликають серед гостей Закарпаття з Німеччини, Чехії, Угорщини, Словаччини – там, де звикли шанувати самобутню автентичну культуру. Тільки за останні два роки колектив мав майже чотири десятки концертів. Найактивніші хранителі фольклорних скарбів, учасники вистав та концертів – Ірина Попович, сестри Марія та Гафія Мадяр, Марія Канайло, Йосип Козик, Іван Щербей, Марія Брунцвик, Калина Мартин, Ганна Куцик, Іван Бляшин, Василь Гафинець, Йосиф Дзямко, Настя Худан. Вони, люди вже поважного віку, дбають, щоб їхню улюблену справу продовжила молодь – у складі колективу вже нині 12 молодих учасників віком від дев'яти до вісімнадцяти років.

До ювілею музею «Верховинка» підготувала дві нові програми: «Проводи в катуни» та «Вечірки на Воловецькій лавиці», а музей – нові краєзнавчі видання, бібліографічні покажчики, часто унікальні за змістом і тематикою, як, наприклад, «Потічки і поля рідного села» (Топоніми району).

Готові до видання і сценарії відтворених обрядів, але це, як завжди, впирається у відсутність потрібних коштів. Тим часом, ці сценарії можуть стати у пригоді викладачам краєзнавства, науковцям-етнографам, мовознавцям, і не тільки в межах Закарпаття.

Туристичні структури – і свого району, і сусідніх – могли б включити музей та фольклорні вистави «Верховинки» в екскурсійні

програми – музею та бібліотеці були б кошти бодай на оформлення експозицій, туристам – змістовна й весела екскурсія, а всьому краю – добра слава. Така практика вже давно існує і в країнах Прибалтики, і у наших сусідів – Словаччині та Угорщині. Бо ж це унікальне утворення, що поєднало солідну інформаційну базу із живим народним словом та піснею, варте збереження і розвитку.

Зібраний у селах району та систематизований у музеї історико-краєзнавчий матеріал працівники бібліотеки широко і винахідливо використовують у різноманітних формах бібліотечної роботи, допомагають у проведенні фольклорних свят, Днів села, інших культурологічних акцій у районі.

В арсеналі бібліотечних заходів – краєзнавчі читання «Воловеччини славетні імена», «З історії походження назв сіл Воловеччини», краєзнавчі дні «Шануй рід свій», «Хліб в обрядовості», конкурси на краще знання свого родоводу, знавців рідного краю, уроки народознавства «Обереги дому», «Традиції верховинської родини». Найголовніше те, що до цієї роботи залучаються всі покоління читацького активу, працівники культури та освіти, а це, у свою чергу, сприяє не тільки збереженню, вивченню та ефективному використанню скарбів народної культури, але й вихованню гордості за свою землю і, врешті, створенню привабливості для туристів та гостей Закарпаття цього чарівного верховинського краю.

НАДІЯ ПАНЧУК

Джерельні приписи:

1. Тимкович М. Нащадкам у пам'ять// Голос Верховини.– 1995.– 10 черв.– С. 3.
2. Логойда М. Чи не диво? Відкрився музей!// Голос Верховини.– 1998.– 5 груд.– С. 1.
3. Відкрито історико-краєзнавчий музей: [На базі Воловецької ЦРБ]// Закарпат. калейдоскоп.– 1998.– 17 груд.– С. 2.
4. Кравчук В. І запрацював музей// Новини Закарпаття.– 1999.– 2 лют.– С.7.
5. Ідуть горяни у музей: [Історико-краєзнав. музей відкрито у Волівці]// Демократ. Україна.– 1999.– 6 лют.– С. 3.
6. З музею – в гори: [Фоторепортаж про Воловецький музей/ Фото О.Гордієвича]// Молодь України.– 2000.– 16 берез.– С. 4.
7. Бокій В. Історія Воловеччини – через експонати музею: [Про історико-краєзнав. музей]// Новини Закарпаття.– 2002.– 18 лип.– С. 8.
8. Лакатош М. Христу твоєму поклоняємось, Владико: [Відкриття нової фотоекспозиції в музеї]// Голос Верховини.– 2003.– 4 січ.– С. 3.

9. Лакатош М. Музей поповнюється новими експонатами// Голос Верховини.– 2003.– 12 берез.– С. 3.
10. Лакотош М. Музей багатіє скарбами// Голос Верховини.– 2004.– 20 трав.– С. 2.
11. Шугаєва В. Скарбниця людського надбання// Голос Верховини.– 2003.– 29 листоп.– С. 3.
12. Хланта І. І ожила прадавня Воловеччина: [Музей у Волівці]// Срібна Земля.– 2004.– 22 трав.– С. 15.
13. Дубович Ю. Хто вартий майбутнього у Воловці?: [Музейна справа]// Трембіта.– 2005.– 2 квіт.– С. 12.
14. 14. Панчук Н. Пісня живе у музеї, а музей у бібліотеці: [Про нар. історико-краєзн. музей Волов. б-ки для дорослих]// Новини Закарпаття.– 2007.– 7 лип.- С. 21.

ГРУДЕНЬ: 5

МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ЦУПЕРЯК

100-річчя від дня народження делегата першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України (1908–1999)

Народився 5 грудня 1908 р. в с.Ясіня Рахівського району в родині лісоруба, а згодом робітника залізниці. До першого класу народної школи пішов у 1917 р. З 1922 р. навчався у Берегівській українській гімназії. Після її закінчення у 1927 р. поступив на юридичний факультет Празького університету. Навчаючись у Празі, прилучився до журналістики, і разом зі студентом Павлом Добровським, уродженцем с.Рокосово Хустського району та молодим лікарем Осипом Рудзинським вирішили видавати журнал на закарпатську тематику. І у червні 1929 р. такий журнал вийшов у світ під назвою «Ластівка» на гектографі, але ненадовго. Рішенням Празького крайового пресового суду його закрили як нелегальне видання.

Після цього Микола Цуперяк, Павло Добровський та Іван Горват, який поступив в університет, вирішили видавати щомісячний журнал «Поступ», який був під впливом закарпатської крайової комуністичної організації. Засновники журналу самі писали статті як під своїми прізвищами, так і під псевдонімами, залучали й інших авторів. З грудня 1931 до 1933 р. вийшло 10 номерів з життя та історії Закарпаття.

© О.Довганич, 2007.

У 1933 р.М.Цуперяк закінчив університет і до 1937 р. працював помічником відомого ужгородського адвоката Мойсея Юдковича. В цей час, у серпні 1934 р., він вийшов з КПЧ, у якій перебував з 1926 р., через те, що його дружину (вчительку) чехословацька влада намагалася звільнити з роботи. Після цього в іншу партію не вступав і залишився безпартійним. У 1937–1938 рр. був службовцем Підкарпатського банку в Ужгороді.

В період існування автономного уряду Підкарпатської Русі 10 листопада 1938 р. серед інших М.Цуперяк підписав Маніфест першої Української Центральної Народної Ради – документ, у якому вказувалося на негативне значення Віденського арбітражу для долі краю, ставилися завдання господарської розбудови Карпатської України, як федеративної частини Чехословацької Республіки. Цей факт мав згодом згубні наслідки для Цуперяка.

Після окупації Карпатської України угорськими військами він залишився в Хусті і з другої половини березня 1939 р. працював на Хустській пошті. Потім угорська адміністрація перевела його в дирекцію пошти Дебрецена, звідки у січні 1940 р. його звільнили як неблагодійного. Ставши безробітним, він повернувся у рідне Ясіня. Через півроку влаштувався в контору нотаріусом в Рахові, згодом перейшов у нотаріат Ясіня, де працював до жовтня 1944 р.

Після визволення Закарпаття у жовтні 1944 р. М.Цуперяк став секретарем окружного народного комітету, а через місяць – обраний делегатом першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України. На з'їзді 26 листопада цього року голосував за Маніфест про возз'єднання краю з Україною і був обраний членом Народної Ради Закарпатської України та призначений уповноваженим лісового господарства і редактором «Вісника» Народної Ради Закарпатської України. У 1945 р. став членом КПУ і був переведений у ВКП(б).

У своїй діяльності керувався декретом Народної Ради від 12 січня 1945 р. «Про організацію лісової служби на Закарпатській Україні», згідно з яким було створено чотири дирекції державних лісів, зокрема в Ужгороді, Мукачеві, Буштині і Рахові. Відновлювалися лісові управи, які потім об'єднувалися в одне лісопромислове господарство. Після утворення Закарпатської області виник трест «Закарпатліс», керуючим якого призначено М.Цуперяка. За час його роботи до 1952 р. було зроблено чимало для відбудови і розвитку лісового господарства краю, а сам керуючий був нагороджений орденом і медаллю.

У 1952 р. на керуючого трестом М.Цуперяка було заведено персональну справу і 19 грудня ц. р. виключено з рядів компартії «за участь у 1938 р. в Українській Народній Раді, підписанні Маніфесту цієї ради і надрукуванні статті про пошту Карпатської України».

У 1953–1969 рр. (до виходу на пенсію) працював на різних господарських роботах: у тресті «Закарпатліс», Свалявському і Перечинському лісокомбінатах. Обирався депутатом обласної ради, брав участь у громадсько-політичному житті області. Помер 1 січня 1999 р. в Ужгороді.

ОМЕЛЯН ДОВГАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Цуперяк М. Журнал «Поступ». Сторінки минулого// Закарпат. правда.– 1983.– 8 черв.

* * *

2. Пам'яті Миколи Васильовича Цуперяка. Некролог// Новини Закарпаття.– 1999.– 5 січ.

* * *

3. Пальок В. Гарт у боротьбі// Молодь Закарпаття.– 1988.– 3 груд.
4. Довганич О., Шекета А.М. Член Народної Ради. До 90-річчя з дня народж. М.В.Цуперяка// Новини Закарпаття.– 1998.– 5 груд.
5. Божук Г. Залишився вірним собі// Карпат. голос.– 1998.– 12-18 груд.
6. Довганич О., Шекета А.М. Цуперяк Микола Васильович// Звершилось. Сталось. Навіки збулось. Документи, спогади і розповіді про делегатів/ Упоряд. О.Д.Довганич.– Ужгород: Карпати, 2001.– С. 124-126.
7. Довганич О. Цуперяк Микола Васильович// Навічно в пам'яті історії. Біогр. довід. делегатів першого з'їзду нар. комітетів Закарпат. України/ Упоряд. О.Д.Довганич.– Ужгород, 2004.– С.319-320.

ГРУДЕНЬ: 28

КОСТЯНТИН МАТЕЗОНСЬКИЙ

150-річчя від дня смерті композитора (1794–1858)

Перший професійний музичний діяч Закарпаття народився в 1794 р. в Україні, тоді – Малоросії у складі Російської імперії. Справжнє ім'я його невідомо, як невідомий і відрізок біографії до початку 30- років XIX ст.

© Л.Сахарова, 2007.

Він прибув до Ужгорода з Перемишля після Різдвяних свят 1833 р. без документів і з вигаданим ім'ям. Тодішньому єпископському вікарію І. Чурговичу запропонував проект створення хору на чотири голоси, замість співу в унісон, що практикувався в закарпатських храмах і Ужгородському кафедральному соборі зокрема.

Отримав згоду і підтримку. Під час Великого посту, зібравши богословів і учнів гімназії, розпочав репетиції. Перший виступ хору припав на світлий день Воскресіння Господнього. Співали літургічні пісні і композиції Бортнянського. Успіх прийшов відразу. Рішенням Консисторії від 30 квітня 1833 р. Матезонського було призначено « Кантус хораліс», тобто вчителем хорового співу з оплатою 200 флоринів в рік. Безкоштовне житло і харчування надала богословська семінарія.

Для остаточного затвердження диригентом потрібні були документи: і в Перемишль пішов запит, але відповідь не надійшла. Епархія шукала іншого диригента, але нікого так і не знайшла. Тому зимою 1834 р. Матезонський був затверджений регентом хору без будь-яких документів.

Хор набирав сили, могутності і слави. Він постійно співав на недільних Літургіях і всіх святкових службах в Ужгородському кафедральному соборі. «Гармонія» співала на святкуванні 500-річчя монастиря на Чернечій горі в м. Мукачево, на заупокійній службі за графом Стефаном Сечені. В стінах богословської семінарії влаштувались концерти духовного співу.

Сам Матезонський мав приємний потужний голос і в вільний час «батько», як називали його семінаристи, співав для них.

Попри всі роки життя в Ужгороді він так і залишився людиною-таємницею. Єдине, що чули від нього його учні і сучасники, що родом він з Малоросії, що був людиною заможною і ще, що особисто знав О. Пушкіна. Містом ходили чутки, що він втікач і що брав участь в російському повстанні декабристів.

Він відкрито тужив за Батьківщиною, але повернутись туди не міг. Коли в 1849 р. російські війська вступили в Угорщину, перебрався в село і деякий час жив там усамітнено і відлюдно.

За спогадами своїх учнів, був невибагливий, душу і серце віддавав учням і співу.

Прожив в Ужгороді двадцять п'ять років. Не залишив після себе ніяких композицій, крім єдиної панахиди, яку виконував створений ним хор на похоронах Григорія Тарковича. До заслуг

Матезонського відноситься і заснування церковного хору в Мукачево в 1857 р. Він навчав співу на чотири голоси 26 хористів, які були простими вірниками і учнями.

Помер у віці 64 роки в грудні 1858 р. Біля його смертного одра були спірітуал Андрій Медвецький та Михайло Лихварчик, який згодом замінив Матезонського на посту диригента хору.

Поховали Костянтина Матезонського під стінами Ужгородського замку на епархіальному кладовищі під спів богословів під керівництвом Василя Кутки. На могилі встановили дерев'яний хрест.

Після його смерті остаточно склалось твердження, що він був втікачем, декабристом і, можливо, графом.

1881 р. священик з Кушниці отець Гавріїл Мустіянович замінив надмогильний дерев'яний хрест на витесаний з піщаника, на якому зробив напис: «Здесь почивает в Бозе Констянтин Матезонский, основатель «Гармонии». Незабвенному батькови в Вечную память и признательность. Верное потомство». Доглядали за могилою Роман Годинка і Августин Гулович, а згодом отець Уріїл Сільвай (син Івана Сільвая), який в 1927 р. обновив пам'ятник.

Матезонський створив хор і керував ним двадцять п'ять років. Справа його отримала достойних спадкоємців: Лихварчик, Талапкович, Качановський, Желтвай, Бокшай та інші відомі особи продовжували керувати хором, даючи концерти в Мішкольці, Дебрецені, Пряшеві, Будапешті.

1933 р. широко святкувалось 100-річчя першого закарпатського поліфонічного хору «Гармонія». Його засновник Костянтин Матезонський назавжди увійшов в аннали його історії.

Могила засновника і регента «Гармонії» не збереглась. В 70-х роках XX ст. епархіальне кладовище було знищене. На його місці створено музей народної архіктетури і побуту.

ЛЮДМИЛА САХАРОВА

Джерельні приписи:

1. Batyko Matezonsky// Gozog-Kataholikus szemle.– Ungvar, 1906.– C.6-7.

* * *

2. Гаджега В. Константин Матезонский – перший хордиригент греко-католицької церкви в Ужгороді// Подкарпатська Русь. Рочник VI. Ч. I, II.– Ужгород, 1929.– С. 1-7 (чис. I), С. 29-36 (чис. II).
3. Уріилъ Метеоръ: Константинъ Матезонскій// Подкарпатскій земледъльскій календаръ за годъ 1934.– Ужгород, 1933.– С. 57-60.

4. Недзельский Є. Угро-русский театр.– Ужгород, 1941.– С. 32-35.
5. Сильвай И.А. Избранные произведения.– Пряшев, 1957.– С. 28-29.
6. Духнович О. Твори. Т.1.// Братіслава, 1968.– 792 с.
Зі змісту: [Про К.Матезонського] – С. 60.
7. Гошовський В. Початки хорового співу на Закарпатті: [Про К.Матезонського]// Науковий збірник музею української культури в Свиднику. Т. 6. Кн. 1.– Пряшів, 1972.– С. 97-104.
8. Штернберг Я.И. Загадка надгробия на замковой горе [О Матезонском К.]// Мир поэзии и дружбы.– Ужгород: Карпати, 1978.– С. 155-168.
9. Костянтин Матезонський – перший професійний музичний діяч Закарпаття// Carpatica-Карпатика: Актуальні питання історії, історіографії і культури країн Центральної і Південно-Східної Європи.– Ужгород, 1993.– Вип. 2.– С. 163-169.
10. Костянтин Матезонський// Пагиря В. Світочі Карпатського краю: Іст. портрети греко-катол. священників Мукачів. єпархії.– Мукачево, 1996.– С. 129-130.
11. Костянтин Матезонський: Славні імена Срібної Землі// Бойки: Вид-ня наук.-культуролог. т-ва «Бойківщина».– Дрогобич, 1998.– С. 137-138.
12. Матезонський Костянтин// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття. Малий енцикл. слов.– Ужгород, 1999.– С. 115.
13. Матезонський// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.– Ужгород: Изд-во В.Падяка, 2001.– С. 101, 175, 249, 253, 303-304.
14. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття.– Ужгород: ПоліПринт, 2002.– 206 с.
Зі змісту: [Про Матезонського К.] – С. 11-13, 41, 42, 145.
15. Костянтин Матезонський – засновник професійної музики Підкарпатської Русі у першій половині XIX століття// Грін О. Професійне музичне мистецтво Закарпаття XIX-першої половини XX століть.– Ужгород, 2004.– С. 11-16.
16. Матезонський Костянтин: диригент (1794–1858)// Дочинець М., Пагиря В. Енциклопедія Мукачева в іменах.– Мукачево: Карпат. вежа, 2006.– С. 131.

* * *

17. «Былъ другом порядка и точности...» До 200-річчя від дня народження Костянтина Матезонського – першого професійного музичного діяча Закарпаття// Новини Закарпаття.– 1994.– 5 лют.– С. 15.
18. Сахарова Л. Забуття: Костянтин Матезонський. Ім'я відоме і невідоме// Трибуна.– 2007.– 20 січ.– С. 13.

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ 2008 РОКУ

2001–2010 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) Міжнародним десятиріччям світової культури та ненасильства в інтересах дітей планети

2001–2010 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН другим Міжнародним десятиріччям по викоріненню колоніалізму

2001–2010 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) десятиріччям боротьби за скорочення масштабів захворюваності малярією в країнах, що розвиваються, особливо в Африці

2003–2012 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) Десятиріччям грамотності Організації Об'єднаних Націй: освіта для всіх

2005–2014 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю десятиріччям освіти в інтересах сталого розвитку ООН

2005–2014 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН другим Міжнародним десятиріччям корінних народів світу

2005–2015 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю (2003) Міжнародним десятиріччям дії «Вода для життя»

2004–2008 р.р. оголошені Верховною Радою України (№ 1281-IУ, від 18.11.2003 р.) загальнодержавною програмою підтримки молоді

2004–2010 р.р. оголошені Верховною Радою України (№ 1692-IУ, від 20.04.2004 р.) загальнодержавною програмою збереження та використання об'єктів культурної спадщини

2006–2010 рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: № 536-р. 21.12.2005)Концепцію Комплексної програми підтримки і розвитку українського села на 2006–2010 рр

2006–2010 рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп. № 202-р. від 12.04.2006 р.) Концепцію Державної програми роботи з обдарованою молоддю

2006–2011 рр. оголошені Кабінетом Міністрів України Державною програмою розвитку машинобудування (Пост.№ 516, від 18.04.2006 р.)

2006–2015 рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: № 244-р. від 27.04. 2006р.Концепцію Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації»

2006–2016 рр. Кабінетом Міністрів України схвалено (Розп.: № 229-р. від 22.04.2006 р.) Концепцію Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»

2006–2020 рр. оголошені Верховною Радою України (№ 2455-IУ, від 3.03.2005) періодом виконання Загальнодержавної програми «Питна вода України»

2007–2015 рр. оголошені Верховною Радою України (№ 537-У, від 09.01.2007) періодом розвитку інформаційного суспільства в Україні

2008 – оголошено Полярним роком. ЮНЕСКО запропонувала провести спеціальну нараду з цих проблем в Києві, столиці наймолодшої «антарктичної країни»

2008 – Міжнародний рік планети Земля

2008 – Міжнародний рік мов

2008 – Міжнародний рік санітарії

2008 – Міжнародний рік картоплі

2008 РІК

у 2008 році
у громадсько-політичному житті України відзначатимуться такі знаменні дати

1030 років від дня народження Ярослава Мудрого, державного діяча Київської Русі (бл. 978–1054)

1025 років від дня народження Антонія Печерського, церковного діяча Київської Русі, одного з засновників Києво-Печерського монастиря (983–1073)

955 років від дня народження Володимира Мономаха, великого князя Київського, державного і політичного діяча Київського Русі (1053–1125)

935 років одному з найдавніших слов'янських і давньоруських рукописних збірників літературних творів Ізборнику Святослава (1073)

360 років від дня битви поблизу Пилявців (тепер с. Пилява Хмельницької обл.), в якій військо під проводом Б.Хмельницького розгромило польських шляхтичів (1648)

240 років з часу початку на Правобережній Україні народно-визвольного й антифеодального повстання, відомого під назвою Коліївщина (травень 1768).

190 років з часу виходу в світ «Граматики малороссийского наречия» О.Павловського – першої друкованої граматики живої української мови (1818)

140 років від дня заснування у м. Львові культурно-освітньої громадської організації «Просвіта»(1868)

130 років від початку видання М.Драгомановим у Женеві журналу «Громада» – українського громадсько-політичного і літературно-художнього збірника (1878)

90 років від дня прийняття Центральною Радою Четвертого Універсалу, в якому Українську Народну Республіку проголошено самостійною і незалежною державою (1918)

90 років тому відбувся бій між київськими студентами і більшовиками під Крутами (1918)

90 років тому згідно з законом П.Скоропадського засновано Українську академію наук (УАН). Тепер – Національна академія наук України

70 років Національної спілки художників України (1938)

Січень

1 – Новий рік. Вважається неробочим днем (ст.73 Кодексу законів про працю України)

1 – Всесвітній день Миру. Проголошено папою Павлом VI. Відзначається з 1968 року

1 – 120 років від дня народження Михайла Івановича Атаманюка, українського письменника і журналіста (1888–1939)

1 – 70 років від дня народження Віктора Григоровича Кулика, українського поета (1938)

3 – 140 років від дня народження Миколи Федоровича Чернявського, українського поета, прозаїка, педагога, громадського діяча (1868–1938)

6 – 130 років від дня народження Карла Августа Сендберга, американського письменника, фольклориста (1878–1967)

6 – 110 років від дня народження Володимира Миколайовича Сосюри, українського поета (1898–1965)

6 – 100 років від дня народження Павла Петровича Кармалюка, українського співака (1908–1986)

7 – Різдво Христове

7 – 80 років від дня народження Леоніда Дмитровича Залати, українського письменника (1928)

8 – 70 років від дня народження Василя Семеновича Стуса, українського поета і перекладача, правозахисника (1938–1985)

9 – 100 років від дня народження Симони Де Бовуар, французької письменниці (1908–1986)

9 – 80 років від дня народження Миколи Тодосійовича Негоди, українського письменника (1928)

10 – 170 років від дня народження Григорія Івановича Воробкевича, українського поета (1838–1884)

11 – 90 років від дня народження Яра Славутича, українського поета (1918)

11 – 120 років від дня смерті Юрія Федьковича, українського письменника (1834–1888)

12 – День українського політв'язня

12 – 380 років від дня народження Шарля Перро, французького письменника (1628–1703)

12 – 130 років від дня народження Ференца Молнара, угорського письменника (1878–1952)

13 – День святої Меланії Римлянки

13 – 130 років від дня народження Пейо Яворова (справж. – Крачолова), болгарського поета (1878–1914)

14 – Новий рік за старим стилем. День пам'яті Василя Великого

15 – 16 років тому Президія Верховної Ради України ухвалила указ про Державний гімн України (затверджено музичну редакцію, автором якої є М.М.Вербицький) (1992)

15 – 170 років від дня народження Володимира Вікторовича Лесевича, українського та російського літературознавця, фольклориста, філософа (1838–1905)

16 – 130 років від дня народження Ольги Олександрівни Грушевської, українського літературознавця (1878–1961)

17 – 90 років від дня народження Василя Степановича Швеця, українського поета (1918)

20 – 80 років від дня народження Костянтина Івановича Дяченка, українського письменника (1928)

22 – День Соборності України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 42/99, від 21.01.1999 р.), День проголошення в 1919 році Акта Злуки

22 – 90 років тому Четвертим Універсалом Центральної Ради Українську Народну Республіку проголошено самостійною і незалежною державою (1918)

22 – 220 років від дня народження Джорджа Ноела Гордона Байрона, англійського поета (1788–1824)

22-23 – 16 років тому в Києві відбувся Перший Світовий конгрес українців (1992)

23 – 160 років від дня народження Богдана Івановича Ханенка, українського колекціонера-мецената і археолога (1848–1917)

24 – 140 років від дня народження Григорія Олексійовича Коваленка, українського художника, письменника, етнографа, фольклориста (1868–1937)

25 – Тетяни день. День поминання святої мучениці Тетяни, яка жила в III ст. н.е. у Римі. В цей день 1755 року було засновано Імператорський Московський університет, а свята Тетяна стала покровителькою студентства

25 – 70 років від дня народження Володимира Семеновича Висоцького, російського поета і актора (1938–1980)

27 – Всесвітній день митниці. Відзначається з 1983 року

27 – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/7 від 21 листопада 2005 року)

28 – 16 років тому Державним прапором України було затверджено український національний прапор синьо-жовтого кольору (Верховна Рада України: Пост. № 2067-XII, від 28.01.1992р)

28 – 80 років від дня народження Віталія Андрійовича Логвиненка, українського письменника (1928–1990)

29 – День пам'яті героїв Крут – щорічне вшанування пам'яті загиблих під Крутами юнаків, похованих на Аскольдовій могилі

30 – Всесвітній день допомоги хворим проказою. Відзначається з 1954 року

30 – 140 років від дня народження В'ячеслава Будзиновського, українського публіциста, письменника (1868–1935)

30 – 130 років від дня народження Антона Таммсааре, естонського письменника (1878–1940)

30 – 100 років від дня народження Василя Андрійовича Лісняка, українського поета (1908–1963)

30 – 80 років від дня народження Анатолія Трохимовича Мороза, українського письменника (1928)

31 – 70 років від дня народження Валентина Леонідовича Мороза, українського поета (1938)

Лютий

2 – Міжнародний день захисту Дунайського біосферного заповідника

3 – 90 років від дня народження Любові Василівни Забашти, української поетеси (1918–1990)

5 – 31 років тому було заарештовано членів Гельсінської групи Миколу Руденка та Олексу Тихого (1977)

7 – 530 років від дня народження Томаса Мора, англійського філософа, державного діяча (1478–1535)

7 – 70 років від дня народження Анатолія Олексійовича Ластовецького, українського поета (1938–1979)

8 – 180 років від дня народження Жюля Верна, французького письменника, першого класика науково-фантастичного роману (1828–1905)

8 – 70 років від дня народження Анатолія Івановича Давидова, українського письменника, заслуженого працівника культури України (1938)

10 – 110 років від дня народження Бертольта Брехта, німецького письменника, теоретика мистецтвознавства, театрального і громадського діяча (1898–1956)

11 – Всесвітній день хворого. Засновано 30 травня 1992 року папою Іоаном Павлом II. Відзначається католиками у день Лурдської Богоматері

11 – 90 років від дня народження Михайла Кириловича Масла, українського поета (1918–1984)

12 – 180 років від дня народження Джорджа Мередіта, англійського письменника (1828–1909)

14 – День Святого Валентина

15 – Стрітення Господнє

15 – День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України (№ 180/2004, від 11.02.2004 р.) у день остаточного виводу радянських військ з Афганістану (1989)

16 – 195 років від дня народження Семена Степановича Гулака-Артемовського, українського композитора, автора першої національної опери (1813–1873)

16 – 40 років від дня смерті Євгена Маланюка, українського письменника (1897–1968)

17 – 100 років від дня народження Олекси Федоровича Влизька, українського письменника (1908–1934)

19 – 16 років тому Верховна Рада України затвердила Тризуб як малий герб України, вважаючи його головним елементом великого Державного герба України (1992)

20 – 80 років від дня народження Івана Олексійовича Немировича, українського письменника, бандуриста (1928–1986).

21 – Міжнародний день рідної мови. Відзначається згідно з рішенням 30-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (1999), та резолюції Генеральної асамблеї ООН (A/RES/56/262)

22 – Міжнародний день підтримки жертв злочинів. Відзначається з 1990 року, коли в цей день уряд Англії надрукував «Хартію жертв злочинів»

23 – День захисника Вітчизни. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 2002/99, від 23.02.1999 р.)

23 – 250 років від дня народження Василя Васильовича Капніста, українського і російського письменника, поета, громадського діяча (1758 *(за інш. відом.–1757)*–1823)

Березень

1 – Міжнародний день боротьби з наркоманією та наркобізнесом. Відзначається за рішенням ООН

1 – Міжнародний день захисту тюленів

1 – Всесвітній день Цивільної оборони

1 – Свято початку весни «Мерцішор». Відзначається як національне свято у Румунії та Молдові

1 – 70 років від дня народження Бориславa Миколайовича Брондукова, українського актора (1938–2004).

3 – День миру для письменника. Відзначається за рішенням 48-го конгресу Міжнародного Пенклубу, який відбувся 12-18 січня 1986 року

3 – 120 років від дня народження Наталени Королеви, української письменниці (1888–1966)

3 – 120 років від дня народження Левка Євгеновича Чикаленка, українського громадсько-політичного діяча, археолога (1888–1965)

4 – 330 років від дня народження Антоніо Вівальді, італійського композитора (1678–1741)

4 – 130 років від дня народження Такео Арісіми, японського письменника (1878–1923)

6 – 80 років від дня народження Габріеля Гарсіа Маркеса, колумбійського письменника (1928)

7 – 100 років від дня народження Іона Ісаковича Грубера, українського поета (1908–1980)

8 – Міжнародний день прав жінок і миру. 16 грудня 1977 року Генеральна Асамблея ООН закликала держави проголосити у відповідності до їхніх історичних і національних традицій будь-який день року Міжнародним днем прав жінок і миру. Організація Об'єднаних Націй почала відзначати цей день – 8 березня 1975 р., яким було проголошено Міжнародним роком жінок

8 – Міжнародний жіночий день. Рішення про щорічне святкування цього дня було прийнято на 2-ій Міжнародній конференції соціалісток у м. Копенгагені у 1910 році. В Україні вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодекс законів про працю України)

8 – День землевпорядника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1556/99, від 11.12.1999 р.) у другу суботу березня

11 – 120 років від дня народження Василя Михайловича Чечвянського (спр. прізв. – Губенко В.М.), українського письменника-сатирика (1888–1938)

11 – 110 років від дня народження Василя Петровича Бобинського (Олекса Коршун), українського письменника (1898–1938)

13 – 170 років від дня народження Рафаелла Джованьйолі, італійського письменника (1838–1915)

13 – 120 років від дня народження Антона Семеновича Макаренка, українського педагога-новатора, письменника (1888–1939)

14 – 100 років від дня народження Олексія Никифоровича Мороза, українського літературознавця (1908–1984)

15 – Всесвітній День прав споживача. Вперше було відзначене у 1983 році

15 – День незалежності Угорщини.

16 – День працівників житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 46/94, від 15. 05. 1994 р.) в редакції Указу Президента № 385/95 19.05.1995 р. у третю неділю березня як професійне свято

17 – 91 років тому в Києві утворено Центральну Раду (1917)

19 – 170 років від дня народження Володимира Дмитровича Лучаківського, українського письменника, фольклориста, етнографа, громадсько-культурного діяча (1838–1903)

19 – 100 років від дня народження Сергія Олексійовича Завгороднього, українського письменника (1908–1994)

20 – Міжнародний день Франкофонії. Відзначається у 47 країнах світу

20 – 180 років від дня народження Генріка Ібсена, норвезького драматурга (1828–1906)

20 – 110 років від дня народження Миколи Івановича Марфієвича, українського письменника (1898–1967)

21 – Міжнародний день ліквідації расової дискримінації. Відзначається щорічно за рішенням XXI сесії Генеральної Асамблеї ООН (A /RES/2142 від 26 жовтня 1966 року. Проводиться в день, у який в 1960 році поліція відкрила вогонь і вбила 69 чоловік під час мирної демонстрації в Шапервіллі (Південна Африка)

21 – починається тиждень солідарності з народами, які борються проти расизму і расової дискримінації. Проводиться за закликом Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/34/24 (1979)

21 – Всесвітній день поезії. Відзначається щорічно відповідно з рішенням XXX-ої сесії ЮНЕСКО (1999)

21 – День Землі. Відзначається щорічно у день весняного сонцестояння. Проголошено Генеральним секретарем ООН у березні 1971 року

21 – 80 років від дня народження Г. М. Польової, української письменниці (Канада) (1928)

22 – Всесвітній день водних ресурсів. Відзначається за резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/193 від 22 грудня 1992)

23 – Всесвітній метеорологічний день. Відзначається з 1961 року на честь дня (23 березня 1950 року), коли вступила в дію Конвенція Всесвітньої метеорологічної організації

23 – Всеукраїнський день працівників культури та аматорів народного мистецтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 484/2000, від 21.03.2000 р.)

24 – Всесвітній день боротьби з туберкульозом. Відзначається за рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я

25 – День служби безпеки України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 193/2001 від 22.03.2001р.)

26 – День внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 216/96, від 26.03.1996 р.) у день прийняття Верховною Радою України

1992 р. Закону України «Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України».

27 – Міжнародний день театру. Відзначається щорічно з 1962 року. Засновано у 1961 році у Відні на IX конгресі Міжнародного інституту театру при ЮНЕСКО

28 – 80 років від дня народження Марії Миколаївни (Ірина) Мольнар-Мундяк, українського літературознавця (1928–1958)

29 – 280 років від дня народження Кирила Григоровича Розумовського, останнього гетьмана Лівобережної України (1728–1803)

30 – 90 років від дня народження Олеся (Олексія) Жолдака, українського поета, перекладача (1918–2000)

Квітень

1 – Міжнародний день птахів. У 1906 році підписано Міжнародну Конвенцію про охорону птахів

1 – 130 років від дня народження Юлії Віргінії (Шойерманн-Фульд-Ленгсдорф), німецької письменниці, художниці, скульпторки, перекладачки (1878–1942)

2 – Міжнародний день дитячої книги. Відзначається у день народження Г.-Х. Андерсена

2 – 90 років від дня народження Леоніда Васильовича Куличенка, українського письменника (1918–1977)

2 – 60 років від дня народження Данила Івановича Калиняка, українська поета (1948)

3 – 100 років від дня народження Степана Івановича Олійника, українського письменника (1908–1982)

3 – 90 років від дня народження Олеся (справж. Олександр) Терентійовича Гончара, українського письменника (1918–1995)

4 – День створення НАТО

4 – Міжнародний день просвіти з питань мінної загрози і допомоги в діяльності, зв'язаної з розмінуванням. Відзначається згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/60/97 від 18 січня 2006).

4 – 190 років від дня народження Томаса Майн Ріда, англійського письменника (1818–1883)

6 – День геолога. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 110/95, від 07.02.1995 р.) у першу неділю квітня як професійне свято працівників геології, геодезії та картографії

7 – Міжнародний день пам'яті євреїв – жертв фашизму

7 – Всесвітній день здоров'я. У цей день у 1948 році вступив у дію Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHA /A.2/ Res.35)

8 – Великдень (Пасха). Вважається святковим неробочим днем (ст.73 Кодексу про працю України)

11– Міжнародний день звільнення в'язнів з фашистських концтаборів. 11 квітня 1945 року в'язні Бухенвальда підняли повстання і разом з армією США знищили табір, а в'язнів було визволено. Відзначається ця дата з 1945 року

11 – Всесвітній День боротьби з хворобою Паркінсона

12 – Всесвітній день авіації та космонавтики. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної авіаційної федерації

12 – День працівників ракетно-космічної галузі України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 230/97, від 13.03.1997 р.)

14 – 120 років від дня народження Леоніда Арсеновича Булаховського, українського мовознавця і педагога (1888–1961)

15 – Міжнародний день культури. Відмічається з 1999 року з ініціативи громадських організацій світу в день підписання (1935 р.) у Вашингтоні Договору про міжнародні норми охорони культурних цінностей (Пакт Реріха)

15 – 70 років від дня народження Юрія Олександровича Сердюка, українського поета, прозаїка (1938)

17 – Міжнародний день гемофілії. Відзначається за рішенням Всесвітньої федерації гемофілії та Всесвітньої організації охорони здоров'я щорічно в цей день

18 – Міжнародний день пам'яток та визначних місць

18 – День пам'яток історії та культури. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1062/99, від 23.08.1999 р.) у Міжнародний день пам'яток і визначних місць

18 – 80 років від дня народження Р.І. Музафарова, кримсько-татарського фольклориста (1928)

19 – День Голокосту. Відзначається в пам'ять про євреїв – жертв нацизму. Цей день приурочено до початку повстання у Варшавському гетто 19 квітня 1943 року

19 – День довкілля. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 855/98, від 06.08. 1998 р.) у третю суботу квітня

22 – День Землі. Вперше як міжнародна подія відзначалася у 1990 році. Знаменує початок довгострокових зусиль з рішення глобальних проблем, пов'язаних з охороною навколишнього середовища. Проводиться за ініціативою США, де традиційно відзначається з 1970 року

23 – Всесвітній день книги. Цей день засновано ЮНЕСКО в 1996 році 28-ою сесією в пам'ять про відомих письменників: Вільяма Шекспіра, Мігеля де Сервантеса і Гарсіласа де ла Вега (відомого під іменем Інка), які померли в один день – 23 квітня 1616 року. Випадковий збіг і став приводом для пропаганди книги. В цей день в книжкових магазинах і бібліотеках проходять зустрічі з письменниками, працюють книжкові ярмарки

23 – Всесвітній день книги і авторського права. Відзначається з ініціативи ООН (Резолюція 3.18 28-й сесії ЮНЕСКО)

23 – 90 років від дня народження Моріса Дрюона, французького письменника (1918)

26 – Міжнародний день пам'яті жертв радіаційних аварій. Відзначається за рішенням ООН

26 – День Чорнобильської трагедії (1986)

26 – 80 років від дня народження Василя Яковича Грінчака, українського поета (1928–1987)

27 – Великдень (Пасха). Вважається святковим неробочим днем (ст.73 Кодексу про працю України)

27 – Всесвітній день поріднених міст. Проводиться щорічно в останню неділю квітня за рішенням Всесвітньої федерації поріднених міст

28 – Всесвітній день охорони праці. Щороку в багатьох країнах світу 28 квітня за пропозицією Канадського конгресу профспілок відзначається День пам'яті загиблих на виробництві. У 2001р. Міжнародна організація праці (МОП) приєдналася до ініціативи профспілок, координованої Міжнародної Конфедерації вільних

профспілок (МКВП), а з 2002р. встановила 28 квітня Всесвітнім днем охорони праці (безпека праці та здоров'я). В Україні ця дата відзначається з 2003 року

27 – 130 років від дня народження Садріддіна Айні, таджицького письменника (1878–1954)

29 – Міжнародний день танцю. Відзначається з 1982 року за рішенням ЮНЕСКО в день народження Ж.Ж.Новера, французького балетмейстера

30 – 160 років від дня народження Олександри Яківни Єфименко, українського історика та етнографа (1848–1918)

Травень

1 і **2** – День Міжнародної солідарності трудящих. Встановлено конгресом II Інтернаціоналу (Париж, 14-21 липня 1889 року). Святковий день (ст. 73 Кодексу законів про працю)

3 – Всесвітній день свободи преси. Відзначається щорічно, за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/DES/48/432, від 20 грудня 1993 року). Ця дата була обрана, щоб вшанувати Віднхукську декларацію про сприяння незалежній і плюралістичній пресі Африки, яка була прийнята 3 травня 1991року

3 – Міжнародний день Сонця. Запроваджено в 1994 році Міжнародним товариством сонячної енергії (МТСЕ)

4 – 100 років від дня народження Віталія Єлисейовича Чигирина, українського письменника, журналіста (1908–1941)

5 – День Європи. Відзначається щорічно на честь дня (5 травня 1949 року), коли у Лондоні підписано Статут Ради Європи

5 – 180 років від дня народження Ганни Барвінок (справж. О.М.Білозерська-Куліш), української письменниці (1928–1911)

5 – 120 років від дня народження Мирослава Капія, українського літератора, перекладача, фольклориста, педагога (1888–1949).

6 – День Святого Юрія

8 – Всесвітній день Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Відзначається з 1953 року

8 – 130 років від дня народження Надія Костянтинівна Кибальчич, української письменниці (1878–1914)

8-9 – Дні пам'яті та примирення, присвячені пам'яті жертв другої світової війни. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/59/26)

9 – День Перемоги. Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу законів про працю)

9 – День Європи. Відзначається щорічно за рішенням, прийнятим лідерами країн – членів ЄС на зустрічі у Мілані у 1985 році

11 – День Матері. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 489/99, від 10.05.1999 р.) у другу неділю травня

12 – 180 років від дня народження Данте Габріеля Россетті, англійського художника і поета італійця за походженням (1828–1882)

15 – Міжнародний день сім'ї. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/47/237, від 20 вересня 1993 року)

15 – 60 років від дня народження Рауля Шалвовича Чілачави, грузинського і українського поета, перекладача, літературознавця (1948)

17 – Всесвітній день електрозв'язку. Відзначається з 1969 року за рішенням сесії Адміністративної ради Міжнародної спілки електрозв'язку в день заснування спілки (Резолюція 46., Конференції МСЕ)

17 – День Європи. Враховуючи стратегічний курс України на європейську інтеграцію, цей День відзначається згідно з Указом Президента України (№ 339\03, від 19.04.2003р.) у третю суботу травня

17 – День науки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 145/97, від 14.02.1997 р.) у третю суботу травня як професійне свято працівників науки

17 – 100 років від дня народження Леоніда Соломоновича Первомайського (справж. – Ілля Шльомович Гуревич), українського письменника (1908–1973)

18 – Міжнародний день музеїв. Відзначається щорічно за рішенням XI Генеральної Конференції Міжнародної ради музеїв, яка відбулась у травні 1977 року

18 – День пам'яті померлих від СНІДу. Відзначається щорічно з 1983 року в третю неділю травня

21 – Всесвітній день культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/57/249)

22 – Міжнародний день біологічного різноманіття. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/55/201)

24– День слов'янської писемності й культури. День рівноапостольних Кирила й Мефодія, вчителів слов'янських. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1096\2004, від 17.09.2004 р.) щороку в цей день.

25 – День хіміка. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 219/94, від 07.05.1994 р.) в останню неділю травня як професійне свято хімічної та нафтохімічної промисловості

25 – розпочинається Тиждень солідарності з народами усіх колоніальних територій, які борються за свободу, незалежність і права людини. Проводиться щорічно за закликом Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/54/91 1972 р.) і починається у день визволення Африки

27 – 130 років від дня народження Айседори Дункан, американської танцівниці (1878–1927)

28 – День прикордонника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 431/03, від 21.05.2003 р.) як професійне свято, яке відзначатиметься щорічно в цей день

29 – Міжнародний день миротворців ООН. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/57/129), в Україні згідно з Указом Президента (№ 374/03, від 30.04.2003 р.) щороку в цей день

29 –130 років від дня народження Петра Сильвестровича Карманського, українського поета (1878–1956)

31 – Всесвітній день проти тютюну. Проводиться за ініціативою Всесвітньої організації охорони здоров'я (Резолюція 42.19 42-ї сесії ВОЗ)

31 – День працівників видавництв, поліграфії і книгорозповсюдження. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 563/99, від 25.05.1999 р.) в останню суботу травня

Червень

1 – Міжнародний день захисту дитини. Проводиться за рішенням МДФЖ, прийнятому у листопаді 1949 року

1 – День захисту дітей. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 568/98, від 30.05.1998 р.)

1 – День працівників водного господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 226/03, від 18.03.2003 р.) щороку у першу неділю червня

1 – 130 років від дня народження Джона Мейсфілда, англійського письменника, критика (1878–1967)

1 – 100 років від дня народження Івана Оникійовича Виргана (справж. Вергун), українського письменника (1908–1975)

3 – 80 років від дня народження Костянтина Петровича Степанкова, українського актора (1928–2004)

4 – Міжнародний день безвинних дитячих жертв агресії. Проголошено Надзвичайною спеціальною сесією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/ES-7/8, від 19 серпня 1982 року).

5 – Всесвітній день навколишнього середовища. Проводиться згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/2994 (XXVII), від 15 грудня 1972 р.) у день, коли у Стокгольмі було відкрито Конференцію ООН з проблем навколишнього середовища людини

5 – 110 років від дня народження Федеріко Гарсія Лорки, іспанського поета, драматурга (1898–1936)

6 – День журналіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 251/94, від 25.05.1994 р.) як професійне свято працівників засобів масової інформації.

7 – 160 років від дня народження Поля Гогена, французького художника (1848–1903)

8 – День працівників легкої промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 285/94, від 9.06.1994 р.) у другу неділю червня як професійне свято працівників галузі

8 – 90 років від дня народження Володимира Дмитровича Булаєнка, українського поета (1918–1944)

14 – 110 років від дня народження Олени Журливої (справж. – Котова О.К.), української поетеси (1898–1971)

15 – День медичного працівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 281/94, від 3.06.1994 р.) у третю неділю червня як професійне свято працівників галузі охорони здоров'я

15 – Трійця. Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу про працю України)

15 – 80 років від дня народження Фазліддіна Мухаммадієва, таджицького письменника, перекладача (1928–1986)

17 – Всесвітній день боротьби з опустелюванням і засухами. Був проголошений Генеральною Асамблеєю ООН у 1994 році

18 – 80 років від дня народження Сергія Петровича Плачинди, українського письменника (1928)

20 – Всесвітній день біженців. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 4 грудня 2000 року.

21 – 70 років від дня народження Сергія Романовича Бурлакова, українського поета, критика (1938)

22 – День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1245/2000, від 17.11.2000 р.)

22 – 110 років від дня народження Еріха Марії Ремарка, німецького письменника (1898–1970)

22 – 100 років від дня народження Арсена Олексійовича Іщука, українського літературознавця, прозаїка (1908–1982)

23 – День державної служби ООН. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 291/03, від 04.04.2003 р.) у день державної служби Організації Об'єднаних Націй

25 – День митної служби України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 353/92, від 22.06.1992 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1991 році закону «Про митну службу в Україні

26 – Міжнародний день підтримки жертв тортур. Проголошено Генеральною Сесією ООН 12 грудня 1997 року

26 – Міжнародний день боротьби із зловживанням наркотиками і їх незаконним обігом. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (7 грудня 1987 року)

26 – 90 років від дня народження Василя Павловича Бережного, українського письменника (1918–1993)

27 – Всесвітній день рибальства. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної конференції з урегулювання та розвитку рибальства, яка відбулась у липні 1984 року

28 – День Конституції України. Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу законів про працю)

28 – 180 років від дня народження Леона Куніцького, польського письменника, художника (1828–1873)

28 – 80 років від дня народження Бориса Панасовича Комара, українського письменника (1928)

29 – День молоді. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 323/94, від 22.06.1994 р.) в останню неділю червня

Липень

1 – Всесвітній день архітектури. Відзначається щорічно, проголошено Міжнародною спілкою архітекторів у 1985 році

1 – День архітектури України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 456/95, від 17.06.1995 р.) у Всесвітній день архітектури

2 – Міжнародний день спортивного журналіста. Відзначається за ініціативою Міжнародної асоціації спортивної преси з 1995 року

3 – у 1917 році Проголошено Другий Універсал Центральної Ради

5 – Міжнародний день кооперативів. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (A/RES/47/90, 1992 р.) і відзначається у першу суботу липня, починаючи з 1995 року, коли в цей день святкувалось 100 років існування Міжнародного кооперативного союзу

6 – День Військово-Морських Сил Збройних Сил України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 259/2006, від 24.03.2006) у першу неділю липня

7 – 130 років від дня народження Артура Зеліба, польського і німецького літературознавця, публіциста і перекладача (1878–1958)

8 – 70 років від дня народження Леся Степановича Танюка, українського режисера, театрознавця, перекладача, громадського діяча (1938).

10 – 90 років від дня народження Джеймса Олдріджа, англійського письменника (1918)

11 – Всесвітній день народонаселення. Відзначається за рішенням керівної ради Програми розвитку ООН (Рішення ПРООН 89/46, п. 21. 1989р.)

12 – День святих апостолів Петра і Павла

13 – День рибалки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 464/95, від 22.06.1995 р.) у другу неділю липня як професійне свято працівників рибного господарства

14 – 80 років від дня народження Нодара Володимировича Думбадзе, грузинського письменника (1928–1984)

15-16 – 17 років тому Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет (1990)

16 – 100 років від дня народження Василя Барки (справж. Василь Костянтинович Очерет), українського письменника, талановитого критика, перекладача (1908–2003)

18 – 120 років від дня народження В. Міяковського, українського вченого-суспільствознавця, історика літератури, журналіста (1888–1972)

20 – Міжнародний день шахів

20 – День металурга. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 187/93, від 03.06.1993р.) у третю неділю липня, як професійне свято працівників металургійної та гірничодобувної промисловості

22 – 130 років від дня народження Януша Корчака, польського педагога, письменника, лікаря (1878–1942)

24 – 18 років тому на флагштоці перед Київською міською радою замайорів жовто-блакитний прапор (1990)

24 – День святої княгині Ольги. Велика княгиня увійшла в історію як творець державного життя і культури Київської Русі

24 – 180 років від дня народження Миколи Гавриловича Чернишевського, російського письменника, літературного критика, революціонера-демократа (1828–1889)

25 – Міжнародний день системного адміністратора. «Батьком» свята є американець Тед Кекатос, котрий вирішив, що хоч раз на рік системні адміністратори повинні відчути вдячність з боку користувачів. Відзначається з 2000 року в останню п'ятницю липня

25 – 60 років від дня народження Іштвана Бака, угорського письменника, перекладача, редактора (1948)

27 – День працівників торгівлі. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 427/95, від 05.06.1995 р.) в останню неділю липня як професійне свято працівників торгівлі

30 – 100 років від дня народження Івана Івановича Гончаренка, українського письменника (1908-?)

Серпень

1 – День Військово-Морських Сил. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 708/96, від 17.08.1996 р.)

2 – День Святого Іллі

2 – Міжнародний день Голокосту ромів. В цей день 1944 р. у концтаборі Аушвіц-Біркенау гітлерівські фашисти влаштували «циганську ніч». Відзначається в Україні згідно з постановою Верховної Ради (№ 2085, від 8.10.2004р)

2 – День аеромобільних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 937/99, від 02.08.1999 р.)

2 – 120 років від дня народження Костя Степановича Буревія (Буровія), українського письменника (1888–1934)

3 – День Повітряних Сил Збройних Сил України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 579/2007, від 27. 07.2007) у першу неділю серпня

4 – 130 років від дня народження Антона Крушельницького, українського письменника, педагога, громадського діяча (1878–1937)

6 – День Хіросіми. Всесвітній день боротьби за заборону ядерної зброї. В цей день американська авіація здійснила атомне бомбардування японського міста Хіросіма (1945)

6 – Міжнародний день «Лікарі світу за мир». Відзначається за рішенням виконкому Міжнародного руху «Лікарі світу за запобігання ядерної війни»

8 – День військ зв'язку. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 154/2000, від 01.02.2000 р.)

8 – 100 років від дня народження Якова Баша (справж. Башмак Яків Васильович), українського письменника, драматурга (1908–1986).

9 – Міжнародний день корінних народів світу. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/49/214, від 23 грудня 1994 р.) протягом Міжнародного десятиріччя корінних народів світу

10 – День будівельника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 273/93, від 22.07.1993 р.) у другу неділю серпня як професійне свято працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів

10 – День працівників ветеринарної медицини. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1035/01, від 01.11.2001 р.) у другу неділю серпня як професійне свято.

12 – Міжнародний день молоді. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/54/120 1)

14 – Вшанування Хреста Господнього (Перший Спас)

14 – 70 років від дня народження Олександра Кіндратовича Глушка, українського письменника, літературознавця, критика (1938)

15 – 180 років від дня народження Степана Івановича Пономарьова, українського бібліографа книгознавця, літературознавця (1828–1913)

19 – Преображення Господнє (Другий Спас)

19 – День пасічника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 815/97, від 15.08.1997 р.), як професійне свято бджолярів

20 – 110 років від дня народження Вільгельма Муберга, шведського прозаїка і драматурга (1898–1973)

20 – 190 років від дня народження Емілі Бронте, англійської письменниці (1818–1848)

21 – 120 років від дня народження Володимира Антоновича Гадзинського, українського поета, критика (1888–1932)

23 – Міжнародний день пам'яті жертв работоргівлі та її ліквідації (Рішення 8.2 150-ої сесії Виконавчої ради ЮНЕСКО)

23 – 100 років від дня народження Лавріна Прокоповича Грохи, українського драматурга (1908–1976)

24 – День незалежності України. Відзначається згідно з Постановою Верховної Ради України (№ 2143-XII, від 20.02.1992 р.) як державне загальнонародне свято. Вважається святковим неробочим днем (ст.73 Кодексу законів про працю)

28 – Перша Пречиста, Успіння Пресвятої Богородиці

29 – 140 років від дня народження Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської, української письменниці (1868–1941)

29 – 100 років від дня народження Роберта Мерля, французького письменника (1908-?).

30 – День авіації. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 305/93, від 16.08.1993 р. та змінами, внесеними згідно з Указом № 119/96, від 10.02.1996 р.) в останню суботу серпня як професійне свято військових і цивільних авіаторів та працівників авіаційної промисловості і транспорту

30 – 80 років від дня народження Магдалени Ласло-Куцюк, румунського літературознавця-україніста (1928).

31 – День шахтаря. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 304/93, від 16.08.1993 р.) в останню неділю серпня як професійне свято працівників вугільної промисловості

Вересень

1 – Всесвітній день миру. Відзначається в день початку Другої світової війни

1 – День знання. Відзначається з 1984 року

1 – 69 років від дня нападу фашистської Німеччини на Польщу. Початок Другої світової війни (1939)

1 – 90 років від дня народження Ігоря Васильовича Качуровського, українського поета (1918)

2 – 63 років тому підписано Акт про беззастережну капітуляцію Японії. Закінчення Другої світової війни (1945)

4– 17 років тому над Будинком Верховної Ради України було піднято жовто-блакитний прапор (1991)

4– 110 років від дня народження В.В. Данилевського, українського вченого, письменника (1898–1960)

5 – 80 років від дня народження Наталі Борисівни Кузякіної, української письменниці, літературознавця, театрознавця, критика (1928–1994)

7 – День знищення військової іграшки. Відзначається з 1998 року за ініціативою Всесвітньої асоціації допомоги сиротам та дітям, які не мають батьківської опіки

7 – День підприємця. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1110/98, від 05.10.1998 р.) у першу неділю вересня

7 – 60 років від дня народження Софії Василівни Майданської, української письменниці перекладачки (1948)

8 – Міжнародний день грамотності. Відзначається системою ООН (резолюція 1.141 14-ої сесії ЮНЕСКО)

8 – Міжнародний день солідарності журналістів. Проводиться за рішенням IV конгресу Міжнародної організації журналістів, який відбувся у травні 1958 року

8 – 110 років від дня народження Наталії Михайлівни Ужвій, української актриси (1898–1986)

9 – Всесвітній день краси. Проводиться за ініціативою Міжнародного комітету естетики та косметології

9 – 180 років від дня народження Лева Миколайовича Толстого, російського письменника (1828–1910)

9 – 100 років від дня народження Чезаро Павезе, італійського письменника (1908–1950)

10 – 90 років від дня народження Романа Мусійовича Чумака, українського письменника (1918)

13 – День фізичної культури і спорту. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 340/94, від 29.06.1994 р.) у другу суботу вересня

13 – День українського кіно. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 52/96, від 12.01.1996 р.) у другу суботу вересня як професійне свято працівників кінематографії.

13 – 120 років від дня народження Йовжі Йене Тершанські, угорського письменника (1908–1969)

13 – 110 років від дня народження Миколи Івановича Терещенка, українського поета (1898–1966)

14 – День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 302/93, від 12.08.1993 р.) у другу неділю вересня

14 – Міжнародний день пам'яті жертв фашизму. Відзначається щорічно у другу неділю вересня.

14 – День танкіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 922/97, від 29.08.1997 р.) у другу неділю вересня

14 – 150 років від дня народження Володимира Івановича Масляка, українського письменника і публіциста (1858–1924)

15 – День створення міжнародної екологічної організації Грінпіс

16 – Міжнародний день збереження озонового шару. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН в день підписання Монреальського протоколу про речовини, які руйнують озоновий шар (A/RES/49/114) (1987 рік)

17 – День працівників цивільного захисту. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1010/04, від 27.08.2004р.).

20 – День винахідника і раціоналізатора. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 443/94, від 16.08.1994 р.) у третю суботу вересня як свято винахідників і раціоналізаторів.

20 – День фармацевтичного працівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1128/99, від 07.09.1999 р.) у третю суботу вересня

21 – День миру. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 100/02, від 05.02.2002 р.) щорічно 21 вересня підтримуючи рішення Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/36/67; A/RES/55/282)

21 – День працівника лісу. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 356/93, від 28.08.1993 р.) у третю неділю вересня як професійне свято працівників лісового господарства, лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості

21 – Різдво Пресвятої Богородиці Марії (Друга Пречиста). Вшанування українських Богородичних Ікон

21 – 70 років від дня народження Михайла Кузьмича Наєнка, українського літературознавця (1938)

22 – День партизанської слави. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1020/01, від 30.10.2001 р.) щорічно в цей день

24-30 – Всесвітній день моря. Відзначається за рішенням X сесії Асамблеї Міжурядової морської консультативної організації (IMCO/C XXXVIII/21), яка відбулася у листопаді 1977 році. У різних країнах День моря святкується в найбільш доречний день останнього тижня вересня

26 – Всесвітній день серця

27 – Свято Воздвиження Чесного Хреста Господнього

27 – Всесвітній день туризму. Засновано III сесією Генеральної асамблеї Всесвітньої туристської організації, яка відбулась у 1980 році

27 – День туризму. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1047/98, від 21.09.1998 р.)

27 – 70 років від дня народження Володимира Петровича **Каліки**, українського поета (1938)

28 – Міжнародний день глухонімих. Встановлено в пам'ять про створення Міжнародної Федерації глухонімих (1951 рік). Відзначається в останню неділю вересня

28 – День машинобудівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 361/93, від 08.09.1993 р.) у четверту неділю вересня як професійне свято працівників машинобудування і приладобудування

28 – 190 років від дня народження Йосафата Миколайовича Кобринського, українського громадсько-культурного діяча, автора «Букваря» (1842), в якому вперше в Галичині застосував цивільний шрифт (1818–1901)

28 – 90 років від дня народження Василя Олександровича Сухомлинського, видатного українського педагога (1918–1970)

30 – День святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері Софії

30 – Всеукраїнський день бібліотек. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 471/98, від 14.05.1998 р.) щорічно в цей день

30 – 60 років від дня народження Віктора Анастасійовича Бурбели, українського поета, літературознавця (1948)

Жовтень

Жовтень – Міжнародний тиждень листа. Відзначається за рішенням Всесвітньої поштової спілки та завжди включає в себе 9 жовтня – Всесвітній день пошти

1 – Міжнародний день музики. Проводиться за рішенням Міжнародної музичної ради ЮНЕСКО

1 – День народження поштової листівки (Відень)

1 – Міжнародний день осіб похилого віку. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (A/RES/45/106, від 14 грудня 1990 р.)

1 – День ветерана. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1135\04, від 24.09.2004р.)

1 – 240 років від дня народження Івана Матвійовича Муравйова-Апостола, українського і російського письменника–просвітителя, перекладача, ученого, критика (1768–1851)

3 – 110 років від дня народження Луї Арагона, французького письменника (1898–1982)

4 – Всесвітній день тварин

4-10 – Всесвітній тиждень космосу. Проголошено Міжнародною Федерацією астронавтики на честь запуску першого в світі штучного супутника Землі (A/54/68)

4 – 140 років від дня народження Кирила Йосиповича Студинського, українського літературознавця, громадського діяча (1868–1941)

5 – Всесвітній день вчителів. Засновано ЮНЕСКО у 1994 році (UNESCOPRESSE vol.4, no.17, p 9)

5 – День працівників освіти. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 513/94, від 11.09.1994 р.) у першу неділю жовтня як професійне свято працівників освіти

8 – Міжнародний день по зменшенню небезпеки стихійних бід. В 2001 році Генеральна Асамблея ООН постановила щорічно відмічати цей день в другу середу жовтня (резолюція 56\195 від 21 грудня)

8 – День юриста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1022/97, від 16.09.1997 р.)

8 – 100 років від дня народження Альберта Мальца, американського письменника (1908–1985)

8 – 70 років від дня смерті Гната Мартиновича Хоткевича, українського письменника, актора, мистецтвознавця, режисера, композитора (1877–1938)

9 – Всесвітній день пошти. Проводиться за рішенням XIV конгресу Всесвітньої поштової спілки в день її створення (UPU/Tokyo Congress 1969/ Res. C. 11)

10 – Всесвітній день охорони психічного здоров'я

12 – День художника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1132/98, від 09.10.1998 р.) у другу неділю жовтня

13 – 120 років від дня народження Михайла Яковича Калиновича, українського мовознавця, літературознавця (1888–1949)

14 – Міжнародний день стандартизації. Відзначається в день створення Міжнародної організації зі стандартизації

14 – Покрова Пресвятої Богородиці

14 – День Українського козацтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 966/99, від 07.08.1999 р.) в день свята Покрови Пречистої Богородиці

14 – 66 років тому утворено Українську повстанську армію (УПА) (1942)

14 – 90 років від дня народження Івана Харитоновича Головченка, українського письменника (1918)

14 – 100 років від дня смерті Насті (Анастасії Борисівни) Грінченко, української письменниці (1884–1908)

15 – Всесвітній день сільської жінки. Засновано Організацією Об'єднаних Націй в 1997 році. Право на проведення надано фонду Всесвітнього жіночого конгресу (Женева. Швейцарія). Ініціатором відзначення цього свята в Україні стало Всеукраїнське громадське об'єднання «Рада жінок-фермерів України», яке створено 1998 році

16 – Всесвітній день продовольства. Відзначається за рішенням Організації Об'єднаних Націй з питань продовольства і сільського господарства в день створення цієї організації (A/RES/35/70)

16 – 90 років від дня народження Олександра Миколайовича Підсухи, українського письменника (1918–1990)

17 – Міжнародний день боротьби з бідністю. Проводиться за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/47/196, від 22 грудня 1992 р.)

18 – 90 років тому у Львові було засновано Українську Національну Раду (ЗУНР–ЗОУНР) (1918)

18 – 140 років від дня народження Євгенії Іванівни Ярошинської, української фольклористки і письменниці, громадської діячки (1868–1904)

19 – День працівників харчової промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 714/95, від 08.08.1995 р.) у третю неділю жовтня як професійне свято працівників харчової промисловості

20 – Міжнародний день авіадиспетчера. Міжнародна федерація асоціацій авіаційних диспетчерів була створена в Амстердамі 20 жовтня 1961 році. Федерація представляє інтереси більше сорока тисяч авіадиспетчерів з 127 країн світу

21 – 130 років від дня народження Дюла Круді, угорського письменника (1878–1933)

24-30 – Тиждень роззброєння. Проводиться щорічно за закликом спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (1978) і починається у день річниці заснування ООН.

24 – День Організації Об'єднаних Націй. Проводиться в день, коли у 1945 році вступив у дію Статут ООН

24 – Всесвітній день інформації про розвиток. Проводиться за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/3038 (XXVII), від 19 грудня 1972 р.)

25 – Міжнародний день боротьби жінок за мир

25 – День рятівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1170/98, від 22.10.1998 р.) в останню суботу жовтня

25 – 100 років від дня народження Дмитра Івановича Чепурного, українського поета і перекладача (1908–1944)

25 – 90 років від дня народження Миколи Степановича Шутя, українського поета (1918–1943)

26 – День автомобіліста і дорожника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 452/93, від 13.10.1993 р.) в редакції Указу Президента (№ 1173/97, від 22.10.1997 р.) в останню неділю жовтня як професійне свято працівників автомобільного транспорту і дорожнього господарства

27 – 280 років від дня народження Джеймса Кука, англійського мореплавця, який три рази проплив навколо Землі (1728–1779)

28 – 19 років тому Верховна Рада УРСР затвердила Закон про державний статус української мови (1989)

30 – День податкової служби України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1094/2000, від 29.09.2000 р.)

30 – 55 років від дня смерті Імре Кальмана, угорського композитора (1882–1953)

31 – Міжнародний день Чорного моря. Ініційовано громадськістю та владними структурами причорноморських країн

31 – Всесвітній день заощаджень. Цей день відзначають у багатьох країнах Європи, де громадяни користуються послугами банків і зберігають там свої заощадження. У 20-30 роках XX ст. Свято ощадності активно відзначали в Галичині

31 – 140 років від дня народження Фадія Вікторовича Рутковського, українського драматурга, актора, театрального діяча (1868–1927)

31 – 70 років від дня народження Леоніда Васильовича Череватенка, українського поета, перекладача, сценариста мистецтвознавця і літературознавця (1938)

Листопад

1 – 17 років тому Верховна Рада України прийняла «Декларацію прав національностей України» (1991)

1 – 110 років від дня народження Дмитра Івановича Бедзика, українського письменника (1898–1982).

2 – День працівника соціальної сфери. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 374/99, від 13.04.1999 р.) в першу неділю листопада

2 – 100 років від дня народження Івана Захаровича Бойка, українського поета, бібліографа (1908–1970)

3 – День інженерних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1390/99, від 27.10.1999 р.)

3 – День ракетних військ і артилерії. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1215/97, від 31.10.1997 р.)

3 – 110 років від дня народження Дмитра Никаноровича Фальківського, українського поета (1898–1934)

4 – День залізничника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1140\02, від 11.12.2002р)

4 – 160 років від дня народження Кароля Беднарського, українського друкаря (1848–1911)

4 – 120 років від дня народження Якова Андрійовича Мамонтова, українського письменника (1888–1940)

4 – 90 років від дня народження Олега Кіндратовича Бабишкіна, українського літературознавця і мистецтвознавця (1918–1991)

6 – Міжнародний день запобіганню експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів

7 – 160 років від дня народження Дмитра Васильовича Марковича, українського письменника і громадського діяча (1848–1920)

8 – 110 років від дня народження Миколи Панасовича Ледянки, українського письменника (1898–1963)

8 – 90 років від дня народження Дмитра Михайловича Прилюки, українського письменника (1918–1987)

9 – Всесвітній день якості. Відзначається за ініціативою міжнародних організацій зі стандартизації та якості, при підтримці ООН

9 – День української писемності та мови. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1241/97, від 6.11.1997 р.) в день вшанування пам'яті преподобного Нестора –літописця

9 – 90 років тому Українська Національна Рада проголосила Західно-Українську Народну Республіку (1918)

10 – Всесвітній день молоді. Відзначається у день створення Всесвітньої Федерації демократичної молоді

10 – 170 років від дня смерті Івана Петровича Котляревського, українського письменника, зачинателя нової української літератури та нової літературної мови (1769–1838).

12 – 200 років від дня народження Осипа Максимовича Бодянського, українського і російського філолога-славіста, історика, письменника, перекладача, фольклориста (1808–1877).

13 – Всесвітній день сліпих. Відзначається у день народження Валентина Гаюї, французького педагога, який у 1784 році заснував у Парижі перший у світі інтернат для сліпих.

13 – 90 років тому було створено Директорію Української Народної Республіки – найвищий орган державної влади (1918)

14 – Всесвітній день боротьби з діабетом. Спочатку відзначався у день народження Фредеріка Гранта Бантинга, канадського фізіолога, який винайшов гормон інсуліну. Посилаючись на резолюції Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (WHA42.36 від 19 травня 1989 р.), Міжнародна діабетична федерація при участі ВООЗ з 1991 року відмічає як Всесвітній день боротьби з діабетом. Генеральна асамблея постановила оголосити 14 листопада 2007 року днем ООН (A/RES/61/225 від 18 січня 2007)

14 – 90 років тому згідно із законом П. Скоропадського була заснована Українська академія наук (УАН) (тепер Національна Академія наук України) (1918)

14 – 80 років від дня народження Миколи Герасимовича Глухенького, українського письменника (1928)

15 – 60 років від дня народження Олександра Йосиповича Злотника, українського композитора, народного артиста України (1948)

15 – Міжнародний день терпимості. Проголошено Генеральною сесією ООН 12 грудня 1996 року

16 – Всесвітній день іммігранта. Відзначається у третю неділю листопада за ініціативою національних єпископських конференцій

16 – День працівників радіо, телебачення та зв'язку. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 667/94, від 11.11.1994 р.)

16 – День працівників сільського господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 428/93, від 07.10.1993 р.) у третю неділю листопада як професійне свято

16 – 140 років від дня народження Богдана (Федора) Олександровича Кістяківського, українського правознавця, філософа, соціолога (1868–1920)

16 – 120 років від дня народження Євгена Антоновича Рихлика, українського мовознавця, етнографа, культурно-освітнього діяча (1888–1937)

17 – Міжнародний день студентів. Встановлено на Всесвітньому конгресі студентів у Празі у 1946 році

17 – День студента. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 659/99, від 16.07.1999 р.)

17 – 100 років від дня народження Григорія Порфировича Кочура, українського перекладача, поета, літературознавця (1908–1994)

18 – 90 років від дня смерті Миколи Петровича Глібовицького, українського письменника і громадського діяча (1876–1918)

19 – День працівників гідрометеорологічної служби. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 208/03, від 11.03.2003 р.)

19 – День скловиробника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1417\2003, від 9.12.2003).

19 – 70 років від дня народження Валерії Василівни Врублевської, української письменниці (1938)

20 – Всесвітній день дитини. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/836(IX). Була схвалена Декларація прав дитини.

20 – Міжнародний день відмови від паління. Відзначається у третій четвер листопада

21 – Всесвітній день телебачення. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1996 року

21 – 80 років від дня народження Тетяни Петрівни Маєвської, українського літературознавця (1928)

20 – Всесвітній день привітань. Відзначається з 1973 року. Ідея проведення цього дня зародилася у братів Майкла та Брайяна Маккормак з американського штату Небраска як реакція на посилення міжнародної напруженості.

22 – День Свободи. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1619/2005, від 19.11.2005)

22 – День пам'яті жертв голодомору. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1310/98, від 26.11.1998 р.) у четверту суботу листопада

23 – 100 років від дня народження Андрія Володимировича Недзвіського, українського театрознавця, літературознавця (1908–1984)

24 – Міжнародний день покупок. Вперше «День без покупок» був проведений у США (1992)

24 – 90 років від дня народження Віктора Марковича Лагози, українського письменника (1918)

24 – 70 років від дня народження Анатолія Васильовича Горецького, українського літературознавця (1938–1972)

25 – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства по відношенню жінок. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/54/134)

25 – 170 років від дня народження Івана Семеновича Нечуй-Левицького (справж. – Левицький), українського письменника, етнографа і педагога (1838–1918)

27 – 100 років від дня народження Ольги Вітошинської (літ. псевд. – Софія Наумович), української письменниці, журналістки, перекладача, історика літератури. Жила у Франції (1908–2000).

28 – 70 років від дня народження Володимира Костянтиновича Житника, українського письменника (1938)

29 – Міжнародний день солідарності з палестинським народом. Відзначається щорічно за закликом резолюції Генеральної Асамблеї ООН (A/ RES/32/40B. (1977 р.) у день, коли у 1947 році Генеральною Асамблеєю ООН було схвалено резолюцію про розділ Палестини

29 – 230 років від дня народження Григорія Федоровича Квітки-Основ'яненка (справж. Квітка Григорій Федорович), українського письменника, засновника художньої прози в новій українській літературі та культурно-громадського діяча (1778–1843)

Грудень

1 – 16 років тому на всенародному референдумі підтверджено Акт проголошення незалежності України (1991)

1 – Всесвітній день боротьби зі СНІДом. Проголошено Всесвітньою організацією охорони здоров'я (WHA41/1988/REC/1).

1 – День працівників прокуратури. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1190/2000, від 02.11.2000 р.) як професійне свято

1 – 100 років від дня народження Василя Гайдарівського (літ. псевд. Василь Гайворонський), українського письменника (м. Філадельфія, США) (1908–1972)

1 – 90 років від дня народження Платона Іларіоновича Майбороди, українського композитора (1918–1989)

1 – 80 років від дня народження Миколи Михайловича Кочиша, українського письменника і мовознавця в Сербії (1928–1973)

2 – Міжнародний день скасування рабства. Відзначається в день схвалення Генеральною Асамблеєю ООН конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатації інших осіб

2 – 70 років від дня народження Костянтина Андрійовича Лазаренка, українського поета, перекладача (1938)

3 – Міжнародний день інвалідів. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (A /RES/47/3, від 14 жовтня 1992 р.)

5 – Міжнародний день добровольчих дій в інтересах економічного та соціального розвитку. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/40/212, від 17 грудня 1985 р.)

5 – День працівників статистики. Відзначається в Україні з Указом Президента (№ 1120\2002, від 02.12 2002р.)

5 – 90 років від дня народження Михайла Прокоповича Гуменюка, українського бібліографа і літературознавства (1918–1988)

6 – День Збройних Сил України. Відзначається в Україні згідно з Постановою Верховної Ради (№ 3528–12, від 19.10.1993 р.) у

день прийняття Верховною Радою України в 1991 році Закону України «Про Збройні Сили України»

6 – 60 років від дня народження Анатолія Георгійовича Костецького, українського письменника і літературознавця (1948)

7 – 80 років від дня народження Леоніда Сергійовича Бойка, українського літературознавця і критика (1928)

7 – Міжнародний день цивільної авіації. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/51/33), та за ініціативою Міжнародної організації цивільної авіації

7– День місцевого самоврядування. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1250/2000, від 25.11.2000 р.).

8 – 140 років тому у Львові засноване товариство «Просвіта» (1868)

8 – 16 років від дня підписання у Бресті Білоруссю, Росією і Україною Біловезької Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав. СРСР припинив існування як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність (1991)

8 – 70 років від дня народження Андрія Федоровича Коцюбинського, українського письменника (1938).

9 – 160 років від дня народження Джоеля Чандлера Харріса, американського письменника (1848–1908)

10 – День прав людини. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (A/RES/423(V). Відзначається у день прийняття Загальної Декларації прав людини

11 – Всесвітній день дитячого телемовлення. Проголошено на Міжнародному ринку телепрограм представниками Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у квітні 1994 року

11 – Міжнародний день гір. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/57/245)

11 – 90 років від дня народження Юрія Семеновича Бурляя, українського письменника (1918–1997)

12 – День Сухопутних військ України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1167/97, від 18.10.1997 р.)

13 – 80 років від дня народження Євгена Олександровича Сверстюка, українського поета, перекладача, літературознавця, філософа (1928)

15 – День працівників суду. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1318/2000, від 08.12.2000 р.) як професійне свято

15 – 160 років від дня смерті Євгена Павловича Гребінки, українського письменника (1812–1848)

17 – 100 років від дня народження Юрія Шевельова (псевд. Гр. Шевчук, Юрій Шерех), український вчений-славіст, мовознавець, історик української літератури, літературний і театральний критик, публіцист (1908–2002)

18 – Міжнародний день мігрантів. Відзначається за рішенням Генеральної асамблеї ООН (A/RES/55/93)

18 – 66 років тому почалося визволення України від німецько-фашистських загарбників (1942)

19 – День Святого Миколая

20 – День міліції. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 567/92, від 17.11.1992 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1990 році Закону «Про міліцію»

21 – День енергетика. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 522/93, від 12.11.1993 р.) у третю неділю грудня як професійне свято працівників енергетики та електротехнічної промисловості

21 – 80 років від дня народження Миколи Васильовича Білкуна, українського письменника (1928)

22 – День Ганни

22 – День української дипломатії

22 – 150 років від дня народження Джакомо Пуччіні, італійського композитора (1858–1924)

22 – 80 років від дня народження Олега Івановича Микитенка, українського літературознавця, перекладача (1928)

23 – 150 років від дня народження Володимира Івановича Немировича-Данченка, діяча російського театру, письменника, драматурга, театрального критика, режисера, педагога (1858–1943)

23 – 90 років від дня народження Івана Манді, угорського письменника (1918)

24 – День працівників архівних установ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1200/98, від 30.10.1998 р.) як професійне свято

24 – 210 років від дня народження Адама Бернарда Міцкевича, польського поета і діяча національно-визвольного руху (1798–1855)

25 – 160 років від дня народження Степана Михайловича Коваліва, українського письменника (1848–1920)

25 – 90 років від дня народження Миколи Якимовича Гнидюка, українського письменника (1918–1976)

26 – 110 років від дня народження Євгена Павловича Плужника, українського письменника (1898–1936)

27 – 375 років від дня смерті Мелетія (Максима Герасимовича) Смотрицького, українського письменника-полеміста, філолога і церковного діяча (бл. 1572–1633)

29 – Міжнародний день біологічного різноманіття. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (19 грудня 1994 року) і відзначається у день, коли вступила в дію Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття

29 – 150 років від дня народження Данила Хомича Лепкого, українського письменника і етнографа (1858–1912)

29 – 120 років від дня народження Галини Журби (справж. – Домбровська Галина Маврикіївна), української письменниці (1888–1979)

31 – 110 років від дня народження Василя Лімниченка (справж. – Мельник), українського письменника, перекладача, громадсько-культурного і церковного діяча у Німеччині(1898–1949)

31 – 90 років від дня народження Данила Олександровича Бакуменка, українського письменника (1918)

ПОКАЖЧИК ПРІЗВИЩ ЮВІЛЯНТІВ ТА АВТОРІВ СТАТЕЙ ПРО НИХ

А

Абоні Е. 20
Айні С. 190
Арісіма Т. 184
Арістов Ф.Ф. 18
Арагон Л. 203
Аркас М.М. 5
Аркас Н. 17
Атаманюк М.І. 180

Б

Бабидорич М.І. 17
Бабишкін О.К. 206
Байрон Д.Г. 181
Бак І. 196
Бакуменко Д.О. 213
Балега Ю.І. 22
Балла Д. 21
Балог К.Ф. 15, 121
Барвінок Ганна (справж. – Білозерська-Куліш О.М.) 190
Барка Василь (справж. – Очерет В.К.) 196
Барчан В.В. 3, 102
Баш Я. (справж. – Башмак Я.В.) 197
Бедзик Д.І. 206
Беднарський К. 206
Бендес І. 16
Бережний В.П. 194
Бідзіля Ю.М. 3, 67
Біксей Л.І. 3, 62, 85, 146
Білкун М.В. 212
Бобинський В.П. 185
Бовуар С. 180
Бодянський О.М. 207
Божук М. (справж. – Божук-Штефуца В.М.) 5
Бойко І.З. 206
Бойко Л.С. 211
Бокотей А.А. 9, 72
Болдижар М.М. 20, 156
Боніславський Т. 18
Бращайко М. 18, 140
Брехт Б. 183
Броді М.Ю. 12
Броді П. 22
Брондуков Б.М. 184
Бронте Е. 198
Будзиновський В. 182
Булаєнко В.Д. 193
Булаховський Л.А. 188
Бурбела В.А. 202
Бурлаков С.Р. 194
Бурляй Ю.С. 211
Буттлер, граф 8

В

Вароді В.І. 15
Васько Г.І. 14
Веконь А. 14
Вербеці І. 23
Верн Ж. 183
Вирган І.О. (справж. – Вергун) 193
Висоцький В.С. 182
Вівальді А. 184
Віргінія Ю. (Шойерманн-Фульд-Ленгсдорф) 187
Вітошинська О. (літ. псевд.– Софія Наумович) 209
Владимир М.М. 6
Власова К.К. 16
Влизько О.Ф. 183
Вовчок В.Ю. 15
Воробкевич Г.І. 180
Врублевська В.В. 208

Г

Габорець В.С. 3, 79, 116, 125
Гаврилець М.Д. 16
Гадзинський В.А. 198
Гайдарівський В. 210
Гайдук В.М. 6, 41
Гарсія Л.Ф. 193
Гарсія М.Г. 184
Глібовицький М.П. 208
Глухенький М.Г. 207
Глушко О.К. 198
Гнидюк М.Я. 213
Гоген П. 193
Головченко І.Х. 204
Голомб (Марченко) Л.Г. 3, 14, 35
Гомечко М.С. 22
Гончар О.Т. 187
Гончаренко І.І. 197
Гораль О.М. 12
Горецький А.В. 209
Горліс-Горський Ю.Ю. (справж. – Городянин-Лісовський 5, 27
Грінчак В.Я. 189
Грінченко Н.Б. 204
Грабар О. 22
Гребінка Є.П. 212
Грицак М.А. 22
Громовий О. 5

Грот К.Я. 14
Гроха Л.П. 198
Грубер І.І. 184
Грушевська О.О. 181
Гулак-Артемовський С.С. 183
Гуменюк М.П. 210
Густі Й.Й. 25

Д

Давидов А.І. 183
Данилевський В.В. 199
Данилюк Д.Д. 3, 112
Делеган В.В. 3, 59
Довганич О.Д. 3, 29, 96, 98, 172
Довгович В. 10
Другет (Гомонайський) І. 23
Дрюон М. 189
Дулішкович І. 7
Дулішкович Г. 9
Думбадзе Н.В. 196
Дункан А. 192
Духнович О.В. 11
Дяченко К.І. 181

Є

Єфименко О.Я. 190

Ж

Жегуц І. 14, 117
Желтвай В. 11
Житник В.К. 209
Жолдак О. 187
Журба Г. (справж. – Домбровська Г.М.) 213
Журлива О. (справж. – Котова О.К.) 193

З

Забашта Л.В. 182
Завгородній С.О. 185
Зайцев О.Д. 4, 153
Закривидорога О.Д. 13
Залата Л.Д. 180
Зейкан Ю.П. 20
Зекань І. 19
Зеліб А. 195
Злотник О.Й. 207

І

Ібсен Г. 186
Іван, владика 16
Івашкович В.М. 22
Ігнат А.М. 7, 8, 56
Ігнатович Г.Г. 19
Ілку М.Й. 13
Ілько І.І. 8
Ілько В.І. 16
Іщук А.О. 194

К

Каліка В.П. 202
Калин А.С. 18, 143
Калинович М.Я. 203
Калиняк Д.І. 187
Канюка І.І. 16
Капій М. 190
Капніст В.В. 184
Карабелеш Є.В. 19
Карловскі Г. (Іді Мітіцкі) 11
Кармалюк П.П. 180
Карманський П.С. 192
Качуровський І.В. 199
Квітка-Основ'яненко Г.Ф. 210
Керецман І.В. 18
Кибальчич Н.К. 190
Кирилова Н.В. 18
Кінах Г. 17
Кістяківський Б. 208
Кіш Ф. 20
Кобаль В.В. 14
Кобринський Й.М. 202
Ковалів С.М. 213
Коваленко Г.О. 181
Козар І.П. 11
Коломієць І.Г. 14
Комар Б.П. 195
Кондратюк О.Є. 10
Контратович І. 24
Копинець П.М. 6
Королева Н. 184
Корчак Я. 196
Коршинський І.Ю. 13, 96
Костецький А.Г. 211
Котляревський І.П. 207
Коцюбинський А.Ф. 211
Кочиш М.М. 210
Кочур Г.П. 208
Кремінь Д.Д. 16
Кривін Ф.Д. 14
Кричевський М. 20
Круді Д. 205
Крушельницький А. 197
Кудрявська Л.Б. 17
Кузьма Б.І. 7, 47
Кузякіна Н.Б. 199
Кук Д. 205
Кулик В.Г. 180
Куличенко Л.В. 187
Куля Ф.І. 4, 163
Куніцький Л. 195

Л

Лагоза В.М. 209
Лазаренко К.А. 210
Лазорик Ф.С. 10
Лакиза М.П. 14, 99
Ласло-Куцюк М. 199
Ластовецький А.О. 183
Ледянка М.П. 206
Лемеш П.В. 25
Лепкий Д.Х. 213
Лесевич В.В. 181

Лімниченко В. (справж. – Мельник) 213
Лісняк В.А. 182
Лісовий П.М. 17
Лучаківський В.Д. 185
Лучкай М. 21

М

Маєвська Т.П. 209
Мадяр П.І. 7, 45
Майборода П.І. 210
Майданська С.В. 200
Майор М. 19
Макара М.П. 3, 158
Макаренко А.С. 185
Маланюк Є. 183
Малета В.М. 9
Мальц А. 203
Мамонтов Я.А. 206
Манді І. 212
Маркович Д.В. 206
Мартин П.В. 13
Мартон І.Ф. 20, 164
Мартон А.О. 8, 63
Марущак О. 16
Марфієвич М.І. 186
Масло М.К. 183
Масляк В.І. 200
Матій П.П. 11
Матіко І.І. 10
Матезонський К. 22, 172
Мейсфілд Д. 193
Мередіт Д. 183
Мерль Р. 199
Микитенко О.І. 212
Митрик М.І. 18, 145
Мишанич О.В. 10
Мінь А. 21
Мітіцкі І. (справж. – Карловскі 11)
Міцкевич А.Б. 212
Міяковський В. 196
Молнар Ф. 181
Мольнар-Мундяк М.М. 187
Мор Т. 182
Мороз А.Т. 182
Мороз В.Л. 182
Мороз О.Н. 185
Муберг В. 198
Музафаров Р.І. 188
Муравйов-Апостол І.М. 202

Н

Наєнко М.К. 201
Негода М.Т. 180
Недзвіський А.В. 209
Немирович І.О. 183
Немирович-Данченко В.І. 212
Нечуй-Левицький І.С. 209

О

Олашин М.В. 3, 39, 91, 94
Олдрідж Д. 195
Олесь Олександр (справж. –Кандиба О.І) 21
Олійник С.І. 187
Ошват Е. 8

П

Павезе Ч. 200
Пагиря В.В. 4, 5, 47, 133
Падяк В.І. 4, 136
Панчук Н.М. 4, 169
Пахомова С.М. 4, 54
Пачовський В.М. 6, 30
Пеняк П.С. 91
Первомайський Л.С. (справж. – Гуревич І.Ш) 191
Перені Ж. 20
Перро Ш. 180
Плачинда С.П. 194
Плужник Є.П. 213
Пойда С.П. 16, 127
Поліщук В.П. 12
Польова Г.М. 186
Пономарьов С.І. 198
Поп І.І. 13
Попов О.В. 11
Попович М.Д. 7
Попович Т.М. 12
Приємська-Дніпрова М. 9, 77
Прилюка Д.М. 207
Приходько О.В. 4, 8, 50, 61, 65
Пуччіні Д. 212

Р

Рак П.М. 14, 113
Рац П. 6
Ремарк Е.М. 194
Рижова Г.Б. 4, 62, 149
Рихлик Є.А. 208
Рішаві О.І. 6
Розсоха С.І. 13
Розумовський К.Г. 187
Романишин М.М. 16, 131
Роскін М.Н. 15
Росоха С. 86
Россетті Д.Г. 191
Росул М.О. 18
Русин Г.І. 9
Рутковський Ф.В. 206
Рущак Й.Л. 9

С

Сабов Є. 17
Сабов В.М. 12, 84
Сабов К.А. 16, 134
Самовольський Е. 22
Сахарова Л.Й. 4, 174
Сверстюк Є.О. 211
Свида В.І. 18

Сендберг К.А. 180
Сенько І.М. 4, 71, 144
Сердюк Ю.О. 188
Сирохман М.В. 4, 76, 83
Сільвай І.А. (літ. псевд. Уріїл Метеор) 9
Сірко І.М. 24
Славутич Я. 180
Сміян П.К. 6, 36
Смотрицький М.Г. 213
Сопільняк В.І. 5
Сорока С.С. 104
Сосюра В.М. 180
Старицька-Черняхівська Л.М. 198
Сташко Ю.Ю. 7
Степанков К.П. 193
Студинський К.Й. 203
Стус В.С. 180
Сухомлинський В.О. 202

Т

Гаммсааре А. 182
Тевельов М.Г. 9, 69
Телєкі Й. 22
Теличко В.Ф. 4, 44, 166
Терля Й. 19
Терещенко М.І. 200;
Тершанські Й.Й. 200
Тиценко С.Ю. 4, 139
Толстой Л.М. 200
Томашовський С.І. 11
Троян М.В. 14, 107

У

Ужній Н.М. 200
Улянець О.М. 9
Усик Т.С. 17

Ф

Фаліддін М. 194
Фальківський Д.Н. 206
Федака П.М. 4, 86, 120, 142
Федака С.Д. 4, 155
Фединишинець В.С. 12
Федькович Ю. 180
Філеп А. 8
Фенцик Є.А. 21
Ференц Н.С. 4, 106, 130
Фігула Й. 11

Х

Ханенко Б.І. 181
Химишинець В.В. 7
Хоткевич Г.М. 203

Ц

Царгородська Н. 7
Цигак В.С. 22
Цікайло П. 25
Цуперяк М.В. 21, 170

Ч

Чепурний Д.І. 205
Череватенко Л.В. 206
Черній Й.Й. 8
Чернишевський М.Г. 196
Чернявський М.Ф. 180
Чигирин В.Є. 190
Чикаленко Л.Є. 184
Чіка В.Г. 7
Чілачава Р.Ш. 191
Чопей І.Ю. 13
Чорі Ю.С. 9
Чумак Р.М. 200
Чумак Т.М. 9, 65
Чучка П.П. 7, 51

Ш

Швець В.С. 181
Шевельов Ю. 212
Шепа А.О. 11, 79
Шерегій М.Ю. 17, 137
Шип Ю.В. 12
Шкробинець Ю.В. 20, 159
Шоссел А. 24
Шпеник О.Б. 15
Штефан А.Е. 6
Шугай М. 10
Шутєв І.М. 19, 147
Шутюк Ю.С. 15
Шуть М.С. 205

Щ

Щуровська-Росиневич П.І. 10

Я

Яворов (Крачолов П.К.) 181
Яворський Ю.А. 21
Ярошинська Є.І. 204

ЗМІСТ

Від укладача 3

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ 2008 РОКУ 5

ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ: 2008 рік 23

КРАЄЗНАВЧІ ЗНАМЕННІ ДАТИ

ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ ГОРЛІС-ГОРСЬКИЙ 27
ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ 30
ПЕТРО КІНДРАТОВИЧ СМІЯН 36
ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ ГАЙДУК 41
ПЕТРО ІВАНОВИЧ МАДЯР 45
БОРИС ІВАНОВИЧ КУЗЬМА 47
ПАВЛО ПАВЛОВИЧ ЧУЧКА 51
АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ ІГНАТ 56
ОЛЕНА ВАСИЛІВНА ПРИХОДЬКО 61
АДАЛЬБЕРТ ОЛЕКСАНДРОВИЧ МАРТОН 63
ТЕТЯНА МАКАРІВНА ЧУМАК 65
МАТВІЙ ГРИГОРОВИЧ ТЕВЕЛЬОВ 69
АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ БОКОТЕЙ 72
МАРІЯ ПРИЄМСЬКА-ДНІПРОВА 77
АНТОН ОЛЕКСІЙОВИЧ ШЕПА 79
САБОВ ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ 84
СТЕПАН РОСОХА 86
ПАВЛО СТЕПАНОВИЧ ПЕНЯК 91
ІВАН ЮРІЙОВИЧ КОРШИНСЬКИЙ 96
МИКОЛА ПАНАСОВИЧ ЛАКИЗА 99

СОФІЯ СТЕПАНІВНА СОРОКА 104
МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ ТРОЯН 107
ПЕТРО МИХАЙЛОВИЧ РАК 113
ІВАН ЖЕҐУЦ 117
КЛАРА ФЕДОРІВНА БАЛОГ 121
СТЕПАН ПЕТРОВИЧ ПОЙДА 127
МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ РОМАНИШИН 131
КИРИЛ АНТОНОВИЧ САБОВ 134
МАРІЯ ЮРІЇВНА ШЕРЕГІЙ 137
МИХАЙЛО БРАЩАЙКО 140
АНДРІЙ СТЕПАНОВИЧ КАЛИН 143
МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ МИТРИК 145
ІВАН МИХАЙЛОВИЧ ШУТЄВ 147
ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ ім. Й.БОКШАЯ 150
ГУЦУЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА 154
МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ БОЛДИЖАР 156
ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ ШКРОБИНЕЦЬ 159
ШТЕВАН ФЕРЕНЦОВИЧ МАРТОН 164
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ВОЛОВЕЦЬКОЇ РАЙОННОЇ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДОРОСЛИХ 167
МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ ЦУПЕРЯК 170
КОСТЯНТИН МАТЕЗОНСЬКИЙ 172

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ 2008 РОКУ 177

Покажчик прізвищ ювілянтів та авторів статей про них 214

Довідкове видання

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА 2008 РІК

Рекомендаційний бібліографічний посібник

УКЛАДАЧІ:

М.І.Івашко, Г.В.Бобонич

за участі

І.М. Горват

(угорські краєзнавчі дати)

Випусковий редактор:

Л.О. Ільченко

Коректор:

Н.М. Панчук

Відповідальна за випуск

Л.З. Григаш

Видавництво Валерія Падяка

Ужгород, 88007, вул. Гагаріна 14/3 тел. 8(0312)-693132

E-mail <padyak@mail.uzhgorod.ua>

www.padyak.com

Директор В. І. ПАДЯК, к.ф.н.

(Свідоцтво Держкомінформу України ДК № 963 від 20.06.2002 р.)

Оригінал-макет: **Л.Ільченко**

Підписано до друку 1.08.2007 р. Формат 60x84/16.

Умов. друк. арк. 13,75. Тираж 250 прим.

Друкарня ТОВ «Папірус-Ф»

Ужгород, вул. Лермонтова, 25а

ВИДАВНИЦТВО В. ПАДЯКА

ISBN 978-966-387-012-0